ISSN 1302 - 6938 49

GÜNEY

49

temmuz • ağustos • eylül '09
tîrmeh • tebax • îlon '09
4 ytl • 4 euro

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR • SANAT • EDEBİYAT DERGİSİ

Sosyalist Ozan Aşık İhsani ile Kültür Sanat Edebiyat Üzerine (son) Söyleşi

CAN YÜCEL

ECE AYHAN

A. KADİR

tan doğan

“sıvas”

“sıvas şehitleri”ne

her ten kül olmaz
her ateş köz

rûha çekilen mürekkeptir yas
damlar ömr kağıdına sıvas sıvas

kim demiş ki san’at heves
bak yanımda asım metin muhlis behçet

vahşînin kurudur tuzu
hemen unutur “2 temmuz”u

brecht lorca neruda nâzım
gibi sıvaslı olmak lâzım

her yer yurt olmaz
her ölü şehît

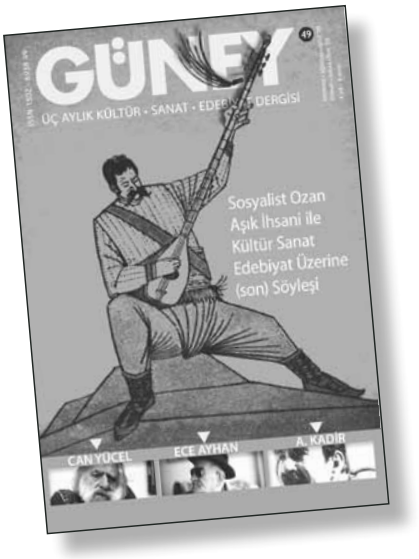

merhaba

Sosyalist Ozan Aşık İhsani'yi kaybettik. 1970'li yılları yaşayanlar onu ve türkülerini unutamayacaklardır. Bu sayımızda Aşık İhsani ile ölümünden önce yapılmış söyleşiyi yayınlayarak onu saygıyla anıyoruz.

Bu sayımızda sanatçıları tanıtan yazılar devam ediyor. A. Kadir, Ece Ayhan ve Can Yücel ile ilgili yazıları ilgiyle okuyacaksınız.

Din dosyamızın ise 5. bölümü (Mısır'dan Çıkış Olayı) bu sayımızda.

Ayrıca Anadolu Ateşi, Sol Liberallerin Ayak Sesleri, Reklamlar ve Kirvem Yazdım Hallerimi isimli yazılarımızı, öykülerimizi okuyabilirsiniz.

Ancak bu sayımızın bir eksiği şiirler de oldu. Ne yazık ki pek istemeden de olsa yer darlığından çok sayıda şiire yer veremedik. Elbette bunun nedeni bazı yazıların uzun olması. Gelecek dönemde bu yönde bir değişiklik yapma ihtiyacı var. Umarız sonraki sayılarımızda çok daha fazla genç şaire yer açabiliriz.

Bu sayımız Komünist sanatçı Yılmaz Güney'in ölümünün 25. yıldönümüne denk düşüyor. Yılmaz Güney'i ve onun şahsında devrim mücadelesine omuz vermiş tüm sanatçılarımızı anıyoruz.

Gelecek sayımız 50. sayı olacak. Bu koşullar altında üç aylık bir derginin 50. sayıya ulaşabilmesi pek mümkün olmuyor. Şimdiden Güney'i destekleyerek, sahiplenerek bugünlere taşıyan ve yarınlara taşıyacak olan tüm dostlara teşekkürler.

50. sayıda buluşmak üzere...

GÜNEY

GÜNEY Kültür-Sanat-Edebiyat Dergisi

ÇAĞRI Basın Yayın Ltd. Şti. Adına
Sahibi: Aziz Özer Sorumlu Yazı İşleri
Müdürü: İlyas Emir
Yönetim Yeri ve Adresi: Hüseyin Ağa
Mahallesi , Balo Sokak No: 29/5
Beyoğlu - İstanbul
Tel. / Faks: (0212) 620 67 57

www.guneydergisi.com
e-mail: mail@guneydergisi.com

Yayın Türü: Yaygın Süreli
Dizgi & Grafik: Güney Dergisi
Baskı:

ZUHAL OFSET®
0324. 237 49 00
www.zuhalofset.com

Zuhal Matbaacılık Turizm Reklam
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Çankaya Mah. 4723 Sk. No.6/A MERSİN
Tel./Fax : 0324. 237 49 00 pbx - 231 27 27

Banka Hesap Numaraları:

TL Hesabı İçin:
Garanti Bankası Adana/İnönü Caddesi Şubesi
Hesap No: 715-6629256
IBAN No: TR74 0006 2000 7150 0006 6292 56
AVRO Hesabı İçin:
Garanti Bankası Adana/İnönü Caddesi Şubesi
Hesap No: 715-9091896
IBAN No: TR63 0006 2000 7150 0009 0918 96

Abonelik ve İlan Koşulları:

Abonelik koşulları:
Yurtiçi: Yıllık (4 sayı): 20 TL
Yurtdışı: Yıllık (4 sayı): 20 Avro
(Posta Ücreti Dahil)

Aboneliğin başlatılması için; yıllık abone bedelinin banka hesap numaralarımıza yatırılması, daha sonra da web sitemizde bulunan Talep Formunun doldurulması gerekmektedir.

İlan koşulları:

Ön ve arka kapak içleri (renkli)
Tam sayfa: 2.000.- TL
1/2 sayfa: 1.000.- TL
İç sayfalar: (En fazla yarım sayfa)
1/2 sayfa: 500.- TL
1/4 sayfa: 250.- TL
(Yayınevi ve kitapçılara
%30 indirim yapılır.)

Almanya Temsilciliği
Alleestr.32 42853 Remscheid
Tel.: 02191 / 404 01
02191 / 694 64 80
Faks: 02191 / 694 64 49
Cep: 0177 / 522 40 28

Yurtdışı (Almanya)
Banka Hesap Numarası:
Sparkasse Remscheid
Konto Nr: 37325 · BLZ: 340 500 00

GÜNEY dergisinde yayınlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.
Yazılar mailimize Word dosyası ve ataç olarak gönderilmelidir.
Yayına kapanış süresi: Her sayı için, sayı çıkmadan üç hafta öncedir.

İçindekiler

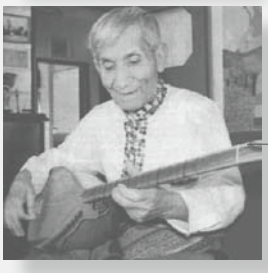

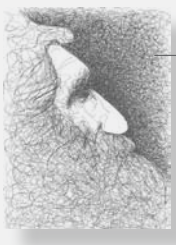

	3	merhaba	GÜNEY
deneme	5	Kirvem Yazdım Hallarımı…	Osman Genç
şiir	6	Önsöz, Çıplak Bedenin, Yerçekimsiz Aşklar...	Abuzer Gülpınar
haber	7	GKM: Geleneksel 7. Pikniğimiz başarılı geçti	GÜNEY
gidenlerin ardından	8	Şair Kemal Özer'i kaybettik…	GÜNEY
şiiir	9	Bizim ev cenaze evi - II	Güney Yılmaz
haber-yorum	10	Anadolu Ateşi	H. Demirçiyan
şiir	11	Beyazından Bildiğim	Ali Tekmil
söyleşi-anma	12	**Sosyalist Ozan İhsani ile Kültür Sanat Edebiyat Üzerine Söyleşi**	Ezeli Doğanay
şiir	17	Çağlayan Su	Ezeli Doğanay
inceleme	20	Sol Liberallerin Ayak Sesleri	Aydın Yıldırım
inceleme-anma	22	Ece Ayhan	Can Erdem
kitap	25	12 eylül ve filistin günlüğü	GÜNEY
inceleme-anma	26	Can Yücel	Hüseyin Yılmaz
şiir	28	Helbestvan û Helwest	A. Karabax
inceleme-anı	30	A. Kadir	Temel Demirer
öykü	33	Rüzgar Kanatlı Harfler	Nilay Akçay
şiir	34	Utanın	Hüseyin Kayaş
öykü	35	Kavuşmak	Taha Üresin
şiir	36	Düş Ülkesi	Erol Nacar
söyleşi-kitap	40	M. Şehmus Güzel Fahri Petek'i Anlatıyor	Nuri Beyaz
öykü	42	Ayak Üstü Meyhane	Mihdi Perinçek
inceleme	44	Memé Alan Masalı	Faysal Ceylan
dosya	51	Dinini... ve kitabını... iyi tanı..! (5)	GÜNEY
tartışma	72	"Dinini… ve kitabını… iyi tanı!" dosyamıza isimsiz gelen bir eleştiri ve açıklaması	GÜNEY
şiir	71	Köln	Hilde Domin (Çev.: Danyal Nacarlı)
şiir	72	Yazla Gelen	H. Tuğrul Atasoy
araştırma	75	Reklamlar İnsana ve Doğaya Karşı...	GÜNEY
sinema	76	Sinema Notları	Anuş Pazarcıyan
karikatür	98	Karikatür	Meray Ülgen

Sivas'ı Unutmadık, Unutmayacağız!

şiir	2	sıvas	tan doğan

Kirvem Yazdım Hallarımı…

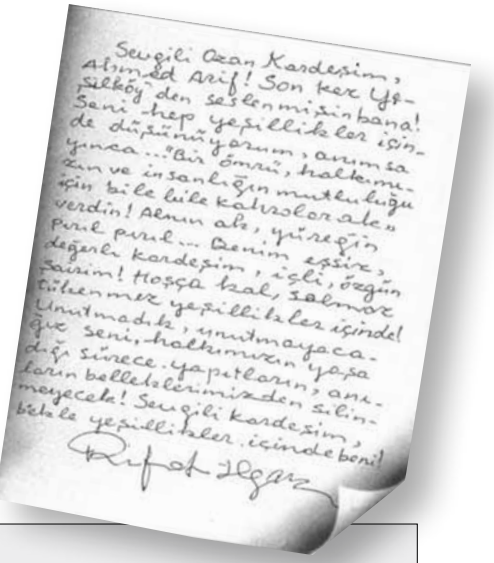
Sevgili Ozan Kardeşim,
Ahmed Arif! Son kez Yeşilköy'den seslenmişin bana!
Seni hep yeşillikler için-
de düşünüyorum, anımsa
yınca…"Bir ömrü, halkımı-
zın ve insanlığın mutluluğu
için bile bile kahrolor ak"
verdin! Alnın ak, yüreğin
pırıl pırıl… Benim eşsiz,
değerli kardeşim, içli, özgün
şairim! Hoşça kal, solmaz
tükenmez yeşillikler içinde!
Unutmadık, unutmayaca-
ğız seni, halkımızın yaşa-
dığı sürece. yapıtların, ani-
ların belleklerimizden silin-
meyecek! Sevgili kardeşim,
bekle yeşillikler içinde beni!
Rifat Ilgaz

Osman Genç

> *Mutluluğu aramaktan başka hiç bir söylencem olmadı.*
> *İnsanlığın yazgısında mutlu olmak ya da olmamak var sanırım.*
> *Sanırım diyorum, nedeni bu: birbirinden uzak tanım arasında*
> *dengelem kuramamamdan kaynaklı.*

Şöyle geçmiş günlerime, eski bir söyleme, mazime baktığımda, 24 saat yani 365 gün içinde bir gün, 24 saat mutluluğu bir kez bulamadım. Bunun için çevremdeki insanlardan klasik sayılan *'üzülme, mutlu ol'* söyleminden kurtulamadım. Fark ediyorum aslında, melankolik bir yanım yok, ya da kaderci. Altı üstü dünya gezegenindeyim, hepsi bu. Acaba aya fırlatılan astronotların asıl hedefi başka bir yörüngede iz düşümü mü aramaktı, ya da kaşiflerin dünya kıtalarını bulmak için keşfe çıkma sebepleri kıta bulmak değil de bulundukları yerden kaçıp mutluluğu mu keşfetmekti, yoksa…

Offffffff ! Nasıl bir kısır döngüdür, bu kendi ayvazlığımın ortasında dar alanda kısa paslaşmalarla sürtüşmekteyim. Niyetim maraz çıkarmak değil ama tıpkı evlilikte miadı dolmuş karı koca gibiyim. Çocukluk albümündeki fotoğraflarımda kendimi seyre daldığımda da o günleri fazla anımsayamadığımı fark ediyorum. Ebeveynlerim her ne kadar *'sen çocukken şirin ve mutlu çocuktun'* deseler de. Nedense ben ilginç bulurum bu söylemi. Düşünün bir kez saçmalıyorum… Size düşünün derken yüzümde bir tebessüm oluştu, sanki benim dememle ilk kez düşünecekmişsiniz gibi oldu. Konuya geri döndüğümdeyse ilginç bulduğum şeyse şu: *'mutluydun'*, yani mutluluk dışarıdan görünen ama içerden hissedilmeyen bir şey mi? Çıldırmış olmalıyım bunları söylerken, yani başka sorunla daha yüzleşmek oluyor bu.

'Benim hislerim yok'. Yok daha neler! Öyle miii? Vay be! Aristo mantığı, düz dümdüz bir mantık, bunca yaşadıklarımla kendimi geliştirmeyen(!) hücrelerime kızmalıyım öyleyse. Okumayı yazmayı öğrenen ben! Beyin dediğimiz yapının tüm vü-

cuda emirler verip, kabul görmesini sağlayan ben! Ağız dolusu salya şaflez küfürler savuran ben! Aşkıma kur yapan sevda şiirleri okuyan ben! Ve buna rağmen his'iyatını geliştirmeyen yine ben! Bunları söylerken gitgide kendime daha da kızıyorum. *Iğğğğğğğğğ!* Sanıyorum maraz çıkaracam…

Oysa geçtiğimiz günlerde yakınımızda bulunan bir sinemaya gitmiştim, filmde profesörü oynayan bir kahraman karşısındakine şunları söylemişti: *"Kendimize kızıyor ve üzülüyorsak bunlar yaşadığımıza dair hislerdir."* ***'Yaşasınnnnnn!'*** diye bir çığlık attım içimden bu sözü duyduğumda, oturduğum koltukta heyecanlandım ama kendime güvenim geldi, evet, evet, yaşıyorum ben. *Yupiiiiiiiii!* Yaşıyorum ben, öyle mi? Sonra koca film boyunca bu sözde takılı kaldı kafam. Filmin konusunuysa daha sonra okuduğum bir derginin sinema eleştirmeni *Anuş Pazarcıyan'*dan öğrendim. Yani mutluluk tıpkı filmde takıldığım sözler gibiydi: İçinde yaşarken fazla benimseyip önemsemediğin, yalnız kaldığındayken de aradığın bir şeydi.

Peki, bunca yaşına rağmen '*aramak*'… *Bırrrr*, korkunç bir şey! Buz gibi soğuk, uzak yoldan gelen yorgun bitkin bir yolcunun hali gibi veya ağır maden işçisinin mesaiye kalmış, ışığa hasret uykusuz hali gibi; sahneye konacak oyunun eksikliğini aramak gibi; göğsü süt dolu annenin yitirdiği kayıp çocuğu çıldırasıya araması gibi.

'*Aramak*' olur şey değil! Düşünmek bir yana, bir de aramak öyle mi? Çocukluğumuzdaki kaybettiğimiz bir şeyi ritmik bir eğlenceli şarkı gibi: *'Şeytan aldı götürdü satamadan getirdi'*. El elin eşeğini türkü söyleyerek araması gibi. Kim arayacak benim mutluluğumu, dizlerimin üstüne çökmüş ellerim yüzüme kapanmış ve hıçkırıklara boğulmuşken? Arka mahallenin yangınına ne kadar koşarsınız? O kadar, değil mi, taa ki yanınızdaki cumbalı evden alevler sizi sarana dek. Bir ozan bir şiirinde *'çocukluğumu bana geri verin'* diyor, kıskandım, imrendim doğrusu, hasetliğim tuttu, nedeniyse ozan çocukluğunu hatırlıyor, üstüne üstelik mutluymuş ta herhalde, masallardaki **Kafdağı**'nı yeniden dinlemek isteyişidir tek derdi, hani ninni gibi *'bir varmışla'* başlanan *'bir yokmuş'* ile devam eden.

Başka neyi hatırladım, yine ülkemin ünlü bir ozanı **'Demokrasi'** adlı şiirden alıntılı bir oyunun pasajında ülkedeki demokrasiyi şöyle tanımlıyor: *"Demokrasi varımtırakta yokumtırak"*. Belki de bundandır bütün üzülmüşlüğüm: İşkencenin, idamların, kayıpların göz altıların olmamasındandır. Bu yokumtırak halim, varmışın varında değil de yokmuşun yokunda olmak belki de.

'Bir ağaç gibi tek ve hür ve bir orman gibi kardeşçesine' yaşamaktır tüm sıkıntım. Bak kirvem, sana şunu söylemek istiyorum, aslında oyun yazmak için oturduğumda senle söylencenin buraya geldiğini ne ben ne kalemim bilebilirdi aynı Murat'ın, Dicle'nin, Fırat'ın Meriç'in nereye aktığını bilmemesi gibi.. Belki de bütün mutluluklar bilmemektir, belki de son söylediğime çok sevdiğim bahar gözlü hapishane türkülü ozanım kızacaktır, çünkü ülkesini insanını aydınlatan ozanım şiirinde dediği gibidir hayat, *'Halımız bilmezlikten değil, fukaralıktandır, sen yanmasan, ben yanmasam, nasıl çıkar karanlıklar aydınlığa*'.

Yazdım kirvem, yazdım ozanlarım halımızı böyle bilsinler, katlimize sebep buysa şayet.

26.06.2009

Abuzer Gülpınar

Önsöz

Mürekkebim Diclenin suyundan
Şiirlerim Kürtlerin diyarından

Çıplak Bedenin

Bir görüntün kaldı aklımda
Küçük bir seyir…
Gölde yıkanan çırılçıplak Şirin'i seyreden
Hüsrev'i kıskandırmaktan da ötedir
Yatakta uzanan çıplak bedenin

Yerçekimsiz Aşklar

Aşkını kalbimden çıkardım
Uçtu gitti…
Newton yanılmış olabilir mi?

Şairin İntiharı

Kelimelerden ip yapıp
Astım kendimi
Boğazımdan çıkanı kan sandım
Kırmızı mürekkebi

kısa... kısa...

GKM: Geleneksel 7. Pikniğimiz başarılı geçti

Güney Kültür Merkezi olarak kurulduğumuzdan bu yana her yaz piknik yapıyoruz.

Geleneksel hale gelen pikniğimizi bu yıl 21 Haziran'da Çatalca İnceğiz Köyü Şıramandere Piknik Alanında yaptık.

Piknik çalışmalarına bir ay öncesinden başladık. Her arkadaşımız kendi çevresinde bilet sattı. Merkezi yerlere piknik afişi asıldı. Piknik programı ayarlandı. Görevlendirmeler yapıldı. Otobüsler tutuldu.

21 Haziran günü erken saatlerde piknik alanına hareket edildi. Saat 8.45'de piknik alanına varıldı. Sofralar kuruldu. Kahvaltı edildi.

Saat 10.30'da program başladı. GKM adına bir arkadaş açılış konuşması yaptı. Arkadaş konuşmasında GKM'nin kültür, sanat alanında yaptığı çalışmalar hakkında bilgi verdi. Başka bir arkadaşımız son siyasi gelişmeleri, krizi, egemenler arasındaki çatışmayı yorumladı ve işçileri, emekçileri mücadeleye, örgütlenmeye çağırdı.

Grup İklim söylediği güzel türkü ve marşlarla kitleyi coşturdu. İnsanlar halaya durdu.

Tiyatro Veto, "Bermuda Üçgeni" adlı oyununu oynadı. Tiyatro Güney, "Ters hane", "Hambey", "Var mısın, Yok musun?" adlı skeçlerini oynadı. Tiyatro oyunları ilgi ile izlendi.

Verilen öğle arasından sonra, her etkinliğimizde desteğini bizden esirgemeyen Fuat Bahçeci ve Ufuk Çoban sahne aldı.

Özgürlük Korosu söylediği türkü ve marşlarla kitleyi coşturdu. Katılımcılar halaya durdu.

Yumurta taşıma ve ip çekme yarışması yapıldı. Kazanan ve katılan arkadaşlara dergi ve kitap ödülü verildi. Genç arkadaşlar voleybol ve futbol oynadı.

Pikniğe katılım 250-280 kişi arasındaydı. Genç arkadaşlar ağırlıktaydı.

Piknik programı oldukça doyurucu idi. Halay çekmeye, oyun oynamaya, sohbet etmeye sınırlı zaman yetmedi. Eve dönüş zamanı gelmişti. Sofralar, çöpler toplandı. Otobüslere binilerek piknik yerinden ayrılındı.

Katılımcılar tarafından piknik yeri, program iyi bulundu. Katılımcılar piknikten memnun ayrıldılar. Gelecek yıl gelmek için şimdiden sözler verildi. Gelmeyenler, gelemeyenler için "iyi bir pikniği kaçırdıkları" söylendi.

GKM olarak pikniğe katılan dostlarımıza teşekkür ediyor, dostlarımızı her etkinlikte yanımızda görmek istiyoruz.

22 Haziran 2009

Şair Kemal Özer'i kaybettik… (1935-2009)

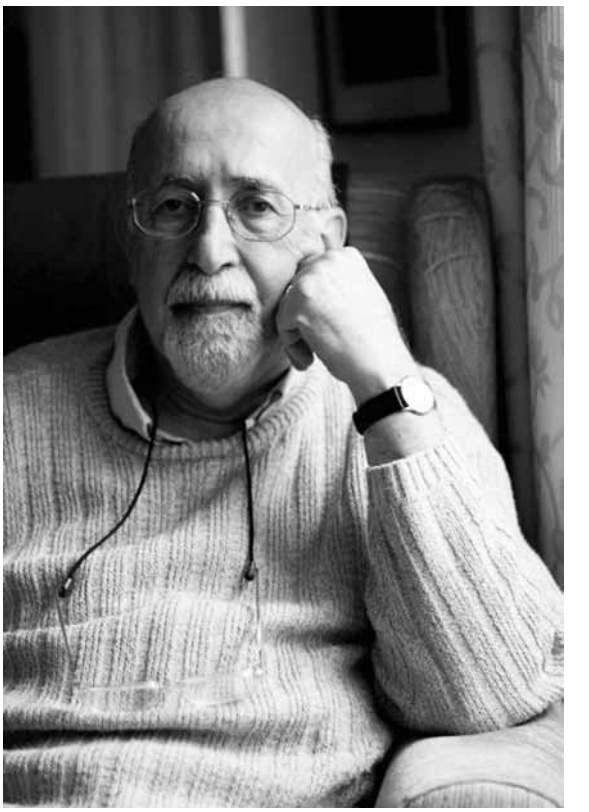

Kemal Özer Kimdir?

1935'te İstanbul'da doğdu. İstanbul Erkek Lisesi'ni bitirdi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı okudu. Yazıları, henüz öğrenciyken yayımlanmaya başladı.

Üniversiteden arkadaşlarıyla birlikte, 1956 – 1960 yılları arasında **a Dergisi**'ni çıkardı. 1960'da girdiği **Cumhuriyet** gazetesinde 1981'e kadar görev yaptı.

Ardından 1982'ye kadar **Karacan Yayınları**'nda çalıştı. 1965 – 1970 yılları arasında kitapçılık ve yayıncılık faaliyetlerinde bulundu. **Şiir Sanatı** Dergisini 1966 – 1968 yılları arasında yayınladı.

1972'den itibaren yayımlanmaya başlanan **Yeni a** Dergisinin kurucuları arasında bulundu, dergi için yazılar kaleme aldı.

1983'te üstlendiği **Varlık** Dergisinin yönetmenliğini 1990'a kadar sürdürdü. 1999 – 2000 yılları arasında **Türkiye Yazarlar Sendikası**'nın ikinci başkanlığını yaptı.

1989'da **Yordam Yayınevi**'ni kurdu.

(Kemal Özer hakkında kapsamlı bilgi için: http://www.kemalozer.net)

1950 kuşağının en önemli şairlerinden Kemal Özer 30 Haziran'da bir kalp krizi sonucu yaşama veda etti. 74 yaşında olmasına rağmen üretmeye ara vermeyen şair Kemal Özer edebiyatın hemen her alanında yüzlerce eser bırakarak aramızdan ayrıldı. Şiir, Gezi, Anı, Derleme ve Çeviri kitapları yanında çocuklar için şiir ve öykü kitapları yazdı.

Eserleri ile ***1976 Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü,*** *1982 Ömer Faruk Toprak Şiir Ödülü****, 1991 Yunus Nadi Şiir Ödülü,*** *1993 Ferit Oğuz Bayır Düşün ve Sanat Ödülü****, 1999 Damar Dergisi Edebiyat Emek Ödülü,*** *2000 Truva Kültür ve Sanat Ödülü****, 2001 Dionysos Şiir Ödülü,*** *2005 Güney Kültür Sanat Edebiyat Dergisi Şiir Onur Plaketi* ***ve 2008 Dünya Kitap Ödülü*** aldı.

Toplumcu gerçekçi şiir anlayışı ile son dönem şairlerinin en önemlilerinden biri olan Kemal Özer'i saygı ile anıyoruz.

16 Haziran Akşamının Şiiri

Hâlâ durur o akşam, belleklerinde,
mayalanır durur, birlikte bakmanın derinliğiyle,
önüne geçilmez coşkusuyla, birlikte yürümenin,
bir ağızdan söylemenin güzelliğiyle bir şarkıyı,
birlikte sahip çıkmanın bir öfkeye
bir hesabı birlikte ödetmenin
"düşen kalır, bırakın ağlamayı"
demenin kutsal ve hüzünlü aleviyle
yaşayıp durur o haziran akşamı.

Birlikte baktılar her şeye,
tek tek bakınca göremedikleri,
içine giremedikleri evlere baktılar,
bir yabancı gibi sığındıkları parklara,
bir ucundan geçip de yalnızlık çektikleri
koca koca alanlara,
tutamadıkları inceliklere baktılar
ellerinin nasırıyla,
kaçırılan değerlere baktılar, korunan bankalara.

Önlerine çıkarılan parmaklıklar
demirden değildi artık,
kendi sesleriyle konuşmuyorlardı
ağızlar karşılarında,
ve yerlerinde başka bir şey
dikilip duruyordu engellerin.
Yani korunan ve kaçırılan neyse
oydu yollarını tıkayan da,
üstlerine çeviren de oydu namluları.

Apaçık gördüler kim neyin hizmetinde,
gördüler kendi eğittikleri demir
düşman edilmiş ellerinin emeğine,
suyuna ter kattıkları çeliğin
gördüler çevrildiğini göğüslerine.
Ürettiği ne varsa, daha özgür,
daha yoğun, daha anlamlı yaşamak için,
esirgendiğini gördüler insandan
ve kavgasız elde edilemeyeceğini hiçbir şeyin.

Birlikte yaratılanı birlikte devşirip
evlerine dönenlerin o haziran akşamı
her sokağa çıkışları bir gerçeği belirtir:
Yaşamın güç ve onurlu kavgasında
omuz omuza olmak verimli bir ırmak gibidir,
yeni tohumlar saçar geçtiği tarlalara,
yürekleri yeni zaferlerle doldurur.
Ve birlikte duyulacak yeni sevinçlere kadar
o haziran akşamı mayalanır durur.

KEMAL ÖZER

Bizim ev cenaze evi - II

Güney Yılmaz
guneyyilmaz02@hotmail.com

yeşil minibüs yanaştı kapıya
koltukları tencereleri çöp kovasını ve beni
sarmalayıp beze götürdüler

Temmuzdu yine
kan ter içindeydi ten
kederimi topluca kefenime diktiler
bir kuruş alacağım kalmadı ölülerden

ağıt yakılmadı ardımdan
ne de bir damla gözyaşı
bayrak olsun açılmadı

kulak verdiğim hayat lâl
çağlayan ırmaklar çaresizdi
belki bir el uzandı omzuma
giderayak
duyumsadım yoldaş sıcaklığını

vasiyetimdi sarık ve kitap olmasın başucumda
"iyi bilirdik" demesin bilmeyenler
nutuklar, anmalar, yalanlar
yürümesin

çekemediğim ne varsa gülücüklerinizde
içimi kemiren samimiyet kurtlarını
kusuruma bakmayan ağız ucunuzu
mutluluğa ve sağlığa atılan imzaları
isteyerek bırakmak zorundayım
çünkü bizim ev cenaze evi

ve farklı olan
içinin korkusunda
güçlünün ablukasına sığınarak
üç maymun mezarlığında yaşayan
ölü
uğurlanıyorum kapınızdan

artık rahat olun
hiç alacağım kalmadı ölülerden
bireyliğim üzre ibra ederim

06.07.2009

Anadolu Ateşi

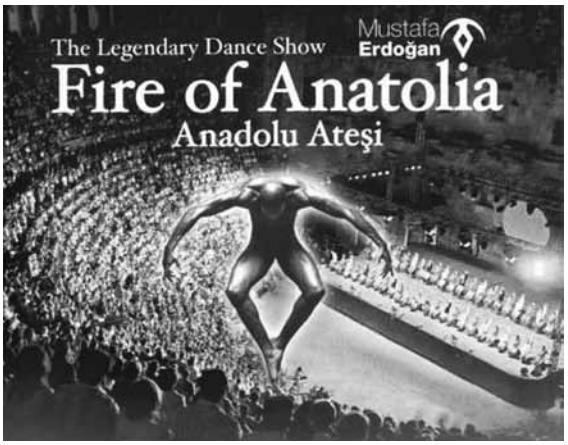

H. Demirçiyan

Merhabalar,

Geçenlerde Mustafa Erdoğan yönetimindeki Anadolu Ateşi isimli müzikli dans grubunu tekrar izledim. Daha önce de seyrettiğim için bu defa korkunç bir hayal kırıklığına uğradım ve izlediğime bin pişman oldum. Kendi kendime keşke izlemeseydim de hatıramdaki güzellikle kalsaydı diye düşündüm.

Bu yazıda izlenimlerimi sizlerle paylaşmak istedim.

İstanbul'da ilk izlediğimde "Dansın Sultanları" isminde sahnelenmişti. Gercekten de müzikal-dans ve tarih iyi harmanlaşmış ortaya güzel bir gösteri olarak Anadolu'da bir ilk gercekleştirilmişti. İkinci kez Münih'te izlediğimde aynı coşkuyu yine yaşamıştım. Tarihte tanrılardan ateşi alan Prometheus, kısa ve öz olarak olumlu sahnelenmişti. Devamı turnelerde hep iyi haberler okumuştuk. Üzerine çok yazılar yazılmış çok yorumlar yapılmıştı. Sanata değer verenler olumlu yaklaşmış ama kıskananlar ise ufak tefek ayrıntıya takılıp yaratılmış değeri hiçe saymışlardı. Sonraki haberlerden gruptan ayrılmaların olduğunu okuduk, ama fikir babası M. Erdoğan'ın grubun başında kaldığı ve Anadolu Ateşi ismiyle devam ettiklerini, basın aracılığıyla öğrenmiştik.

Benim burada üzerinde duracağım, Nisan 2009 içinde Almanya'nın 7 şehrinde yapılan 9 gösteri turnesi üzerine olacaktır. Bunlardan birini izledim. Burada kendi açımdan yapabileceğim değerlendirme ve kısa sonuçlar şöyledir.

- Kısa gün aralıklarla yapılan gösterilerin performansı olumsuz yönde etkilememesi düşünülemez. Bu turnenin programında yer alan tarihlere bir göz attığımızda; Örneğin Stuttgart 11&12 Nisan/ Frankfurt 13 Nisan/ Nürnberg 14 Nisan), bir gösteriden bir diğer gösteriye kadarki bu kısa zamanda oyuncuların dinlenmesi bir önceki gösteride ortaya çıkacak aksaklıkları değerlendirme vb. durumlarının söz konusu olamayacağı aşikar olduğu gibi, bunun gösterileri olumsuz yönde etkilemesi de engellenemez.

- Yukarıdaki durum benim seyrettiğim gösteriye aynen şöyle yansımıştır: Gösteri verilen saatten ½ saat geç başlamış, 20 dakikalık ara ½ saate çıkmış, ilk seyrettiğimdeki gösteri 2 ½ saat olduğu halde burada real gösteri zamanı efektif 1 saat ile hal edilmiştir.

- İlk seyrettiğimde 50-70 kişilik dans grubu bu defa en fazla 5 dakika için en fazla 32 kişiye çıkmış, genelde 10-20 kişilik dans grubuyla gösteri sahnelenmiştir. Eğer 3-4 kişiyle 3 kez oynanan Kafkas Oyunlarını, 3 kişiyle 10 dakikaya yakın süren dönen dervişleri, tek başına dans eden dansözlerle harcanan zamanı da hesaba katarsak, övünme kaynağı olan 50-70 kişilik dans grubundan söz etmek asla mümkün değildir.

- Sahne dardı gerekçesine de sığınmak mümkün değildir, çünkü sahne bilinçli olarak sağlı-

sollu daraltılmış, grubun sayısına göre ayarlanmıştı.

- Böyle bir gösterinin burada ilk defa yapılmasına rağmen, iyi reklam yapılamadığının yanı sıra yüksek giriş fiyatları sonucu, salon yarı yarıya boştu. Gelen seyircinin %95'i Türkiye'li, %5'te onların en yakın Alman dostlarıydı. Böyle bir seyirciye gösterinin içeriğiyle ilgili açıklamayı İngilizce yapmak hangi kafanın ürünüyse, resmen seyirciye saygısızlıktı. Onunla alay etmekti.

- Önceki seyrettiğim iki gösterideki coşkudan eser yoktu. Bu durum ister istemez oyuncuların performansına da yansıyor, bir an önce gösterinin bitmesi için vazife yerine getirme görünümü sırıtıyordu..

- Gösterinin içeriğine gelince, gösteri başlamadan önce sahneye yansıtılan diadaki "Troya" ile yapılan gösterinin hiçbir alakası yoktu. Zaten içeriğinin anlaşılmaması için yapılan "İngilizce" açıklama seyirci tarafından anlaşılmadı. Önceki gösterilerden, biraz "tanrılardan ateş çalma" sahnelerinden alınmış, biraz savaş sahneleri işin içine sokulmuş, sulu kule danslarıyla sulandırılmış, Troya-Antik Çağla ilişkisi olmaması anlamında), dönen dervişlerle işin dini yönü eksik bırakılmamış, bolca dansöz gösterisine boğulmuş, ikincisi tekrarlanan Kafkas Danslarıyla milli "Şeyh Şamil" duyguları pohpohlanmış, sonunda da sahneye yansıtılan Türk bayrağı ile seyircinin milli duygularına hitap edilerek, sahne kararmış gösteri son bulmuştur. İzleyiciler salonu terk ederken, hayal kırıklığına uğradığını sesli söyleyenlerin seslerini ben de duydum.

Sonuç olarak;

İzlediğim gösteride para kazanma dürtüsü öne çıkmıştır. Turne bir bütün olarak ticari kazanç amacıyla düzenlenmiş ve sanat bu ticari kaygının gölgesinde fakirleştirilmiştir. Seyirci aptal yerine konmuş, aynı politikacılar gibi onlar da Almanya'daki seyirci kitlesini sağılan inek gibi değerlendirmiştir. Doğrusu verdiğim 45 Euro'ya acıdım, gitmeleri için teşvik ettiğim insanlara karşı mahcup oldum.

Nisan 2009

Beyazından Bildiğim

Ali Tekmil / 20.11.07 – Cırmantepe

Ölünce çok ölürler
yazgıları bin yerinden üstlerine kilitli

Kendime söylüyorum içimdekine
bu Pasifik ne ki böyle
yoksula yiğit
bilmez mi ki kazıktan evlerde otururlar
yaşamın arka kapısında
birer avuç pirinç lapasıdır
gülüp sevindikleri

Duyuyor Muson!
görüyor Muson!
*Sidr * çekmiş öfkesini*
güç bileyliyor
umarı yok yazgısından iplerini kesecek
ölüm ne ki!
yaşamak ne!
çizginin iç tarafındalar
her doğum bir Bangladeş

Ey doğanın dokuz donlu kralı
Sidr yeline ne gerek
gerinsen de doldururdun gömütleri
al işte beş bin beden
ki düşleri hafif çeker geçmişlerinden
bir çırpıda gözleri su
dilleri gülüşleri gün doğusu
derle devşir mahşerine kat
yeni kazıklar ayarlarız biz aldırma
başlarında yeni yuvalar
biner biner sudan çıkar
meme diye gene suyu tutarız
nas'olsa yoklarsın sorarsın ara sıra
hemen de gösterirler
öteki elleriyle ölümü tutanlarız

Ölünce çok ölürler
bedenleri bin yerinden gömüt delikli.

* Sidr Kasırgası: Kasım 2007 'de Bangladeş kıyılarını vuran ve binlerce kişinin ölümüne yol açan kasırga.

Sosyalist Ozan İhsani ile Kültür Sanat Edebiyat Üzerine Söyleşi

Ezeli Doğanay

1. ***Gerçi herkesin bildiği bir öyküdür ancak biz bu öyküyü bir de sizin ağzınızdan dinleyelim. Yaşam öykünüzü sizden öğrenelim.***

1930'da Diyarbakır'da doğmuşum (annem öyle söyledi). Babamın ölümünü anımsamıyorum. Dul cahil annemin boynuna bir hükümlüye takılan zincir gibi takılmıştım. Daha altı yaşıma basmadan annem beni doğulu bir köy ağasına üç kilo ekmek karşılığında sattı. 19 yaşıma kadar ağalara itlik esirlik kölelik ettim. Bir ara benim gibi biri çıktı karşıma birlikte Erzurum'a kaçtık. Bir kara tren vagonuna binip Adana'ya vardık. İş bulamayınca Mersin'de bir yük vapuruyla İstanbul Büyükçekmece çevresindeki bir kömür ocağına attık kendimizi. Askerlik dönüşü elime bir kırık saz geçirdim girdim Anadolu'ya.

2. ***Sanatçı İhsani değil de insan boyutuyla İhsani nasıl biridir? Cimri mi? Güler yüzlü mü? Şen şakak mı? Küfürbaz mı? Nasıl biridir Aşık İhsani?***

Yaşamamım boyunca güler yüzlü olmaya çalıştım. İki gündür olayın tanığısın(*).

3. ***Şu anda evli misiniz?***

Evliyim.

4. ***Bu güne kadar kaç evlilik yaptınız?***

Bu güne kadar 17 evliliğim oldu.

5. ***Neden bu kadar çok evlilik? Ayrılmalarınıza gerekçe ne idi?***

Kimi nedenleri var, ancak en önemli faktör ezenle düzenle barışık olmadığım için sürekli içeri alınıyordum. Her içeri girişim beraberinde bir sürü sorun da oluşturuyordu. Buna katlanamayan eşlerim evi terk ediyorlardı. Böyle olunca da yeniden evlenmek zorunda kalıyordum.

6. ***Eşlerinizin eğitim düzeyi ne idi?***

6/7 eşim değil diğerleri eğitimli görgülü idiler. Ancak politik duruşum, mücadele anlayışım ve kavgacı yanım onlara ağır geldiğinden malum sorunlar ortaya çıkıyordu.

7. ***Kaç çocuğunuz var?***

30 kadar çocuğum oldu, üçü benimle birlikte, diğerleri anneleri ile kaldı.

8. ***Uzun yıllar sonra Diyarbakır'a geri dönüş yaptınız, neden?***

Toprak ve hasret çekti galiba. 1995 yılında yeniden doğduğum topraklara döndüm.

9. ***Genellikle günleriniz nasıl geçiyor?***

Diyarbakır'daki aydın ve yazın çevreleriyle ilişki halindeyim. Okumak, bir iki dergide yazı yazmakla geçiyor. Diyarbakır'ın çok zengin bir kültür dokusu, tarih örgüsü var. Onu araştırmak incelemek, bulduğum yeni bulguları sağda solda yayınlamakla geçiyor. Tabi buna 74 yaşına varmanın getirdiği sağlık

sorunlarıyla uğraşmayı da ekleyebiliriz.

10. ***İnanç boyutuyla, köken olarak Alevi misiniz yoksa Sünni bir aileden mi geliyorsunuz?***

Sınıf mücadelesi veren insanların inancı işçi sınıfının bilimidir. Bu insanlar eğer sınıf adına sanat yapıyorsa, yaşamı materyalist bakış açısıyla algılamaya çalışıyorlar. Böyle olunca da onlara göre Alevilik/Sünnilik olgusu geride kalmış bir olgudur. Ancak merakınızı gidermek için köken olarak Aleviymişim. Önceleri bunu ben de bilmiyordum, ancak Diyarbakır'a gelip seceremi görünce Alevi kökenli olduğumu anladım, üstelik Dede imişim.

11. ***Şimdi de sanatçı İhsani'yi tanıyalım. Günümüzün yaşayan en ünlü ve en büyük halk ozanı olarak yaşam gelişiminize koşut şiir gelişiminizi anlatır mısınız?***

İçinden çıkıp geldiğim toplum, yaşadığım koşullar duygusal yanımın ağır basması sonucu şiirler yazmaya başladım. Ancak yokluğu yoksulluğu iliklerine kadar yaşayan biri olmama rağmen ilk dönemler sınıfsal bir bilinç taşımadığımdan, sağlıklı bir dünya görüşüm olmadığından, daha çok kadere top atıp böyle gelmiş böyle gider anlayışıyla şiirler yazdım. Bunun koşulları da vardı. Anadolu insanını masalla yaşatmışlardı. Önceleri masallı türküler yapıp söylemeye başladım. Kadercilerin, sağcıların, kurulu düzenin sürüp gitmesini isteyenlerin gözdesi haline geldim. 1958 yılında toplumsal bilinci kavrayınca dünya görüşüm değişti. Artık sömürülen, haksızlığa uğrayan, ezilen halkımın yanında yer alarak onun umutlarını acılarını türküleştirerek sanatçı militan olarak düzenle kavgaya tutuştum. Dünya görüşüm değişince dostlarım da düşmanlarım da değişti.

12. ***Bugüne kadar kaç kitap yazdınız? Kitapların içeriğinden biraz söz etsek.***

İlk kitabım 1956 yılında çıktı. Öteki 13 kitabım 1960 yılından sonra çıktı. 1965 yılından sonra Sovyetler Birliği'nde, Amerika'da, İsveç, Fransa, İtalya ve Cezayir'de kitaplarım ve plaklarım yayınlandı. Ayrıca Belçika, Sovyetler Birliği ve İtalya televizyonlarında söyleşiler yaptım. İlk kitabım S. Şirvan yayına hazırladı, içeriği geleneksel halk hikâyelerinden esinlenerek beni anlatıyordu. 65 yılından sonra çıkan kitaplarım şiir, gezi ve söyleşilerden oluşuyordu. Halkın acılarını hem öyküleştiriyordum hem de kurtuluşu gösteren vurucu şiirler yazıyordum. Büyük çoğunluğun azınlık karşısındaki çaresizliğinin nedenlerini yazıyordum. Halka kendi gücünün bilincine varması için umut ve kavga şiirleri yazıyordum. Saldırgan emperyalist belanın yine halkın örgütlü gücü ile alt olacağını anlatmaya çalışıyordum bu kitaplarda. Yazacağım, Ağalı Dünya, Bakalım Hele, Vur Ağanın Başına, Düş Değil Bu, Bıçak Kemikte, Beyaz Köle, Sinem Bacı'nın derlediği Dünden Bugüne Âşık İhsani ve A. Yener'in hazırladığı Âşık İhsani Kimdir? Kitaplarım bu içeriktedir. Usta ozan Veysel'in ölümünden sonra onunla birlikte halk şiirinin ölümünü ilan eden kimi

Geliyor

Aşık İhsani

Geliyor heyyy bire dostlar geliyor
Koca halkım kalka kalka geliyor
Yıkılası zorbalığın üstüne
Her bir yandan aka aka geliyor
Yivli hançer gibi sıyrılmış kından
Ne ölüm korkusu ne de bir zından
Ortaçağın kahpe karanlığından
Kurun gibi çıka çıka geliyor
Poyraz yemiş sarı siyah yüzüyle
Her cümlesi küfür dolu sözüyle
Çanağından çıkmış iki gözüyle
Aç toprağa baka baka geliyor
*Köylüsü kentlisi ederek toyu**
Bir elinde kitap birinde oyu
Kendisinden olmayanı yol boyu
Ateşleyip yaka yaka geliyor
Vakti gelmiş durmaz olmuş yuvada
Bir ayağı dağda biri ovada
Sağları rüzgarda eli havada
Yumruğunu sıka sıka geliyor

* Toy düğün anlamına gelir

çevrelere karşı devrimci şiirimizin örnekleri ile dolu olan Ozan Dolu Anadolu adlı antolojiyi hazırladım.

13. ***Bence bir gerçeği de teyit ediyor Veysel ile birlikte halk şiirinin öldüğünü söyleyenler. Geleneksel halk şiiri gerçekten de Veysel ile birlikte öldü.***

Doğru, ölen geleneksel halk şiiri idi. Çünkü geleneksel halk şiirinin biçimi değişmeden içeriğini değiştirdik. Artık gül bülbül yerine başkaldırı şiiri yazmaya başladık. Ancak onların niyeti bu değildi, onlar tamamen Veysel ile birlikte Anadolu toprakları üzerinde filiz veren yeni şiirin de üzerine tırpan çalmak istiyorlardı. Benim itiraz noktam buraya idi.

14. ***İlk kitabınızda Leyla ile Mecnun hikâyesini anımsatan çağdaş iki âşık tiplemesi var. Aşık İhsani ile Güllüşah. Aşk hikâyeniz böyle mi başladı?***

1956'da masal kitapçıları benim "Âşık İhsani ile Güllişah" adlı kitabımı çıkardılar. O günkü bilinç düzeyim ve koşulların müsait oluşu sonucu böyle bir kitap yayınlandı. Hayır, gerçeği yansıtmıyor. 1957 yılında Ankara radyosunda türkülerim yayınlandı. Her Çarşamba çıkıp okuyordum türkülerimi. Bu arada cumhurbaşkanı Celal Bayar Başbakan Adnan Menderes ve öteki Demokrat Parti ileri gelenleri ile tanıştım, içli dışlı olduk. Yukarıda da dediğim gibi düşüncelerim değişince, toplumsal bilincin farkına varınca, Marksist dünya görüşünü kavrayınca, dostlarım da düşmanlarım da değişti. Çünkü artık yaptığım sanatla birlikte sanatçı ayağım da yere basıyordu.

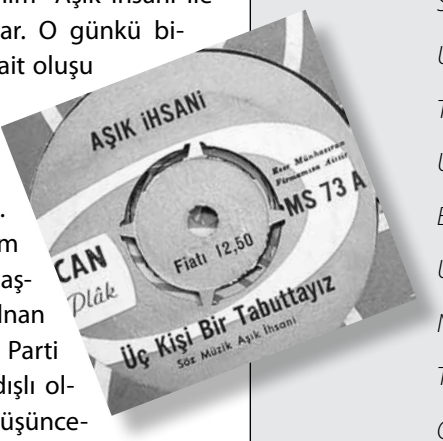

15. ***Bu uğurda birçok ülke dolaştınız. Biraz bu izlenimlerinizi anlatır mısınız?***

Avrupa'nın bütün ülkelerine gittim gezdim. Halk konserleri verdim. Ayrıca Avustralya'ya da çağrılı gittim. Daha sonra bu izlenimlerimi 'Beyaz Köle' adıyla kitap haline getirdim. Dışarıdan bakılınca hoş geliyor insana ancak içlerine girince yaban ele savrulan bu insanların acıların her türlü süzgecinden süzüldüğünü görüyorsunuz. Yüzme bilmeyen insanın denize atılması gibi savrulmuşlar bu insanlarımız dünyanın dört bir yanına. Acılarını öfkelerini kitapta işledim.

16. ***Bir dönem Türkiye'de yaşayan birçok aydın gibi Demokrat Parti ile yakın ilişkileriniz oldu. Hatta bu ilişki sonucu Celal Bayar size bir de saz armağan etti. O süreci biraz anlatır mısınız?***

Yeni yeni toplumsal bilinci edindiğim dönem-

Üç Kişi Bir Tabuttayız

Aşık İhsani

İzmir bura Kordon boyu
Üç kişi bir tabuttayız
Elimiz ağzımız bağlı
Üç kiçi bir tabuttayız
Altımız taş üstümüz taş
Ayaklar su içinde yaş
Sancı bastı yavaş yavaş
Üç kişi bir tabuttayız
Tavan alçak bacası dar
Uzunluğu bir metre var
Eni altmış santim kadar
Üş kişi bir tabuttayız
Nöbetçiler dizi dizi
Tenimizde yara izi
Ölmeden koydular bizi
Üç kişi bir tabuttayız
Dışarsı kedili itli
İçersi fareli bitli
Kapısı demir kilitli
Üç kişi bir tabuttayız
Sorguya çekildik tek tek
Ne cigara ne bir ekmek
Suçumuz türkü söylemek
Üç kişi bir tabuttayız
Bıktık ceza yiye yiye
Suçumuz yok diye diye
Demokrasi varsa niye
Üç kişi bir tabuttayız

lerdi. Tek parti dönemi karanlık baskıcı özgürlük düşmanı bir dönemdi. Demokrat partinin propagandası bu karanlık döneme karşılık aydınlık vaat ediyordu. O dönemde sizin de dediğiniz gibi birçok aydın gibi ben de kendimi bu hareketin içinde buldum. Bu sazı o dönemde Celal Bayar bana hediye etmişti. Çok geçmeden asıl niyetleri ortaya çıkınca büyük kopmalar yaşandı. Kopanlardan biri de bendim.

17. ***Kaç kaset ve plak doldurdunuz?***

Kaç kaset, plak ve CD'min çıktığını bilmiyorum. Bu arada yeni bir kasetim daha çıktı. Bu işin kaymağını şirketler yediği için benim haberim olmadan korsan basıp her tarafa dağıtıyorlar.

18. ***Kimi kitaplarınızın uzun bir süreden sonra yeni baskıları yapıldı. Bu kadar uzun bir ara neden verildi?***

Garip bir ülkede yaşıyoruz. Her şeyin korsanı çıktığı gibi kitabın da korsanı çıktı. 1960 yılından bu yana yayıncılar kitaplarımı hep çıkardılar. Kimi kitaplarım 2/3 yıl arayla çıktı ancak çoğundan haberim bile olmadı.

19. ***Biraz içinde bulunmuş olduğunuz ruh halinden söz eder misiniz? Yaptığı sanatla ülkedeki kültürel şekillenmeye yön veren büyük bir sanatçı olarak bugünün koşullarının bir değerlendirmesini yapar mısınız?***

Ruh halim memleket hali gibi. Kişi yaşadığı koşullardan soyutlanamıyor. Hele bu kişi duyarlı duygusal bir kişi ise. Sanat anlamında toplumun sorumluluğunu üstlenmiş ise. Tabi diyalektik değişim yaşamsal değişimi zorunlu kılıyor. Emperyalizm, kapitalizm, sosyalizm. Dede, baba ve çocuk, bir aile olarak düşün bunları. Dünyada şimdi bir arada yaşıyor bu sistemler. Dede ne kadar inatçı da olsu tükenmek üzeredir, baba ne kadar katı da olsa yerini çocuğuna bırakmak zorundadır. Çocuk umuttur ve gelecektir. Umutluyum ve bu umudumla ruh halim türkülerime şiirlerime yansımaktadır.

20. ***Her sahneye çıkışınız ayrı bir olay oluyordu 1960 ve 70'lerin Türkiye'sinde. Siz bu coşkuyu neye bağlıyordunuz?***

O günün koşulları farklıydı, dünyadaki siyasal konjonktür soldan yanaydı. Bütün rüzgâr soldan esiyordu. 68 eylemlikleri dünyaya damgasını vurmuştu. Ülkemiz bunun dışında kalamazdı. Politik gelişmeler ülkede alt üst oluşları yaşatıyordu. Devrimci örgütlenmeler, sendikal faaliyetler işçi hareketliliği hat safhalara varmıştı. Bu bağlamda çağından sorumlu olan, emekle sermaye arasındaki çelişkiyi türkülerine yansıtan bir sanatçı karşısında on binleri bulması olağandı.

21. ***Geleneksel halk şiirinin genel yapısını kırıp ona çağdaş bir yüz kazandırdınız. Biraz bu süreci anlatır mısınız?***

Sosyalist bilinci kavradıkça sanat yaşamımda da değişiklikler oldu. Halk şiiri adı üzerinde halkın şiiri. İyi de bu halk yalnızca sevdalanmış mı? Yalnızca gurbete mi çıkmış? Neden başka konular işlenmemiş. Suya sabuna dokunmayan konular işlendikçe düzen tarafından da destek görmüştür. Egemenlerin Veysel'e bu kadar kıskançlıkla sahip çıkması neden? İtiraz noktam orada başladı. Gurbete çıkmışsa neden çıkmış? Tarlası, çifti, çubuğu olmadığı için. Peki, tarlası neden yok, beri tarafta 360 köyü olan ağalar var, bu nasıl oluyor, biri annesinden ırgat doğuyor, diğeri ağa veya patron doğuyor. Çalışma ile Allah vermiş olsaydı biri hiç çalışmıyor yüzlerce köyü var diğeri doğumundan ölümüne kadar ırgat ancak yine aç. Bu düzensizlik şiirlere yansımamış. Geleneksel halk şiirinde bu konular sonuçları ile işlenmiş. Yani şiirin örgüsü sonuç üzerinden yapılmış nedenleri işlenmemiş. Ben bunu yapmaya çalıştım. Sebep sonuç ilişkisi üzerinden kurdum şiirimi, bu kadar ses getirmesinin nedeni de budur. Şu Yalova'daki deprem olayına bakın, daha dünkü olay. Buna ağıt yakmak kolay, orada yakınlarını kaybeden insanların hüznünü acısını işlemek kolay. Olmalıdır da, sanatçı bu olaya karşı kayıtsız kalamaz eğer toplumcu gerçekçi sanat yapıyorsa, peki, aynı şiddette başka ülkelerde de deprem oluyor ancak orada ölen insanların sayısı Yalova'daki ölenlerin yüzde biri bile değil. Japonya'yı göz önünde bulundurun. Allah'ın işidir deyip kimse kendini olayın sorumluluğundan sıyırmasın. Allah'ın deprem bölgesi olmasına rağmen Japon'a torpili yok. Neden? Orada az insan ölüyor da benim ülkemde binlerce insan fazla ölü-

yor. İşte bu nedenlerden hareket edilince sebep sonuç ilişkisi ortaya çıkıyor. Ozan yetenek ve bilincini bu denklem üzerine kurunca yaptığı sanat da yol açıcı oluyor. Işık tutuyor.

22. ***Halk şiirinde toplumcu-gerçekçi şiirimizin kökleri nereye kadar uzanmaktadır?***

Sevgili Ezeli iki gündür konuğumsun ve seninle sürekli bu konuda konuşuyoruz. Halk şiirinin en canlı, en renkli, en devingen yönü olan başkaldırı şiiri üzerine konuşuyoruz. İnsanlığın tarihini emeğin tarihi ile başlatırsak eğer -ki öyledir- insanı insan yapan başkaldırısıdır. Başkaldırı insanın özgürlük isteyişinin dünyaya ve olaylara egemen olma çabasının doğal sonucudur. Ve bence halkımızın tarihi halk ozanlarımızın bu şiirlerinde gizlidir. Ancak örtülü bir şekilde bugüne gelip ulaşmıştır. Tabi halk ozanlarının şiirleri daha çok halkın gönlünde yüreğinde yaşamış bugüne ulaşmıştır. Ben bugün var olan yeni düşüncelerle tanışan beslenen başkaldırı şiirimizi Türk halk şiirinde Yunus Emre'ye, Kürtlerde IX. yüzyılda yaşamış Baba Tahir Üryani'ye kadar götürüyorum. Yunus'un "Gitti beyler mürveti/ Binmişler birer atı/ Yediği yoksul eti/ İçtiği kan olmuştur." önemli bir şiirdir. Pir Sultan şiirinde ise başkaldırı doruklara ulaşıyor. Pir Sultan'ın "Pir Sultan'ım ey der ey Dede Dehmen/ Kendine cevret de ondan gel hemen/ İstanbul şehrinde ol sahip-zaman/ Tac ü devlet ile salınmalıdır." Sonra 17. yüzyıl ozanı Muhyi'nin "Elimiz" şiiri önemlidir. "Sayılmayız parmak ile/ Tükenmeyiz kırmak ile/ Başkasından sormak ile/ Kimse bilmez ahvalimiz... Muhyi sana ola himmet/ Aşık isen cana minnet/ Cümle alemlere rahmet/ Saçar şu yoksul elimiz." vs. Kürtlerde ise Baba Tahir önemlidir. Bir şiirinde diyor ki: "Ku deste mın bıgehe/ Çexa feleke/ Ez de bejıme:/ Pır şerm e ev kare te./ Tu sed texlıt nimet/ Dıdi hınan.../ Hın nane ceh/ Bı dest naxinın,/ Jı bo xwarıne!.." Bu şiirin Türkçe'si de şudur. "Feleğin çarkına elim yetişseydi derdim ki: çok ayıptır senin bu işlerin. Bazılarına yüz tat ve taam veriyorsun nimet olarak bazıları da arpa ekmeği bulamıyorlar yemeğe."

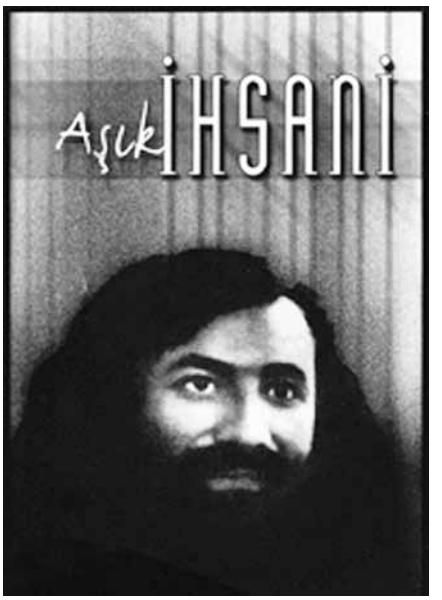

23. ***Sanat ve estetik doku anlamında 1960-70 Türkiye'si ile 2000'li yılların Türkiye'si arasında bir kıyaslama yaparsak artı ve eksileri nelerdir?***

Önce eksilerden başlayalım. Popüler kültür sanatı yaratıcılığından soyutlayıp zanaat basitliğine indirgedi. Gerçekçi olmayan sanatın gideceği yer de orasıdır. Bu kaçınılmaz bir zorunluluktu. Zaten icracıların da yaptıkları ürünlerini halkın hizmetine sunma diye bir dertleri yoktu. Bu anlamda şaşılacak bir şey yok, ancak asıl şaşılacak olan toplumcu gerçekçi sanat yapanların asıl işlevlerini bir kenara iterek inanç gruplarının sözcüleri konumuna düşmeleridir. Toplumun ezilen dört dinamiğinden biri olan Aleviler ile ilgili şiir yazılmasın demiyorum. Yazılmalıdır da ancak bu şiirler tarihsel materyalist bakış açısı ile ele alınmalı ona göre yazılmalıdır. Kimse Aleviler üzerindeki baskıyı yadsıyamaz. O inancın önderlerinin sistemler tarafından nasıl ezildiğini en ufak bir insani istemlerinin nasıl canavarlıkla ezildiğini herkes biliyor. Dediğim gibi o toplumun acıları da dillendirilmelidir ancak bunu bir mürit mantığıyla değil de çağdaş toplumcu gerçekçi bir anlayışla yapılmalıdır kendi devrimci kimliğinden soyutlanmadan. Eskiden halk ozanı kimliği ile kitlelerin karşısına çıkanlar son dönemde daha geri bir noktadan yalnızca inanç gruplarına seslenir nitelikte şiirler yazmaya başladılar. Bu anlayışlar aşılmalıdır. Halk tümünü kapsıyor onun ozanı da ona göre sanat yamalıdır.

24. ***Mektup, Balta, Taban Uyanıyor Taban, Üç Kişi Bir Tabuttayız. Bunlara benzer onlarca şiiriniz halkımızda devrimci duyguların uyanmasına neden oldu. İşçi sınıfının bilinçli ve emekçi bir ozanı olarak haklı bir üne sahip oldunuz. İşçi sınıfının bugünkü durumunu da göz önünde bulundurarak devrimci ozan ve devrimci sanat ilişkisi hakkında neler söylemek istersiniz?***

Ne yazık ki kitleleri harekete geçirecek onları toparlayacak bir üstünlük oluşturacak güçlü bir işçi sınıfı partisi ülkemizde yok. Dünyadaki gelişen olgular, kapitalizmin göstermelik te olsa başarısı, Doğu Bloku'nun çökmesi emekçiler üzerinde olumsuz

etkiler yarattı. Böyle olunca şimdilik sınıf mücadelesi çekim merkezi oluşturamıyor. Ancak bütün bu olumsuzlukların yanı sıra sömürü en katmerli şekilde devam ediyor. Ancak bu mücadele inişli çıkışlıdır. Tek düze değildir. İnsan kalbi de öyle değil midir? Düz çalışan kalp çalışmıyor demektir. Bunlar yaşanacaktır, diyalektik değişimin doğal bir sonucudur bu. Ancak sol memesinin altındaki cevahiri karartmayanlar kavgaya devam edecekler, gülün gül ile tartıldığı adaletsizliğin ortadan kalktığı, ezenin ve ezilenin olmadığı bir dünya kurulana kadar.. Esinini besinini halktan alan, en güzele, en mükemmele, en kusursuza doğru koşan devrimci sanat ve sanatçı inançlı, kararlı, sendelemeden mücadelesine devam ederse yaşar. Karamsarlık ders çıkarmama ve yenilgiyi kabul eden sanat ve sanatçıyı halk dediğimiz engin deniz dalgasının üstünden en yakın kıyıya atı verir.

25. ***Şiirlerinizi nasıl yazıyorsunuz? Yazdığınız bir şiiri bir başka zaman ve ruh hali içinde yeniden ele aldığınızda onu değiştirme veya üzerinde çalışma gereksinimi duyuyor musunuz?***

Ben şiiri yazarken konu sıkıntısına düşmüyorum. O kendini yazdırıyor. Yazdığım bir şiirin üzerinde çokça çalışıyorum. Biçim ve içerik bir bütünsellik arz ediyorsa, konu, duygu ve sözcükler iyice emişmişse, sırıtmıyorsa, kulağımı tırmalamıyorsa, tamam diyorum, kıvamına bırakıyorum, o artık olgunlaşmış şiirdir.

26. ***'Sanat, sanat içindir' anlayışı kimi kesimlerde etkindir. Bu düşünceden hareketle saf şiir var mıdır?***

Sırça saraylarda yapılan sanat reel sanat değildir. Birileri bu görüşü çok dillendirdi, sanat elit insanların işidir, halk bundan anlamaz, zaten anlaması da gerekmiyor gibi savlar ileri sürdüler. Ancak zamana karşı tutunamadılar, zamanla tuzla buz olup gittiler. Halk için yapılan sanat, halkın ince zevklerini dizlerine taşıyan sanatçılar ölümsüzlük suyu ile yundular. Yunus'un zamana karşı direnişi başka nasıl açıklanır. Pir Sultan ve daha nice ölümsüz ozan/ sanatçı gibi. Demek ki halk sahiplendiğini yaşatıyor. Diğerinin bugünü varsa yarını yoktur. Şiir özgündür ancak saf değildir. Doğa ve insansal güzellikleri toplumsal olaylar ile kaynaştıran şiir saf olur mu?

27. ***Biri yitik olan iki ülkenin de şairisiniz. Şiirlerinizi her iki dilde de yazıyorsunuz. Bir kıyaslama yapacak olursak her iki ülkenin kültür sanat zenginliği açısından neler söyleyeceksiniz?***

Birinin yazılı geleneğe dönüşmüş özgür ortamda gelişme şansı bulmuş bir kültür sanat dokusu varken diğerinin daha çok sözlü gelenekle gelişme şansını zorlayarak bugüne ulaşmıştır. Bunda da Dengbej dediğimiz söz ve ses sanatçılarının emeği yadsınamaz. Bir çeşit Kürt halk ozanları dediğimiz bu Dengbejler binlerce yıllık bu kültürü omuzlayıp bu günlere getirmişler. Müthiş zengin bir kültür. Tabi ben daha çok Türk diline ve Türkçe'ye hâkim olduğum için Türk kültürünün köklerini inceleme şansım oldu. Kürtçe'yi çocukluğumda kulağımda kaldığı kadarıyla, sonraları Diyarbakır'a dönünce biraz daha geliştirdim ancak buna rağmen Kürtçe kaynakları inceleme şansım olmadı. Türkçe yayınlanan kitaplardan bu eksiğimi gidermeye çalışıyorum. İşin bir diğer ilginç yanı da Aleviliği de şu aralar inceliyorum. Alevilerin büyük çoğunluğu Kürtçe konuşuyor, inançlarından dolayı da çok ezilmişler.

Çağlayan Su

Ezeli Doğanay

- Usta İhsani'ye -

İhsani deyince nehirler coşar
Damlalar birikir derya oluyor
Bireyler birleşip saflara koşar
Zülüm edenlerin rengi soluyor
Zararlı otları kökten sökerek
Kavga tohumunu usa dökerek
Düzenbaz diz üstü yere çökerek
Saçını başını tel, tel yoluyor
İhsani çağını ileri iter
Onu anlamayan kaybolup yiter
Ölü topraklarda yeşil ot biter
Kurumuş ırmaklar suyla doluyor
Ölüm fermanını önde giyerek
Halk uğruna sürgün hapis yiyerek
Dünya halklarına barış diyerek
Dört bir yana güvercinler salıyor
Ezeli yoldaşın hep bu davada
Değişim istiyor yapı yuvada
Bir eli sazında biri havada
Halkından yanadır halka çalıyor

Onların kimlik kavgasına omuzdaş oluyorum yazdığım şiirlerle ancak dediğim gibi sınıf mücadelesi bağlamında bu dayanışmam.

Bu yararlı bilgilerinizden dolayı çok teşekkür ediyorum.

Bende sana teşekkür ediyorum genç meslektaşım, duygudaşım Ezeli Doğanay.

(*) *Bu görüşme 2008 yılında Aşık İhsani'nin evinde yapıldı. Çağdaş Halk Ozanı Dergisini çıkardığım dönemlerde Gündem gazetesinde Âşık İhsani ile yapılan uzun bir söyleşi okumuştum. İhsani'nin Diyarbakır'a yerleştiğini öğrendim. Gazeteyi aradım bir türlü söyleşiyi yapan arkadaşa ulaşamadım İhsani'nin adresini almak için. Daha sonra Newroz gazetesinin Diyarbakır temsilcisini aradım onun üzerinden ulaşmak istedim yine bir sonuç alamadım. Sırasıyla çağdaş halk ozanı dergisinde bütün halk ozanları ile söyleşi yapmak istiyordum. İhsani'ye ulaşamayınca İlk söyleşimizi Mahzuni ile yaptık.*

Daha sonra Belçika'da bir televizyonda çalışmaya başladım oradan kendisine ulaştım. Diyarbakır'a gidersem konuğu olmam için ısrar etti. Ön Asya'da Heterodoks İnançlar adlı çalışmam için saha araştırması yapmak amacıyla ülkeye 2008'in onuncu ayında gittim. Bu çalışmada Aleviler, Bahaîler, Nusayriler ve Ezidiler'e yer verecektim, iki buçuk ay kaldım ülkede Muş, Bitlis, Siirt, Diyarbakır, Kahramanmaraş, Mersin, Adana, Konya, Dersim, Ankara ve İzmir'e uğradım. Önceden sözleştiğimiz gibi Diyarbakır'da İhsani'nin konuğu oldum.

Aynı zamanda Mezopotamya radyosunda Zazaca haftada iki sefer birer saatlik "Helme Verwa Usarı" (Baharın Kokusu) adlı kültür sanat ağırlıklı programlar yapıyordum. Alan çalışmamım yanı sıra kendi programlarım için de kimi söyleşiler yapmış fotoğraflar çekmiştim. Valizimi ve çantamı hazırlayıp 11. ayın ikinci gününde Siirt'ten İhsani'yi aradım ve yarın kendisinde olacağımı söyledim. Sabırsızlıkla bekleyeceğini söyledi. 11. ayın üçüncü gününde Siirt'ten Diyarbakır'a gitmek için otogara gittim, öğleye doğru yola çıktık, akşam 19.00'da Diyarbakır'a ulaştık yüreğim yüreğime sığmıyordu.

Otogardan taksiye bindim direk bana verdiği adrese gittim. Sokağa girdiğimde apartmanın önünde beni beklerken gördüm. 70 yaşında bir delikanlı etrafında birkaç gençle şakalaşıyordu. Taksiden indim valizlerimi almama yardım etti birlikte yukarı çıktık. Diyarbakır'ın en zengin semti ve çok lüks bir dairede oturuyordu. Eşi gelişimden dolayı yemek hazırlamıştı, yemekleri yedikten sonra konuk odasına geçtik ve ustanın çağlayan kişiliği ile kendimi halk kültürünün nehrine bıraktım. Gecenin geç saatlerine kadar konuştuk söyleştik. İkinci gün bana Diyarbakır'ı gezdirdi.

Yollarda küçük çocuklar gibi türküler söyleyerek -üstelik yüksek sesle- surları dolaştık, eski çarşıya gittik, nereler gezilmesi gerekiyorsa oralara gittik. Türküler söylerken sesimizin bir ara çok yüksek çıktığını fark ettim. Aman usta dedim durun yalnız türküleri ben söyleyeyim, baksanıza herkes garip bakıyor, en azından şöyle düşünürler, eğer türküleri yalnız ben söylersem "Gençtir ne yaptığını bilmiyor neyse ki yanında yaşlı olgun bir insan var o onu idare eder". Ama ikimiz birlikte söylersek yanlış anlaşılır dedim, durdu yüzüme baktı "Allah, Allah niye olayı tersinden düşünmüyorsun, ben senden daha gencim".

Çok sevilen şen şakak kişiliği var ustanın. Diyarbakır Hadep il merkezine gittik, ustaya karşı çok saygılı ve naziktiler. Usta beni tanıttı. Çay istedik vermediler "oruçuz" dediler. Ancak mutfakta ikram edeceklerini söylediler. Oruç tutanlara saygısızlık olmasın diye. Soramadan edemedim, diğer inanç gruplarının ritüellerine de aynı özeni gösteriyor musunuz dedim. "Kime mesela?" dediler. "Kızılbaşlara". Sorumlu arkadaşın cevabı çok ilginçti. "Ama onlardan üyemiz yok ki". Özür'ü kabahatinden büyüktü. Çayımı mutfakta değil burada içmek istiyorum dedim. Üstelik oruç tutmadığım için oruç tutanlara saygısızlık yapmıyorum, nasıl ki onlar oruç tuttukları için bana saygısızlık yapmıyorlarsa. Çaylar geldi çaylarımızı içtik. Birkaç yere daha uğradık, hangi kuruma gidiyorsak, hangi sokaktan geçiyorsak, hocanın insanlarla insanların hocayla ilişkilerine baktım, çok candan çok içten buldum. O yetmiş yıllık çınar, o militan ozan, o devrimci halk şiirimizin simgesi usta sanki bir gün önce herhangi bir köyden kalkıp şehre gelmiş, işini hal ettikten sonra ikinci gün köyüne dönecek olan köylü kadar saf dost ve güler yüzlü.

Evi kendisine ait, satın almış, evini bana gezdirirken büyülendim. Evi bir müze gibi. Her taraf Anadolu, İran ve Kürdistan'da yapılmış el yapımı kilim halı ile döşeli. Konuk odasının sol köşesinde uzun saplı oldukça eski bir saz asılı. Bu sazı ustaya Celal Bayar armağan etmiş. Neredeyse Türkiye'nin bütün aydınları ile fotoğrafları var. Eski kitapları, plaklarını gösterdi, akşam yemeğinden sonra kısa bağlama sazıyla yeni türkülerini okudu. Türkülerini öylesine coşkulu okuyordu ki sanki karşısında binlerce kişi var ve onlara sahneden sesle-

niyor. Bir ara gözlerimin önüne Kürt Halk müziğinin usta yorumcusu değerli sanatçısı Şivan Perwer geldi.

Ne yazık ki 21'de uçağım kalkıyordu. Dicle kitapevinden arkadaşlar gelip beni aldılar hocayla vedalaştık. 20'de hava limanında olmam gerekiyordu. Onunla geçirdiğim iki günün tadı hala damağımda. İyi ki vardın İhsani çünkü seninle yaşayan soylu bir damar var.

(Aşık İhsani ile yapılan son söyleşi.)

Militan ruhlu halk ozanını kaybettik

Cuma, 24 Nisan 2009

Aşık İhsani olarak tanınan İhsan Sırlıoğlu 77 yaşında hayata veda etti. 1970'li yıllarda sazı ve sözüyle milyonları coşturan Aşık İhsani dünya liderleri tarafından devlet konuğu olarak ağırlanmıştı

Özgür CEBE

Kamuoyunda 'Aşık İhsani' olarak bilinen Diyarbakırlı halk ozanı İhsan Sırlıoğlu, aşırı tansiyona bağlı beyin kanaması sonucu tedavi gördüğü Dicle Üniversitesi Beyin ve Cerrahi Servisi yoğun bakım ünitesinde bu sabah saatlerinde yaşamını yitirdi.

Diyarbakırlı halk ozanı 77 yaşındaki İhsan Sırlıoğlu, geçen Cuma günü evinde özel bir prodüksiyon şirketi tarafından yapılan belgesel çekimleri sırasında aniden fenalaştı. Şirket görevlileri ve eşi tarafından Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Beyin Cerrahi Servisi'ne yatırılan Aşık İhsani'nin, aşırı heyecan nedeniyle tansiyonunun yükselmesi sonucu beyin kanaması geçirdiği belirlendi. Yoğun bakım ünitesinde tedavi altına alınan Aşık İhsani, bugün sabah saatlerinde yaşamını yitirdi. Aşık İhsani bugün yakınları ve sevenleri tarafından Diyarbakır'ın Şehitlik semtindeki mezarlıkta toprağa verildi.

AŞIK İHSANİ KİMDİR?

68 kuşağının 'Militan ruhlu halk ozanı' olarak adından söz ettiren Aşık İhsani, Türkiye Komünist Partisi ve Türkiye İşçi Partisi'nin 1970'li yıllardaki tüm etkinliklerine katılarak sazıyla ve sözüyle kalabalık halk kitlelerini coşturdu. 12 Eylül 1980 tarihindeki askeri harekatın ardından yurtdışına giden ve uzun yıllar Fransa'da yaşayan Aşık İhsani, 1995 yılında memleketi Diyarbakır'a döndü. Diyarbakır'daki yerel TV kanallarında da zaman zaman sazıyla ve bestelediği türküleriyle programlara çıkan Aşık İhsani, 1932 yılında Diyarbakır'da doğdu. Küçük yaşlarda beste ve söz yazarlığına başlayan Aşık İhsani kısa sürede aldığı bağlama eğitimiyle bir anda aşıklık unvanını alarak sol çevrelerin gönlünde taht kurdu. Aşıklığın yanı sıra Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde değişik işlerde de çalışan İhsan Sırlıoğlu, 1957 yılında Uşak Şeker Fabrikasında çalıştığı dönemde burada tanıştığı ve sonradan 'Güllüşah' adını verdiği eşi Sevim hanımla tanışıp evlendi. Anadolu'nun çeşitli yörelerini dolaşan ve ilk kez 1958 yılında radyoda türkü söylemeye başlayan Aşık İhsani, 1963 yılına kadar geleneksel halk türlülerini okumayı tercih etti. Sonraki yıllarda siyasi ve politik içerikli türküleri okumaya ağırlık verdi.

HAPİS YATTI

1970'li yıllarda tutuklanıp bir süre cezaevinde kaldıktan sonra Türkiye ve yurtdışında sayısız konser verdi. Fransa Cumhurbaşkanı ile İngiltere Kraliçesi başta olmak üzere dünya liderleri tarafından devlet konuğu olarak ağırlandı. Değişik halk hikayelerini derleyen Aşık İhsani'nin, Kerem ile Aslı, Aşık İhsani ve Güllüşah gibi birçok türkülü hikayesi bulunmaktadır. Şiirlerini 2 cilt olarak Ağalı Dünya, Yazacağım, Bakalım Hele, Bak Tarlanın Taşına Vur Ağanın Başına adlı kitaplarda topladı. Dünden Bugüne Aşık İhsani, Düş Değil Bu, ve tüm şiirlerini topladığı Bıçak Kemikte adlı kitapları yayımlandı. Ayrıca Ozan Dolu Anadolu adlı antoloji ile gezi izlenimlerinden oluşan Beyaz Köle adında kitapları da bulunmaktadır.

DHA

Sol Liberallerin Ayak Sesleri

Aydın Yıldırım

Konunun asıl teması sol liberalizm kavramının Türkiye siyasi literatüründe yeni bir çığır açtığı ve içine düştüğü yanılgılar ve sonuçları ile ilgili. Özellikle Taraf gazetesi yazar kadrosunun her gün yeni bir skandal habere imza atması, çeşitli siyasi ve entelektüel çevreler açısından tartışma konusu olmaya devam ediyor. Ama ne olursa olsun düşünce ve ideolojik yaklaşıma sahip birçok düşün insanının bu yazılardan etkilendiği ve kabul ettiği her şeyi tekrar sorgulamasına vesile olduğu tartışmasız. Bu akımın temsilcileri, akademik anlamda oldukça saygın bir yere sahip… Kimler yok ki aralarında… Dönemin önemli sosyalistleri, küçük burjuva entelektüelleri ve özgür(!) İslami basını da içine alan geniş bir yelpazeye sahip. Daha önce de ortaya atılan fakat fazla ilgi görmeyen sol liberalizm kavramı, şimdilerin sempatizanlığı bile yapmaya başladığı bir akım halini almış gibi görünüyor. Belki sol liberallerin bile beklemediği ölçüde büyük bir kamuoyu oluşturmuş durumda. Aslında olayların zincirleme ilerlediğini, bir stratejinin ya da bir yapbozun parçaları olduğunu bile düşünür oluyor insan. Altmış sekiz önderlerinin her fırsatta ajan olarak ya da faşizmin yaratıcıları olarak tanımlanmaları, **"özürdiliyoruz.com"**, **"Darbelere dur de"** kampanyalarının ve devamında bu kampanyalara imza atan Ufuk Uras'ın istifa haberi…

Stalinizme, Maoizme hatta **Leninizme** ve **Marksizme** de sol liberallerin her fırsatta dile getirdiği gericilik suçlaması amentü halini aldı. Ancak Maoizmdeki **yüz fikir yasası** bile onlar için her zaman karşılaşacakları bir ironi olarak ta kalacaktır. Marksizmin tüm dünyayı kucaklayan, enternasyonal bir hareket olduğunu da göz ardı etmekteler. Sınırsız ve sınıfsız bir ideoloji aslında onların da kabul edeceği cinsten bir anekdot olması gerekirken gerçekle yüzleşememektedirler. Bu da onlarda bir kafa karışıklığı içinde olduklarını, aslında neyi savunacaklarını da tam olarak kestiremediklerini bize anlatmaktadır. Özellikle zamane sosyalist ve Maocularının da bu hareket içinde yer alması aslında oportünist damgasını yememek için **Demokles'in Kılıcı**nı halklar üzerinde sallandırması da ayırt edicidir. Şimdi altmış sekiz önderlerinin yavaş yavaş yoklanmaya başlaması ise, bu önderlerin tam bağımsızlık idealine olan bağlılıkları. Sonuçta liberalizmin ana argümanı uluslar arasındaki engellerin ortadan kaldırılması, demokrasi anlamında dışa dönük bir politika izlenmesi konularını da içerdiğinden bağımsızlık onların hiç te tasvip ettikleri bir durum değil. İyi hoş bunlar kötü şeyler değil. Türkiye'deki en güzel demokrasi örneklerinin **AİHM** öznelinde verildiğini biliyoruz. Fakat mesele demokrasi mücadelesi ise, yanı başımızda duran Filistin ve Irak sorununu da gömemezlikten gelmek uluslar arası af örgütlerinin aslında bu konuda fazla da objektif olmadığının bir ispatı olarak karşımıza çıkmaktadır. Anti-emperyalizme karşı en radikal adımları atan ülkelerin de günah keçisi ve demokrasi fakiri ilan edilmeleri ayrıca incelenmesi gereken bir konu. Tabi bu demokrasi mücadelesinde, ilk yargılanacak kuvvet odakları Avrupa Birliği ülkeleri ve Amerika olduğu da ayrıca bilinmelidir. Örnekleri çoğaltmak mümkün. **Belçika**'nın Kongo'da, Ruanda'da ve Sierra Leone'de etnik ayrımcılığı körükleyerek yaklaşık 10 milyon insanın ölümüne sebebiyet vermesi (ki kendileri bu sayede şu an dünyanın en büyük elmas yatırımcıları), **İngiltere**'nin Hindistan macerası ve Avustralya'da yüz binlerce Aborjin yerlisini öldürmesi, **Fransa**'nın yüz yıl içerisinde yaklaşık bir milyon Cezayirliyi kaybetmesi, bu konuda tescilli **Almanya**'nın Yahudi katliamının yanında Namibya'da sömürge kurmak amacıyla kadın, çocuk, yaşlı, genç demeden yüz on yedi bin yerliyi imha etmesi…

Rakamlar aslında Avrupa ülkelerinin demokrasiden ne anladığının açık bir göstergesi olarak karşımıza çıkmakta. Neden bunları anlattığım ise Sol Liberalizmin temel besinini ve demokrasi anlayışını Avrupa Birliği demokrasisinden alması ile ilgili. Çünkü sol Liberaller Avrupa Birliği'ne tam üyelik noktasında hemfikirler. Demokrasinin yolunun da Avrupa Birliği'nden geçtiğine inanıyorlar. Çünkü onlara göre tam da bu noktada tamamıyla darbe karşıtı bir Avrupa hukuku bize göredir. Ama kapitalizmin bu vahşi yanını ise görmezlikten gelmektedirler. Afrika ve Çin Hindi ülkelerinin, bütün zenginliklerini sömürerek onları yoksulluğa terk etmiş

bir Avrupa Birliği, demokrasi söylevlerinde ne kadar samimidir insanı düşündürür. İşin bir başka ilginç yanı ise, belki Avrupa ülkeleri içerisinde en demokratik görüntüyü veren **İsveç**'te bile, sendikalaşma oranı yıllara göre azalan bir ivme ile ilerlemesi. Evet, demokrasinin ve sivil toplum olmanın temel göstergesi sendikalar, demokrasinin bile en demokratı olan bir ülkede bile düşüş göstermekte. Sol Liberallere göre bireysel özgürlük, hangi etnisiteye mensup olursa olsun kolaylıkla kendini ifade edebilme ve bununla birlikte toplumsal demokrasi olmazsa olmazlardır. Bu nedenle baskı erkinin (ordu, laik yapı, milliyetçilik v.s.) kesinlikle varlığının hissedilmemesi gerekir. Eğer siz sol liberallerin olmazsa olmazlarından herhangi birini kabul etmiyorsanız, kolayca "faşist" olarak yaftalanabilirsiniz.

AB'nin Türkiye üzerindeki temel beklentisinin Ortadoğu ve Avrasya'daki yeni paylaşım savaşı sürecinden ne beklediği ile ilgilidir. Zira insan hakları yanında ekonomik anlamda da çeşitli reform beklentilerini de sürekli olarak ortaya atmaları, bu beklentinin dayanaklarından birisi. Kapitalizm yaklaşık olarak iki buçuk asırdır hüküm sürmekte ve **Marx** kapitalizmin bir gün kendisini bitireceğini diyalektik yasalara göre açıklamıştır. Ancak kapitalizm, sürekli olarak kendini yenilemeye çalışması ve çıkış noktaları bulması ile bu sürecin uzamasına yol açmaktadır. Sol liberalizm de bana göre sadece bu sürecin uzaması için bir katalizör görevi görmekten başka bir işe yaramamaktadır. Bu süreci uzatırken de işçi ve emekçi kesimin kapitalizmle uzlaştırılması ve barıştırılması gibi yeni bir yöntemle karşımızda duruyor. Demokrasi gibi, insan hakları gibi kitlenin sempati duyacağı araçları kullanan sol liberaller, bu kavramları da daha önce verdiğim demokrasi örnekleri(!) ile Batı'da aramaktadırlar. Bu kabul edilebilir bir durum değildir ve ciddi bir tehlikedir. Çünkü en büyük zararı gene işçi sınıfına ve sosyalizme vermektedir. Sınıf mücadelesinin sağından, solundan, arkasından ya da önünden bile geçmeyen, mevcut iktidar partisine de her fırsatta nasihatler veren, sürekli olarak darbe söylentileri üzerine giden ve nerden geldiği belli olmayan belgeler bulan taktik anlayışı ile de ürkütücüdür. Özellikle mevcut iktidar partisinin ve finansörlerinin darbecilere karşı politik manevraları ile eşgüdümlü bir seyir izleyen sol liberaller, basında da oldukça geniş bir etkiye sahip. Özellikle bu kavramın İslami basında da geniş yer bulması pek te hayra yorulur mu bilmiyorum.

Her yıl tonlarca para akıtılarak okunan özel üniversitelerde paneller ve söyleşilere katılan, hatta bizzat hocalık yapan Sol Liberaller, öğrenci gençlik içindeki entelektüel kesimi de fazlasıyla etkilemektedir.

Yazının başında belirttiğim yapbozun parçaları meselesine gelince… **Taraf** ve **Birgün** gazetelerinde **Ufuk Uras** eksenli bir tartışma açıldı. Özellikle Sol Liberallerle tam olmasa da paralel fikirler de ortaya atabilen, çeşitli kampanyalarda ve girişimlerde birlikte hareket eden, artık sosyalizm yerine sosyaldevlet kavramını kullanan, Ufuk Uras'ın istifası yeni bir partileşme sürecine de bizi götürüyor mu bilinmez. Ama şüpheye pay bıraktığı da açık. Hele hele de **Mahir**'i bir MİT ajanı gibi gösteren SHP başkanı **Hüseyin Ergün**'le görüşmelere başlaması da şüpheyi katmerler cinsten. Bu iddiaları ileriki dönemlerde daha net görme fırsatı bulacağımız aşikar. Darbe karşıtı olmak, özgürlüklerden ve demokrasiden yana olmak bir çözüm müdür? Sol Liberallere sorsak bunu bir geçiş aşaması olarak bile görüyor olabilirler. Ancak bu durum boş bir zaman avuntusundan başka bir inanış değildir. Sosyal güvenliği tasfiye eden ve yabancı sermayeye tarihte hiç olmadığı kadar çok yer bırakan bir hükümetten demokrasi anlayışı beklemek, bu dünyanın gerçek sahiplerine bir şey kazandırmaz. Çünkü onların demokrasi anlayışı "burjuva demokrasisi" anlayışıdır. Bu noktada demokrasinin hangi sınıfın konseptine göre değer bulacağı önemlidir. Eğer kendinizi eşitlikçi diye lanse ediyorsanız, bunu politik duruşunuzun her alanına kanalize etmeniz gerekir. Etnik eşitlik kavramı, sacın yalnızca bir ayağıdır. Bununla beraber, ekonomik alanda bir eşitlik, dünyadaki kaynakların yüzde doksanının, nüfusun yüzde onuna, geriye kalan yüzde onluk bir kaynağın nüfusun yüzde doksanına denk gelmesi bile sizin her şeyden kıl kapmanıza vesile olabilmelidir.

Sol liberallerin durumunu kraliçe **Marie-Antoinette**'e benzetiyorum. Sarayda bir eli yağda bir eli balda otururken, dışarıda isyan etmekte olan bir halka (açlığın nasıl bir şey olduğundan habersiz bir şekilde), *"Benim de ekmek bulamadığım günler oluyor; ekmek bulamıyorlarsa pasta yesinler..."* demesi, sol liberallerin de ekmek bulamıyorlarsa demokrasiyle yetinsinler demesi gibi sanki.

Aslında literatürde neden bu kavramın yer aldığını da hala çözmüş değilim ya neyse.

Devlet dersinde öldürülmüş bir çocuk
Ece Ayhan

Can Erdem

Datça'da doğan Ece Ayhan'ın çocukluğu yoksulluk içinde geçmiştir. Annesi Nezahat Hanım'la babası Hafız İbrahim Bey anlaşamamış ve boşanmış. Ece Ayhan, annesi ve ablasıyla elektriksiz ve susuz bir evde yaşam mücadelesi vermiştir.

İlk, orta ve lise öğrenimini tamamladıktan sonra kazandığı bir bursla Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne yatılı ve burslu olarak girmeye hak kazanır.

Bu okul onun hayatında bir dönüm noktası olur. Sezai Karakoç ve Cemal Süreyya gibi isimlerle birlikte okur. Bu üç şair de parasız yatılı olarak devlet bursuyla tamamlarlar okullarını.

Ece Ayhan'ın 'İkinci Yeni'yi bir 'parasız yatılılar' olarak değerlendirmesinin nedeni bu yıllardır.

Yine bu dönemde pek çok şairin eserini orijinal metinlerinden okuma fırsatı bulur: Apollinaire, Lautreamont ve Rimbaud bu isimlerden birkaçıdır.

İlk şiirleri ("Üç Gencin Kalbi" ve "Islak Islak") Türk Dili dergisinde çıkar. Daha sonraları ise Varlık, Köprü, Yenilik, Salkım, Seçilmiş Hikayeler, A ve Yeditepe dergilerinde yazar.

1962'de Deniz Hafize Hanımla evlenir ve Ege adında bir çocuğu olur.

Bir dönem kaymakamlık yapar, ancak sonraları bu görevden ayrılarak İstanbul'a yerleşir. 1968 yılında eşini yitirir. Ciddi anlamda maddi sıkıntılar yaşayan Ece Ayhan oğlunun bakımını eşinin ailesine bırakır.

Ece Ayhan 1974 yılından sonra beynindeki bir tümörün yol açtığı rahatsızlıkları yaşamaya başlar. Yaşadığı ekonomik sıkıntılar nedeniyle tedavi olamayan Ece Ayhan; Can Yücel ve Yaşar Kemal'in girişimleriyle dönemin başbakanı Bülent Ecevit tarafından İsviçre'ye tedaviye gönderilir. Orada ünlü beyin cerrahı Prof. Dr. Gazi Yaşargil tarafından ameliyat edilir. İsviçre'de de ekonomik sıkıntılar yakasını bırakmamış, belli dönemler yurda dönmüş; ancak tedavi için tekrar İsviçre'ye gitmiştir. Yurda kesin dönüş yaptıktan sonra Çanakkale'ye yerleşir; ancak sağlığı günden güne bozulur ve Ece Ayhan felç geçirir. Dostları vasıtasıyla aldığı tedaviyle felçten kurtulur. Geçimini eserlerinden gelen telif hakkıyla sağlamaya çalışır, ama bu yeterli olmaz.

İzmir Büyükşehir Belediyesi Gürçeşme Huzurevi'ne yerleşen ve buradaki ihtiyaçları belediye tarafından karşılanan Ece Ayhan, 12 Temmuz 2002'de yaşamını yitirir. Mezarı Çanakkale'de Yalova Köyü'ndedir.

Şiir, anı, günlük, deneme, söyleşi gibi pek çok alanda eser vermiş olan Ece Ayhan, İkinci Yeni şiirinin en özgün sanatçılarından biri olarak kabul edilir.

Ece Ayhan kendisinin de içinde bulunduğu akıma verilen İkinci Yeni adını doğru bulmaz ve 'sıkı şiir', 'sivil şiir' ya da 'kara şiir' isimlerinin daha uygun olacağını savunur.

Bu isimlerle Ece Ayhan adeta toplumcuların

kendi şiiri için yaptıkları 'hayattan kopuk şiir', 'kaçak şiir' suçlamalarına bir cevap verir. Tam tersine toplumsal hayatın her yönünü sorgulayan bir şiir ortaya koyduklarını savunur. Ece Ayhan düşüncede ve sanatta çemberin en ucunda olunması gerektiğini savunur.

Okurun şımartıldığını, sarsılması gerektiğini düşünür bu nedenle farklı sözdizimine, kelime deformasyonlarına, soyutlamaya, kapalı anlatıma, uzak çağrışımların bağdaştırılmasından doğan çözülmesi güç imgelere yönelmiştir. Bu yolla şiirin dilinin geliştiği gibi düşüncenin de gelişime girdiğini savunur.

"Türk şiirinin içine ediyor Ece diyorlar.
Amacım zaten bu.
Bir şeyi yıkacaksın ki yeni bir şey kurabilesin..."

Şiirlerinde biçim ve özü ayırmaz. Yeni özün yeni bir biçim yarattığını aksi halde özün gerçekten yeni olamayacağını ileri sürer.

Ece Ayhan ve İkinci Yeni, şiirden anlamı çıkardıkları iddiasıyla çokça eleştirilmişlerdir. Bu eleştirilere Ece Ayhan şöyle cevap verir:

"Gizli bir dil değil kullanılan dil; 'ağızlar', 'kuşdili, 'argo' ya da 'jargon' hiç değil. Gerçeklikler dille sınırlandırılamıyor; işte burada o zaman patlamalar oluyor... Onlar için yazmıyoruz. Velinimetimiz yok... Okuru sarsalım. Şımartılmıştır."

Ece Ayhan da tıpkı B. Necatigil gibi okurun kendisini geliştirmesi ve emek harcaması gerektiğini savunmuştur.

Ece Ayhan, Devlet ve Tabiat ya da Orta İkiden Ayrılan Çocuklar İçin Şiirler adlı kitabında, insanların sorunlarını, devlet-birey ilişkisini irdelediği şiirleri sayesinde daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaşır.

Ancak okurlarının burjuvazi sınıfından ya da sınıf değiştirmek isteyen insanların oluştuğu kentlilerden meydana geldiğini belirterek onlar için yazmadığını ve onlarla hiçbir ilişki kurma niyetinde olmadığını söyler. O şiirlerini ezilenlere, varoşlara, dışta bırakılanlara, çocuklara, hal ve gidişi sıfır olanlara yazar; ancak toplumun bu kesimi henüz bu şiiri anlayabilecek hazırlıkta değildir.

O; tarihe, mülkiyete, resmi kurumlara, devlete, yaygın ahlak, düşünce ve estetik anlayışa karşı çıkar.

Tarihin hep devletin resmi ideolojisi doğrultusunda tersinden yazıldığını söyleyen Ece Ayhan şiirlerinde tarihi düzden yazmak ister.

"Atlasları getirin! Tarih atlaslarını!
En geniş zamanlı bir şiir yazacağız."

Ece Ayhan şiirlerinde daima otoriteyi ve otorite yandaşlarını eleştirmiştir. Otorite ile yaşadığı çatışma onu kaymakamlıktan istifa etmeye kadar götürür.

Ona göre: *'Tüm iktidarlar gece işledikleri cinayetleri gündüz temize çekerler. Bu işlemi yaparken kullandıkları araç ise medyadır.' "Kemalizm ve milliyetçilik adı altında Türk olmak ve Türklük mitine de yaslanarak kendi dışında kalana ötekine tahammülü olmayan ve giderek ırkçılığa varan faşizan bir dalgayla karşı karşıyayız"* der.

"Meçhul Öğrenci Anıtı" şiirinde faşizan bir saldırıyla 14 Aralık 1969'da Yıldız Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi'nin önünde öldürülmüş olan Battal Mehetoğlu adlı devrimci bir öğrenciyi ele alır.

MEÇHUL ÖĞRENCİ ANITI

Buraya bakın, burada, bu kara mermerin altında
Bir teneffüs daha yaşasaydı,
Tabiattan tahtaya kalkacak bir çocuk gömülüdür
Devlet dersinde öldürülmüştür.
Devletin ve tabiatın ortak ve yanlış sorusu şuydu:
- Maveraünnehir nereye dökülür?
En arka sırada bir parmağın tek ve doğru karşılığı:
- Solgun bir halk çocukları ayaklanmasının kalbinedir.
Bu ölümü de bastırmak için boynuna mekik oyalı mor
Bir yazma bağlayan eski eskici babası yazmıştır:
Yani ki onu oyuncakları olduğuna inandırmıştım
O günden böyle asker kaputu giyip gizli bir geyik
Yavrusunu emziren gece çamaşırcısı anası yazmıştır:
Ah ki oğlumun emeğini eline verdiler
Arkadaşları zakkumlarla örmüşlerdir şu şiiri:
Aldırma 128! İntiharın parasız yatılı küçük zabit okullarında
Her çocuğun kalbinde kendinden büyük bir çocuk vardır
Bütün sınıf sana çocuk bayramlarında zarfsız kuşlar gönderecek

İşte bu devlet dersinde öldürülen çocuk Battal Mehetoğlu'dur.

Battal'ın annesi İnsaf Ana'ya birisi neler hissettiğini sorar. Şöyle der İnsaf Ana: "Ah ki oğlumun emeğini eline verdiler."

Yine 'Yort Savul' adlı şiirinde 6 Mayıs 1970'de Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'nde haksız yere idam edilen Deniz Gezmiş, Yusuf Arslan ve Hüseyin İnan'a gönderme yapar. Onları birer kahraman ola-

rak öne çıkarır.

Ece Ayhan bu şiirle ilgili olarak şunları söyler: "Yort Savul yalnız padişahlar için söylenir. Benim şiirimde ise bir padişah 'üç ağır yıldız' oldu. Deniz, Yusuf ve Hüseyin".

YORT SAVUL

1. Atlasları getirin! Tarih atlaslarını!
En geniş zamanlı bir şiir yazacağız
2. Harbi karşılık verecek ama herkes
Göğünde kuş uçurtmayan şu üç soruya:
3. Bir, Yeryüzüne nasıl dağılmıştır
Tarihi düzünden okumaya ayaklanan çocuklar?
4. İki, Daha yavuz bir belge var mıdır ha
Gerçeği ararken parçalanmayı göze almış yüzlerden?
5. Üç, Boğaziçi bir İstanbul ırmağıdır
Nice akar huruç alessultanlarda bayraksız davulsuz?
6. Nerede kalmıştık? Tarihe ağarken üç ağır yıldız
Sürünerek geçiyor bir hükümet kuşu kanatları yoluk
7. Çocuklar! İle bile muhbirler! Ve bütün ahali!
Hep birlikte, üç kez, bağırarak, yazınız
8. Kurşunkalemle de olabilir
Yort Savul!

Ece Ayhan, devletin devrimcilere karşı uyguladığı 'sürek avını' başka bir şiirinde de şöyle dile getirir:

GÖRMEDİK!

1. Avcılar gazalları öldürür Anadolu balkanlarında.
Gazal kaçar yaralanmışsa, avcı kovalar.
2. Çilli gazal bir tebeşire sığınsın sözgelimi ya da bir dünya dergâhına. Avcı da dalar.
3. İki yeniyetme kara tahtayı siliyorlardır ya da çamaşırlarını çitiliyorlardır.
4. "Buraya giren bir gazal gördünüz mü?" der Şahmârdân.
5. Sınıftaki ya da avludaki gazallar; tarihten 1971 yaz ayları Çengelköyü'ne geliyoruz; "hayır" derler, "görmedik!"

Yine bu şiirde 12 Mart sonrasında 6. Filo'yu protesto eden devrimci gençleri anlatır. Polisin saldırısı sonucu bazı devrimci gençler denize düşerler. Ve polis semtte sürek avını devam ettirir. Polis semtin esnaflarına gençleri görüp görmediklerini sorar. Esnaf ise gençleri ele vermemek için görmedik der.

Ece Ayhan devletin bütün kurumlarına ağır eleştirilerde bulunur. Bu kurumların başında da okullar gelir. O okulları, öğretmenleri sevmez onları sisteme tek tip bireyler yetiştirmekle suçlar.

Okullarda asıl öğretilenin devlet dersi olduğunu ve bu dersin amacının da bireyi sindirmek ve yok etmek olduğunu söyler.

" 'Bütün çocuklara aynı eğitim' ki dağılmasınlar! Kuzular için söyleniyor bu. Benim bildiğimce, insan yavrusu ve insan söz konusu ise aykırılık ne denli çok sayıda olursa o denli birleştiricilik olur. Elbet gerçeğin, gerçeklerin arkasında koşan bir 'düşünce', 'düşünme' varsa ortalıkta. Yanlışlık önce dilde ve dilden başlıyor; 'birlik ve beraberlik!'"

ORTA İKİDEN AYRILAN ÇOCUKLAR İÇİN ŞİİRLER

Sivil ölümden konuşuyoruz dağılan neftilikler
arkadaşlar Makedonyalı kalın usta marangozlar.
Kapaklanır bir adam daha kaçıncı, aktığımızı görünce
ters çevrilmiş kente karşı işte onun denizlerine
delikanlı kostaklarımızı çıkarmış ve ırmaktır.
Erkek ölümden konuşuyoruz yeni ormanlardan
dahi "dikeni seven gülüne katlanır bir kadın"dan.
Haramiler ki kırkın üstünde artık sayıları
bir küçük tabut tabakada gezdirirler ölüleri fakfon
burunları çekmek üzre, ince çağrışımlıdır.
Ey orta ikiden ölerek ayrılan çocuklar! aslında başlayan
askerler tabiatta hâlâ tramvaydan Sirkeci'de mi inerler?
süsüne kaçılmamış bir cenaze törenine gitmek için.

AÇIK ATLAS (Şiirin asıl adı 'Kürt Çiçekleri'dir)

Hayattan ders veriyor diye öğretmenleri kızdıran
Tuzu bir bulmuş çocukları saklamadan güldüren dünyaya
Su kaçırmaz bir eşeğin sesine açıktır penceresi
Bir sınıfın, batı son dersinde, kuşluk vakti
Meşeler yapraklanınca bir tuhaf olurlar işte
Koparılmış Kürt çiçekleri, hatırlayarak amcalarını
Azınlıkta oldukları bir okulda bile, sorarlar soru
Neden feriklerin ve eşeklerin memeleri vardır?
En arka sırada çift dikişliler, sınavda en öne
İntihara ve denizde nasıl boğulmaya çalışırlar
Yalnız Orta Doğu'da el altında satılan bir atlas
Kim demiş on sekiz yaşından küçükler okuyamaz
Bakıldı ki kum saati, ters çevrilmiş, çıt, usul İsa asi olmuş
İkinci karnede babası yarısını silahıyla dışarda bırakıp
Öyle öğretildiği için saygılı, sınıfa giren parmak

çocuğun
Boş yerine, girilmeyen bir dersin denizi, gelip oturmuş
Açık kalmış atlası, deniz taşmıştır, darılmasın Fırat ama
Hayatın orta öğretmeni sustu, dondu gülmeleri çocukların
Bir cenaze töreninde daha ölümlü karşılamaya götürüleceğiz
Efendiler! Eşekler susabilirler
Ne yani çocuklar hiç gülmeyecekler mi?

Kaynakçalar, alıntılar ve göndermeler:

Sabahattin Umutlu–Bir Direniş Hafızası Olarak Ece Ayhan Şiiri
Ahmet Orhan–Ece Ayhan Ve Tarih Yaklaşımı–Haziran 2002
Hulusi Geçgel–İkinci Yeni Şiirinin Çevresinde Ece Ayhan–Haziran 2002
Erdoğan Kul–Ece Ayhan'ın Şiirleri Üzerine Bir Araştırma–Ankara 2007
Muzaffer İlhan Erdost–İkinci Yeni Yazıları–1997
Mehmet H. Doğan–İkinci Yeni Şiir (Antoloji-Dosya) İkaros Yayınları-2008

12 eylül ve filistin günlüğü

Genişletilmiş 2. Baskı Hakkında

12 Eylül ve Filistin Günlüğü' yayınlandıktan kısa bir süre sonra tükendi. Kaldı ki, kitap okuyucuya ulaştıktan bir süre sonra, 'Genişletilmiş İkinci Baskıyı' eksiklikleri gidererek yapmam için üzerimde psikolojik bir baskı oluşmuştu. Örneğin 'neden kitapta, günlükte adı geçen, ölen-öldürülen bazı arkadaşların fotoğrafı yok', denilerek dünyanın öbür ucundan bana fotoğraf iletilmişti. Keza Beyrut kuşatmasında direnen ve İsrail'e esir düşen arkadaşlarla neden söyleşi yok denilip sağ kalanlardan bazılarıyla irtibata geçmemi sağlayanlar olmuştu.

Filistin kamplarında birbirimizi kod isimlerle tanıdığımız ve savaştan sonraki süreçte dünyanın dört bir yanına dağıldığımız için karşılaşmamız hemen hemen tesadüflere bağlıydı. I. baskıda 'Giriş' yazısında da belirttiğim gibi kimin ölüp, kimin kaldığını da tam olarak bilmiyorduk.

Kitabın ilk baskısı, 12 Eylül faşist darbesinden sonra, bir süre Filistin kamplarında savaşta yer alan, daha sonra dünyanın değişik coğrafyalarına 'mülteci-sürgün' kimliğiyle dağılan ya da Türkiye'ye dönüp yakalanan, yıllarca cezaevlerinde yattıktan sonra dışarı çıkan, çeyrek yüzyıldır aradığım birçok arkadaşımı bulmama, bulamadıklarımın da asıl isimlerini, nerede ve nasıl olduklarını öğrenmeme yardımcı oldu. İlk baskıda yaptığım söyleşilere, yer verdiğim fotoğraf, mektup ve belgelere ek olarak, benimle aynı süreci yaşayan (yeni bulduğum) arkadaşlarla yaptığım söyleşiler, Filistin Günlüğü'nde yazılanların çoğunun teyidi ve dönemin canlı tanıkları olmaları açısından çok önemliydi.

Genişletilmiş İkinci Baskı İçin Yeniden Yollara Düştüm.

Künye: 12 Eylül ve Filistin Günlüğü - Genişletilmiş II. Baskı. Ütopya Yayınevi. Haziran 2009. Ankara.

(…)

Türkiye'den ve dünyanın birçok kıtasından belge-bilgi ve fotoğraf yollayarak, söyleşi yapmayı kabul ederek kitaba katkı sunan, telefon ve e-postayla –ve vicahen– kutlayan, 'bu hepimizin kitabıdır' diye sahip çıkıp teşvik eden, kitabın tanıtımını yerel ve ulusal dergilerinde, gazetelerinde, internet sitelerinde yapan, tanıtım yazısı yazan, yayıncımın ulaşamadığı bölgelerde satışa ve dağıtıma destek olan arkadaşlara, kurum (siyasi örgüt-parti ve demokratik kitle örgütlerine) ve yayın organlarına tekrar teşekkür ediyorum.

Yapıcı eleştiriler ileten arkadaşlara teşekkür ediyorum.

Sadece benim değil, onların da çabasıyla bu kitap, Türkiye'de olduğu gibi tüm Avrupa ülkelerine de dağıtılmış ve elinizdeki 'genişletilmiş ikinci baskı' yapılmış oldu.

Elbette bu sadece bir adımdır, gerisinin gelmesi dileğiyle...

2. baskı hakkındaki yazının tamamına Adil Okay'in kişisel sitesinden (www.adilokay.com) veya dergimizin sitesinden (www.guneydergisi.com) ulaşılabilir.

Başkaldıran İnsan ya da Çağdaş Bir Ozan: Can Yücel

İnceleme

“burası gibi değil gideceğim memleket
denizi ayrı deniz, havası ayrı hava…
bir başka yolculuk dalından düşmek yere yaşadığından uzun
rengi başka, tadı başka…”

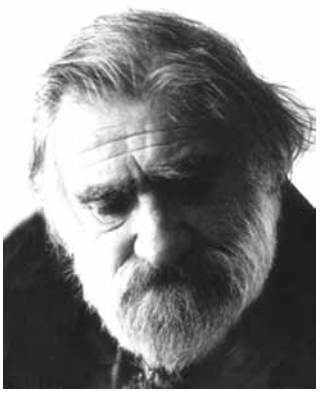

Hüseyin Yılmaz

Ben şairim, fil değilim, ölümü bir köşeye çekilip bekleyemem… Meydanlarda ölmeliyim, derdi öyle de oldu. Ömrünün sonuna kadar şiirini, öfkesini ve burjuvazinin ağzında bir lağım çukuruna benzettiği küfrünü adadığı emeğiyle geçinen insanlarla kurduğu bağın ve ütopyasındaki dünyanın inşası için gösterdiği çabanın karşılığını görememesinin hüznüyle *seke seke* ben geldim dediği dünyadan, *s.ke s.ke* gitmek z o r u n d a kalacak olmasının tahammülsüzlüğüne saldırı, egemen burjuvaziye bir başkaldırıydı onun yaşamı.

Bütün esinini yaşamın diyalektiğinden süzerek yaptığı şiirlerini sıradan insanın gündelik hayatına sokmayı başardı. Benim görüşümce bir sevinç oldubittisidir dediği şiirlerini yine onların acılarına ve çaresizliklerine tercümanlık eden ve siyasal düşüncelerinin yön verdiği, en ince duyusudur akıl insanın diyen ironik bir dil kullandı.

Cumhuriyet soylusu bir aileden gelmesine rağmen muhalif bir aydın tavrı sergileyen ve halkı için yaptığı çevirileri yüzünden hapis yatan, mahkemelerde süründürülen ama bundan dert yanmayan bir yedi belaydı. ***Bir Sen Eksiktin Ayışığı*** şiirinde cezaevine giderken bile içinde bulunduğu durumu metanetle karşılamış ve alaya almıştı.

İlk başta Türk toplumuna çok bir şey getirdiği kanısında olmadığı ve biraz derkenar bir şiir harekâtı şeklinde düşündüğü **İkinci Yeni**'den, evlerine gidip gelen **Cahit Sıtkı TARANCI** ve **Ahmet Muhip DIRANAS**'tan, ironi ve toplumsal eleştiriciliğini beğendiği **Metin ELOĞLU**'nun şiirlerinden etkilenmiş ancak 1970 sonrası kendi premodern-avangard şiirini kurmayı başarmıştı.

Sonraki dönemde ise *“Bütünselliğin dışında şiir yoktur. Hayat ve ölüm bir bütündür. Şiir bu bütünden çıkan büyük bir çılgınlıktır. Çok ağır geçen hayatımızın içinde ironi bütünselliği bozmayacak tek çaredir, direnç kahkahasıdır. Öfke ve sevinç bastırılmıştır, insani olan birçok şey ayıp sayılmıştır”* şeklinde dile getirdiği şiir düşüncelerini yaşamıyla özdeşleştirmiş ve öteki insana duyduğu inancı ve umudu hiç yitirmemişti.

Kızıştırıcı, tonalitesi yüksek bir şiir yazdığını; bundan, şiiri kitlelerin politize edilmesi için siyasi eyleme paralel -bilinçlendirmeye yönelik bir duygulandırma olarak; okuyanı kendinden geçirmek için değil, kendine getirmek için yapılan bir eylemi anlamamız gerektiğini söylerken, insanın gerek toplumsal gerekse devlet tarafından uygulanan baskılar karşısında kendi var-oluşunu ezdirmemek için bir savunma mekanizması, acının üstüne gidiş olarak; mizahı, alayı, yergiyi, öfkeyi ve lirizmi; siyasal bilincinin içinde damıtarak, söz konusu haksızlığı da toplumsal düzenin ürünü olması açısından ele

alan bir dile dönüştürdü.

Argosu tutucu çevrelerce yadırgandı. Bunun edebi olmadığı iddia edildiyse de o, bu ifade yönteminin hayatımızdaki yerini biliyordu. Dışarıda bakkalın, kasabın, manavın, şoförün, evde babanın, amcanın, dayının sövdüğünü görüp; erkekle küfür ve erk arasındaki ilişkiyi iyi analiz etmiş ve şiirlerinde bu dili kullanmıştı. Çünkü küfür iletişim için kullandığımız dilin ve hayatımızın bir parçasıydı. En önemlisi o bununla bir karşı duruşu, tepki gösterme biçimi olarak haykırıyordu.

Şiirsel imgesini doğa, insanlar, olaylar, kavramlar, duyumlar ve duygulardan kurdu. İmgeyi dünyayı algılamanın olduğu kadar onu değiştirip dönüştürerek yeniden kurmanın aracı olarak da gören bilgi deryasıydı.

Din, devlet, aile ve mülkiyet ve gibi kavramları kontrolü altında tutan burjuvazinin kof değer yargılarına karşı sürekli mücadele eden ozanın; bu soygun düzeninin varlığını sürdürebilmek için sürekli ibadethaneler, bankalar, hapishaneler ve genelevler kurduğunu ve bunların da sömürünün örtük hale gelmesine neden olduğunu, bu aktöreye uygun olmayan her şeyin içinde gerçek şiirin oluşabileceğini savundu ve mutsuz kalabalığın başkaldırı şiirlerini yazdı.

İşçi Marşı, El Tutuşa Tutuşa ve **Sardunyaya Ağıt** şiirlerinde kötü düzene karşı kolektif mücadeleyi ve direnişi propagandist bir tavırla dile getirdi. İşçilere güzel günlerin müjdesini verirken *"Şaltere uzanıyor Allaha açılmış el"* dizesiyle sınıfsal farkındalığa ve uyanışa göndermede bulundu.

Güzele ve **Yaprak Dökümü** şiirlerindeki insani yoğunluk, doğayla iç içe, insanı tek tutunulacak dal olarak gören, hayalle gerçeğin sınırlarının ortadan kalktığı, haklı bir talebin aydınlık geleceğine dem vurdu. Aydınlığı imlerken kitapların baskınlarda yakıldığı, yakalanmamak için denize atıldığı dönemlere gümüş balıkları üzerinden seslendi.

Şairin izlediği ***toplumcu-gerçekçi*** şiir çizgisinde yalnız kurulu toplumsal düzenin çarpıklıklarını, yozlaşmışlıklarını ve eşitsizliklerini göstermeyi değil; bunlara yol açan sistemi, onun, insanları lehine değiştirmeyi amaçlayan devrimci bir ana fikri vardı. Ona göre insan ancak kendi kendisinin efendisi olduğunda özgür kalacaktı. Bu açıdan iktidara, özellikle de parlamenter demokrasiye karşı tutarlı bir eleştiriyi ve derin bir alternatif yok-ülke düşüncesini içinde barındırdı.

Sevgi Duvarı şiirinde iğdiş edilmiş insan yaşamının reddi ile sevgilisine seslenirken saf ve naif çoğul kitlelerin yaşama mesajını verdi. Kapitalist düzenin içindeki yabancılaşmayı, yalnızlığı aşmanın yolu olarak birbirine yaslanarak yaşamak zorunda olduğuna inanan insanları anlattı.

Anayasası İnsanın şiiri, ustam dediği **Paul ELUARD**'ın **Asıl Adalet** şiirine bir düetti. Varlık olarak, doğan, yaşayan ve ölen insanın yaşam bütünlüğüne ve onun yaşamı keşfine, ona egemen olma gücüne hayranlık duyan ve bunun izleğini anlatan bir şiirdi.

Sivri dilli bir şairdi. İnanmadığı her şeyden rahatsızlık duydu ve onları yaşadığı sürece yerden yere vurdu. *Halka iyi ne verilmiş de, halk geri çevirmiştir?* diye sorarken yozlaşmanın kapitalistleşme süreci ile birlikte geldiğini, genel olarak halkın estetik değerlerinin düşük olduğu yönünde hiç kimsenin elinde dayanak olmadığını dillendirdi. *Ne kadar yalansız yaşarsak/ o kadar iyi* dizeleri onun insanına samimi bir öğüdüydü.

Dünya görüşüne yakın partilere üye olan, destek veren ozanın başı sürekli medyanın imaj doygunlarıyla ve yasalarla derde girdi. Yaşamının sonuna kadar içtiği içkiyi sofrasının bir parçası olarak gördü. Ruhunun çırılçıplak göründüğü yaşamındaki açıklık izleyenlere şunu dedirtti:

İşte insan ve yaşam.
O buna en güzel şiirim demişti…

Can YÜCEL'in Datça'daki mezarı

Helbestvan û Helwest

A. Karabax

Di ferhengan de helwest; rewşan, tewran, tevgeran, şêlan, quretiyan, şêwazan... didin xwendin. Helwest girtin/helwest wergirtin, helwest stendin; li ber rewşekê rabûn an ji bo nepejirandina tiştekî li hember rawestin û derketinan îfade dikin. Ev, danasînên ferhengî ne, di wateyên xwe de bi yên herî teng in. Bi erkên felsefî; tu bêjî qey bi van her gotinek bi du çiçik in, dijberî û nedijberiyan bi hev re dimêjînin. Em ê wan bi derbirînan bidin dahûrandin.

Nivîsînên wêjeyî bi xwe helwest in, gelo çima; ji ber ku bi destpêkirina van karan, li gorî yên mirovên din, rewşên cuda tên holê. Di gelek civakan de yên dinivîsin kêm in, ca di ya me de hejmarên wan kêmtirîn dibin. Di her beşên wêjeyî de bi zimanê zikmakî nivîsîn û pêşveçûn ji me re peywir in; ev peywir wek ên pêwistî û medenî tên wesfandin.

Ked û karan xwendinî, bi yên nivîsînî ve pêwendîdar in. Heger tiştên hatine nivisandin nebin, xwendina wan jî gengaz nabin. Bê şik e ku bergeha vegotina vê hevokê li ser tiştên nivîskî ne. Li gorî civakên rojavayî yanî yên pêşketin, civaka me, di warê xwendinê de jî pir bi şûn de maye. Heke ku êdî ev nebesayînan jê re rewa neyê dîtin. Xwendin jî mîna nivîsînê; helwest in û ji wan bêtir cihan digirin. Di tewereya vê ramanê de, em bi berkî ducar dikin ku kes û civakên dinivîsin/dixwînin, ên di van waran de bi helwest in an jî yên ku helwestan digirin in.Yên ku sirf dinivîsin, ên ku sirf dixwînin, yên ku dinivîsin û dixwînin; ev, di van kirinan de bi pêşbîrên xwe, di yên şexsî û yên civakî de bi helwest in. Em vê yekê jî têxin ser: bi zêhn dikevin tenikiyan an kûraniyan ên koşanên kulvarên erênî û nerênî.

Ji bo nivîsînê yan xwendinê, hilbijartinên mijaran jî helwestgirtin in. Ku kirde zanedar bin, wê çaxê pirsên pêşveker; bi helwest, şêwaz û teşeyan ve xwe li mijaran bi bersiv dikin. Bi nimûnedanî: Çi dinivîsî, çira dinivîsî... Der barê xwendinê de jî: Çi dixwînî, çira dixwînî... Di van gihanekan de hilberanên hêja, perisînên helwest û şêlên afirandêr wekat dikin. Ji hêla wateya bi wêjeyî ya helbestî de yan ji qelem û zimanê helbestvan an hozanan de helwest, bi wişeya xwe; di nivisînan de li teşeyên berheman û di xwendinên rîtmîk de li şiroveyên dengî cih digirin. Di her du karan de nirxgirtin û pêşveçûn bi rengên xwe, xwe didin navandin; di vê navê de, êdî bi wan re dibêjin ku ew, reng in. Piştî van rêzan, divê em bo xwendevanan bi bîr bixin: mijara me ne şekl/teşe û uslûb/şêwaz in.

Helbestvan an hozan, mêr û jin ew, mirov in nolî mirovên din. Bînanî hemcinsên xwe jidayîk dibin, mezin dibin, dikin û dixwin, dikenin û digirîn, bi derfet dibin an nabin. Di malbat û civatan de xwe digihînin an di medrese û dibistanan de tên perwerdekirin. Xwedîmal dibin an nabin, dixebitin, dewlemend dibin an belangaz dijîn; kul û derdan dikişînin, xweşî û dilşadiyan dibînin, ji bûyerên demên xwe re guwah an bertawan dibin. Ligel van hemûyan, jiyana her helbestvanî yan hozanî ne wek hev in. Ji dayîkbûnan de ew ne helbestvan an hozan in. Yên ku wan, helbestvan an hozan dikin ên sereke; di derdorên malbatî û civakî de, ji jiyan û kesatiyên wan ên dijber, afirandêr û berketî ne. Ha ev in; ên ku di nivîsîn, xwendin û di berhemên hunerî yên din de! Hêzên wan ên hilberînêr; bi

hêvotinên nazarî û di karan de jî bi ked û ezmayîşan xurt dibin, tên nûyandin. Li vir; wiha tê fêmkirin ku jiyan û kesatiyên nelirê, bi serî xwe yan bi hev re, bingehên helwestên wan ên bijare ne.

Di diviyatî û pêdivîbûna yên pêvajoyên helwestan de, asayîtî û derasayîtiyên wan ên nelirê em dê hîn verişînin. Bi giştî, helwestên xwezayî hene yên mebestî hene. Dozîn, ên xwezayî tetik dikin; hewn û hiş, ên mebestî bi rê dixin. Bi dabêtineke asanî, helwest; ji jiyan û kesatiyên asayî, derasayî û dijraberiyan çavkaniyan distînin û bi peyamên xwe; baweriyan, hezan, evînan, kamraniyan, araman, belawatan, afetan, xweşiyan, mafan, koçbûnan, biwarbûnan, lêkdanan, têkçûnan, bindestiyan, serfiraziyan, serbestiyan, azadiyan... nîşan didin û van; bi nivîsan, bi gotinan, bi kilaman, bi fîgur û lîstikan, bi wêneyan, bi nexşan, bi nimûşan... dimercînin û dirastînin. Bi angaşteke wecîz; jiyan helwest in, li ser ên bi hiş û aqil, li van jî bi xwejînên helbestî geş dibin. Her xwejînên helbestî ne yên helbestvan an hozanan in û her xwejînên helbestvan an hozanan jî ne layî hev berhemdar, dildarane û dilêrane ne. Di xwejînên hinek helbestvan an hozan, peykervan, wênevan... nivîskaran de şêlên xweser ên tîpîk û yên rojaneyî tên bidestxistin ku ev gelekî balkêş in. Mînak; dema ku li ser karên xwe dibin, ewqas ji xwe diçin ku qey sermest, ker û lal in. Tu tiştên din nafikirin, bi derûberên xwe re naxwazin karîwer bibin. Heta rewşên xwe yên jiyanî pir caran sersarî û binpê dikin. Ev hal û hereket ne nexweşî ne; di beşên psîkolojiya mirovî de, li xisletên afirînende û dahiyane tên hesibandin û tomarkirin.

Mirov, bi hawirên xwe yên sirûştî û civakî ve mirov in. Ji wan û li wan tên dinyayê, bi wan xwedî dibin, di wan de bi bejn û bal dibin. Jin û mêr; çê û neçê, zane û nezane, navdar û nenavdar, rêveber û nerêveber... bi wan tên zanîn û bi her tiştî xwe şaheserên wan in. Helbet mirov, li hember bûyerên sirûştî, mirovî û civakî; bê şêl, bê helwest nebûne û nabin jî. Bi hilperînên şarezayiyan, xwe pêş ve birine û li gorî van jî şêl û helwestên xwe hîn baş bi rêk û pêk kirine. Mixabin pir pelên hovîtiyan jî pê re weşandine.

Tên tahkiyekirin ku civak, di demên hebûn û nebûnên xwe de rêberan derdixin û bi rêbertiyên van xwe xelas dikin. Merdî û nemerdî, îxanet û fedekarî, xweparastin û neparastin, bibinketin û biserketin... bi hev re dimeşin. Di van mayîn û nemayînên civakî de du tişt zêde nehatine jibîrkirin; di bûyeran de kesên tekoşer ango qehreman û yên ku ev nivîsînine, kirine kilam an nexşandine... Tê dîtin ku di ser wan ên hinekan re bi sedan, bi hezaran sal borîne paşê berhemên wan hatine afirandin. Der barê helwestgirtinên helbestvan an hozanan de jî; heger em dîrokên gelan bikolin, em dê çalakiyên wan ên navdayî bi hêsanî hilbijêrin.

Li gorî jiyana civakî ya hemdem; bi hunerî yan kiryarî helwestgirtin, bona rewşên mirovî, yên xwezayî yan civakî... piştgirî ne, alîgirtin in. Ji aliyê civakê ve ev; ji helbestvan an hozanan jî, wek helwest an helwestgirtinên rewşenbîrane yên jênerevîn tên payîn. Hema em wanî bibêjin, di van qadên pêşveçûyî yên şarezane ku êqil ji însanan dikin de; ev pirsgirêkên mînanî çiyayan ên karesatên avhewayî û hawirnasî, yên hilberînî û teknîkî, yên kêmneteweyên bindest, ên komên olî yên çewisîn, yên mafên bingehîn ên mirovan, yên zarokan, jinan, karker û xebatkaran, xwendekar û xwendevanan û yên din. Di van cergeyên mehşerî de ku mesûlên wan bi axlemî; însan, civak û pergalên wan ên bêserîber, ew bi xwe ne! Nayên sêwirandin ku tu ruhber, li hemberî afet û felaketan xwînsar bimînin. Mesela; heywan cihên xwe diguhêrin an direvin. Meriv kefteleft dikin; alîkarî yên tendirustî, xurekî, hêwirî, aborî... didin hevdû. Li ser çareseriyên din disekinin. Di vê navê de, dibe ku hinek kes nîvdil bimên û bibêjin: ji me re çi ye, ma em ê dev û gavên wan sererast bikine!

Heger felsefe di vê behsê de qerf û henekan bike, wê bi tiwêja bêalîtiyê bike. Ji ber ku bona mirovan helwestgirtin; maf in, cesaret in, fîdekarî ne, biwijdanbûn in, birûmetbûn in, rêzgirtin in, medenîbûn in û bi şêwazeke helbestî: Însanbûn e!

Me gotibû ku nivîsîn û xwendin helwest in. Belkî di vê satê de jî hin helbestvan an hozan diponijin, em ê niha çi binivîsînin, çi bixwînin... Hey wayê, ma rewşên van hîn ne zelal in; rastiyên xwe, rastiyên gelên xwe û yên din, tiştên baş û xweş binivîsînin, bixwînin; pêda bidin nivisandin û xwendin! Evan bes in, na; bona paşerojên rastiyên xwe, yên gelên xwe û yên din; helwestan bigirin/bistînin, dinyayeke xweştir bi me bidin hêvîkirin. Dinya wisa hatiye afirandin ku bi her tiştî xwe ew besa alemê ye.

Helbestvan, hozan û nivîskar... di warê kulturî de helwestên herî girîng, bi zamanê zikmakî nivîsîn, xwendin û peyivîn in; hun bi kîjanî dinivîsin, dixwînin û dipeyivin..?

02. 01. 2009

"Örsle Çekiçle Dövülen Namusun Adı": A. Kadir

Temel Demirer

❝ İnsanlar göründükleri gibi olmalıdır.
Eğer değillerse hiç görünmesinler daha iyi. ❞[1]

1 Mart 1985'te yitirdiğimiz A. Kadir'in sürgünler, işkenceler, mahpusluklar içinde geçen yaşamı direncin, umudun, gelecek güzel günlere olan inancın, kararlılığın, halka inanmanın günlüğü adeta. Asım Bezirci'nin dediği gibi "adı örsle çekiçle dövülen namusun adıdır."

* "Bizim hiçbir hürriyetimiz yok, hiçbir hürriyetimiz,/ ne çalışmak, ne konuşmak, ne sevişmek/ Sen orda bağrına bas dur en büyük çileyi,/ ben burda en büyük çileyi doldurayım,/ ekmeğe muhtaç, hürriyete muhtaç, sana muhtaç./ Sen orda dalından koparılmış bir zerdali gibi dur,/ Ben burda zerdalisiz bir dal gibi durayım…"

* "Cibali dendi mi/ aklıma siz gelirsiniz, kadınlar,/ kiminizin beş çocuğu,/ kiminizin nar gibi yanakları var,/ kiminiz kocasız kalmış,/ kiminiz ihtiyar,/ kiminiz daha körpe henüz./ Bana umulmadık,/ eskimiş türküler düşündürür/ siyah başörtüsü altında yüzünüz./

Parmaklarda tütün kokusu./ Tütün kokusu pazen entarilerde./ Biriniz ekmek alır fırından,/ biriniz durmuş öksürüyor ilerde,/ geçiyor bizim mahalleden biriniz./

Cibali dendi mi/ aklıma siz gelirsiniz, kadınlar./ Çarpık ayakkaplarınız gelir/ ve kahraman elleriniz…."

* "Çok olun, çocuklar, çok olun,/ yüzlerce olun, binlerce olun, onbinlerce./ Daha çok olun, daha çok olun,/ yapraklar kadar, balıklar kadar çok olun./

Bu dünya ne tek tek yaşamakta,/ bu dünya ne rakının, ne şarabın içinde,/ bu dünya ne parada, ne pulda,/ ne kalleşlikte, ne zulümde./ Bu dünya aşkın içinde, alın terinde./

Çok olun, çocuklar, çok olun,/ el ele verin, çocuklar, el ele,/ yaşayın dünyayı doya doya,/ açın kapıları, camları güneşe,/ ne yeise kapılın, ne korkuya,/ çok olun, çocuklar, çok olun,/ el ele verin, çocuklar, el ele./

Mutlu olmak varken bu dünyada,/ geceler geldi dayandı kapımıza,/ olduk acımızla sarmaş dolaş,/ bekledik düşümüzle koyun koyuna./

Çok olun, çocuklar, çok olun,/ yapraklar kadar, balıklar kadar çok olun,/ el ele verin, çocuklar, el ele,/ bütün gündüzler sizin olsun,/ yaşayın dünyayı doya doya./

Çocuklar, çiçekleri umudumuzun…" dizelerindeki duyarlılıkla tanıdığımız bir komünisttir…

Hem de yüksek sesle, şöyle haykıran: "Nedir bu dünyada zenginlik, fakirlik, diye düşündük mü, hemen komünist deniyor. Ben zenginleri sevmiyorum. Komünistlik mi bu sizce? Soruyorum, komünistlik mi? Mahallemizde 'Yorgancılar' denen birileri vardı, çok zengindiler, komşumuzdular. Bir akşam bir tabak yemek gönderdiler bize. Koyduk yemeği sofraya. İlk lokma boğazımızda kaldı. Yemek ekşimişti. Namussuzlar, bizi insandan mı saymıyorlardı fukarayız diye? İşte ben o günden beri hiç iyi gözle bakmam zenginlere. Zenginleri sevmemek, fakirlere acımak, Nâzım'ı okumak ve sevmek komünistlik mi? Eğer komünistlikse bu, komünistim ben

işte, ne yaparsanız yapın, dedim ve olanca gücümle elimi sıraya vurdum ve oturdum"![2]

1917 yılında İstanbul'da dünyaya gelen ozanın asıl adı İbrahim Abdülkadir Meriçboyu'dur. Annesi ve babası Makedonyalı'dır. 1908'de İkinci Meşrutiyet'ten sonra İstanbul'a gelmişlerdir. Beş yaşında mahalle mektebine gider. Sekiz yaşındayken babası ölür. Annesi ve üç kardeşiyle babasından bağlanan az bir maaşla yoksul kalırlar. Ablası okulu bırakır ve bir dikim evine girer. İlkokulu bitiren ağabeyi, Erzincan'a, oradaki askeri bir ortaokula gider. A. Kadir güçlükle ilk ve ortaokulu bitirir. Yaz tatillerinde çalışır. Bir sepetçi yanında sepet örerek, kahveci çıraklığı yaparak, mahalle aralarında kurabiye satarak ders yılı için defter ve kitap parası kazanır.

Evin geçim sıkıntısı yüzünden, biraz da ağabeyinin zoruyla istemeye istemeye Kuleli Askeri Lisesi'ne girer. Çalışkan bir öğrencidir. Dersleri dışında tek merakı edebiyattır. Bu merak onda daha ilkokul yıllarında başlar. İlkokuldayken Jules Verne'in kitaplarına merak salar. Lise yıllarında bu kitapların çeşnisi değişir. Balzac, Tolstoy, Gorki, İbsen gibi yazarların eserlerini okur. Lise ikinci sınıftayken annesi vefat eder. Ve ilk şiirini annesinin ölümü üzerine yazar. Lise son sınıftayken Nâzım Hikmet'in şiir kitaplarıyla tanışır. Nâzım'ın şiirleriyle tanışması, daha önce okuduğu bireyci şairlerin (Necip Fazıl Kısakürek, Faruk Nafiz Çamlıbel gibi) etkilerini süpürür. Özellikle Nâzım Hikmet'in "Taranta Babu'ya Mektuplar" kitabı A. Kadir'i çok etkiler. Artık daha fazla Nâzım'ın etkisinde yazmaya başlar.

1936 yılında liseyi bitirir. Ankara Harp Okulu'na gider. Orada edebiyat ve düşün kitapları okumaya devam eder. Dört beş arkadaş gizlice toplanıp Nâzım'ın şiirlerini okurlar. Nâzım Hikmet'in faşizme karşı, halktan yana şiirleri onları kamçılar. Okulda sık sık tartıştıkları ırkçı ve faşist bir grup bunları ihbar eder. Otuz kişi tutuklanırlar (Ocak-1938). [3]

Nâzım Hikmet de en ufak bir suçu olmadığı hâlde işin içine karıştırılır. Sorgulamalar iki aydan fazla sürer ve askeri mahkemeye verilirler. Nâzım, asker kişileri isyana teşvikten, A. Kadir ve arkadaşları ise askeri isyandan yargılanırlar. Mahkeme kısa sürer. Altı kişi suçlu bulunur. Nâzım on beş yıl, A. Kadir ve arkadaşları altı yılla yedi buçuk yıl arasında ağır hapis cezalarına çarptırılır. Yargıtay Nâzım'ın cezasını onaylar. A. Kadir'in cezasını da on ay hapse indirir.

A. Kadir'in Nâzım Hikmet ile dostluğu mahkeme salonunda başlar. Daha önce birbirlerini hiç görmemişlerdir. A. Kadir'in mahkemede yaptığı konuşma Nâzım'ın hoşuna gider. Nâzım gözyaşlarını tutamaz. Sonra Ankara cezaevinde aylarca bir arada kalırlar. Dostlukları pekişir. A. Kadir, Nâzım için şöyle der: "Onun her hareketini şaşarak izledim. Yaşama olan bağlılığı, insan sevgisi, dostluğu, alçakgönüllülüğü, memleket severliği, halkına düşkünlüğü, nerede yumuşak nerede sert olmak gerektiğini bilmesi, direnmesi, bütün bunlar bende derin izler bıraktı." A. Kadir de Nâzım Hikmet üzerinde olumlu etkiler yaratmıştır ki yıllar sonra Nâzım Hikmet bir arkadaşına yazdığı mektupta hakkında şunları söyler: "A. Kadir'i pek severim. Yüreğimin başında oturan insanlardan biridir. Onun yüreği halis bir şair yüreğidir."

Hapisten çıktıktan sonra harp okulu ile ilişkisi kesilir. Bir süre sonra askere alınır. Er olarak iki buçuk yıl süren askerliği ilden ile, alaydan alaya sürülür. O sıralarda İstanbul'da iki fikir ve edebiyat dergisi yayın hayatına atılır. 'Ses' ve 'Yeni Edebiyat' dergileri. "A. Kadir" imzasıyla şiirlerini birer birer bu dergilere gönderir. Bütün şiirleri yayımlanır. Böylece edebiyat dünyasına uzaktan da olsa girmiş olur.

1941 yılında terhis olur ve İstanbul'a döner. O yıl İstanbul Hukuk Fakültesi'ne girer. Gündüzleri fakülteye devam eder, geceleri de Tan gazetesinde düzeltmenlik yaparak ekmek parası kazanır. İstanbul sıkıyönetim altındadır ve o dönemde A. Kadir şiirlerini yayımlayacak yer bulamaz. Çünkü gazetelerin ve dergilerin çoğu ya açıktan açığa faşizm tarafını tutuyor ya da sinsice onu destekliyordu. Sonunda bir ışık görünür ve aylık bir derginin yönetimi üstlenmesi istenir. Toplumcu yazar, şair ve ressamlar bir araya gelerek 'Yürüyüş' adlı bir dergi çıkarmaya başlarlar. Bu kadro Sait Faik, Orhan Kemal, Kemal Bilbaşar gibi öykücüler; Niyazi Akıncıoğlu, Cahit Irgat, Rıfat Ilgaz, Sabri Soran, Ömer Faruk Toprak gibi şairlerden oluşmuştur. Zamanla bu dergiye karşı faşist saldırılar yoğunlaşır. Dergide Nâzım Hikmet'in Bursa Cezaevi'nden gönderdiği birçok şiir de İbrahim Sabri adıyla yayımlanır. A. Kadir bu şiirlerin sorumluluğunu üzerine alır. "İbrahim" A. Kadir'in göbek adı, "Sabri" ise babasının adıdır.

Bu dönemde yayımlanan faşist dergilerden biri de Orhan Seyfi Orhon'un çıkardığı "Çınaraltı" dergisiydi. Orhan Seyfi Orhon 23 Ocak 1943 tarihli Çınaraltı dergisinde yazdığı bir yazıda A. Kadir'i ve İbrahim Sabri takma adıyla şiirler yazan Nâzım Hikmet'i

jurnaller. Bu jurnal çıktığı günlerde, A. Kadir matbaada ilk şiir kitabı olan "Tebliğ"in baskısıyla uğraşmaktadır. Kitap çıkınca jurnalciler yine iş başına geçerler ve kitap hemen toplatılır. Kitap toplatıldıktan kısa bir süre sonra Kadir tutuklanır, bir hücreye tıkılır ve günlerce çıkarılmaz. Dört gün dört gece aç, susuz, ayakta bırakılır. Kitap mahkemeye verilmez. A. Kadir'e hiçbir savunma hakkı tanınmaz. Sonra da sıkıyönetimin sürgün kararı bildirilir.

Dört buçuk yılı sürgünde geçer. Üç ay Muğla'da kalır. Oradan Balıkesir'e gönderilir. Burada altı ay kalır, iş arar, bulamaz. Oradan Konya'ya daha sonra da Adana'ya sürülür. Burada Orhan Kemal'le tanışır. Orhan Kemal cezaevinden yeni çıkmıştır. Nâzım'la birlikte üç yıl yatmıştır. A. Kadir'in Orhan Kemal'le arkadaşlığı Adana'da bir ay sürer. Adana emniyeti Orhan Kemal'le her gün birlikte oluşunu sakıncalı bulur ve İçişleri Bakanlığına başvurarak başka bir yere gönderilmesini ister. Ve A. Kadir Kırşehir'e gönderilir. Kırşehir'de iki yılı geçer. 1947 sonunda sıkıyönetim kalkınca İstanbul'a geri döner. Sürgün yıllarında birçok şiir yazar. Ekmek, özgürlük, insan, memleket, yaşam sevgisi, sömürü düzenine başkaldırış, haksız savaşların, faşizmin ve emperyalizmin lanetlenmesi, dünya halklarının özgürlüğe kavuşacakları inancı üzerine....

İstanbul'a dönünce bir süre bisküvi fabrikasında çalışır. Sonra gazetelerde ve yayınevlerinde düzeltmenlik yapmaya başlar. Sıkıyönetim kalkmıştır ama A. Kadir hâlâ polis tarafından izlenmektedir. Baskılardan dolayı şiirlerini yayımlayamamaktadır. Uzun vadeli çalışmalara koyulur. "Bugünün Diliyle Mevlana" adlı bir kitap yazar. Faşist yazarlar yine saldırıya geçerler. Bir gün A. Kadir'in çalıştığı yeri polisler basar, arama yapar ve A. Kadir emniyet müdürlüğüne götürülür. Orada Mevlana'nın şiirlerinde değişiklik yapıp yapmadığı sorulur ve serbest bırakılır. Kitap çabuk tükenir ve yeni baskıları yapılır. Mevlana'nın ardından Azra Erhat ile birlikte Homeros'un İlyada Destanı'nı şiir diliyle Türkçe'ye aktarmaya koyulurlar. Bu arada A. Kadir bazı şiirlerini 'Hoş Geldin Halil İbrahim' adı altında bir kitapta yayımlar. Onbeş yıl aradan sonra ilk defa şiirlerini yayımlamış, sessizliğini bozmuştur. Ama bu sıralarda Menderes iktidarı kudurmuştur. İstanbul ve Ankara gençlik hareketleriyle kaynar. İstanbul yine sıkıyönetim altındadır. A. Kadir'in de içinde bulunduğu birçok şair ve yazara sıkıyönetim bölgesini terk etmeleri bildirilir. Fakat 27 Mayıs darbesi sonrasında A. Kadir gibi birçok şair ve yazar sürgüne gitmekten kurtulur.

A. Kadir İlyada çalışmasına devam ederken, kendi şiirlerinin bir bölümünü "Dört Pencere" adı altında bir kitapta yayımlar. İlyada çevirisi tamamlandıktan sonra yine Azra Erhat ile birlikte Homeros'un ikinci büyük destanı "Odysseia" çevirisine başlarlar. Bu çalışma sürerken XI. yüzyılın sonlarında, XII. yüzyılın başlarında yaşamış, doğunun büyük şairi Nişabur'lu Ömer Hayyam'ın dörtlüklerini günümüz şiir diliyle Türkçe'ye aktarmaya başlar ve bunları 1964 yılında "Bugünün Diliyle Hayyam" adı altında bir kitapta yayımlar. Hayyam'ın ardından ilk hümanist şairimiz Nâzım'ın da bir bakıma ustası olan Tevfik Fikret'in birçok şiirini yenileştirme işine girişir, ilk kitabı 'Tebliğ'i, 'Hoş Geldin Halil İbrahim'i, 'Dört Pencere'yi ve kitaplarına girmeyen kırktan fazla şiiri 1968 yılında 'Mutlu Olmak Varken'[4] adı altında yayımlar. Bundan sonra Asım Bezirci ile birlikte Bertolt Brecht'in seksen şiirini çevirir ve 'Halkın Ekmeği' adlı bir kitapta yayımlar.

1971'de A. Kadir'in de kurucuları arasında bulunduğu "Gelecek" adlı bir sanat dergisi yayın hayatına başlar. Bu derginin çıkması öğrenci hareketlerinin yoğunlaştığı bir döneme rastlar. Bir üniversite öğrencisi faşistlerce öldürülür. Sıkıyönetim ilan edilir. Dergide A. Kadir'in 'Kanlı Şiirler' adıyla iki şiiri yayımlanması üzerine derginin yazı işleri müdürünü, sıkıyönetim komutanlığı adli müşaviri çağırır ve A. Kadir için şöyle der: "Söyle ona bir gün kanlı çoraplarını vereceğim eline"!

A. Kadir 54 yaşındadır. Sağlığı biraz düzelince ömrünün sonuna dek sürecek olan geniş kapsamlı bir çalışmaya başlar. A. Kadir'in kendi deyimiyle: "Bütün dünyada yüreği, ezilen haklar için, yurdu için çarpmış, halkının ve yurdunun özgürlüğü için savaşmış, bu yola kendini adamış ne kadar demokrat, anti-faşist, anti-emperyalist şair varsa, onları ülke ülke, ulus ulus bir araya getirip, hepsini kendi dilimde bütün bu ırmakları Türkçe'nin denizinde birleştirme işine giriştim."

Dünya Halk ve Demokrasi Şiirleri dizisinin ikinci kitabına başladığı sıralarda İstanbul'da olağanüstü Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulur. "Yeni Adımlar" adında çıkan bir dergiye A. Kadir, ara sıra kendi şiirleriyle birlikte bazı çeviri şiirleri de gönderiyordur. Bu çeviri şiirlerden biri de anti-faşist Alman şair Erich Weinert'in, 'Kaldırım Taşları Türküsü'dür. Yasanın suç saydığı bir fiili övmekten güvenlik mahkemesine verilir. Türkiye Sanatçılar Birliği, A. Kadir'in 35. sanat yılını kutlamaktayken bir taraftan da Devlet Güvenlik Mahkemesinde yargılanması sürmektedir. 12 Temmuz 1974 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan af yasası üzerine itham edildiği suç affedilir ve dava ortadan kalkar.

Bir yandan Dünya Halk ve Demokrasi Şiirleri dizisinin ikinci cildini hazırlarken bir yandan da Afşar Timuçin'le çağdaş Filistin şairlerinden bir ontoloji hazırlama işine girişir. Portekiz sömürgelerinde kurtuluş savaşlarının bir bir zafere ulaşmakta olduğu günlerde yine Afşar Timuçin ile birlikte Afrikalı şairlerden bir ontoloji hazırlarlar.

A. Kadir çalışma arkadaşı Gülen Fındıklı'yla Brecht'in tüm şiirlerinden daha çok, faşizme karşı yazdığı şiirlerden çevirilere başlarlar. İlk kitap 'Makinaların Türküsü' (1979), 'Karanlık Zamanlar' (1980), üçüncü kitap 'Dünyanın Umudu' yayıma hazırlanırken, 12 Eylül 1980'de TSK yönetime el koyar. Silahlı kuvvetlerin yönetime el koyduğu gecenin sabahında A. Kadir evinden alınır ve Samandıra'da bir garnizona götürülür. Orada iki ay kalır. Üç kez gözleri kapalı sorguya çekilir. Tüm yaşamının hesabını verir. İki ay gözetim altında kaldıktan sonra serbest bırakılır. (63 yaşındadır). Serbest bırakıldıktan beş gün sonra Brecht'in "Karanlık Zamanlar" çevirisinden yola çıkılarak tüm çeviri çalışmalarına Hasan Ali Ediz Edebiyat Çeviri Ödülü verilir.

A. Kadir 1 Mart 1985 tarihinde kalp yetmezliği ve dizanteriden hayata gözlerini yumar. Arkasında unutulmaz şiirlerini bırakarak...

2 Nisan 2009 11:00:12, Ankara

NOTLAR

[1] Shakespeare.
[2] Kadir İncesu, "Zengini Sevmemek Komünistlik mi?", Evrensel, 1 Mart 2009, s.12.
[3] A. Kadir, 1938 Harp Okulu Olayı, Can Yay., 1993.
[4] A. Kadir, Mutlu Olmak Varken (Bütün Şiirleri) Can Yay., 5. Basım 2003.

Rüzgar Kanatlı Harfler

Nilay Akçay

Tanrı'nın sağ omzuma bıraktığı melek, bu kez beni omuzlarına alıp oradan oraya gezdiriyor, acılı şarkılar eşliğinde yüzleri gülmeyen meydanlarda buluyorum kendimi. Gülüşlerim kırılıp paramparça oluyor gri kaldırımlarında.

Dayıyorum sırtımı yaşlı bir duvara. Güçlenirim sanıyorum ama kanım çekiliyor sanki. Doğruluyorum. Dibinde, ana rahmindeki şeklini almış tinerci çocuk beni görünce başını kaldırıp mırıl mırıl, çatlak bir sesle ruhunu çizenleri anlatıp ağlıyor. Sallanan bedeni ruhuna beşik, tökezliyor karşımda. Elli yaşında bir adamın ruhunu giymiş eğreti bir beden taşıyor sanki. Cildi değil ama gözbebekleri buruşmuş. Üzerinde hayatın söktüğü yırtık, çatlak acı sızdıran giysiler... Mendilindeki yapışkanlardan çocukluğu kanayıp parmaklarından süzülüyor renkli, ışıldayan mağazaların camlarına. İnsan giysilerinden soyunan adam ve kadınlar gözleri alınmış geçerken ellerinde poşetlerle mağazaların önünden, hayvanca sevişiyorlar gecelerce. Onlar seviştikçe kanı boşalıyor bir çocuğun tiner şişesine. Bedenime bakıyorum birden. Utanıyorum. Bakışlarıyla karşılaşmamak için kaldırım taşlarının koynundaki izlere

dalıyorum. Dokunsa biri patlayacak sanıyorum acı içimde. Önce içimde başlıyorum bir köşeden diğerine koşmaya. Vuruyorum kendimi kalbimin duvarlarına. Köşe başına kadar koşmaya başlıyoruz sonra çocukla.

Önümüzden geçen ilk şiire atlayıp üzeri tozlanmış kelimelerin içinde kendimize yer açmaya çalışıyoruz. Ancak kelimeler arasında bize uygun olanı bulamıyoruz bir türlü. Acımızı giyinen bir dize, aradığımız sadece. Ellerime yapışıyor çocuk. Umutla koşmaya başlıyorum tekrar heceler arasında. Süslü kelimelerin şatafatlı sesleri arasında tanıdık bir duygu yok !

Çocuk acı içinde bağırıyor. Şair denize karşı bir masada kahvesini yudumlarken çocuk elini uzatıyor satırlar arasından. Şair fularını düzeltip iliştirerek yüzüne huzurlu gülüşünü eline alıyor kalemini ve başlıyor izlediği denizi çizmeye satırlara bu kez. Maviliğinden dem vuruyor ballandıra ballandıra. Çocuğun yüzündeki son umut da kayıp parçalanıyor heceler arasından. Suları yükseliyor şiirin. Çocukla boğulmamak için çırpınıyor ve canhıraş bozuyoruz hecelerin fiyakalarını. Şair kıpırdanıyor yerinde, huzurunun kaçmasına izin vermek istemiyor, yaptığımız gürültüden canı fena halde sıkılıp bizi buruşturduğu kağıt parçasıyla beraber kuyruğunu bacakları arasına sıkıştırmış sokak köpeklerinin çöplüğüne fırlatıyor ve dönüyor yatağındaki kadını anlatmaya bir bardak viski eşliğinde. Aşktan başı döndükçe kavga etmeyi unutup onurunu düşürüyor bir çekin bol sıfırlarına.

Çocuk, elindeki jileti şairin kalemine sürüp öfkesi ve isyanını yumruklarından saça saça dayanıyor usuna. İçinde bir savaş başlıyor. Gücünü sokaktan alan isyanın ateşi şairin dilini yakıyor. Acı içinde uyanıyor uykusundan şair. Saçlarını dağıtıyor gecenin koynuna. Atıyor kendini dışarı. Bu kez mutlu çocukların oynadığı sokaklardan değil düşleri tiner şişesinde erimiş çocukların oynadığı sokaklardan geçiyor. Gördüğü manzara karşısında şiir dolusu kusuyor kaldırımlara. O kustukça beyninde olan depremlerden bedeni sarsılıyor. Masasının yanına dönüyor koşarak, yüzü sapsarı… Masanın üzerine dağıttığı kelimelerini toplayıp ateşe veriyor her yanı. Kaçtıkça uzaklaşacağını sandığı gölgelerin tümü üzerine yapışıp kalıyor. Şiirler boyu susup kaldığı kuytulardan çıkıyor. Ellerini kanatırcasına yazıyor sayfalar dolusu. Yazdıkça deri değiştiriyor bilinci. Tinerci çocuğun acısını besteliyor satır aralarında. Harflerin ucundan tutup hizaya sokuyor heceleri ve kendi içinden tinerci çocuğun içine bir şiir geçiriyor. Çocuğun gözleri değdikçe satırlara, güçleniyor şair de çocuk gibi. Yazdıkça şair, gökyüzü akıl almaz hızla genişliyor, kolları tüm çocukları kucaklayarak maviliğine taşıyor. Göğün ışığından gözleri kamaşan yoksullar hücum ediyor meydanlara sonra, ellerinde boş tencereleri başlıyorlar göğün ezgisini çalmaya. İşçileri uyutan evler sallanıyor ardından bu ezgiyle. Uyuyan işçiler uyanıp uykularından birden devleşiyorlar şiirin göğü genişleten ışığıyla ve sarsılmaya başlıyor meydanlar güçlü adımlarıyla. Şişman, göbekli ve kel adamlar, bedenleri büyük mağazaların ışıklı vitrinlerine yapışmış kadınlar korku içinde koşuşuyor devlerin adımları arasında. Ancak onlar kaçtıkça devlerin adımlarının gölgesinde ufaldıkça ufalıyorlar ve bedenleri tinerci çocukların şişelerinden süzülüp toprağa karışıyor. Şimdi ise yer gök, dağ tepe, meydanlar, sokaklar, bulvarlar, köyler ve gecekondular kahkahalar atarak yeniden yeniden şekilleniyor şiirlerin kuytularında.

Utanın

Hüseyin Kayaş

Şu gece
siz uyurken.
Bir damla su düştü,
toprağıma.

Yarıldı öksüz barakalar
çıldırdı Fırat.

Bir damla da dinamit,
uyurken hepimiz,
binlerce bebeğin koynuna
kanlı kurşunlar yağdı.
Toprak
yatağında ağladı.

Barış uğruna
ciğerini deştik ananın.
Utanın!

25 Aralık 1992 / Elazığ

Kavuşmak

Taha Üresin
tahauresin@mynet.com

Yemyeşil ağaçları, çocukları ve oyuncaklarıyla güzel bir park, çocukluk sevinçlerinin hafızamızda kalan en tatlı hatıralarını oluşturur. Kaykaylar, tahterevalliler, salıncaklar boyacı çocuklara boyacılığını unutturur. Boya kutularını bırakan çocuklar hepsi birden koşa koşa aynı oyuncağa hücum eder. Ayılar, aslanlar, kaplanlar, zebralar zürafalar ve çeşmeler. Çeşmelerden akan sular. Sıcakta susayan çocuklar. Dedesini getirmiş torunlar. Torununu getirmiş dedeler. Dayılar, teyzeler, amcalar. Kucaklarda, salıncaklara, kaykaylara bindirilen çocuklar. Salıncaklarda göklere ulaşmaya çalışan kızlar oğlanlar…

Parkta oturuyorum. İnsanları, kuşları, aileleri, çocukları seyrediyorum. Uzaktan benim yönüme doğru yaklaşan bir aile görüyorum. 50 yaşlarında, beyaz sakalı özenle uzatılmış bir baba. Eşi olduğunu tahmin ettiğim, yaşını tahmin edemediğim türbanlı, paltolu, kilolu, uzun boylu bir hanım adamın yanında yürüyor. Yine onüçü ondördünde gösteren boyu henüz uzamış bir kız çocuğu. Ailesinin yanında öylece sessiz yürüyor. Yedi sekiz yaşında havalara zıplayarak babasına bir şeyler anlatmaya çalışan uzun kıvır kıvır siyah saçlarıyla bir kız çocuğu. Yine dört beş yaşında zıp zıp oğlan çocuğu.

Benim az ötemdeki oyuncak zürafaya doğru iyice yanaşıyorlar. Sesleri duyulmaya başlıyor. Baba oğlanı kucağına alıyor. Kollarının yettiği yere kadar yukarıya kaldırıyor. Çocuk her yeri görüyor. Zürafayla aynı boyda artık ağaçlarla yarışıyor. Esen hafif rüzgâr çocuğun yüzünü okşuyor. Sevinç içinde çocuk. Bir sevinç çığlığı koparıyor. Ayakları boşlukta sallanıyor besbelli uçuyor. Uçup uçup zürafanın üstüne konuyor. Buradan her şeyi görüyor. Adeta dünyanın tepesinde uçuyor. Zürafanın boynuna yapışıyor ilk önce. Etrafı gülerek seyrediyor. Ellerini bırakıyor. Vıjjj diye ses çıkarıp uçak oluyor. Kuşlar onu selamlıyor. Kıçını indirip kaldırarak atçılık oynuyor. Haydi deh diyor diğer atlar geliyor. Baba oğlanı sırtından tutuyor. Çocuk aşağıya bakıyor. Annesini görüyor annesi ona bakıyor. Büyük Ablasına bakıyor. Ablası da öylece sessiz ona bakıyor. Küçük ablasını görüyor. O zıplıyor zıplıyor tekrar zıplıyor. Belli ki yukarıya ulaşmak istiyor.

"Baba beni de bindirsene, baba beni de bindirsene, baba beni de bindir" diyor lüle lüle siyah saçlı, zıpladıkça saçları zıplayan küçük kız. Babası duymuyor. Belli ki oralı değil. Bir daha deniyor kız "baba beni de bindirsene, baba beni de bindirsene". Baba oğlanı sırtından tutuyor. Lüle lüle saçlı küçük kız bu sefer babasına iyice yanaşıyor. Başını iyice kaldırmış babasına bakıyor. Babasının boşta kalan elini sallamaya başlıyor. Babasının gözü oğlanda. Kıza bakmıyor. Babasının elini sallamaya "baba beni bindirsene, baba beni bindirsene" diyerek devam ediyor. Baba boşta kalan elini kızdan kurtarıyor. Baba oğlanın oturuşunu düzelterek cebinden fotoğraf makinesi çıkartıyor. Kızın saçları zıplıyor. "Baba beni de bindirsene, baba beni de bindirsene" diyor. Baba oğlanın fotoğrafını yandan çekiyor. Oğlan neşeli, babaya bakıyor. Bir kez daha çekiyor. Kız umudunu kaybetmiyor. Çocukluk neşesini kaybetmiyor "beni de çeksene" diyor. Baba öteki yana geçiyor. Oğla-

nın fotoğrafını çekiyor. Ön tarafa geçiyor ön taraftan birkaç poz daha çekiyor.

Lüle lüle saçlı kız zürafanın kuyruğuna tutunmuş kendini yukarıya çekmeye çalışıyor. Kolları güçsüz geliyor başaramıyor. Anne ve büyük kız, oğlanı seyrediyor. Küçük kız babasına bir daha sesleniyor "baba, baba, baba beni de bindirsene ya" diyor. Baba ses vermeyince kız zürafanın kuyruğuna tutunup bir daha deniyor yukarı çıkmayı. İmkânsız olduğunu anlıyor. Zürafanın altına giriyor bu sefer. Bacaklarına sarılıyor. Zürafanın altından çıkıyor etrafında dolanmaya başlıyor. Zürafaya çıkacak bir yer arıyor. Bulamıyor. Sonra küçük erkek kardeşini seyrediyor. Kardeşinin sevincine aşağıdan katılıyor. Çocuk bedenini sallayarak atçılık oynuyor.

Baba oğlanı zürafa'nın sırtından alıyor. Yere indiriyor. Çocuk salıncağı işaret ederek oraya koşuyor. Baba peşinden gidiyor. Anne babanın peşinden gidiyor. Lüle lüle saçlı küçük kız, hızını almış, hepsinden önce gidiyor. Boşta bir tane salıncak kalmış. Binmiyor soluk soluğa babasını bekliyor. Babası geliyor. "Baba beni bindirsene" diyor. Baba duymuyor. Baba oğlanı kaldırıyor salıncağa bindiriyor. Salıncağın demirlerine sıkıca tutunmasını söylüyor. Sallamaya başlıyor. Büyük kız zürafanın başında bekliyor. Baba cebinden fotoğraf makinesini çıkarıyor. Neşeli oğlunun fotoğrafını çekiyor. Lüle lüle saçlı küçük kız babasının elini yakalamış sallıyor. "Baba beni de çeksene" diyor. Baba oralı değil.

Abla zürafa'nın yanında bekliyor. Lüle lüle saçlı küçük kız onu görüyor. Ablasına doğru koşuyor. Ablasının yanına geliyor. Hemen zürafanın arkasına geçiyor. Ablası yere çömeliyor. Küçük kızın arkadan bacağını sarıyor. Yukarı kaldırıyor. Lüle lüle saçlı küçük kız elleriyle zürafaya sarılıyor. Kendini iyice çekmeye çalışıyor. Tutacak yeri yok, olmuyor. Tam üstüne çıkamıyor. Büyük kız yoruluyor kızı indiriyor. Küçük kız ablasına "hadi abla bir daha" diyor. Abla bir daha sarılıyor. Küçük kız tırmanmaya çalışıyor. Abla bacaklarından sarılmış daha fazla yukarı çıkaramıyor. Küçük kız bütün gücüyle zürafaya sarılıyor, elleri kayıyor çıkamıyor. Küçük kız birdenbire koltukaltından tutuluyor. Yükselip zürafanın üstüne konuyor. Küçük kız arkasına bakıyor annesini görüyor. Annesi el sallıyor. Sonra etrafa bakıyor her şeyi çok güzel görüyor. Sevinçten bir çığlık atıyor. Göğe bakıyor. Kuşları görüyor. Kuşlarla uçuyor…

Haziran 2009

Düş Ülkesi

Erol Nacar

1
Pencerede
Bir kız bakıyor,
Kirpiklerinde
Askeri
Bir
Eda,
Dizilmişler
Dizmek için kurşuna
Zavallı yüreğimi.

2
Dönsem mi,
Baksam mı
Bir kez daha;
Yeşil mi,
Mavi miydi gözleri?...
İlktir
Dikkatimi çekiyor
Pencerelerin
Tül perdeleri.

3
Her zaman mı
Pembeydi
Ağaçlarda yapraklar,
Yoksa,
Eflâtun-î bir gece mi?

4
Bir gölge,
Perdede
Kıpırtı
Bir ara.
Büyür içerimde
Gündüzü
Geceye çevirten yara!

Perdeler,
Allı, mavili,
Perdeler
Kar taneli.
Gözleri gözlerimde
Bir

Bombarduman
Sürekli.

5
Tüyden hafif,
Karınca belinden ince
Gül yaprağı,
Buzdan sarkıt ile
Kayan kumlar üstüne
Kurulur artık
Bu
Dev
Kulenin temeli.

Titrer
Ömre bedel
Saçlarından
Meltem bile esince.

6
Solmadan burjuva
sevdalarında,
Türlü desen,
Ve
Motiflerinde
Siluetim dolaşmakta;
Tezgâhların örmediği.

Kanım akmakta
Eline,
Eteğine bulaşmakta;
Kimselerin görmediği...

7
Perdeler
Düş ülkesi,
Pandora'nın hapishanesi
Perdeler!...

8
Kara sularda
Balıkların yakamoz izleri,
Hemdert kuşların
Hüzünlü sesleri;
Bu saatler
Meyveye yürümüştür
Üvez dalları...

Sarmadan kollarına,
Sevisiz,
Soğuk,
Ve
Küskün;
Tuttuğu eller
O
Eller olmayan.
Vermeden kendini
Mutluluğun
Kayıtsız anına...

Gözlerim bende değil!

9
Dilleri var sokakların,
Bir başına ağacın,
Dalın,
Rüzgârın sesi var,
Onun sesine benzeyen;
Duruşuna,
Gülüşüne ...
Anlayan beni!

10
Paylaşmak için
Sesini
Çekirgenin
Oturup dinlersin saatlerce;
Yağmuru dinlersin
Bilmezsin söndüğünü
Dudağında ıslak sigaranın.

Ağlamak istersin
Fakat neye?
Ağlarsın oysa
Çoktandır
Çekirgenin anlattığı hikâyeye!

Bilmezdim
Bütün gece
Kıpırtısız
Donakaldığımı
Görmeden
Gök dekora daldığımı.
Saniyeye sığmadan seneler...
Bilmezdim
Henüz tarak değmemiş
saçlarıma
Akların
Aktığını.

11
Durgun sularda
Bile
Kürek çekmeden
Aheste...

Kaptan
Olmuşsan;
Dev dalgaların sırtına
Şimşeklerin bindiği
Denizlere
Rotasız açılmaktı
Seni
Sadece
Fırtınaların beklediği
Işık geçirmeyen
Perdeler.

12
Tam,
Şimdi
Alsam
Donuk bakışlarımı
Vursam sırtıma...

Kuru bir dal...

Düşsem,
Kapılsam sularına
Akar suların.
Çarmıhlı İsa mı olsam
Çıka
Bata
Dalgalarda...
Irasam
Seslerin martı teleğine çarptığı
Uçsuzlarda!...

Güneşin benden alacak,
Kurdun
Kuşun söyleyecek
Nesi var?!...

M. Şehmus Güzel Fahri Petek'i Anlatıyor (Söyleşi)

Nuri Beyaz

M. Şehmus Güzel'in yeni kitabı Fahri Petek : Bir Hayat, Üç Can TÜSTAV İktisadî İşletmesi Yayınları'nın « Sarı Defterler Dizisi »nin 11. Kitabı olarak Nisan 2009'da okuyuculara sunuldu. 1949'dan bu yana Paris'te yaşayan ve ilk yılları epey zorluk içinde geçen, « sürgün zor meslektir »i iyi bilen, daha sonra biyokimya alanındaki araştırma ve buluşlarıyla uluslararası ün kazanan ama ülkesinde unutturulmak istenen Fahri Petek'in hayatını çocukluğundan bugüne kadar alıp inceleyen M. Şehmus Güzel ile kitabını ve Petek'in hayat hikayesini konuşmak gerekiyordu. Biz de öyle yaptık. Buyurun söyleşimize.

- Hocam, merhaba. Fahri Petek'in hayatı nasıl ve neden ilgi ve inceleme alanınıza girdi ?

- Merhaba Nuri. Kitabıma gösterdiğin ilgi için önce teşekkür etmek isterim. Ayrıca en vefalı okuyucum olman nedeniyle de bir dahaki kitabımı senin hayatına ayırmaya da burada söz veriyorum. Bir dahakini veya daha sonrakini, ama senin hayatın da bir roman, onu da mutlaka yazmak ve geniş okuyucu kitlesine ulaştırmak lazım. Şimdiden söyleyeyim beş parasız kaldığın günleri de yazacağım mutlaka, darılmaca yok. Tamam mı? Soruna gelince şöyle yanıtlayayım:

Fahri Petek'i 1980'lerin başında Abidin Dino'larda tanıdım. Daha önceden ismini duymuştum. Türkiye'de sol hareketin tarihine ilişkin kimi kitapta ismi geçen bir insan olması açısından da öteden beri merak ettiğim biriydi. Ama bütün bunlar onun hayat hikâyesini yazmak için yeterli nedenler değildi. Zaman geçti. Abidin Dino'nun hayat hikâyesini yazmaya başladığım sırada bu konuda söyleşileriyle bana yardımcı olabilecekler arasında Fahri Petek te vardı. Abidin için onunla yaptığım söyleşilerde Petek'in hayatını biraz daha yakından öğrendim. Ve o zaman işte bu hayatın mutlaka bilinmesinde yarar olduğunu anladım. Bunun üzerine Petek'le, eşi Neriman Hanım ve kızı Gaye ile bu amaçla konuşmalarımı sürdürdüm. Birçok kaset doldurdum. Onları tek tek bizzat çözdüm. Sonra yeniden görüşmeler yaptım, yeni sorular sordum, her meseleyi bütün yönleriyle öğrenmek için Petek'i epey yordum. Ben sordum o yanıtladı. Ben sordum o yanıtladı ve artık herşeyi anlattığı sonucuna ulaşınca oturdum yazmaya başladım. Metni bitirdim. Sonra bu metni Petek ailesi üyelerine verdim. Fahri ve Neriman Petek bir yandan Gaye Petek öte yandan metni okudular. Sonra hepimiz biraraya geldik. Kimi ekler ve düzeltmeler, kimi çıkarmalar yaptık ve kitap bu aşamalardan geçtikten sonra bu biçimiyle çıktı ortaya. Hani görücüye çıkmış denilir ya biraz öyle işte.

Bugün yayınlanan bu kitap daha önce yayınladığım Yılmaz Güney, Abidin Dino ve Remzi'nin (Raşa) özgeçmişlerine ilişkin kitaplarla akrabadır. Böylece 1940'ların sonundan bugüne Paris'lere gelen, onca zorluğa rağmen başarılı olan kardeşlerimizi, ustalarımızı, yoldaşlarımızı, arkadaşlarımızı anlatmak ola-

nağı da buldum. Bu da az şey sayılmamalı. Daha yapılacaklar var ve onlar da bizi bekliyor elbette...

- Fahri Petek'in yaşamında ilgi çeken kilometre taşları nelerdir ?

- Bana kalırsa hayatının tümü ilginç. Bu elbette bir konuyu, bir insanı inceleyen, onun hakkında bir şeyler yazan birinin kendisini konusuyla veya ilgilendiği kişiyle bütünleştirmesi sonucu söylenmiş sanılabilir. Böyle bir olasılık, böyle bir tehlike var mutlaka, ama burada hiç te öyle değil. İşte buyurun birlikte bakalım hayatının önemli dönemeçlerine:

Bir defa Balkanlar'dan göçeden bir ailenin üyesi olarak İstanbul'da, ama dikkatini rica ediyorum Nuri, herhangi bir mahallede de değil çok sesli ve çok renkli Rami'de doğması başlı başına bir roman. Sonra Anadolu'dan Yunanistan'a « göç eden »lerin bıraktıkları boşluğu doldurmaları için hükümet kararıyla Bergama'ya yerleştirilmeleri de son derece ilginç. Eczacı babasını çocuk yaşta kaybetmesi ve bunun üzerine mesleğinin daha o yaşta, yani bir anlamda önceden belirlenmiş olması da öyle her zaman rastlanan cinsten bir şey değil. Bunun nedenini niçinini kitapta anlatıyorum. Yine daha çocukken Bergama'daki tek sinemayı işleten « Bolşevik » Cavit Bey'den öğrendikleri geleceğin delikanlısının oluşumunda belirleyici oluyor. Çocuk yaşta komünizmle veya haydi daha mütevazi bir dille solla diyelim, tanışması ve 1940'ların başından itibaren Türkiye Komünist Partisi (TKP) içinde faaliyet yürütmesi, Türkiye sol hareketi ve işçi hareketi tarihi açısından bilinmesinde yarar olan olaylardır. İstanbul'da Eczacılık Fakültesi'ndeki öğrencilik yılları ve gördükleri, yaşadıkları da.1946'da yaşamına sadece altı ay kadar tahammül edilen Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi (TSEKP) üyesi olması ve bu Parti bünyesinde yapabildikleri de... Bergama'daki eczacılık günlerinde bizzat tanık oldukları...ve nihayet değişik tehditler sonucu ülkesini, eşini ve o sırada yeni doğmuş kızını terketmek zorunda kalması ve Temmuz 1949'da Paris'e gelmesi de...

- Ben de oraya değinmek istiyordum. Birçok insan tutuklanmamak için veya yeniden gözaltına alınmamak için zar zor yakasını kurtarıp Paris'e geldi o yıllarda. Fahri Petek'i bu kadar acil bir biçimde tehdit eden bir şey var mıydı ?

- Ne demek istediğini anlıyorum Nuri. Petek ülkesinde hiç gözaltına alınmadı. Bu daha çok şanslı olmasından kaynaklanıyor. Şansı yaver gitti, olması gereken yerde oldu ve hiç gözaltına alınmadı. Evet, böylesi de çok enderdir. Ama başkaları da var. Petek'in şansı konusunda bir örnek vermek istiyorum: 16 Aralık1946'da İstanbul'da, İzmir'de, Zonguldak'ta ve birkaç kentte daha TSEKP ve bağlı sendikalarının üyeleri ve yöneticileri, sabahın köründe evleri basılıp gözaltına alınırken Petek Bergama'da eczacılık yapıyordu ve bu sayede gözaltına alınmaktan ve daha sonra hapsedilmekten kurtuldu. Daha önceki TKP tutuklamalarında ise bağlı olduğu Hadi Malkoç'un gözaltında « çözülmemesi » ve Hadi Malkoç'a bağlı hücrelerin ortaya çıkarılamaması sayesinde Petek paçasını kurtardı. Ama 1949'da terketmesi gerekiyordu ülkesini, çünkü Bergama'da tehditler ciddi boyutlar alıyordu. Bunları kitapta anlatıyorum. Büyük kentlerde bile komünist olarak yaşamak ve çalışmak çok zorken küçük bir kasabada bu daha da zordu. Evet, artık kasabasında yaşaması mümkün değildi. Dahası Paris'e de elini kolunu sallamaya, turistlik yapmaya gelmedi...

- Peki ne için geldi ?

- O sırada Paris'te okuyan, çalışan ve yaşayan birkaç öğrenci ve işçi gencimizin oluşturduğu İleri Jön Türkler Birliği (İJTB) isimli yasal olmayan ama yasadışı da olmayan derneğin, Nâzım Hikmet'i özgürlüğüne kavuşturmak için yapmak üzere olduğu, yaptığı ve yapacağı eylemler için yardıma ihtiyacı vardı. Petek İJTB'ye yardım için geldi denebilir. Kendisi zaten aynen böyle söylüyor. Ve şakası da yok, nitekim gelir gelmez bu faaliyetlerin içine giriyor. İJTB hakkında çok şey bilinmiyor, ama gerek Petek'in anlattıkları gerekse bu konuda konuştuğum ve ne iyi ki birkaçı hayatta olan « Eski Tüfek » ama hala tıkır tıkır çalışan yoldaşlarının anlattıkları, Dünya Barış Hareketi üzerine o yıllarda yayınlanmış klasiklerde okuduklarım ve nihayet TÜSTAV Arşivleri'nden edindiğim belgeler sayesinde bu konuda orijinal şeyler yazabildim. Bu açıdan bakınca hem Türkiye sol hareketinin hem de işçi hareketinin tarihine bu konuda birkaç tuğla veya kaldırım taşı daha yerleştirdik denebilir. Bu da çok önemli. Ve bunu Petek'in, yakınlarının ve o yıllardaki yoldaşlarının anlattıkları sayesinde gerçekleştirmiş olmaktan memnunum. Bunu bugünlerde biz yapmazsak kim yapacak?

- Haklısınız Hocam. Nâzım Hikmet'i Kurtarma ve

Eserlerini Yayma Komitesi'nin kurulduğunu ve yaptığı değişik faaliyetleri kitabınızda okudum. Daha önceleri Atillâ İlhan da kimi yerde bu işi bizzat kendisinin üstlendiğini yazdı. Bu konuda gerçek veya gerçekler nelerdir ?

- Bu konu son derece ilginç. Petek bu meseleyle ilgili çok hoş şeyler anlattı. Diğer söyleşi yaptıklarım da. Petek Atillâ İlhan'ı daha çok gençken İzmir'de tanıyor. İlhan, Paris'e her geldiğinde Petek'le yakın arkadaşlık ediyor. Bu açılardan Petek onu her yönüyle tanıyor ve bize de anlatıyor. Burada Fransızca bir deyim kullanacak olursak, Petek i'lerin üstüne noktaları koymayı da ihmal etmiyor. Bunlar kitap okununca görülecekler. Atillâ İlhan'ın iyi şair ama aynı zamanda Abbas Yolcu kitabında örneğin epey abartmalı yazmayı seven şirin bir insan olduğu böylece ortaya çıkıyor. Kimse ona kızamıyor ama gerçekleri söylemeden de geçmek nâ-mümkün. Nerede ve niçin Nâzım Hikmet için eyleme katılmadığını, nerede Nâzım Hikmet şiirlerini okumak için koşarak geldiğini kitapta anlatıyorum. Şairimiz, ışıklar içinde yatsın, Paris'te kaldığı zamanlarda Seine Nehri'nin ne tarafa doğru aktığını farkedememiş. İnanılır gibi değil ama Şair'in adını andığım kitabını okuyunca bu gerçek ortaya çıkıyor. İkinci baskısında yanlış(lar) düzeltilmeden duruyor(lar). Başka yanlışları ve başka abartmaları da var. Ama hepsini bu kitaba alamazdım. Ancak Fahri Petek'in yaşamına ve evlerine ilişkin yanlışlarını belirtmek, yazmak ve düzeltmek zorundaydım. Çünkü kitabım Petek'lerin hayatına ilişkin. Rahmetlinin yakınlarını üzmek istemem. Atillâ İlhan yaşarken bunları yazmak isterdim. Ama vakit bulamadım. Ve dahası « Kaptan »ın bu kadar erken bizi bırakıp gideceğini de tahmin etmiyordum. Atillâ İlhan gibi ortak hafızamıza mal olmuş isimlerin ölmesini kabul etmek mümkün değil. Gençlik yıllarında yazdığı kitabındaki birkaç hatayı da başına kakmamak lazım. İyi şiirler yazdı. İyi romanlar da. Eh o kadar yazan birinin arada bir, hele daha çok gençken, yaptığı hatasını da es geçebiliriz sanıyorum. Ayrıca hem Fahri Petek, hem Neriman Hanım, hem de Gaye Petek şair için sevimli şeyler anlattılar. Kitap ta bunlara da yer veriyorum. Şaire şaka yollu takılmak için şunu ekleyeyim isterseniz : Atillâ İlhan her halde Paris'te yürüdüğü ve « yürüttüğü » kadar hiç bir yerde yürümedi ve « yürütmedi ». Kitabı da zaten Abbas Yolcu adını taşıyor ve o da bir baştan bir başa yürüyor. Kitabı baştan aşağı yürümek fiiliyle çekilebilir.

- O yıllarda Paris'te daha pek çok öğrenci, işçi ve gencimiz de vardı sanıyorum.

- Elbette. Onlar da anılarıyla kitapta resmigeçitte. Hepsinden bir iki anı aktardım. Hem Petek anlattı. Hem de diğerleri. Ve böylece 1950'lerin hemen başından itibarenki Paris çocukları(mız)ın portrelerini ve toplu fotograflarını vermeye çalıştım. Sadece isimlerini sıralamak için şunlar hemen akla ilk gelenler: Mübin Orhon, Abidin Dino, Güzin Dino, Avni Arbaş, Pertev Naili Boratav, Sevim Tarı daha sonra Sevim Belli olarak tanınan ünlü bayan siyasetçimiz, Ahmet İkizek nam-ı diğer « Kürt » Ahmet, « Çingene » Hakkı yani Hakkı Anlı, Hıfzı Topuz, Safter Tarin, Doğan Aksoy, Kemal Baştuji, Tacettin Karan, Doğan Avcıoğlu, Remzi Raşa, Cahit Güçbilmez nam-ı diğer « Mırç », Hasan Akkuş...Bu arada bütün yarı aç yarı tok dolaşan çocuklarımıza bir yerde Sosyal Güvenlik Kurumu gibi ve beş kuruş almadan sağlık hizmeti sunan Doktor Japhet (İstanbul'da Cafer), Petek'in birçok Fransız arkadaşı,meslektaşıyla da tanışıyoruz. Ve onları da anlatıyorum. Böylece Petek te onları anıyor bir anlamda...

- Nâzım Hikmet Paris'e birkaç kez geldi.. Petek'lerle görüşmesi çok ilginç olmuş...

- Nâzım Hikmet Paris'e geldiğinde özgürlüğüne kavuşması için çabalayan herkese tek tek teşekkür etti. Ziyaret edebileceklerini ziyaret etti. Bu arada elbette Petek'lere de geldi. O gün yanında Mübin, Abidin ve Güzin vardı. Çekilen fotoğraflarda misafirleri göremiyoruz ama Fahri ve Neriman Petek'in Nâzım'la çekilen fotoğrafları bu kitapta ilk kez yayınlanıyor. Neriman Hanım'ın o fotoğrafta gözleri kapalı. Neden mi ? Çünkü o gün « Nâzım o kadar içli, o kadar acılı şiirler okudu ki ağladık, ağladık, ağladık da ondan »...Nâzım herkese borcunu ödemesini bildi. Ve herkes te onu sevdi, bağrına bastı ve asla unutamadı. Nuri, istersen bu söyleşiyi Şair Baba'nın bir şiirinden birkaç satırla bitirelim :

- Tamam Hocam, buyurun.

- Sağol kardeşim. İşte şu satırlarla :

"Yine görüşürüz dostlarım benim,
yine görüşürüz.
Beraber güneşe güler,
beraber dövüşürüz."

M. ŞEHMUS GÜZEL
FAHRİ PETEK:
BİR HAYAT ÜÇ CAN
TÜSTAV YAYINLARI, İSTANBUL, 2009,
ilk kez yayınlanan fotoğraflarla, 358 sayfa.

Giriş

Bu kitap üç kişinin: Fahri Petek'in. Eşi Neriman Hanım'ın. Ve tek kızları Gaye'nin. Bir hayat üç insan. Bir hayat üç yaşam.

Fahri Petek her zamanki Fahri Petek. "İzmirli Fahri" veya "Eczacı Fahri" diye de bilinir.

Bu dopdolu ve renkli yaşamının içinde her şey var: En önce ve en başta göze çarpan daha bir buçuk yaşından itibaren gezmeye başlaması: Çok kent, kasaba, mekan ve ev değiştirmesi.

Evet, bir buçuk yaşında İstanbul'dan, İstanbul'un en çok sesli ve en çok dilli semtlerinden biri olan Rami'den, Bergama'ya taşınıyor aile. Çocukluğunu orada yaşadı Fahri Petek.

Ortaokul ve lise yılları Bergama, İzmir, Buca, İstanbul arasında mekik dokumakla geçti. Sonra İzmir, yeniden Bergama, yeniden İstanbul. Yeniden Bergama. Ve nihayet ver elini Paris!

Başka bir açıdan Fahri Petek'in hayatını eski bir komünistin anıları gibi okumak da mümkün. Evet, yaşlı ama hâlâ genç dinozor konuştu denebilir: Nasıl komünist oldu Fahri isimli delikanlı? Marx, Engels veya Lenin okuyarak değil. 1930'larda halkının içinde yaşadığı, yaşamak zorunda kaldığı veya bırakıldığı durumu kendi gözleriyle görünce komünist oldu Fahri Petek. Yani bir anlamda en doğal biçimiyle benimsedi komünistliği. Türkiye Komünist Partisi (TKP) üyesi olduğunu kendisine 1940'ların başında Hadi Malkoç söyledi: "Parti'ye alındın Fahri."

Ama Gün Benderli'nin (TKP içinde daha çok Gün Toğay ismiyle tanınır) Su Başında Durmuşuz başlıklı anılarını (Belge Yayınları, İstanbul, 2003) okuduğundan beri içinde bir kurt var. Evet aynen böyle: TKP'ye "alındın" denilen herkes meğerse resmen "Parti'li" olamayabiliyormuş. Buyrun bakalım. Bu kanımca Fahri Petek'in yerinde olmayan bir kuşkusu. Çünkü Hadi Malkoç "Parti'ye alındın" dediyse mutlaka TKP'ye alınmıştır.

Asıl önemli olansa şu elbette: 1940'ların başında Fahri Petek kendisini hem komünist olarak duyumsuyor hem de TKP'li.

Bir şey de daha eklemek gerek: Gün Benderli'nin kitabının kapağındaki fotoda Sabiha Sertel, Zekeriya Sertel, Nâzım Hikmet, Necil Togay, Gün Togay, Yıldız Sertel var: Ve kitapta bu insanların her biri hakkında şimdiye kadar hiç bir yerde okumadığınız şeyler bulacaksınız: Bu da yaşlı ama hâlâ genç dinozorun, Fahri Petek nam adamın, TKP ve komünistler hakkında farklı şeyler söylediğinin ispatı olacak. Herkesin işine yarayabilecek dersler var anlatılanlarda.

Evet, Fahri Petek TKP kartı sahibi ol(a)madı. O yıllarda, o günlerde hiç kimseye zaten böyle bir kart verilmiyordu. Ama Haziran 1946'da kurulan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'nin (TSEKP) üyelik kartına sahip oldu.

Türkiye Cumhuriyeti'nde 1940'larda komünist olmak öyle kolay iş değildir. Zor meslektir komünistlik. Nitekim bunun sonucu ise iki "seçenek" bırakılır genellikle: Ya "kodes" ya da "sürgün". Fahri Petek'in şansı var. Hiç hapse girmeden paçasını kurtarabildi.

Temmuz 1949'da Bergama'ya, İzmir'e, İstanbul'a, Türkiye'ye, eşine ve yeni doğmuş kızına, yani bebek Emine Gaye'ye hoşçakalın dedi: Ver elini Paris! Ey Paris al beni kollarının arasına ne olur.

Devlet yakasını bırakmadı ama: 1960'ların hemen başında Petek, Türkiye Cumhuriyeti "vatandaşlığından çıkarıldı". Fransa'nın en iyi biokimyacılarından biri olarak ünü Fransa sınırlarını asmış bir bilim adamına Türkiye Cumhuriyeti'nin verdiği ödül buydu: Üzüldü elbette Fahri Petek.

Ama bilimsel çalışmalarına aynı bilgelik ve aynı kararlılıkla devam etti. Bilimsel toplantılar, bilimsel kongreler, kollokyumlar için Fransa dışına çıkabildi. Bir tek vatanına dönemiyordu. Yıllarını onun için, onun kurtuluşu için verdiği o güzelim vatanına: Bergama'nın bağları, İzmir'in rıhtım ve plajları, Kordon hele kardeşim gözlerimde tütüyor, Taksim Meydanı, Rami, Karagümrük, Üsküdar, Ayazpaşa, Adalar, onsuz. O onlarsız. "Bu devlet böyle bir şey işte kardeşim. Ne yapmalı?"

Yaşam sürdü: 12 Temmuz 2008'de Fahri Petek ve eşi evliliklerinin 62. yıldönümünü kutladılar. Dile kolay: Altmış iki yıl. Altmış iki kere bravo!

1 Mart 2009'da Fahri Petek 87 yaşına girdi. Bu da az şey sayılmaz.

Bu zaman dilimi içinde çok acı çektiler evet. Evet, bu da doğru: Bunun adı evrensel acıdır. Evet, evrensel acıdır bunun adı. Çeken bilir.

Çok zorluk çektiler evet çok... Sürgün hayatı zor iştir: Yaşayanlar bilir.

Ama tek çocukları Emine Gaye'yi çok güzel yetiştirdiler: Ona daha minicik bir kız çocuğu iken son derece eğlenceli bir yaşam sunmayı bildiler: Ana ve baba belki aç kaldı ama o minik çocuk açlık nedir bilmedi.

Ana-baba olmak sanatı budur işte! O acıyı, o zorlukları o minik çocuğa hissettirmediler. Gaye zaten bakın ne diyor: "Beni oyalamak için hep bir şeyler icat ettiler. Beni oyalamak, benim hoşça vakit geçirmem için oyunlar yarattılar. O günler benim için sevimli, eğlenceli günlerdi."

Üç canla bir hayatı başarmanın bir adı da budur işte. Bilmem anlatabiliyor muyum?

Ayak Üstü Meyhane

Nazmi Bayri

"Bingöl Kiğı'dayız. Ramazan ayı geldi çattı. Yemek çıkartmıyorlar. Benim kafam bozuldu bu işe. Şantiyede en az yüz kişi çalışıyor. Gittim şefin odasına: 'Ben oruç tutmuyorum. Niçin yemek çıkartmıyorsunuz?… Çıkartmak zorundasınız… Devlet bu aşçı kadrosuna yemek yapsınlar diye maaş ödüyor.' dedim. Arkadaşlarımdan da oruç tutmayanlar var, ama onlardan hiç ses çıkmıyor. Şef, benim söylediklerimi dikkate aldı. İkinci gün yalnız benim için yemek çıkmaya başladı. Oruç tutmayan arkadaşlarım: 'Ne söyledin de senin için yemek çıkartıyorlar.' dediler. 'Hiiç!..' dedim. 'Yalnızca oruç tutmadığımı söyledim.' 'Biz ne yapacağız?' dediler. 'Ne yaparsanız yapın. Niye kendinizi gizliyorsunuz? Gidin siz de oruç tutmadığınızı söyleyin.' dedim. Bir iki gün beklediler. Ben yemeğimi yiyorum, sigaramı içiyorum. Onlar gizli gizli sigara içiyorlar, bir şeyler atıştırıyorlar... Sonradan söylediler de on beş kişilik yemek çıkartmaya başladılar. Kendini saklamaya ne gerek var? Açık açık söyleyeceksin ne olduğunu!.."

Arpa Ahmet, emekli olduktan sonra açtığı tekel dükkânında, yeri geldikçe çalıştığı günlere dalıp, anılarını anlatıyordu. Nedense, herkes onun soyadını öne koyarak çağırıyordu. O da kabullenmişti bu durumu. Yalnızca, Ahmet diye seslendiklerinde dönüp bakmıyordu bile. Arkasından: 'Adını bilmiyor.' diyerek gülüyorlardı.

İş çıkışlarında memurlar, işçiler uğruyorlardı dükkânına. Hepsi de aynı sosyal yapının içinden geliyorlardı. Çocukluk, gençlik yılları birlikte geçmişti. Bu küçük şehre köylerden, ilçelerden göç etmişlerdi aileleri. Şimdi kendileri devlet kapısında, özel sektörde, iyi kötü bir iş bulmuş, çalışıyorlardı.

Meyhaneler, pahalı olduğundan; Arpa Ahmet'in tekel dükkânına en çokta akşamları doluşup, buzdolabının arkasındaki ufak plastik kürsülere, bira kasalarına oturuyor, dalgın gözlerle birbirlerini dinlerken, biralarını yudumluyorlardı. Fazla konuşan, gürültü eden de yoktu içlerinde.

Girişte alışveriş yapan müşteriler; arkada oturanları görmüyor, konuşmalarını duymuyorlardı. Bu düzeni de Arpa Ahmet: "Hişt! Sessiz olun, beyler!." diyerek sağlıyor, bazen de teybin sesini yükseltiyordu. Biralarını içip bitirenlerin seslenmesiyle, buzdolabının sürgülü cam kapağını gürültüyle yana doğru itip, arka tarafa yerleştirdiği buz gibi biralardan çıkartıyor, gene aynı gürültüyle kapatıyordu. Mıknatıslı açacak sürekli buzdolabının metal yüzeyine yapışık duruyordu. Oturduğu yerden uzanıp açacağı alan; bir iki denemeden sonra birasını açıyor, kapağı boş kasaların içine fırlatıyordu. Yan taraftaki paravanın arkasında; ihtiyaç gidermek için, bir pisuar ile küçük bir lavabo vardı.

Arpa Ahmet'in gözleri dükkânın kapısında, ku-

lakları; kafaları hafif çakırkeyf olmuş müşterilerindeydi. Ne yapsın!... Emekli maaşıyla geçinmek kolay değildi bu devirde. Çoluk çocuk kendisine yük olmasa....

Büyük oğlu, askere gitmeden kız kaçırmıştı. Kızın yaşı küçük olduğu için, çok işler açmıştı başına. Şimdi durumları düzeldi, ama bir de torun katıldı aileye.

Dükkânda, oğluyla nöbetleşe çalışıyorlardı. Oğlu, gençlerle takılıyor diye; bugünlerde kafası karışıktı biraz. Daha borcunu bitiremedikleri arabaya, mahallenin serserilerini dolduruyor, gürültülü bir kalkışla herkesi ayağa kaldırıyordu. Şikâyetler artınca, öğütler vermeye başladı oğluna: "Can oğlum, işine gücüne bak… Bırak bu serserileri... Çocuğunu düşün!.. Ben ne kadar yaşarım?.. Bana güvenme. Ev kiranı ödüyorum. Gel, sobalı da olsa küçük bir ev alalım sana; kiradan kurtul."

İçenlerin sohbetine katılarak, Bingöl Kiğı'daki anısını anlatmıştı, Arpa Ahmet. Bakışlar, o anda ona çevrilmiş, bir iki bira daha içmişlerdi.

Sarımtırak bir teni, siyah küçük gözleri ve her an kavgaya hazır bir duruşu vardı. Kendisi dükkânında içmiyordu.

Sevdiği arkadaşları yanına gelince; arabayla şehri yukarıdan çevreleyen tepelere çıkıyorlardı. En çok da Gülmez Tepesine, Alman Bağlarına...

Yemeklerini, içkilerini alıyorlar; bazen bir su başında, bazen bir ağaç gölgesinde; taşların ya da yere serdikleri eski gazetelerin üstüne oturuyorlardı. En yakın arkadaşı, Terzi Fahri içmeye başlamadan: "Arkadaşlar!.. Önce hesabı görelim. Alman işi olacak. Arabanın mazot parası da hesaba dâhil. Sonra sizinle uğraşamam. Pamuk eller cebe..."

Bu paylaşma, dostluklarının devamı için önemliydi.

Hava çoktan kararmış, yıldızlar, simsiyah gökyüzünde daha kuvvetli parlıyorlardı. Arpa Ahmet sessizliği bozdu.

"İçkinin günahından kime ne?... Ne karışıyorlar?... Ne demiş şair? 'Günah benim, size ne!...' demiş.

Devam etti. "Bir defasında da şantiyemiz, Adıyaman'ın Gerger ilçesine kurulmuştu. Kadrolu çalışanların yanında, sözleşmeli işçiler de çalışıyordu. Yemekhanelerimiz, iş yerlerimizden biraz ilerdeydi. Karavanlarda kalıyorduk. Oruç ayı olduğunu gene bilmiyordum. Yemek çıkmayınca anladım. Dinlenme saatinde, yatakhanelere doğru gidip, bir sigara yaktım. Karavana yaslanmış dumanlıyordum ki sözleşmeli işçilerden üç beş kişi yaklaştı. Kötü kötü baktılar.

"Ne oldu hemşerim?.. Niye bakıyorsunuz?... Bir şey mi var? dedim."

"Niye sigara içiyorsun?"dediler.

"Size ne!.. Parasını siz mi ödüyorsunuz? Almışım, içiyorum!.."

"Biz orucuz!.. Karşımızda baca gibi savuruyorsun dumanı!"

"Savururum! Siz de bakmayın!"

"Derken tutuştuk. Vuran vurana. Ben birkaç yumruk salladım, ama ne olacak ki.... Yüzüm gözüm şişti, burnumdan kan söktü... Üstüm başım perişan... İdare binasına gittim. Yetkili birini arıyordum. Makine mühendislerinden birinin odasında olduğunu söylediler. Kapıyı vurup girdim."

"Sana ne oldu böyle?.." dedi.

"Ne olacak! Ben kadrolu elemanım. Adım..... Künyemi okudum. Sigara içiyordum, sözleşmeli işçiler bana saldırdılar."

"Nasıl olur, burası dağ başı mı? "dedi.

"Nerelisin?" söyledim.

"Hangi mahalledensin?"

"Fevzi Çakmak Mahallesinden."

Kızardı, bozardı.....Öfkeyle yerinden kalktı.

"Benimle gel!" dedi.

Çıktık. İşçilerin bulunduğu yere gitmeden karakolu arattırdı.

"Gelsin götürsünler bunları!... Nezarethaneye atsınlar... Ne hâlleri varsa görsünler!" dedi. Beni alıp sağlık ocağına götürdü.

"On beş gün izinlisin. İstersen iznini uzatabilirsin." dedi.

"Hayır!" dedim. "Görevimin başında olmak istiyorum. Bu kadar iş makinesi çalışıyor. Elektrik ustası olarak iki kişiyiz. İzine çıkarsam, arkadaşım zor durumda kalır. Ona da bir şey olursa işler aksar."

"Sağ ol!.." dedi. "İşine bu kadar bağlı olduğunu bilmiyordum. Nasıl istersen öyle yap..."

Derin bir nefes aldı.

"Yaaa!.. Hangi ortamlarda çalışmışız arkadaşlar!.. Bu anlattıklarım otuz yıl önceydi. Hani ne değişti?.. Hiçbir şey.... Yazık!.."

Gece, zifiri karanlığını çekmişti her şeyin üstüne. Onların gözleri ışıldayan yıldızlardaydı...

Memé Alan Masalı

Faysal Ceylan
Eğitimci - Yazar

Geleneksel dengbéj kültürü içinde ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa günümüze kadar sürüp gelmiş olan Memé Alan Masalının, yaklaşık olarak iki bin beş yüz yıllık bir geçmişi olup, Kürtlerin Estetik Bilincini taşıyan, ilk sözlü edebiyat örneğidir.

Bizim için böylesi bir öneme sahip olan Memé Alan Masalı'nın gerçek değerinin açığa çıkmasının ilk şartı; yapıtın bütünlüklü olarak ele alınıp, değerlendirilmesi gereğidir. Bunun için önce masalın bütünlüğünü parçalayarak, bileşenlerini ortaya koyacağız. Daha sonra da masalın iç kuruluşunu çözümleyeceğiz. Bu hem masalın zenginliğini, hem de masalı zayıflatan tüm çelişkin yanlarını açığa çıkaracaktır.

Memé Alan Yapıtının Edebi Türü

Öncelikle Memé Alan ile Zina Zédan'ın trajik alınyazısını anlatan bu yapıtın hangi edebi türe ait olduğunu netleştirmek gerekir. Destan mı, masal mı, yoksa bir mit mi?

Destan, edebiyatta şiir türü olarak iki anlamda kullanılır. Halk edebiyatında kullanılan, şekil bakımından tıpkı koşmaya benzeyen, dörtlük sayısı konuya göre çoğalan, topluluğu ilgilendiren olaylar üzerine düzülmüş, ölçüsü on bir heceli halk şiiri konuları, çok defa savaşlar, mahalli kavgalar, isyanlar, yangınlar, gülünç hayat sahneleri, teşkil eder. İkinci anlamı ise, ulusların yiğitlerin çok eski çağlardaki büyük savaşlarını, başlarından geçenleri anlatan manzum ve büyük yapıtlardır. Ulusların din, erdem ve milli kahramanlıklarını anlatan manzum hikâyelerdir.

Masal, olağanüstü olaylarla süslü, olağanüstü kişilerin başından geçen zaman ve yer kavramları belli olmayan hikâyelerdir. Halk masalları ve sanat masalları olmak üzere ikiye ayrılır. Halk masalları; toplumun geleneklerini, düşünüş tarzını, zevkini sözlü olarak kuşaktan kuşağa bildirir. Yazarı belli olmayan masallar, nesiller boyunca ağızdan ağıza geçerek gelişip olgunlaşır. (Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü/ S. Kemal Karaalioğlu)

Mit ise, geleneksel olarak yayılan veya toplumun hayalgücü etkisiyle biçim değiştiren tanrıları, olağanüstü varlıkları, olayları, verenin doğuşunu konu edinen, hayali, alegorik bir anlatımı olan halk hikayesidir. (Türkçe Sözlük)

Memé Alan yapıtı, hem destanın, hem masalın, hem de mitin bazı özelliklerini içinde barındırıyor. Toplumun geleneklerinin, düşünüş tarzının, zevkinin sözlü olarak dengbéj kültürü içinde günümüze kadar taşınması ve bu yapıtın ilk kurgulayanının belli olmaması açısından masal; destanın birçok özelliklerini taşımadığı halde, yapıtta konunun, belirli bir yer ve zaman içinde yaşanmış olması açısından da destan türünü çağrıştırıyor. Fakat yakla-

şık olarak iki bin beş yüz yıllık bir geçmişi olan bu yapıtın içindeki yer ve zamanın, zamanla değiştiği, belirli bir zamana uyarlandığı ve sonradan yerleştirildiği de apaçık ortadadır. Çünkü yapıtın ortaya çıkış tarihi, yapıtın elimizdeki versiyonunda belirlenmiş zamanın çok gerisine kadar gittiğini biliyoruz. Memé Alan'ın denizden yakaladığı ve olağanüstü bir hızı olan Bozé Rewan, en az Antik Yunan Mitolojisindeki "Pegasus" kadar mitolojik bir motiftir. Bozé Rewan'ın tasvir edilişi baştan sona mitsel bir anlatım biçimindedir.

Memé Alan yapıtı, bir halk masalı olarak doğmuştur. Ama zamanla, dengbéj anlatımlarında, konu ve karakterlerin, belirli bir zaman ve mekân içerisine oturtulmuş olması, yapıtı kısmi olarak destan türüne yakınlaştırmıştır. Dengbéjlerin bu anlatımlarına, Memé Alan'dan esinlenerek yazılmış olan Ahmedé Xané'nin Mem ü Zin yapıtının etkisini de göz ardı etmemek gerekir. Çünkü Memé Alan masalı, Ahmedé Xané'nin elinde edebi bir yapıt olarak yeni baştan doğmuştur. Masaldaki bu değişim ve yeniden yapılandırma, Ahmedé Xané'den sonra gelen dengbéjlerin anlatımlarına da yansımıştır. Dolayısıyla Mem ü Zin yapıtındaki belirli olan zaman, mekân ve gerçekçi karakterler, Memé Alan masalının dengbéj anlatımlarında da belirginleşmiştir. Sonuç olarak; Memé Alan yapıtını bir halk masalı olarak ortaya koymanın, edebi türü açısından daha doğru bir tespit olacağını düşünüyorum.

Kürtlerin Estetik Bilinci Açısından Masalın Önemi

Memé Alan Masalı'nın estetik kapsamını ortaya koymak, toplumsal-tarihsel-düşünsel olarak Kürtlerde estetik bilincinin gelişimi açısından çok önemli bir yere sahiptir.

Yapılan arkeolojik çalışmalarla, insanlık tarihinin erken paleolitik dönemine kadar yapılmış olan nesnelerin herhangi bir estetik değer taşımadığı kanıtlanmıştır. İnsanlarda 'Estetik Bilincin' gelişimi, düşünce tarihinin gelişiminin üst aşamasında ortaya çıkmaya başlamıştır.

Genel olarak insanlığın, özel olarak da Kürtlerin düşünce tarihinde 'Estetik bilincin' tam olarak ne zaman geliştiği bilinmemekle birlikte, bunun ipuçları iki farklı yaratımda ortaya çıkar. Birincisi; insanların yaptığı araç gereçlerde; ikincisi ise insanların düşsel yaratımı olan mitos, efsane, masal ve destanlarda. Kürtlerin yaptıkları ilk araç gereçler, temel ihtiyaçları karşılama amacını taşıdığı için, kendi fonksiyonlarına uygun bir biçimde tasarlanmıştı. Yapılan bir silah, en iyi şekilde öldürebilmek; yapılan çanak çömlekler ise daha rahat su içebilmek, yemek yiyebilmek için yapılmıştı. Bu araç gereçlerin işlevleri, aynı zamanda en uygun biçimlerini de belirlemiştir. Dolayısıyla herhangi bir estetik değer taşımazdı. Ama zamanla, bir hayvanı öldürme işlevine sahip bir silahta ya da su içme, yemek yeme işlevine sahip bir çanak çömlekte değişik süslemeler görmekteyiz. Kendi fonksiyonlarına artı bir şey katmayan bu süslemeler, bize genel olarak insanlığın, özel olarak da Kürtlerin düşünce tarihinde 'Estetik düşüncesi'nin başlamasının ilk somut göstergeleridir. 'Bir silahım, bir çanak çömleğim olsun' düşüncesi yerini, 'güzel bir silahım, güzel bir çanak çömleğim olsun' düşüncesine bırakmıştır. Böylece 'Estetik bilinç', insanlığın düşünsel gelişimi içindeki yerini almıştır.

Kürtler'in estetik bilincinin yansıdığı ilk somut veriler, yapılan arkeolojik kazılarda Hurri başşehri olan Nuzi şehrinde çıkarılmış olan M.Ö 1500–1200 yıllarına ait çanak çömleklerdir. Ki, yapılmış olan arkeolojik kazılarda buna benzer sayısız örnek ortaya çıkarılmıştır. Değişik süslemelerle bezenmiş olan bu su kupaları, çanak ve çömlekler, 'Kürtlerin Estetik Bilincini' taşıyan birer somut veridir. Şüphesiz bu gibi verileri çoğaltmak mümkündür. Ama şimdilik konumuz için bu kadarının yeterli olduğunu düşünüyoruz. İnsanın estetik düşüncesinin izlerini taşıyan ikinci yaratım olan mitos, efsane masal ve destanların da sayısız örneğini görürüz. Dünyanın değişik mitoslarında olduğu gibi, Mezopotamya'nın da masal, destan ve mitoslarında bunu görmek mümkündür. Gılgameş Destanı ve Memé Alan Masalı bunun en güzel, en somut örnekleridir.

Memé Alan Masalı, Kürtlerin olduğu kadar Mezopotamya'da yaşamış olan halkların 'Estetik Bilincini' göstermesi açısından da çok önemlidir. Tarihsel-toplumsal olarak Kürtler'in 'Estetik Bilincinin' masalda somut olarak şekillenmiş olması bile, masalı eşsiz kılıyor. Sözlü edebiyatımızın bilinen ilk örneği olan Memé Alan Masalı, sanatsal kültürümüz açısından da çok büyük bir öneme sahiptir.

Yapıtın Estetiksel Kapsamı

Kürtler'in estetik bilincinin cisimlendiği ilk sözlü yapıt olan Memé Alan Masalında, bir bütün olarak Kürtlerin toplumsal yaşam biçiminin ekonomik, si-

yasal, kültürel, etik, psikolojik, dinsel ve estetiksel olan değerlerin yansımasını görürüz. Dolayısıyla masalda somutlaşmış bilinç de, ekonomik, etik, siyasal, dinsel, estetiksel ve psikolojik özellikler taşır.

Burada özellikle bilincin estetik özelliğini ele alıp, değerlendireceğiz. Yapıtta estetiksel olan birçok değer (güzel olan, çirkin olan, yüce olan, bayağı olan, trajik olan gibi estetik kategoriler) yer almaktadır.

Masalda Estetik Değerler

Masalda estetik bir kategori olarak "Güzel olan": Güzel olan, gerçeklik ile ideal arasındaki nitel ilişki olup, gerçekliğin idealle olan uyumudur. Yapıtın birçok yerinde Kürtler'in güzellik anlayışı, beğeni duygusunu açıkça görürüz. Örneğin; Memé Alan Bozé Rewan için yaptırmak istediği takım için hazinelerin en değerli mücevherlerini, altın ve gümüşlerini getirtir. Büyük bir ustalıkla çok güzel bir takım yaptırtır. Yapıtta yapılan takımın tasvirine bakalım;

"Takım boydan boya süslenmişti nakışlarla,
Üstü mücevher taşlarıyla işlenmişti.
Üzengilere altından, dikişler gülabdindi, gün ışıkları gibi yanardı.
Üzengileri dizi dizi elmas taşları işlenmişti, tespih taneleri gibi."

Zina Zédan, Memé Alan'ın geldiğini duyunca cariyeyle konuşması:

"Bayramlık elbiselerini giysinler.
Boyunlarına hamayıl zincirlerini, püsküllerini taksınlar.
Bellerine altın kemer çengellerini, halkalarını bağlasınlar."

Yapılmış olan takımın hayranlık uyandıran güzelliği, kadınların daha güzel görünmek için değişik takılarla süslenmeleri gözler önüne seriliyor. Nesnelerin estetik nitelikleri yansıtılmıştır. Burada, insan eliyle yaratılmış olan nesneler dünyasında güzel olanın somut bir anlatımı vardır.

Peri Padişahının üç kızı olan Günkız, Aykız, Yıldızkız'ın gül çeşmesi başındaki konuşmalara bakalım:

"Yıldız kız baktı ki Tanrı'nın iki bacısına verdiği güzellik
Emsalsiz bir güzelliktir.
Kendi postunu giyindi ve kaldırdı iki bacısınınkini
Üstlerinden uçtu, yükseldi.
İki bacı bağrışıp yalvardılar.
Dediler: "Biz iki bacının postunu neden kaldırdın?"
Yıldızkız dedi: "Sizin cemaliniz gibisini henüz görmemişim.
İstiyorum ki doyunca seyredeyim her ikinizi."
Dediler: "Dünyanın toprağı üçümüzün başına olsun!
İki kişi var ki, biri kız, biri oğlan, güzellikte kimse erişemez onlara,
Biri Mığribiler Beyi'nin oğlu.
O bey, Kürt padişahıdır.
Diğeri, onun babası Botan Cizresi Beyidir.
Mir Zengin'nin kızı. Zina Zédan'dır."
Biz ki keklik biçimindeyiz, o zaman konarız ışık deliklerine,
Seyrederiz güzelliğini her iki eşsiz gencin."

Yine Peri kızları tarafından Memé Alan'ın sarayına getirilen Zina Zédan uykudan uyanırken:

"Dedi: "Belki bazıları benim güzel cemalimi görmüş
Ve ardımdan buralara kadar çıkagelmiştir."
Memé Alan atını satmak için at mezadına gelişiyle beraber çevrede onu görenlerin kendi aralarındaki konuşmalarına bakalım:
"Biri diyor: "Bu delikanlı meleklere benziyor."
Biri diyor: "Herhalde bir padişahın oğlu."
Bazıları diyor: "Tanrı vergisi çoktur, o da bizim gibi bir insan.
Öylesine yakışıklı ki insanın gözleri kamaşıyor."

Mem Cizre sokaklarından geçerken ve Celalilerin evine inerken insanların ona bakışı:

"Beylerin, ağaların kızları da evlerin, konakların damına çıkmışlar.
Mem'in güzelliğini, alımlılığını seyrediyorlar."
Aralarında şöyle konuşuyorlar;
"Yüce tanrının lütfüne bakın, bu ne güzel delikanlı, ne can!"
Güzelliği insanı hayran bırakıyor."
…..
"Melekler kadar güzel biri, diyorlar
Bir eşi daha yok yeryüzünde, öylesine tatlı, hoş endamlı."

Burada ise insan güzelliğinin çarpıcı bir biçimde şekillendiğini görüyoruz. İnsanda ve insan eliyle yapılan nesnelerde güzel olan'ın farkına varılmış olması ve bunun, estetiksel bir değer olarak Kürtlerin yaşamında yer almış olması açısından önemi tartışılmazdır.

Masalda Estetik Bir Kategori Olarak "Yüce Olan":

Yüce olan, gerçeklikle ideal arasında nicel bir ilişki olup, ideal olanın büyük bir güçle açığa çık-

tığı durumda, bir varlığın, canlının ya da bir olayın insanda yarattığı manevi büyüklük duygusudur. Yüce olanda, gerçek olan ile ideal olan arasındaki nitel ve nicel ilişkinin nicel yönü ön plana çıkar.

Estetik bir kategori olarak yüce olan, yapıtın birçok yerinde somut bir biçimde işlenmiştir. Bozé Rewan, Celali Kardeşler, Xocé Xızır ve Bengin'in anlatımındaki yüceliği rahatlıkla görürüz. Buna birkaç örnek verelim.

Zina Zédan, Memé Alan'ın sarayında uyandığı zaman, Memé Alan ile konuşmasında, amcaoğullarının anlatımına bakalım:

"Bir mahalle Hesen, Çeko ve Qeretacin koludur,
benim amca çocuklarım, aslan yavruları gibidirler."

Burada Zin amca çocuklarının yiğitliğini, kahramanlığını ifade ederken, onları aslan yavrularına benzeterek yüceliklerini belirtiyor.

Memé Alan Hesen'e derdini açamayınca, Hesen'in ona söyledikleri:

"Ben Hesen'im, öylesine delice,
Konuğum için demirden kapıyım, çelikten kale."
Yine Bengin'in masaldaki tasvirine bakalım;
"Adı Bengin'di, bir yiğidin kurdu"

Burada Hesen, Çeko, Qeretacin ve Bengin yüce kişilikler olarak anlatılmıştır.

Şüphesiz, masalda yüce olanı en iyi temsil eden varlıklardan biri de Bozé Rewan'dır. Bozé Rewan'ın anlatımı kendi başına estetik bir değerdir. Belki de yüce olanın en güzel çizimi olan Bozé Rewan'ın yakalanışındaki gücün tarif edilişine bakalım;

"Bengin geldi, bin beş yüz Kürt genciyle, iplere yapışmışlar.
Çektiler ipleri dalgaların hoşurtusu, şeritlerin ve iplerin çıtırtısıyla.
Derken ağların altı çıktı meydana.
Gördüler ki ağların içinde bir canavar, at biçiminde,
Tam da yaşlıların anlattığı kadar."

Memé Alan Cizre'ye giderken Xocé Xızır'la karşılaşır. Mem, Xızır'la birlikte at sürerken, kendi kendine mırıldandığına bakalım:

"Benim atım Deniz Tayı, Bozé Rewan'dır.
Onunla yolda gitmek, hiçbir atın karı değil dünyada."

Yine Mem Bozé Rewan'ı satmak için mezada götürdüğündeki anlatıma bakalım:

"Deniz tayını saldılar at mezadına.
Hayvan şaha kalktı, büktü ön ayaklarını,
Tellalın altında art ayağının üstüne kalkıyor,
kişniyordu, aslan kükremesi gibi.
Hele atı, atların padişahı."

Bozé Rewan'ın kendi türüne göre, ölçüsüz hızı, gücü ve ihtişamı ile sıradan bir at olmaktan çok öte bir durumu vardır. Bozé Rewan'ın yüceliği, onun nicel yönündeki bu olumlu ölçüsüzlüğünden ileri geliyor.

Masalda Estetik Bir Kategori Olarak "Bayağı Olan":

Bayağı olan da, gerçek olan ile ideal olanın arasındaki nitel ve nicel bir ilişki olup, gerçek olanın ideal olanı alt üst etmesiyle açığa çıkan bir varlık durumudur. Yüce olanda olduğu gibi bayağı olanda da, ilişkinin nicel yönü ön plana çıkar.

Masalda estetiksel bir değer olarak bayağı olan, Bekoyé Awan, kızı ve Mir Ezin'dir. Masal boyunca bunların ölçüsüz ve her şeyi bastıran kötülükleri, korkaklıkları, şeytani kurnazlıkları, kıskançlıkları, hırs ve yalakalıkları onları bayağı kişilikler yapıyor. Çünkü bunların yaptıkları, toplumsal açıdan ideal bir amaca değil, bencil, kendi hesabını düşünen, bireysel çıkarlarına hizmet eden bir amaca dayanmaktadır. Mir Ezin, kendi tahtını koruma duygusundan, Beko'nun kızı, Zina Zédan'a karşı duyduğu kıskançlıktan, Bekoyé Awan ise yalakalığından ve evrensel kötülükten hareket etmişler.

Masalda "Biçimin Yapısı":

En genel anlamıyla biçim, içeriğin biçimlenmiş varlığıdır. Destandaki betimlemeler, halkın estetik bilincinin, beğenisinin, coşkularının yansımasıdır. Masalın biçiminde konuyu, karakterleri ve dili çözümleyeceğiz.

Konu:

Konu, biçimin bir düzeyi olup, yapıtlarda canlandırılmış tekil ve somut olaydır. Memé Alan Masalı'nda konu, Memé Alan ile Zina Zédan arasında doğan aşk ve bu aşk ekseninde gelişen olaylardır. Masalın konusu, Peri kızlarının, Zina Zédan'ı Memé Alan'ın sarayına getirip tanıştırmalarıyla başlar; uyandığında Zina Zédan'ı odasında göremeyen Memé Alan'ın onu bulmak için çaresizce yollara düşmesiyle devam eder ve onların trajik sonlarıyla biter.

Konunun örgüsü içinde, Kürtlerin toplumsal yaşamı, siyasal-ekonomik yapısı, örf ve adetleri güzel bir şekilde yansıtılmıştır. Kürtlerin siyasal açıdan bir birlikteliğinin olmadığı; genel olarak mir, tüccar, asker ve halk olmak üzere Kürt ulusunun dört ayrı kesime ayrıldığı ve Kürtlerin beğeni duygusunun

yanı sıra, Kürtlerde misafirperverlik, sözünün eri olmanın önemi, evine sığınana verilen değer, vatanseverlik, namus kavramı, yas töreni ve benzeri örf adetleri anlatılmıştır.

Bu denli geniş bir alanı kapsayan konunun örgüsü, birçok çelişkiyi barındırıyor. Bunun yanı sıra, konunun tutarlılığı ve iç bütünlüğü zayıftır. Konunun iç bütünlüğünü bozan, tutarlılığını zayıflatan noktaları kısaca sıralayalım:

Birinci nokta; Memé Alan ile Zina Zédan'ın kavuşmaması için olağanüstü hiçbir engelleyici durum yok. Belki de en büyük engel, Zina Zédan'ın Çeko'nun nişanlısı olması gerçekliğidir. Ama bu sorunun rahatlıkla çözülmesi, aşklarının önündeki tek sorunu da ortadan kaldırmıştır. Bu sorunun çözülmesiyle birlikte, kavuşmamaları için ortada hiçbir neden kalmamıştır. Dolayısıyla aşkı trajik bir sona taşıyacak gerçekçi somut bir neden yoktur. Kısacası, nedeni olmayan bir kavuşmamanın yarattığı, yapay bir trajik durum ortaya çıkmış.

İkinci nokta; Masalın konusu, olağanüstü, büyüleyici bir aşk ekseninde örülmüştür. Ama masalda anlatılan aşkın büyüklüğü, şiddeti ve güçlülüğünü somutlama açısından çok zayıf kalmıştır. Dolayısıyla, Memé Alan'ın, aylarca hastalanması, kendi ailesini, tahtını, her şeyini bırakıp, onun için yollara çıktığı bu aşkın yüceliğini pek göremiyoruz. Memé Alan'ın Qestel çeşmesinde Zina Zédan'la konuşma biçimi, zindanda intihar etmesi, masalda anlatılan aşkın, çarpıcı, sıra dışı bir aşk olmaktan öte, sıradan bir aşka dönüştürmüştür.

Üçüncü nokta; yaşamda var olan ve olacak olan her kötülüğün bir nedeni vardır. Ama masalda, Bekoyé Awan'ın Memé Alan'a duyduğu düşmanlığın, nefretin, kötülüğün hiçbir somut nedeni verilmemiştir. Bundan dolayı Beko ile kızının yaptığı kötülüklerin herhangi bir amacı şekillenmediği gibi, konu içinde yapılan bu nedensiz kötülükleri anlamak imkansız hale gelmiştir. Yine Mir Ezin'in tahttan indirilme kaygısından kaynaklı Memé Alan'a yaptığı kötülüklerinin, daha sonra gerçeği öğrenmesiyle birlikte hala devam etmesinin de gerçekçi hiçbir nedeni yoktur.

Dördüncü nokta; Memé Alan'ın zindana atılırken yaşadığı değişimdir. Birden bire olgunlaşması, tanrıya olan inancının inanılmayacak derecede oluşması, adeta tasavvufi bir kişiliğe bürünmesi, konunun gelişimini çelişkili bir hale getirmiştir.

Konunun örgüsündeki bu çelişkiler, konunun bütünlüğünü bozmuş, tutarlılığını zayıflatmış ve konunun bir çok noktasını anlamsız kılmıştır. Şüphesiz bu çelişkiler, kahramanlara, temaya, masaldaki düşünceye ve ideal dünyaya da yansımıştır. Ama tüm bu çelişkin yapıya rağmen, Kürtlerin toplumsal yaşamının özünü güzel yansıtmıştır.

Masaldaki Kişiler:

Memé Alan: Memé Alan, Mığribiler Beyinin oğlu olup, fiziki güzelliği dışında hiçbir erdeme sahip olmayan biridir.

Memé Alan zalimdir:

Bozé Rewan için takım yapacağı zaman:

"Eğer onda bir kusur, bir eksiklik görürsem
Tümünüzü asarım billahi, üç ağaçlara"

Takım yapıldıktan sonra ustaların Mem karşısındaki tasvirleri:

"Bet beniz kalmamış yüzlerinde
Korkudan, insan soğukta nasıl titrerse öyle."

Zina Zédan'la konuşurken kendini anlatması:

"Vay ki dediklerime uymasınlar, ömürlerini orada tüketirler.
Onları yakalar, ellerini ayaklarını zincir ve kelepçelerle bağlarım.
Yüz yıllık cezalar veririm onlara."

Buna benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür; ama şimdilik bu kadar yeterlidir. Memé Alan, bencil, kibirli, nankör, yalancı ve olgun olmayan bir kişidir. Masalın kahramanı olan Memé Alan'ın bu denli olumsuz bir kişilik olarak yansıtılmış olması, çelişkili bir durumdur.

Mem'in atının olağanüstü olması, Hesen'in ateşe attığı oğlunu kurtarmak için alevlerin arasına girmesi, satrançta yenilen Memé Alan, Beko tarafından zincir ve halatlarla bağlanınca, onları rahatlıkla koparması ve zindanda tasavvufi bir kişilik oluvermesi de; Memé Alan'a olumlu özellikler kazandırılmaya çalışılmış; ama pek başarılı olduğunu söyleyemeyiz. Daha sonraki bu anlatımlar da, onu pek yüce bir kişi yapamamış. Çünkü o ana kadar anlatılan özellikleriyle, kazandırılmaya çalışılan olumlu davranışları birbiriyle çelişkilidir.

Zina Zédan: Zina Zédan Mir Ezin'in kız kardeşidir. Güzel, affedici, mantıklı ve kibirli bir kişidir. Yanında çalışanlara karşı hoşgörülü değildir. Su almaya giden cariyesi geç kalınca:

"Zin dedi ki, hadi konuş, birkaç yalan sırala,
Zaten cariyelerin kılıç kalkanıdır yalan" deyip, konuşmasına fırsat vermeden susturur. Gelenek, gö-

reneklere bağlı bir kişidir. Qestel çeşmesinde Memé Alan peçesini indirmesini isteyince, toplumun gelenek ve göreneklerini öne sürerek, bunun ayıp bir şey olduğunu söyler. Ama bunun ötesinde de çok olumlu özellikleri olmayan silik bir kişi olarak masalda yer alır.

Hesen, (Çeko, Qeretacin): Hesen, Mir Ezin'in amcazadesi olup, yüce bir kişiliktir. Toplumsal değerlere çok önem veren, yurtsever, cesaretli, yiğit, dürüst, fedakâr, akıllı ve sözünün eri kahraman bir kişidir. Toplumsal olarak birçok olumlu özelliği taşıyan, erdem sahibi bir insandır.

Mir Ezin: Mir Ezin Cizre miridir. Öngörüsü olmayan, bencil, korkak, iradesiz ve zeki olmayan bir kişidir.

Bekoyé Awan: Bekoyé Awan kurnaz, yalancı, fesat, korkak ve bayağı bir kişiliktir. Acınacak bir yaşantısı olan Bekoyé Awan, evrensel kötülüğün simgesidir. Tıpkı Sheakspear'in İago'su ve Goethe'nin Mefisto'su gibidir.

Ama şunu belirtmek gerekir ki, masalda Mir Ezin'in Beko'yla olan ilişkisinin maddi hiçbir temeli yoktur. Beko, sıradan fakir bir kişidir. Bu durumuyla Mir'le ilişkiye geçmesi, ona akıl hocalığını yapacak gerçekliği de yoktur. Mir Ezin'in statüsü ile Beko'nun statüsünün çok farklı olduğunu, ortak hiçbir çıkar ilişkisinin bulunmadığını ve hiçbir ortak paydanın bulunmadığını biliyoruz. Dolayısıyla bu ilişkide Beko'nun rolü çelişkilidir, tutarsızdır. Hiçbir biçimde Mir'e yol gösterecek bir konuma sahip değildir.

Özellikle masalın ana kahramanları olan Memé Alan ile Zina Zédan'ın bu denli olumsuz ve zayıf verilmesi, anlatılan aşkın yüceliğini de zayıflatmış, adeta büyüsünü bozmuştur.

Masalın "Dili":

Masaldaki dil yalın, şiirsel ve akıcıdır. Tamamıyla halk dili kullanılmıştır. Buna rağmen çok güçlü betimlemeler var; anlatılmak istenen gerçeklikler çok ustaca verilmiştir. Memé Alan'ın, Zina Zédan'a Mığribiler kentini anlatışındaki yalınlığa, şiirsel ritme ve akıcılığa bakalım;

"Her camide kaytan gibi üç ince minare uzanır.
Minarelerin başında mumlar, meşaleler pırıldaşır.
Sabah vakitleri mollalar çıkar minarelere
Sesleri yeri göğü alır.
Sesleri bülbül ve arıkuşları sesleri gibidir."

Yine Zin uyurken onun tasvir ediliş biçimi, satranç oyununu anlatılışı ve masalın daha birçok yerindeki tasvirlerin güçlülüğü, şiirselliği çok çarpıcıdır. Şüphesiz buna benzer örnekleri çoğaltmamız mümkündür. Ama konumuz açısından bunun yeterli olduğunu düşünüyorum.

Özellikle masaldaki karakterlerin iç dünyaları, sarsıntıları, mutlulukları, öfkeleri kısaca o anki ruh hali, duyguları çok güzel verilmiş; adeta boyası kelime olan bir resim çizilmiş gibidir. Mem, Zin'i bulmak için yollara çıkmak istediği zaman, babası ve amcasından izin almaya çalışırken, yaşadığı duygunun tasvir edilişine bakalım:

"İçimde büyük bir dert, ağır bir yara oluşmuş.
Canımın damarları gevşemiş, tepemden ayak ucuma kadar.
Alevler göğün yedinci katına vuruyor."

Çeko sözünü tutmadığı zaman, ona kızan Hesen'in anlatılışına bakalım:

"Hesen, gözleri öfkeden kıpkızıl, dönmüş ejderha gözlerine.
Göğsü bir inip bir kalkıyor, deniz dalgaları gibi.
Saçları diken diken olmuş, aslan yelesine dönmüş."

Yine Mem savaşa gitmemek için hasta olduğunu anlatması;

"Bugün kendimi iyi görmüyorum, hastalık kötü bastırmış,
Başım değirmen tayı misali
Sırtım demircilerin örsü gibi,
Omur kemiklerim birbirinden kopmuş,
Yıkıntılar üstündeki kirişlere dönmüş."

Çeko Mem'in Zin'e aşık olduğunu öğrenince:

"Çeko, sağır ve dilsiz biri gibi daldı düşüncelere,
İğne deliğinden dam kirişlerini, sütunları geçirmek gibi çaresiz"

Anlatımda abartmalar vardır. Bir durum tasvir edilirken özellikle abartılarak anlatılır. Mığribiler kentinin tarif edilişine bakalım;

"Mığribiler kenti büyük ve ağır bir kenttir.
Yedi dağın üstündedir.
Üç yüz altmış altı kapısı vardır.
Her kapısı üç yüz altmış altı mahalleye açılır.
Her mahallede üç yüz altmış altı cami."

Masaldaki imgeler halkın beğeni duygusundan doğmuştur. İmgelerde de aynı yalın dili görmekteyiz.

Masalda "İçeriğin Yapısı":

İdeal Dünya Sorunu:

Kürtlerin İslam inancını seçmesiyle birlikte, İslam

dininin doğuşundan çok daha önce ortaya çıkmış olan Memé Alan masalının, İslam'i bir kimlik kazanmış olduğunu görürüz. Bu dini değişim, Kürtlerin toplumsal yaşamının her alanına yansımış olduğu gibi, düşünsel olarak da yeni bir ideal dünyayı şekillendirmiştir. Şimdi masala yansımış olan ideal dünyayı ele alalım.

Her ideolojinin, her dinin kendine özgü bir ideal dünyası vardır. Ve bu ideal dünya bütün sanatsal yapıtlarda yer alır. Dolayısıyla insanların tüm estetik ilişkilerinde ideal dünyanın önemi, olmazsa olmazlığı tartışılmazdır. Çünkü yaşamdaki bütün estetik değerler, gerçekliğin idealle kurduğu diyalektik ilişkiden doğar. İnsanın var olanı, kendi hayalgücü içinde tasarlayarak var olmasını istediği şeye dönüştürmesi olan ideal, estetiksel olanın temel hareket noktasıdır. Dolayısıyla ideal olan, yapılan bütün estetik değerlendirmelerin ölçütü konumundadır. Bunun yanı sıra ideal olanın temayla da çok derin ve kopmaz bir ilişkisi vardır.

Masaldaki bütün estetik değerler, Kürtlerin toplumsal yaşam idealiyle şekillenmiştir. Ama masalda somutlaşmış olan ideal dünyada bir çelişki vardır. İki farklı ideal dünyaya göre şekillenmiş bir düşünce yapısını görürüz. Bunun nedeni de; masalın İslam dininden önce doğmuş olması ve buna bağlı olarak, Kürtlerin İslam'ı seçmesiyle beraber masalın daha sonraki anlatımlarına yansıyan değişimlerin yüzeysel kalmış olmasıdır.

Memé Alan'ın her şeyi göze alarak, Zina Zédan'ı bulmak için yollara düşmesi, kavuşmak için her yola başvurması ve bu ilişkinin trajik yanı olabildiğince insanidir ve din dışı bir ideale göre şekillenmiştir. Ama masalın sonunda; "Bu dünyada yaşanılan her şey gelip geçici, mutlak olmadığını, asıl diğer dünyanın (cennet) gerçek dünya olduğunun" ortaya konması, Mem'in yaşadığı tüm acıları önemsiz kılmış; ideal dünyayı da islamileştirmiştir. Bu değişim masalda maddi bir zemine oturtulmadığı için de, ideal dünyayı çelişik bir duruma getirmiştir. Bu durum çok önemli bir sorunu daha beraberinde getiriyor. Bu da, estetik bir kategori olarak trajik olan (iyimser trajedya) Memé Alan Masalı'nın trajik yönüyle ilişkilidir. İslam estetiğine göre ölüm trajik değildir. Tam aksine ideal dünyaya (cennet) gitmenin biricik ve tek yolu olarak tanımlandığı için, mutluluk verici bir şey olduğu belirtilir. Ki bu anlayış, masalın sonunda anlatılmıştır. Bu durum böyle algılandığı zaman, masalın trajik yönü ortadan kalkar. Trajik olan, gerçeklik ile ideal arasındaki dramatik bir ilişkidir. Masalda da Memé Alan'ın Zina Zédan'a kavuşmak için yaptığı her şey, bu dramatik ilişkiyi aşmak, bu ilişkileri uyumlu kılmak amacına hizmet eder. Bunun çabasını somut olarak görürüz. Aslında bu dramatik ilişkinin verilmesi dahi, daha uyumlu bir ilişkinin yaratılma isteğinden, amacından başka bir şey değildir. Ki bunu temada da görürüz. Memé Alan ile Zina Zédan öldüğü halde, toplumsal yönden bir birliğin sağlanması; masalı iyimser trajedya olarak şekillendirmiştir.

Masalın "Teması":

İdealdeki bu çelişkilerin gölgesinde temayı ortaya koymaya çalışalım. Genel olanı ifade eden tema; bir yapıtta tartışılacak etik, dinsel, siyasal, felsefi ve estetik türden özgül bir yaşamsal sorundur.

Masalın teması, Kürt beyliklerinin siyasal bir birlikteliğinin olmayışının yarattığı gerçekliğin trajik yönüyle şekillenmiştir. Dolayısıyla masalın teması, Kürt beylikleri arasında güçlü bir birlikteliğin kurulması, kalıcı bir barışın sağlanması düşüncesidir. Halkın bu düşünceyi taşıması rastlantısal değil, Kürtlerin tarihsel gerçekliğinden doğan zorunlu bir gereksinimidir. Tema, Kürt halkının bu gereksinimlerini ortaya koyar. Ama insanların beraberce, barış içinde yaşama teması, Kürtlerin bir gereksini olduğu kadar, genel olarak insanlığın da bir gereksinimidir. Bu da masaldaki ulusal temayı evrensel temaya dönüştürmüştür. Tema bu yönüyle insanlık tarihi boyunca, değişik halklar arasında işlenmiş, kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Bu temayı birçok masal, destan ve mitosta görürüz. Yine Ahmedé Xané, Shakespeare, Goethe ve daha birçok yazar bu temayı işlemiştir.

Memé Alan masalındaki tema adeta düşünceye dönüşmüştür. Tema derin ve kapsamlı olarak düşünsel açıdan güçlü olarak yorumlanmamıştır. Sonsuz bir tema söz konusudur. Ama masaldaki düşünce, temayı tam doğru olarak biçimlendirememiştir. Çünkü idealdeki çelişki, düşüncede de vardır.

Sonuç olarak:

Memé Alan Masalı içerdiği bütün eksiklik ve çelişkilerine rağmen, Kürtlerin estetik bilincini, estetik beğeni duygusunu, sanatsal kültürünü ve toplumsal yaşamını tarihten günümüze taşıyıp, yansıttığı için çok önemli bir yere sahiptir.

Dinini... ve kitabını... iyi tanı!

DİN ÜZERİNE – BÖLÜM V

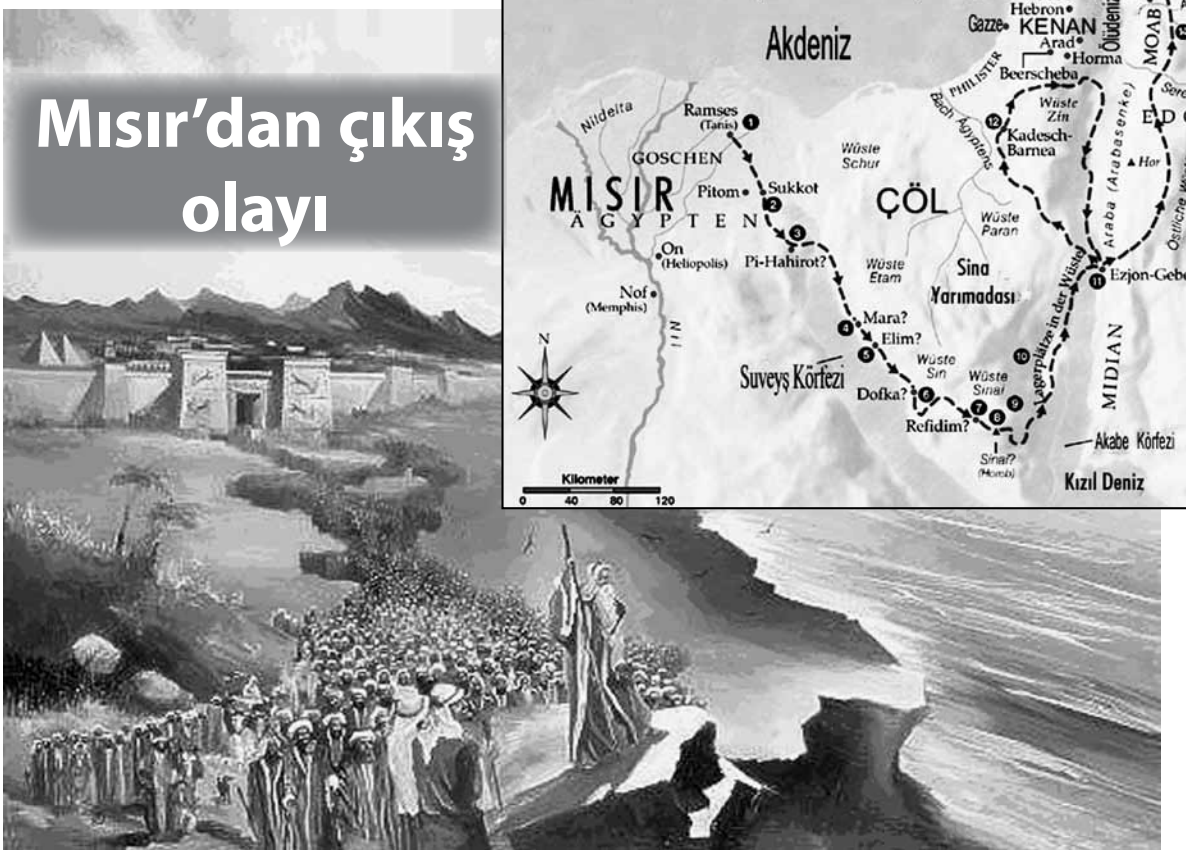

Yukarıdaki haritada KENAN olarak adlandırılan bölgede (Gilgaldan-Kadeş'e Zin Çölüne kadar uzanır) FENİKELİLER yaşamıştır. Yani Kenan Ülkesi aynı zamanda Fenikeliler Ülkesi olarak ta adlandırılabilir.

1. II.Ramses Yahudileri Mısır'dan kovdu. (Çıkış 12; ve Sayılar 33:5)

2. Sukkot'tan sonra İsraillliler çölde ilerlerken, "Gündüz bulut sütunu, gece ateş sütunu halkın önünde eksik olmadı." (Çıkış 13:2022)

3. P-Hahirot de İsraillliler yarılan Kızıl Denizi geçtiler. (Çıkış 14: 9- 29)

4. Mara (Acı anlamına gelir) "Rab'in acı Mara suyunu tatlı yapar"(Çıkış 15:23-26)

5. Elim, "Sonra Elim'e gittiler. Orada oniki su kaynağı, yetişmiş hurma ağacı vardı, su kıyısında konakladılar." (Çıkış 15:27)

6. Sin, "Elim ile Sina arasındaki Sin Çölüne vardılar." (Çıkış 16:1)

7. Refidim'de Ameleklilerle savaştılar. (Çıkış 17:8–16)

8. Sina Dağında Musa 10 Emiri açıklar. (Çıkış 19 ve 20 Ayetler)

9. Sina Çölünde İsrailler ilahi (buluşma) çadırlarını kurarlar. (Çıkış 25-30 Ayetler)

10. Çölde konaklama yerinde "RAB Musa'ya, "Halk arasında önder ve yönetici bildiğin

İsrail ileri gelenlerinden yetmiş kişi topla" dedi." (Sayılar 11:16-17)

11. Esyon-Gever, " İsrailler Esau ve Amonluların bölgesinden barışçıl şekilde geçtiler." (Yasa 2)

12. Kadeş-Bernea, Musa sürekli savaş alanı olan bu bölgeyi araştırmak için insan yollar. Kadeş İsraillliler için yıllarca ana konaklama alanı olmuştur. (Sayılar 13:1-3, 17-33; 14; 32:8 ve Yasa 2:14)

13. Östliche Wüste (Doğu Çölü), İsraillliler Edom ve Moavlılarla çatışmaktan sakınır. (Sayılar 20:14-21; 22-24)

14. Arnon Vadisinde, İsrailliler direnen Amorluları yok eder. (Yasa 2:24-37)

15. (Nevo Dağı) Musa burada vaadedilen ülkeyi görür, (Yasalar 34:1-4) Musa, burada son üç konuşmasını yapar. (Yasalar 1-32)

16. (Moav Ovası), Rab'in Isarillilere buyurur, "vaad ettiğim ülkeyi paylaşın ve ordakilerini kovun." (Sayılar 33:50-56)

17. (Ürdün/Şeria Irmağı) İsrailliler Rab'in kuruttuğu Şeria Irmağını yürüyerek geçerler. Gilgal'da kendilerine taşlardan sünnet bıçağı yaptılar. (Yeşu 3-5:1-2)

18. Jericho (Eriha), İsrail çocukları Eriha'yı işgal eder ve şehri yerle bir eder. (Yeşu 6)

Musa ile Firavunun inatlaşmaları sonuç vermemesine rağmen, ne olduysa, bu Tevratta belirtilmez, aniden Firavun 430 yıl Mısır'da yaşayan Yahudilerin çıkışına izin verir. Yani İbrahim Peygambere Rab'bin söylediği süre 30 yıl aşılmış olur. Hani demişti ya *"senin soyun yabancı bir ülkede, gurbette 400 yıl köle yaşayacak"* (bkz. Yar.15: 3-21) işte o gurbet Mısır'dı ve şimdi çıkış zamanı gelmişti. Zaten Tevrat'ın 2. Kitabı olan Musa 2'nin diğer bir ismi de "Mısır'dan Çıkış"tır.

Kutsal kitap Tevrat'ta bu olay şöyle anlatılır.

Mısır'dan Çıkış

"Aynı gece firavun Musa'yla Harun'u çağırttı ve, "Kalkın!" dedi, "Siz ve İsrailliler halkımın arasından çıkıp gidin, istediğiniz gibi RAB'be tapın.... Dediğiniz gibi davarlarınızı, sığırlarınızı da alın götürün. Beni de kutsayın!".....İsrailliler'in ülkeyi hemen terk etmesi için Mısırlılar diretti. "Yoksa hepimiz öleceğiz!" diyorlardı... Böylece halk mayası henüz katılmamış hamurunu aldı, giysilere sarılı hamur teknelerini omuzlarında taşıdı.....İsrailliler Musa'nın dediğini yapmış, Mısırlılar'dan altın, gümüş eşya ve giysi istemişlerdi.... RAB İsrailliler'in Mısırlılar'ın gözünde lütuf bulmasını sağladı. Mısırlılar onlara istediklerini verdiler. Böylece İsrailliler onları soydular.... İsrailliler kadın ve çocukların dışında altı yüz bin kadar erkekle yaya olarak Ramses'ten Sukkot'a doğru yola çıktılar... İsrailliler Mısır'da dört yüz otuz yıl yaşadı..... Dört yüz otuz yılın sonuncu günü RAB'bin halkı ordular halinde Mısır'ı terk etti..... O gün RAB İsrailliler'i ordular halinde Mısır'dan çıkardı. (Çık.12: 31-51)

Burada dikkat çeken önemli bir kaç nokta var: Öncelikle yukarda aktardığımz 10 belaya rağmen inadını sürdüren Firavunun tavrı "ikna olmuş" gibi yansıtılmaktadır. Fakat ilerde göreceğiz ki, Firavun orduları İsraillileri kovalamaktadır. Aynı zamanda İsraillilerin ordular halinde çıkışı, hiçte yansıtıldığı gibi, barışçıl, hediyeler vb. donamımla çıkılmadığının işaretidir. Bela olanlara neden "lütuf" edilsin ki. Neden istedikleri verilsin ki ? Burada da bir kez daha görüyoruz ki, yine altın, gümüş, hayvan vb. mülkiyet varlıkları belirleyici rol oynamaktadır. Rab Yahudiler lehine Mısırlıların soyulmasına rıza göstermektedir. Bir kez daha bir kavimin lehine, diğerlerine karşı adaletsizlik söz konusudur. Birilerinin birilerini Rab aracılığıyla soymasına tanık olmaktayız. Buradaki sayıların da kontrolü mümkün değildir. Neye dayanarak İsrailoğullarının 430 yıl Mısırda yaşadığı sonucuna varılıyor. Bu Tevrat'ın veya Musa'nın sırrı olsa gerek. Öte yandan kadın ve çocuk dışında 600 bin erkeğin yollara düşmüş olması çok abartılıdır. Kadın ve çocuk sayısının toplamı da en az bunun iki katı olduğu varsayılsa, 2 milyona yakın insanın göçtüğü anlatılmaktadır. MÖ si tarihte bu kadar yüksek sayıda insan göçünün ***bir anda*** gerçekleşmesi maddi olarak mümkün değildir. Yaşanan doğal felaketler sonucu insanların bulundukları alanları terketmiş olma ihtimali çok yüksektir. Bu çıkışın da felaketler sonucu büyük boyutlu bir göç olduğu olasıdır. Zaten Kızıl Deniz'den geçiş hikayesi de bunu kanıtlar yöndedir.

Bu çıkışla ilgili olarak **Karl Marx F. Engels**'e yazdığı mektuplardan birinde; Karl Richard Lepsius'a atıfta bulunarak; *"Firavunlar döneminde Mısır'da cüzam hastalığına yakalanmış, bir sınıf halk, sınır dışı edilmiş ve bunların sınır dışına çıkarılmaları sırasında başlarında "Musa" adında bir din adamı bulunmuştur" (*Aktaran Ilhan Arsel, Tevrat ve İncilin Eleştrisi sf. 14) demektedir.

Kızıl Deniz'den Geçiş Efsanesi

Tevrat'a göre;

"Firavun İsrailliler'i salıverdiğinde, Filist yöresi yakın olmasına karşın, Tanrı onları oradan götürmedi. Çünkü, "Halk savaşla karşılaşınca, düşüncelerini değiştirip Mısır'a geri dönebilir" diye düşündü..... Halkı çöl yolundan Kızıldeniz'e doğru dolaştırdı. İsrailliler Mısır'dan silahlı çıkmışlardı..... Musa Yusuf'un kemiklerini yanına almıştı. Çünkü Yusuf İsrail'in oğullarına, "Tanrı kesinlikle size yardım edecek, kemiklerimi buradan götüreceksiniz" diye sıkı sıkı ant içirmişti.... Gündüz bulut sütunu, gece ateş sütunu halkın önünden eksik olmadı."* (Çıkış 13:17-22)

"Firavun şöyle düşünecek: 'İsrailliler ülkede şaşkın

şaşkın dolaşıyorlardır, çöl onları kuşatmıştır.'..... Firavunu inatçı yapacağım. Onların peşine düşecek. Böylece firavunla ordusunu yenerek yücelik kazanacağım. Mısırlılar bilecek ki, ben RAB'bim." İsrailliler söyleneni yaptılar..... Halkın kaçtığı Mısır Firavunu'na bildirilince, firavunla görevlileri onlara ilişkin düşüncelerini değiştirdiler: "Biz ne yaptık?" dediler, "İsrailliler'i salıvermekle kölelerimizi kaybetmiş olduk!"... Firavun savaş arabasını hazırlattı, ordusunu yanına aldı.... Seçme altı yüz savaş arabasının yanısıra, Mısır'ın bütün savaş arabalarını sorumlu sürücüleriyle birlikte yanına aldı..... RAB Mısır Firavunu'nu inatçı yaptı. Firavun zafer havası içinde ilerleyen İsrailliler'in peşine düştü..... Mısırlılar firavunun bütün atları, savaş arabaları, atlıları, askerleriyle onların ardına düştüler ve deniz kıyısında, Pi-Hahirot yakınlarında, Baal-Sefon'un karşısında konaklarken onlara yetiştiler..... Firavun yaklaşırken, İsrailliler Mısırlılar'ın arkalarından geldiğini görünce dehşete kapılarak RAB'be feryat ettiler.. Musa'ya, "Mısır'da mezar mı yoktu da bizi çöle ölmeye getirdin?" dediler, "Bak, Mısır'dan çıkarmakla bize ne yaptın!..... Mısır'dayken sana, 'Bırak bizi, Mısırlılar'a kulluk edelim' demedik mi? Çölde ölmektense Mısırlılar'a kulluk etsek bizim için daha iyi olurdu."... Musa, "Korkmayın!" dedi, "Yerinizde durup bekleyin, RAB bugün sizi nasıl kurtaracak görün. Bugün gördüğünüz Mısırlılar'ı bir daha hiç görmeyeceksiniz..... İsrail ordusunun önünde yürüyen Tanrı'nın meleği yerini değiştirip arkaya geçti. Önlerindeki bulut sütunu da yerini değiştirip arkalarına, Mısır ve İsrail ordularının arasına geldi. Gece boyunca bulut bir yanı karartıyor, öbür yanı aydınlatıyordu. Bu yüzden, bütün gece iki taraf birbirine yaklaşamadı..... Musa elini denizin üzerine uzattı. RAB bütün gece güçlü doğu rüzgarıyla suları geri itti, denizi karaya çevirdi. Sular ikiye bölündü,..... İsrailliler kuru toprak üzerinde yürüyerek denizi geçtiler..... Sular sağlarında, sollarında onlara duvar oluşturdu..... Musa'ya, "Elini denizin üzerine uzat" dedi, "Sular Mısırlılar'ın, savaş arabalarının, atlılarının üzerine dönsün."..... Musa elini denizin üzerine uzattı. Sabaha karşı deniz olağan haline döndü. Mısırlılar sulardan kaçarken RAB onları denizin ortasında silkip attı..... Geri dönen sular savaş arabalarını, atlıları, İsrailliler'in peşinden denize dalan firavunun bütün ordusunu yuttu. Onlardan bir kişi bile sağ kalmadı..... Ama İsrailliler denizi kuru toprakta yürüyerek geçmişlerdi. Sular sağlarında, sollarında onlara duvar oluşturmuştu..... RAB o gün İsrailliler'i Mısırlılar'ın elinden kurtardı. İsrailliler deniz kıyısında Mısırlılar'ın ölülerini gördüler..... RAB'bin Mısırlılar'a gösterdiği büyük gücü gören İsrail halkı RAB'den korkup O'na ve kulu Musa'ya güvendi." (Çıkış 14: 3-31)

Burada anlatılanlardan görülüyor ki, Firavun bu çıkışa rıza göstermemiştir. Çünkü ordusuyla çıkanların arkasındadır. Bap 13'te dikkat çeken bir başka nokta, gidiş yolu konusudaki çekilen eziyettir. Rab kendi koruduğu insanlara bile eziyet etmekten zevk alsa gerek. Bir taraftan tanrı -Rab- yardımını esirgemez, meleği aracılığıyla Mısırlılarla İsrailliler arasına sudan duvar oluşturur, ister istemez insanın aklına "yoksa insanlar kendi kuşkularını Rab'e mi yüklüyorlar"? sorusu gelir. Ordular halinde çıkışın mantığı gereği İsraillilerin "silahlı" çıkmış olmaları gerekir. İlerde bu silahlar ile gittikleri "vaadedilen süt ve bal akan ülkeye" veya "ülke"lere vardıklarında, oradakileri kovmak için gerekli olacaktır. Tevratın ileri bölümlerinde bu "istilanın, yağmanın" anlatımlarına rastlamaktayız. Yine Bap 13'te yer alan **"Yusuf'un kemikleri"** sanki bu "çıkışın" amaçlarından biriymiş gibi gösteriliyor. Yine Bap 13'teki "gündüz bulut, gece ateş sütunu" ile anlatılanda felaketin izlerini bulmak mümkün. Bu çıkışta istikametin Sina dağı olduğunu yine Tevrat'ın anlatımlarından öğrenmekteyiz. **I. Velikovsky**'nin yukarda aktardığımız **"Kaos Çağları"** kitabında aynı dönemde Sina dağında da faal yanardağ püskürmesinden bahsedilmektedir. Bu anlamda gündüz toz bulutları ve gece Sina dağının püsküren alevlerinin yaydığı ışık gerçeği kutsal kitaba Musa veya Tevrat'ı yazanların yorumuyla yansımış olma ihtimali söz konusu olabilir. Çünkü bu anlatım Tevrat'ta çok kez tekrarlan-

maktadır.

Bunun yanı sıra denizin yarılması olayı ile ilgili olarak yaptığımız araştırmalarda en mantıklısını yine **Velikovksy'**nin açıklamasında bulmaktayız.

"Peki bu durumda, Kızıldeniz'in yarılması nasıl izah edilebilir? Velikovksy'e göre İsrailoğulları daha sığ olan Sazlar denizinden geçmekteyken oluşan bir deprem suların geri çekilmesine sebep olabilir. Büyük yanardağ patlamalarının depremleri tetiklediği bilinmektedir."

Şiddetli depremler hem karada hem de denizde yer kabuğunun yarılması sonuçlarını yaratmaktadır. Yarılan yer kabuğu anında suların çekilmesi ve felaketler nedeniyle göç etmekte olan insanların suları çekilmiş kara parçalarında yürümesi ihtimali söz konusu olabilir.

Ayrıca 21.07.2008'de Hürriyet gazetesindeki **"Musa Peygamber'in Mucizesi tekrarlandı, deniz ikiye ayrıldı"** haberinde Güney Kore'de Med Cezir (deniz sularının çekilmesi) sırasında deniz iki tarafa çekilince 2,5 km uzunluğunda ve 40 metre genişliğinde kara ortaya çıkar ve insanlar Jindo adasına yürüyerek giderler. Neden Musa döneminde de benzeri bir doğa olayı yaşanmış olmasın?

Güney Kore

Ayrıca; Musa'nın "el" hareketiyle "sular"a gömülen ve "bir kişi bile sağ kalmadı", denilerek ortadan kalktığı iddia edilen, anlatımın da gerçek ile ilgisi yoktur. Firavun ve ordularının varlığı, Musa'dan ve İsraillilerin Mısır'dan çıkışından sonra da tarihi olarak bilinen gerçeklerdendir.

Bu olayda, Rab'in İsrail halkının kendisine ve elçisi Musa'ya güvenmelerinin temelinde "korku"nun yattığını tekrar görmekteyiz. Aynı zamanda Rab'in iyi bir tuzak kurucu ve planlayıcısı olduğu Tevrat anlatımında bir kez daha karşımıza çıkmaktadır. Tanrıya –Rab-a yine insanı nitelik yakıştırılmaktadır.

Bu geçiş konusunda National Geographic televizyonunda (Türkiye'de 24.12.07) yayınlanan araştırmada esas olarak depremler ve onun tetiklediği Tsunami vb. felaketler öne çıkarılmaktadır. İhtimaller üzerine yapılmış bilimsel araştırmalar sunulmaktadır. Sonuçta eldeki kanıtlarla %100 bu geçişi ispatlayacak arkeolojik verilere sahip olunmadığı açıklanmaktadır. İnanan kimselerin kanıta-bilimsel bulguya ihtiyacı olmadığı için de sonuç "destansı mucize" olarak günümüze taşınmaktadır. Küçük gruplar halindeki göçlerin (hangi nedenle olursa olsun) destansı anlatımlarla birleştirilip, Tevrat'ta anlatıldığı şekle sokulmuş olduğu da bir başka ihtimaldir. Bilimin her zaman hakim sınıfların denetim ve kontrolünde olduğu gerçeği bilindiğinde, günümüzde açıklığa kavuşmuş olsa da, bir takım bilimsel verilerin hasıraltı olma ihtimali de olasılıklardan biridir. Günümüzdeki muhafazakar-tutucu burjuva demokrasisinin kültür bekçileri olduğu bilindiğinde, fazlasını beklemek abestir. Her şeye rağmen bu tür TV Programlarının sorular bırakması bile olumludur.

3. Kitap LEVİLİLER

Tevratın bundan sonraki bölümü, **3. Kitap olarak bilinen "Levililer"** bölümüdür ve bu bölümde Yahudilerin sosyal yaşamlarıyla ilgili bir dizi kuralın açıklamaları söz konusudur.

Kâhinler, Sunu/Adak sunma kuralları ve yasaklar ile ilgili birkaç örnek vermek gerekirse

"Yakmalık Sunu, Günah Sunusu, Tahıl Sunusu, Suç Sunusu, Esenlik Sunusu" gibi bir dizi **"Sunu"** söz konusudur. Burada sunu olarak karşımıza çıkan aslında bildiğimiz "**Kurban**"lık veya Sunaklara (Tapınaklara) bırakılan hediyelerdir. Bir anlamda da ceza karşılığı ödenen diyet ve rüşvetlerdir.

Örneğin günah sunusu ile ilgili söylenenler;

"İsrail halkına söyle: 'Biri buyruklarımdan birinde yasakladığım bir şeyi yapar, bilmeden günah işlerse; meshedilmiş kâhin günah işleyerek halkını da suçlu kılarsa, işlediği günahtan ötürü RAB'be günah sunusu olarak kusursuz bir boğa sunmalı." (Lev.4: 2-3)

Suç sunusuyla ilgili söylenenler de "**günah**" sunusu ile ilgili söylenenden farklı değildir;

"Eğer biri RAB'be adanmış nesnelere el uzatır, bilmeden günah işlerse, suç sunusu olarak RAB'be küçükbaş hayvanlardan kusursuz bir koç getirmeli. Değeri gümüş şekelle, kutsal yerin şekeliyle (*) ölçülmeli. Adanmış nesneler konusunda işlediği günahın karşılığını ödemeli ve beşte birini üzerine ekleyip kâhine

vermeli. Kâhin suç sunusu olan koçla kişinin günahını bağışlatacak ve kişi bağışlanacak." (Lev.5: 15-16)

Görüldüğü gibi "suç" ve "günah" aynı kategoride ele alınmakta, işlenen her suç ve günahın bedeli "mal-mülk" karşılığı ile telafi edilmektedir. Bir anlamda Tevrat'taki yaklaşımla "suç" ve "günah" işleyen birinin "mal ve mülkten" yoksun olması, suç ve günahının bağışlanmayacağı anlamına gelir. Yani zengin olan suçunu da günahını da satın alabilir. Daha sonra ortaçağ papazlarında "para" karşılığı günahlarından arınma girişimlerinin temeli Tevrat'ta mevcuttur. Fazla uzağa gitmeye gerek yok, bugün de verilen zekat/sadaka vb türdeki değerler suç ve günahlardan arınmak içindir. Yani Tanrının "af" hoşgörüsüne sığınmak içindir.

Sunuların verildiği veya teslim edildiği "**kahinler**"le ilgili söylenenlere bir göz attığımızda ise şunu görürüz:

"Boğayı RAB'bin önünde kesmeli. Harun soyundan gelen kâhinler (**) boğanın kanını getirip Buluşma Çadırı'nın giriş bölümündeki sunağın her yanına dökecekler."

Evet "**Kahinler**" Musa ve Tevrat'ta kardeşi olarak anlatılan Harun'un soyundan gelenlerdir. Kahinlik "babadan oğla" geçen bir miras şeklinde hep devam eder. Görülüyor ki, artık toplumun yarattığı değerlerden nasibini alan dini yöneticilerin Yahudilikteki temeli de bu "kahinlerdir". Bu miras daha sonra Hıristiyanlık ve İslam'da da aynen devam etmiştir. Peygamber soyundan gelenlerin toplumda bugün de değer gördüğünü biliyoruz. Bu kahinler üretilen her şeyin ortağı konumundaki dönemin elit sömürücü sınıflarından başkası değildir. Dikkat burada yasak olarak belirtilen sihirbazlık, falcılık Musa ve Harun yaptığında problem olmamıştır. Bugün küçük çocuklar bile torbadan tavşan çıkarmanın sihirbazlık işi olduğunu bilir. Bizim Mucidler değneği yılan yapmışlardır. Sihirbaz değil de nedirler? Hokkabaz mı?

Bu kahinler (ilahi varlıklar) zevklerine onca düşkünlermiş ki, sunulanın incelikleri bile Tevrat'ta yer almaktadır. Örneğin;

"'Biri RAB'be tahıl sunusu getirdiği zaman, sunusu ince undan olmalı. Üzerine zeytinyağı dökerek ve günnük koyarak sunuyu Harun soyundan gelen kâhinlere götürmeli. Kâhin avuç dolusu ince un, zeytinyağı ve bütün günnüğü alıp sunağın üzerinde anma payı olarak yakacak. Bu yakılan sunu ve RAB'bi hoşnut eden kokudur. Tahıl sunusundan artakalan Harun'la oğullarına bırakılmalı. RAB için yakılan bir sunu olduğundan çok kutsaldır. "'Eğer fırında pişirilmiş tahıl sunusu sunuyorsan, zeytinyağıyla yoğrulmuş ince undan yapılmış mayasız pideler ya da üzerine yağ sürülmüş mayasız yufkalar olmalı. Eğer sunu sacda pişirilmiş tahıl sunusu ise, zeytinyağıyla yoğrulmuş mayasız ince undan yapılmalı."* (Lev.2: 1-5)

Pes doğrusu bundan 3.500 yıl önce "kahinler" veya Rab'in elçileri kutsal kitaplara neler yerleştirmişler. Zevklerine amma da düşkünlermiş. Bunda ne var demeyin. O döneme ait romanları okuyanlar bu zevklerin krallarda olduğunu pekala bilirler.

Eti yenen ve yenmeyen hayvanlar ile ilgili Tevrat'ta yer alan kurallar:

"Nerede yaşarsanız yaşayın, hiçbir kuşun ya da hayvanın kanını yemeyeceksiniz. Her çeşit etin kanı onun canıdır. Kan yiyen herkes halkımın arasından atılacak... Çatal tırnaklı ama tırnağı yarık olmayan ve geviş getirmeyen her hayvan sizin için kirlidir. Bunlara dokunan da kirlenmiş sayılır. Tavşan geviş getirir, ama çatal tırnaklı değildir. Sizin için kirli sayılır... Domuz çatal ve yarık tırnaklıdır, ama geviş getirmez. Sizin için kirli sayılır... Bütün küçük kara hayvanları iğrençtir. Yenmeyecektir.. Bu hayvanların etini yemeyecek, leşine dokunmayacaksınız, sizin için kirlidir... Bunlardan birinin leşi neyin üzerine düşerse onu da kirletir. İster tahta kap, ister giysi, ister deri, ister çul olsun suya konmalıdır. Akşama kadar kirli sayılacak ve akşam temizlenmiş olacaktır... Bunlardan biri toprak kabın içine düşerse, kabın içindekiler kirli sayılacaktır. Toprak kap kırılmalıdır... Toprak kaptaki sulu yiyecek ve her içecek kirli sayılacaktır... Bunlardan birinin leşi neyin üzerine düşerse onu da kirletir. Üzerine düştüğü ister fırın olsun, ister ocak, parçalanmalıdır. Çünkü onlar kirlidir ve sizin için kirli sayılacaktır... Ancak kaynak ya da su sarnıcı temiz sayılacaktır; ama bunların leşine dokunan kirli sayılacaktır. .. Eğer bu hayvanlardan birinin leşi ekin tohumunun üzerine düşerse, o tohum temiz sayılacaktır.... Ama suya konmuş tohumun içine düşerse, tohum sizin için kirlidir... Eti yenen hayvanlardan biri ölürse, leşine dokunan akşama kadar kirli sayılacaktır." (Lev.7: 26-41)

Yukarda gördük ki bunların tuzu kuru, zevklerine düşkünler ve de kendileri bolluk içinde yaşarken sa-

(*) "Bir kutsal yerin şekeli": Yaklaşık 10 gr.

(**) "Kâhin": Tanrı ile insanlar arasında aracılık yapan ve Tanrı'ya kurban sunmak gibi dinsel işlerle uğraşan görevli. Kâhinin büyücülük, falcılık, sihirbazlık, gaipten haber vermek gibi işlerle uğraşması söz konusu değildi. Bu uygulamalar Yas.18:9-14 ayetlerinde yasaklanmıştır. (Lev.1: 5)

lık verdikleri öğütlere bakın. Eğer insanlık bu öğütler temelinde yaşasaydı İsa'ya varmaz nesli çoktan kurumuş olur ve tarih sahnesinden silinmiş olurdu. İnsanlığın sağlıklı beslenmesi, giyinmesi ve temiz yaşaması hep pratikten elde ettiği tecrübeleri nesilden nesile aktararak olmuştur. Fakat sömürü ortaya çıktığından günümüze kadar tuzu kurular/ sömürenler ile sömürülenler arasındaki yaşam biçimine / standardına ait önemli farklar hep varola gelmiştir. İnsanların bir bölümü kuru ekmeğe talim ederken, bir bölümü ise *"zeytinyağıyla yoğrulmuş ince undan yapılmış mayasız pideler ya da üzerine yağ sürülmüş mayasız yufkalar"* yer olmuştur. Sömürü sistemleri varlığını sürdürdükçe bu durum -çokça tanrı adına da- devam edecektir.

Kan yenmesinin haram sayılması ve bir "tabu" gibi yaklaşılmasındaki en önemli faktör, korkularla iç içe girmiş, "kan-can" birlikteliğidir. İlkel dönemden süre gelen anlayışın burada tekrarını görmekteyiz. Fakat insan hazıra konan hayvan olmaktan çıkış sürecinde kendi cinsini yemekten bile çekinmemiştir. Çünkü o dönemde vahşi doğa, vahşilik gerektiriyordu.

Görüldüğü gibi etinin yenmesi yasaklanan hayvanlar ile ilgili getirilen kurallarda temel çıkış noktası kirli sayılmalarıdır. Kirliliğin nedeni de kendi içinde gizlidir. Hiçbir yerde kirlilik gerekçesi açıklanmaz. Fakat bütünlük içinde okunduğunda kirliliğin kan ile bağıntısı olsa gerektir. Çünkü "kan" yemek genel olarak her türlü mekanda yasaktır. Bir takım hayvanlar somut olarak sayılırken böyle bir "nerede yaşarsanız yaşayın" genellemesi yapılmamaktadır. Bu durum ilerde göreceğimiz gibi İslam'da pragmatik olarak "zorunlu olmadıkça"ya dönüşmektedir. Bir taraftan genelleme yapılır, bir süre sonra bu genelleme yerini "tavşan" ve "domuz"da olduğu gibi istisnaya bırakır. Hemen bir süre sonra yine bir genelleme ile karşılaşabiliyoruz, bu defa "bütün küçük kara hayvanları" iğrençleşir, yenmez olur. Küçüklüğün neye göre olduğu da herhangi bir şekilde açıklanmaz. Kastedilen büyük ihtimalle böceklerdir. Zaten insan zorunlu kalmayınca böcek falan yemeye ihtiyaç bile duymaz. Ama açlıkla terbiye olmasın, değil böcek ölmüş leş bile yer. Savaşlarda cephede yiyeceği biten burjuvazinin çıkarları için birbirini boğazlayan insanların hikayelerini okuyanlar, askerlerin neleri yemek zorunda kaldıklarını çok iyi bilirler.

Kirliliğin insana sirayet etmesi ise başlı başına problemlidir. Kaynak suya veya sarnıca düşen temiz oluyor da, kapkacakta kirli oluyor. Bunun mantıki açıklaması, ancak çöldeki suya olan ihtiyaç ile açıklanabilir. Aynı şey "ekin tohumu" için de geçerlidir. Ölü bir hayvan leşinin yayacağı mikrop dikkate alındığında, aslında kaynak ve sarnıca "düşen" bir leşin mikrobun yayılması açısından tehlikesi daha fazladır. Bizce önemli olan problem, burada yazılanların bugün "kutsal kitapta" diye olduğu gibi kabul görmesi, insanların yaşamına bu tür "saçma" kuralların yön vermesidir. Bugün birçok insan bu kuralları gerekçesini bilmeden, sadece kutsal kitaplarda yer aldığı için savunmakta ve uygulamaya çalışmaktadır. Kutsal kitaplarda yer alan yasakların, insani açlıklar-çaresizlikler karşısında hiçte dikkate alınmadığını, tarihi gerçekleriyle birlikte çok iyi biliyoruz.

İnsan kendisi zehirlemeyen -mikrop taşımayan, besin kaynağı -değeri olan her türlü hayvanın etini yemiştir ve yemeye de devam edecektir. Hele hele günümüz teknik koşullarının sunduğu analiz imkanı, işi daha da kolaylaştırmaktadır. Tevrat'ın yazıldığı -yayıldığı dönemde Tevrat'tan haberi olmayan Avustralya yerlileri böcekle besleniyorlardı. Tanrı onlardan haberdar değil miydi ? Neden onlara Tevrat'taki yaşama -beslenme koşullarına uygun besin maddeleri sağlamadı ?

Bu "kirlilik" meselesi kadına yaklaşımda da kendini gösterir. Hem de analık kutsallığı ve hukukunu çiğneyerek. Bakın Kutsal Kitap Tevrat'ta neler yazıyor:

Doğum Yapan Kadının Paklanması

RAB Musa'ya şöyle dedi: *"İsrail halkına de ki, 'Bir kadın hamile kalıp erkek çocuk doğurursa, âdet gördüğü günlerde olduğu gibi yedi gün kirli sayılacaktır... Çocuk sekizinci gün sünnet edilmeli... Kadın kanamasından paklanmak için otuz üç gün bekleyecek. Pak sayılması için geçmesi gereken bu günler doluncaya dek kutsal bir şeye dokunmayacak, tapınağa girmeyecek... Ancak, kız çocuk doğurursa, âdet gördüğü günler gibi iki hafta kirli sayılacaktır. Kanamasından paklanmak için altmış altı gün bekleyecektir... Erkek ya da kız çocuk doğuran kadının temiz sayılması için geçmesi gereken günler dolunca, yakmalık sunu* olarak bir yaşında bir kuzu, günah sunusu* olarak bir güvercin ya da bir kumru getirip Buluşma Çadırı'nın giriş bölümünde kâhine verecektir... Kâhin bunu RAB'bin huzurunda sunacak ve kadını arıtacak. Böylece kadın*

kanamasından temizlenmiş sayılacak. Erkek ya da kız doğuran kadınla ilgili yasa budur." (Lev.12: 1-7)

Evet "kan" ile bağıntılı "kirlilik" anlayışı kutsal ana ile ilgili aynen böyledir. Bu kadını aşağılamaktan öte birşey değildir. Bu insan nesline de hakarettir. Neslin devamı için en kutsal görevi yerine getiren insana bu şekilde hakaretin temeli zaten önce de aktardığımız gibi "cennet" olayı ile atılmıştır. Burada devam etmektedir. İlginç olan ve bizleri çileden çıkaran yan ise, Mukaddes Kitap Ana'ya bu kadar hakaret etmesine rağmen, yine ilk zehiri neslin devamına aktaran Ana birinci derecede rol sahiptir.

Tabii burada yazılanlar, o dönemde egemen olan babaerkil anlayışın kutsal kitaba yansımasıdır. Tüm kutsal kitaplarda kadına yaklaşım hemen hemen aynıdır. Buradan çıkan sonuç Tevrat'a göre doğum yapan ve aybaşı kanaması sırasında kadın "domuz", "tavşan" ve "bütün küçük kara hayvanları" gibi "iğrençtir". "Yedi gün" günahlıdır, "dokunulmaması" gereken "kirli bir yaratıktır" . Tabii doğurduğu çocuk kendi cinsinden olduğunda ise "günahı" ikiye katlanmaktadır. Kutsal kitap Tevrat kadın düşmanlığı konusunda diğer tek tanrılı dinlere temel teşkil etmektedir. İnsanlığın neslinin devamının doğal gelişmesi için gerekli fiziksel özellik kadını "kirli" kılarken, bu durumdan da kar sağlanmakta, günahtan arınmak için, sunu talep edilmektedir. Bunların ataları "tüccar" değilmiydi?

Yasak İlişkiler (Lev.18:1-30)

Burada komşunun karısından başlayıp, anneden kız kardeşe, haladan teyzeye, kardeş karısından, evlat karısına kadar yakın akrabalarla, erkek erkeğe, cinsel ilişki kurmak yasaklanıyor.

"RAB Musa'ya şöyle dedi: Benim kurallarımı yerine getirecek, ilkelerime göre yaşayacaksınız. Tanrınız RAB benim. Komşunun karısıyla cinsel ilişki kurarak kendini kirletmeyeceksin. Kadınla yatar gibi bir erkekle yatma. Bu iğrençtir... Sizden önce bu ülkede yaşayan insanlar bütün bu iğrençlikleri yaparak ülkeyi kirlettiler... Buyruklarımı yerine getirin, sizden önceki insanların iğrenç törelerine uyarak kendinizi kirletmeyin. Tanrınız RAB benim." (Lev.18: 1-30)

Burada yazılanlar en başta üzerinde durduğumuz bir dizi noktanın tekrarlanmasıdır. Bunların birçoğuna bizzat Tevrat içinde kutsal insanlar olarak adlandırılanlar peygamber vb. sıfatlar biçilenlerin uymadığı, hele hele krallar olarak savunulanların hiç uymadığı Tevrat'ın gerçekleridir.

Tevrat'tan da öğreniyoruz ki, homoseksüellik o dönemde de varmış, Rab Yahudiler gelene kadar Rab'in "kurallarına göre yaşa"ma sağlanamamıştır. Günümüzde de hala vardır. İnsanlık "Rab'in kurallarını" uygulamamıştır. Anlaşılan ensest ilişkiler azımsanmayacak derecede mevcut olsa gerek, bunun için yasaklar getirilmektedir. İlginç olan bir nokta yasak kurallar olarak sunulan sosyal yaşamı ilgilendiren herşey "kirlidir". Bu cinsellikten beslenmeye kadar uzar gider. İlginç olan cinsellikle ilgili "kirlilik" satın alınacak bir "günah" veya "suç" kapsamı içinde değerlendirilmez.

Adalet ve Kutsallık Yasaları

"RAB Musa'ya şöyle dedi: İsrail topluluğuna de ki, 'Kutsal olun, çünkü ben Tanrınız RAB kutsalım... Herkes annesine babasına saygı göstersin. Şabat günlerimi tutun. Tanrınız RAB benim... Putlara tapmayın. Kendinize dökme ilahlar yapmayın. Tanrınız RAB benim. .. Çalmayacaksınız. Hile yapmayacaksınız. Birbirinize yalan söylemeyeceksiniz... Benim adımla yalan yere ant içmeyeceksiniz. Tanrınız'ın adını aşağılamış olursunuz. RAB benim... Komşuna haksızlık etmeyecek, onu soymayacaksın. İşçinin alacağını sabaha bırakmayacaksın.... Sağıra lanet etmeyecek, körün önüne engel koymayacaksın. Tanrın'dan korkacaksın. RAB benim.... Yargılarken haksızlık yapmayacaksın. Yoksula ayrıcalık göstermeyecek, güçlüyü kayırmayacaksın. Komşunu adaletle yargılayacaksın... Halkının arasında onu bunu çekiştirerek dolaşmayacaksın. Komşunun canına zarar vermeyeceksin. RAB benim... Öç almayacaksın. Halkından birine kin beslemeyeceksin. Komşunu kendin gibi seveceksin. RAB benim.... Ölüler için bedeninizi yaralamayacak, dövme yaptırmayacaksınız. RAB benim.... Kızını fahişeliğe sürükleyip rezil etme. Yoksa fahişelik yayılır ve ülke ahlaksızlıkla dolup taşar.... Şabat günlerimi tutacaksınız. Tapınağıma saygı göstereceksiniz. RAB benim... Cincilere, ruh çağıranlara yönelmeyin. Onlara danışmayın, kirlenirsiniz. Tanrınız RAB benim."* (Lev.19: 1-31)

Burada aktardıklarımız, olumlu insani meziyetler de içermektedir. Güzel şeyler ve kimsenin reddedemeyeceği erdemler de vardır. Fakat bütün bunlar Rab'binden korkulması ile birleştiriliyor. İnsanlar neden yukarda aktarılan erdemleri, olumlu insani meziyetleri korkuyla yapsınlar. Korku ve baskı ile yaptırılmak istenen her şey zamanla deformedejenere olmuştur. Zaten burada sayılanların büyük kesimi sorunun sınıfsal yanıyla ilgilidir. Çalan

da, hile yapan da, haksızlık yapan da, sağıra lanet okuyan da, öç peşinde koşan da, komşusunun canına kıyan, malına göz koyan da "kehanet" sahipleri değil mi? Asalaklar -sömürücüler değil mi ? Kendini toplumun üstünde gören emeğin sömürüsüyle geçinenler değil mi ? Bu dönemin vergisinin, o dönemin sunusundan farkı ne ? Kim bunlardan yararlanıyor? Emekçiler değil, elbette dün ismi "ilahi varlık", "kahin" vs. olarak adlandırılanlar, bugün de devleti yöneten ona sahip olanlardır. Somutlaştırırsak dün tapınaklardaki görevliler, yani İbrahim ve soyundan gelenler, bugün **Bushlar-Obamalar-Merkeller-Sarkozyler-Erdoğanlar-Baykallar,** tekellerin-bankaların büyük fabrikaların başında oturanlar değil mi?

Burada adalet kavramı, Eski Yunan ve Roma'dan da yazınsal olarak geri bir durumdadır.

Bilindiği gibi, Yunan mitolojisinde Adalet Tanrıçası gözleri bağlı bakire Themis'tir. Elindeki terazi adaletin dengeli dağılımı, kılıç ise "adaletin keskinliğini" simgelemektedir. Gözleri açıktır. Eski Roma'da ise tarafsızlığı simgelemesi için Justitia "gözler" bağlanmıştır. TC adaletinde, Anayasa Mahkemesi girişinde Roma'daki sembol, heykel olarak kabul görmüş, Nisan 2009'da AKP Hükümeti tarafından Türkleştirilerek sanki Sunay Akın'ın

"Beyaz adam / özgürlük gibi adaleti de / bir kadın heykeliyle simgeledi / ama elinde terazi tutan / zavallı kadın / gözleri bağlı olduğu için / kendisine tecavüz edenin / kim olduğunu göremedi."

dörtlüğüne itiraz edercesine gözü açılmıştır. Ama kendini "mülkün temeli" olmaktan kurtaramamıştır. Bu düzende de kurtaramaz.

Tevrat'ta dikkat çeken şey Rab'in kendisini öne çıkarması, kendisine tapılmasını istemesidir. Bu talep ileride göreceğiz ki, Hıristiyanlıkta yumuşak emrivaki, İslam'da ise, itirazsız Allah karşısında kulluğun kabulü şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Yalnız burada söylenenler bireye yöneliktir. Sorun başka halklar -kabileler ve ülkeler söz konusu olduğunda, her türlü hile, yalan, tuzak ve haksızlık mubahtır. Buna örnekleri yukarda aktarmaya çalıştık. İlginç olanı yer yer Rab'in kendisinin de burada sayılan insani meziyetlere olumlu uyumu göstermediğidir. Öç almayacaksın, kin beslemeyeceksin derken, Tevrat'ta bunun tersi sunumları yukarda aktardık tekrarlamıyor, sadece hatırlatıp geçiyoruz.

Cin çağırma, ruhlara seslenme yasaklanmış olmasına rağmen, insanları bu faaliyetlere iten ve ihtiyaç duyuran yine dinin kendisidir. Tevrat'taki Firavun kahinleri (sihirbaz-büyücü) ile Musa -Harun'un kahinlik çekişmelerinin "cin çağırma -büyücülük ve ruha seslenmeden hiç farkı yoktur. Eldeki asanın yılana dönüşmesi gibi.. vb. Muska vb. yöntemlere başvurunun temelinde din yatar. Ayrıca puta tapılmasın denilir. Bizce hiçbir şeye tapılmasın. Putu yapan insan, Tevrat'ı da yazan insan. Putu da tanrılaştıran insan, tek Tanrıyı da keşfeden insan. Bunlara itiraz eden de insan değil mi?

Bap -20 'de yer alanlar yukarıda aktardıklarımızı tekzip edercesinedir.

Gelin, hoşgörüyü, farklılıkları reddeden ve muhakemeden uzak yaklaşımları birlikte okuyalım;

"İsrail halkına de ki, 'İsrailliler'den ya da aranızda yaşayan yabancılardan kim çocuklarından birini ilah Molek'e sunarsa, kesinlikle öldürülecek. Ülke halkı onu taşlayacak... Adama ve ailesine öfkeyle bakacağım. Hem onu, hem de bana ihanet edip onu izleyerek Molek'e tapanların hepsini halkımın arasından atacağım... Kim cincilere, ruh çağıranlara danışır, bana ihanet ederse, ona öfkeyle bakacak, halkımın arasından atacağım.. Annesine ya da babasına lanet eden herkes kesinlikle öldürülecektir. Annesine ya da babasına lanet ettiği için ölümü hak etmiştir... Biri başka birinin karısıyla, yani komşusunun karısıyla zina ederse, hem kendisi, hem de zina ettiği kadın kesinlikle öldürülecektir... Bir erkek başka bir erkekle cinsel ilişki kurarsa, ikisi de iğrençlik etmiş olur. Kesinlikle öldürülecekler. Ölümü hak etmişlerdir.... Cincilik yapan ve ruh çağıran ister erkek olsun, ister kadın olsun kesinlikle öldürülecektir. Onları taşlayacaksınız. Ölümlerinden kendileri sorumludur."* (Lev.20:2-27)

('Molek' Ammon'luların taptıkları İlah-Put-Şeytan. Araplarda Moleke aynı zamanda Melek anlamına da gelmektedir.)

Öncelikle bilinmesinde fayda olan şey şudur: Burada söylenenler Musa ve taraftarlarının belirli bir konuma gelip, durumlarını sağlamlaştırmalarından sonraya rastlamaktadır. "Suçların" hep ölümle cezalandırılması, hoşgörüden ne kadar uzak olunduğunun göstergesidir. Rab kendisinin dışındaki "ilah"ları (Tanrıları) asla kabul etmez. Ölümle sonuçlanan cezalar talep ederken intikamcılık önemli yere sahiptir. Tüm bunların sebebi otoritesinin zayıflamasını engellemek içindir. Daha sonraki tek tanrılı dinlerin kendi aralarındaki çatışmaların te-

meli de burada yatmaktadır.

Burada karşımıza çıkan önceden gördüğümüz, bir başkasının günahının cezasını aile efratları ve akrabalarının çekmesidir. Bugün 3500 yıl sonra bile, İsrail–Filistin çatışmalarında da bu tür uygulamalara rastlamak mümkündür. Zina meselesindeki yaklaşım nedense Davut peygamber gibilerini dışta tutmuştur. Askerinin karısını baştan çıkarıp zina etmesine rağmen, bırakın öldürülmeyi ödüllendirilmiştir. Çünkü Davut ta Rab'in tahtında bir "İlahi Varlıktır".

Tevrat'ta özürlü insanlarla ilgi söylenenlere gelince

"RAB Musa'ya şöyle dedi: Harun'a de ki, 'Soyundan gelecek kuşaklar boyunca kusurlu olan hiç kimse yiyecek sunusu sunmak üzere Tanrısı'na yaklaşmasın... Kusurlu olan, sunağa yaklaşamaz: Kör, topal, yüzü arızalı, organlarından biri aşırı büyümüş, kolu veya ayağı kırık, kambur, cüce, gözü özürlü, uyuz, yarası kabuk bağlamış ya da hadım... Kâhin Harun'un soyundan bu kusurlara sahip hiç kimse RAB için yakılan sunuyu sunmak üzere sunağa yaklaşmayacak. Çünkü kusurludur. Tanrısı'na yiyecek sunusu sunmak üzere sunağa yaklaşamaz.... Ancak perdeye ve sunağa yaklaşmayacaktır. Çünkü kusurludur. Tapınağımı kirletmesin. Onları kutsal kılan RAB benim." (Lev.21: 16-23)

Burada söylenenlerle ilgili yorum yapma ihtiyacı duymuyoruz. "Niye ben" diyenlere, Rab'in Tevrat'taki cevabını aktarmakla yetiniyoruz. Unutulmasın ki geçmişte özürlülere karşı tavır alanlar, onları dıştalayanlar ve özürlülere katliam uygulayanlar da bir nevi buradan etkilenmişler, diyebiliriz. Bugün herhangi bir organında sakatlık olan bir insan ancak Rab'ine isyan etme hakkına sahip değil midir? Tevrat'ı yazanlara başkaldırması yanlış mı olur?

Sunuları Kimler Yiyecek

"Kâhin ailesi dışında hiç kimse kutsal sunuyu yemeyecek; kâhinin konuğu ve işçisi bile.... Kâhinin kâhin olmayan bir erkekle evlenen kızı bağışlanan kutsal sunuları yemeyecek... Bilmeden kutsal sunuyu yiyen biri, beşte birini üzerine katarak kâhine geri verecek." (Lev.22: 10-14)

Evet başından beri anlatmaya çalıştığımız asalaklığın açıktan kendini ele verdiği yer burası. Görüldüğü gibi kahin ve ailesi azınlık bir ayrıcalıklı zümre olarak, Rab'in katında özel yere sahiptir. Miras babadan oğula geçtiğinden, aile dışına çıkan kızlar bu aile avantajını yitirirler, miras hukukundan dıştalanırlar. Tüm katı kuralların nedeni gayet açık olarak ortaya çıkmaktadır. Ürünler üzerinde mal mülk sahiplenmesi -hakimiyet, asalak sistemin inşası ve bekasıdır. Gerisi ayrıntıdır. Bu anlamda Tevrat Asalaklar-Kahinler (Ruhbanlar) sınıfının bir manifestosu, programı değil midir?

Tanrı'ya Lanet Edenin Sonu

"İsrail halkına de ki, 'Kim Tanrısı'na lanet ederse günahının cezasını çekecektir... RAB'be söven kesinlikle öldürülecektir. Bütün topluluk onu taşlayacak. İster yerli ister yabancı olsun, RAB'be söven herkes öldürülecektir... Adam öldüren kesinlikle öldürülecektir.... Başkasının hayvanını öldüren, yerine bir hayvan vererek aldığı canın karşılığını canla ödeyecektir.... Kırığa karşılık kırık, göze göz, dişe diş olmak üzere, ona ne yaptıysa kendisine de aynı şey yapılacaktır.... Hayvan öldüren yerine bir hayvan verecek, adam öldüren öldürülecektir." (Lev.24: 15-21)

Görüldüğü gibi, Rab otoritesini "ölüm" korkusuyla sağlamaya devam etmektedir. Aynı anlayışa İslam'da da rastlamaktayız. Öte yandan kısasa kısas anlayışı, her türlü intikamcılığın temeli görüldüğü gibi Tevrat'ta mevcuttur. Buradaki genelleme tüm ayetin kendi kendisiyle çelişmesine rağmen, öç alma, intikam hırsı ilkelliğin dışa vurumudur.

Mal Mülk Faiz ve Köleler

"Bir komşuna tarla satar ya da ondan tarla alırsan, birbirinize haksızlık yapmayacaksınız... Ancak Levililer kendilerine ait kentlerde sattıkları evleri her zaman geri alma hakkına sahiptirler...Eğer bir Levili bu kentlerde sattığı evi geri alamazsa, özgürlük yılında ev kendisine geri verilecektir. Çünkü Levililer'in kentlerindeki evler onların İsrail halkının arasındaki mülkleridir... Kentlerinin çevresindeki otlaklar ise satılamaz. Çünkü bunlar onların kalıcı mülküdür... Bir kardeşin yoksullaşır, muhtaç duruma düşerse, ona yardım etmelisin. Aranızda kalan bir yabancı ya da konuk gibi yaşayacak... Ondan faiz ve kâr alma. Tanrı'ndan kork ki, kardeşin yanında yaşamını sürdürebilsin…. Ona faizle para vermeyeceksin. Ödünç verdiğin yiyecekten kâr almayacaksın… Aranızda yaşayan bir kardeşin yoksullaşır, kendini köle olarak sana satarsa, onu bir köle gibi çalıştırmayacaksın. Çünkü İsrailliler benim Mısır'dan çıkardığım kullarımdır. Köle olarak satılamazlar.. Kölelerin, cariyelerin çevrenizdeki uluslardan olmalı. Onlardan uşak ve cariye satın alabilir-

siniz… Ayrıca aranızda yaşayan yabancıların çocuklarını, ister ülkenizde doğmuş olsun ister olmasın, satın alıp onlara sahip olabilirsiniz… Onları miras olarak çocuklarınıza bırakabilirsiniz. Yaşamları boyunca size kölelik edecekler. Ancak bir İsrailli kardeşine efendilik etmeyecek, sert davranmayacaksın... Aranızda yaşayan bir yabancı ya da geçici olarak kalan biri zenginleşir, buna karşılık bir İsrailli kardeşin yoksullaşıp kendini ona ya da ailesinin bir bireyine köle olarak satarsa, satıldıktan sonra geri alınma hakkı vardır…. Kardeşlerinden biri, amcası, amcasının oğlu veya yakın akrabalarından, ailesinden biri onu geri alabilir.

Rab'in Öfkesi...

Ya da yeterli para bulursa, kendisi özgürlüğünü geri alabilir." (Lev.25: 14-25)

Öncelikle taşınamaz mülklerle ilgili ortak mülkiyet anlayışı yalnızca İsrailliler -Levililer ile sınırlıdır. Faiz yasak ve kendi aralarında ödünç verilenden kar sağlanamaz. İsrailliler köle olmaz, köleler diğer uluslardan olur. Onlar diğer mülkler gibi alınıp satılabilir ve miras olarak devir edilebilirler. Köleden doğan da köledir. Cariye kadın hem mutfakta hem de yatakta hizmet gören bir köledir. Tevrat dönemine uygun olarak insanlığın kölelik sistemini yaşadığı ve kabul ettiği bir kutsallık içermektedir. Yani Tevratın bize sunduğu sistem, insanın insanı satın aldığı veya sattığı, deyim yerindeyse mal gibi kullandığı -bolluğu durumunda maldan daha değersizdir -kıldığı bir sistemdir. Kutsallık bunun neresinde ? Neye göre kutsal ? Kimin çıkarlarına göre kutsal ? Bunların hepsi Tanrı adına yapılıyorsa, Tanrı satın alınan insanın -yoksa cariye, köle insan sınıflaması içinde değil mi?- tanrısı değil mi? Sorular uzar gider, en iyisi biz devam edelim.

Tanrı'ya Bağlılığın Ödülü ve İhanetin Cezası

"Put yapmayacaksınız. Oyma put ya da taş sütun dikmeyeceksiniz. Tapmak için ülkenize putları simgeleyen oyma taşlar koymayacaksınız. Çünkü Tanrınız RAB benim... Kurallarıma göre yaşar, buyruklarımı dikkatle yerine getirirseniz ..., yağmurları zamanında yağdıracağım. Toprak ürün, ağaçlar meyve verecek... Bağbozumuna kadar harman dövecek, ekim zamanına kadar bağlarınızdan üzüm toplayacaksınız. Bol bol yiyecek, ülkenizde güvenlik içinde yaşayacaksınız.... Ülkenize barış sağlayacağım. Korku içinde yatmayacaksınız. Tehlikeli hayvanları ülkenizden kovacağım. Savaş yüzü görmeyeceksiniz.... Düşmanlarınızı kovalayacaksınız. Kılıç darbeleriyle önünüzde yere serilecekler... Beşiniz yüz kişinin, yüzünüz on bin kişinin hakkından gelecek. Düşmanlarınız kılıç darbeleriyle önünüzde yere serilecek.... Size iyilikle bakacağım. Sizi verimli kılıp çoğaltacağım. Sizinle yaptığım antlaşmayı sürdüreceğim... Eski ürününüz yemekle tükenmeyecek. Yeni ürüne yer bulmak için eskisini boşaltmak zorunda kalacaksınız... Konutumu aranızda kuracak, size sırt çevirmeyeceğim... Aranızda yaşayacak, Tanrınız olacağım. Siz de benim halkım olacaksınız.... Ben sizi Mısır'da köle olmaktan kurtaran Tanrınız RAB'bim. Boyunduruğunuzu kırdım. Sizi başı dik yaşattım...

Tanrı'dan Uzaklaşmanın Cezası

Ama beni dinlemez, bütün bu buyrukları yerine getirmezseniz, cezalandırılacaksınız...., sizi şöyle cezalandıracağım: Üzerinize dehşet salacağım. Verem ve sıtma gözlerinizin ferini söndürecek, canınızı kemirecek. Boşa tohum ekeceksiniz, çünkü ürünlerinizi düşmanlarınız yiyecek.... Size öfkeyle bakacağım. Düşmanlarınız sizi bozguna uğratacak. Sizden nefret edenler sizi yönetecek. Kovalayan yokken bile kaçacaksınız.... Bütün bunlara karşın beni dinlemezseniz, günahlarınıza karşılık cezanızı yedi kat artıracağım.... Açlıktan çocuklarınızın etini yiyeceksiniz." (Lev.26: 1-29)

Burada aktardıklarımızdan çıkan sonuç; yine Rab'in egemenliği rüşvet, korku ve intikamcılık üzerine kuruludur. Sunulan ödüller -rüşvet- hep dünyevi olan şeylerdir, ileride göreceğiz ki, İslam'da bu ödüller ölümden sonraki yaşama aktarılmaktadır. Buradaki yine bu dünyada olduğu için İslam'a göre daha karlıyız!

Dikkat çeken noktalardan biri; antik Yunandaki gibi Rab "konutunu" İsrailliler arasında "kurmakta" ve onların arasında yaşamayı bir ödül, ayrıcalık olarak sunmaktadır. Günün şartlarına uygun cömertlikler sunulmaktadır.

Bir taraftan "barış sağlayacağım.., savaş yüzü görmeyeceksiniz" denilirken hemen akabinde gelen sürede "düşmanlarınızı kovalayacaksınız.., Kılıç darbeleriyle önünüzde yere serilecekler" denilir. Bu işin savaşsız nasıl yapıldığı Tevrat'ın sırrıdır.

Rab kendisine tapana çok cömert, kendinden uzaklaşana karşı çok gaddar, intikamcı ve barbardır. Kincilik ve öfke sınırsızdır. Rab, o derece ileri gitmektedir ki, "günah" nedir bilmeyen çocuklar bile bundan nasibini almaktadır. Hem cömertlikte, hem de nefret -intikam -kin ve öfkede hep insani özellikler ileri sürülmektedir. Hepsi iç içedir.

Tevrat'ın kendisinden ve Tanrısından haberi olmayanlar için başta aktardığımız Eskimo fıkrası gibi, haberdar olmadığı için problem olmasa gerek!

Musa'nın **3. Kitabı "Levililer"**, dilek ve adakların kurallar ile tamamlanır. (Bap 27:1-34) Burada kahinlere sunulan adakların andaki para birimi "şekel" karşılığı hesaplanarak konur. Buradan çıkan azınlık "kahinler" grubu ayni değerler dışında para birimi ile de kasalarının doldurulmasının nasılına cevap vermektedirler. Yani peşin para devreye girmiş durumdadır.

Musa'nın 4. Kitabı, "Çölde Sayım"

Tevrat'taki bu bölümde detaylı bir şekilde kabilelerin insan sayıları, özellikle erkekler (eli silah tutanlar) sayımın temel unsurudur.

"Sen ve Harun İsrail topluluğunun bütün boylarıyla ailelerinin sayımını yapın. Bütün erkekleri bir bir sayıp adlarını yazın. İsrailliler'den savaşabilecek durumda yirmi ve daha yukarı yaştaki bütün erkekleri sayıp bölüklere ayırın..... Ruben oymağından sayılanlar 46 500 kişiydi.... Şimon oymağından sayılanlar 59 300 kişiydi.... Yahuda oymağından sayılanlar 74 600 kişiydi.

Musa, Harun ve İsrail'in on iki önderi tarafından sayılanlar bunlardı. Her önder bağlı olduğu aileyi temsil ediyordu..... İsrail'de savaşabilecek durumda yirmi ve daha yukarı yaştakilerin tümü bağlı oldukları aileye göre sayıldılar.

Sayılanların toplamı 603 550 kişiydi." (Say.1: 2-46)

Bölümde sayım yapılırken dikkat çeken en önemli nokta, "oymak"lara (kabilelere) ait sayılar detaylı verilmektedir. Sonuçta ortaya çıkan 20 yaş üzeri erkek sayısı 600 bin üzeridir. Bunlara kadınlar, çocuklar ve yaşlılar eklenince 1-2 milyon arasında bir rakam ortaya çıkmaktadır. Eğer sayılar gerçeği yansıtıyorsa, o günkü koşullara göre göç etmekte olan bu insan sayısının din temeli üzerinde hareket etmiş olması mümkün değildir. Doğal bir felaketin zorladığı göç ihtimali bu sayılarla daha da güçlenmektedir.

Tevrat'ta bu kadar detaylı sayıların hiçbir açıklaması yoktur. Rab istemiş yapılmıştır. Tevrat'taki bu sayılar en iyi ihtimalle güçlü görünmenin, gösterilmenin gerekçesi de olabilir. Sayımdaki "savaşabilecek" durumda olanların çıkış noktası olarak alınması bu savımızı destekleyen bir veridir.

Oymakların Konaklama Düzeni

"Buluşma Çadırı ve Levililer'in ordugahı göç sırasında öbür ordugahların ortasında yola çıkacak. Herkes konakladığı düzende kendi sancağı altında göç edecek." (Say.2: 17)

Bu Bap'tan öğreniyoruz ki, bir "göç" sözkonusu ve bu göçe "Levililer oymağı" önderlik etmektedir. Onların başında da Musa ve kardeşi Harun önder konumundadır.

Levililer'in Görevleri

"Buluşma Çadırı'nda Harun'la bütün topluluk adına konutla ilgili hizmeti yürütsünler." (Say.3: 7)

"Böylece Musa, Harun ve İsrail önderleri, boylarına ve ailelerine göre Levililer'i, Buluşma Çadırı'nda hizmet gören ve yük taşıma işini yapan otuz ile elli yaş arasındaki bütün erkekleri saydılar." (Say.4: 46-47)

"Kehat Boylarına göre sayılanlar 2 750 kişiydi." (Say.4: 36)

"Gerşonoğulları'ndan boylarına göre sayılanlar 2 630 kişiydi." (Say.4: 40)

"Merari boylarına göre sayılanlar 3 200 kişiydi." (Say.4: 44)

"Böylece Musa, Harun ve İsrail önderleri, boylarına ve ailelerine göre Levililer'i, Buluşma Çadırı'nda hizmet gören ve yük taşıma işini yapan otuz ile elli yaş arasındaki bütün erkekleri saydılar.... Sayılanlar 8 580 kişiydi." (Say.4: 46-48)

Buradaki sayılar 20 ve daha yukarı yaştaki sayılarla karşılaştırıldığında oran düşük. Fakat neden kadın ve çocuklar sayılmamış bir anlam veremedik. Görev dağılımı söz konusudur. Bunca detaylı sayıların verilmesi Musa ve kabilesinin göç sırasında doğal önderlik yapmış olması ihtimali sorusunu da

gündeme getirmektedir.

Topluluğu Temiz Tutmak

"İsrail halkına de ki, deri hastalığı veya akıntısı olan ya da ölüye dokunduğundan kirli sayılan herkesi ordugahın dışına çıkarsınlar." (Say.5: 2)

Bu yoğunlukta bir göç sırasında temizliğin salgın hastalıklar bağlamında önemli olması kadar doğal bir şey olamaz. Bahsi geçen deri hastalığı bir vebayı çağrıştıracağı gibi, hayvanlardan bulaşan herhangi bir hastalıkta söz konusu olabilir. Ölüye dokunma sonucu kabul görülen "kirlilik" insanların ilkel dönemine ait bir edinim olduğunu "totem ve tabu"yu anlatırken görmüştük, bu da anlaşılır bir durumdur. Fakat "akıntı" ile ilgili temizlik daha çok "fuhuşu" önlemenin bir tedbiri olsa gerek. Çünkü söz konusu frengi hastalığı da olabilir. Bahsi geçen "toplu temizlik" neden ordugahla sınırlanmış, anlaşılır değil.

Halk Yakınıyor

*"Halk çektiği sıkıntılardan ötürü yakınmaya başladı. RAB bunu duyunca öfkelendi, aralarına ateşini göndererek ordugahın kenarlarını yakıp yok etti... Halk Musa'ya yalvardı. Musa RAB'be yakarınca ateş söndü.... Musa herkesin, her ailenin çadırının önünde ağladığını duydu. RAB buna çok öfkelendi. Musa da üzüldü.... RAB'be, "Kuluna neden kötü davrandın?" dedi, "Seni hoşnut etmeyen ne yaptım ki, bu halkın yükünü bana yüklüyorsun?... Bütün bu halka ben mi gebe kaldım? Onları ben mi doğurdum? Öyleyse neden emzikteki çocuğu taşıyan bir dadı gibi, atalarına ant içerek söz verdiğin ülkeye onları kucağımda taşımamı istiyorsun? Bütün bu halka verecek eti nereden bulayım? Bana, 'Bize yiyecek et ver' diye sızlanıp duruyorlar.... Bu halkı tek başıma taşıyamam, bunca yükü kaldıramam.... Bana böyle davranacaksan eğer gözünde lütuf bulduysam–lütfen beni hemen öldür de kendi yıkımımı görmeyeyim." (*Say.11: 1-15)

"Halka de ki, 'Yarın için kendinizi kutsayın, et yiyeceksiniz. Keşke yiyecek biraz et olsaydı, Mısır'da durumumuz iyiydi diye ağladığınızı RAB duydu. Şimdi yemeniz için size et verecek.' " (Say.11: 18)

Her göçte olduğu gibi bunda da sıkıntıların olması anlaşılır bir durumdur. Rab'in bundan öfkelenmesi yerine "gücünü" kullanarak sıkıntıyı gidermesi veya sevdiği "anlaştığı" anlaşmanın gereğini yerine getirmesi beklenirken, Rab öfkelenir ateş göndererek yakıp yıkar. Rab'in bu davranışı Musa'nında "isyan" itirazı ile karşılaşınca ne hikmetse Rab geri adım atar. Burada görüyoruz ki, Musa yüklendiği sorumluluk altında ezilmektedir. Tevrat'ta görüyoruz ki, buna benzer bir dizi olayda Rab önce öfkelenir ve sonra da istenileni yerine getirir. Hem Rab'bini öfkelendirmemek gerektiği mesajıyla birlikte Musa'nın gücü ve yeteneği de gösterilmiş olmaktadır. Dikkat çeken bir başka nokta da, Musa da dahil, tüm toplum çöldeki açlık ve susuzluk karşısında eski "kölelik" konumlarını mumla arar olmuşlardır.

Miryam'la Harun'un Yakınmaları

"Musa Kûşlu bir kadınla evlenmişti. Bundan dolayı Miryam'la Harun onu yerdiler.. Onunla bilmecelerle değil, Açıkça, yüzyüze konuşurum...*

RAB onlara seslendi,

O RAB'bin suretini görüyor.

Öyleyse kulum Musa'yı yermekten korkmadınız mı? RAB onlara öfkelenip oradan gitti..... Bulut çadırın üzerinden ayrıldığında Miryam deri hastalığına yakalanmış, kar gibi bembeyaz olmuştu. Harun Miryam'a baktı, deri hastalığına yakalandığını gördü.... Musa'ya, "Ey efendim, lütfen akılsızca işlediğimiz günahtan ötürü bizi cezalandırma" dedi. (Say.12: 1-11)

"Miryam etinin yarısı yenmiş olarak ana rahminden çıkan ölü bir bebeğe benzemesin.. Musa RAB'be, "Ey Tanrı, lütfen Miryam'ı iyileştir!" diye yakardı... RAB, "Babası onun yüzüne tükürseydi, yedi gün utanç içinde kalmayacak mıydı?" diye karşılık verdi, "Onu yedi gün ordugahtan uzaklaştırın, sonra geri getirilsin." (Say.12: 12-14)

Tevrat'ta bahsi geçen "yerginin" gerekçesi açıklanmamaktadır. Ama yine aynı yöntem, önce öfke ve cezalandırma, sonra yalvarma karşılığı "af", iyileştirme. Tabii Musa'nın durumunun güçlenmesi. Yergi konusunda akla gelen ilk şey, Musa'nın vaaz edilen kurallara ters bir evlilik yapmış olması ihtimalidir.

Kenan Ülkesine Ajanlar Gönderiliyor

(Almancada "Ajan" kavramı yerine gözleyici ve elçi anlamlarına da gelen "Kundschafter" kullanılmıştır. Yerine getirilen görev açısından bakıldığında "Ajan" kavramı daha uygun düşüyor.)

"RAB Musa'ya, "İsrail halkına vereceğim Kenan ülkesini araştırmak için bazı adamlar gönder" dedi, "Ataların her oymağından bir önder gönder...". Musa RAB'bin buyruğu uyarınca Paran Çölü'nden adamları gönderdi. Hepsi İsrail halkının önderlerindendi... Na-

sıl bir ülke olduğunu, orada yaşayan halkın güçlü mü, zayıf mı, çok mu, az mı olduğunu öğrenin... Yaşadıkları ülke iyi mi, kötü mü, kentleri nasıl, surlu mu değil mi anlayın.... Musa'ya, "Bizi gönderdiğin ülkeye gittik" dediler, "Gerçekten süt ve bal akıyor orada! İşte ülkenin ürünleri!... Ancak orada yaşayan halk güçlü, kentler de surlu ve çok büyük. Orada Anak soyundan gelen insanları bile gördük.... Ne var ki, kendisiyle oraya giden adamlar, "Bu halka saldıramayız, onlar bizden daha güçlü" dediler." (Say.13: 1-31)

"Ne var ki, siz oraya gitmek istemediniz. Tanrınız RAB'bin buyruğuna karşı geldiniz… Çadırlarınızda söylenerek, 'RAB bizden nefret ediyor' dediniz, 'Bizi Amorlular'ın eline verip yok etmek için Mısır'dan çıkardı… Oraya niye gidelim? Kardeşlerimiz yöre halkının bizden daha güçlü, daha uzun boylu olduğunu söyleyerek cesaretimizi kırdılar. Kentler büyükmüş, göğe dek yükselen surlarla çevriliymiş. Orada Anaklılar'ı da görmüşler…Oysa ben size, 'Onlardan korkmayın, yılmayın' dedim." (Yas.1: 26-29)

Öncelikle vaad edilen ülkenin durumu konusunda Rab'in böyle bir ajan gönderme yöntemine başvurması pek anlaşılır bir durum değildir. Çünkü Rab "süt ve bal akan" bu ülkeyi daha İsrailliler Mısır'dan çıkmadan "vaad" etmişti. Vaad edilen yerle ilgili yeterli bilgiye sahip olmaması Rab'in gücü ile ters orantılı olsa gerek. Rab'in bilmeyecek te kim bilecek ! Bir bilgisizliğin söz konusu olduğu ortadadır. Buradan anlaşılmaktadır ki, "vaad" edilen bu Kenan ülkesinde insanlar yaşamaktadır. Hem de İsrailoğullarından daha güçlü ve daha mutlu ve daha ileri bir toplum.. Rab Yahudilere kendilerine ait olmayan bir ülke vaad etmiş durumdadır. Yalnız burada "süt ve bal akan" ırmakların olup olmadığını tartışmak aptalca bir şey olur. Vaad edilen yer aslında **"Eden Garden"** veya "cennet" denilen yerdir. O günkü koşullara göre yaşamın elverişli olduğu alanlardır. Nitekim buradan da anlaşılmaktadır ki, bu yer hakkındaki bilgiler hep hayali olmuştur. Bahsi geçen bu ülkenin ele geçirilmesinin "saldırı" ile olacağı gayet açık ifade edilmektedir. Bir gerçek daha ortaya çıkmaktadır ki, o da tarihi olarak Yahudilere ait olduğu ileri sürülen **"Kenan Ülkesi"**nde (bugünkü Filistin), Yahudilerden önce başka halklar yaşadığını bizzat Tevrat onaylamaktadır. Yani orası hep onların değilmiş, onlara vaad edilmiş.

Aynı sorunla ilgili 5. Kitapta yazılanlardan öğreniyoruz ki, bilgi getiren ajanların gözleri iyi korkmuş ve Rab'in buyruğuna karşı gelmişlerdir. Elbette göçebe hayatı sürdürenlere göre kentler kurmuş "göğe" yükselen surlar yapmış olanlar daha ileri konumdadır. Beslenme ve hayat şartları göçebe yaşayanlardan daha iyidir. İnsanların yaşam koşulları iyileştikçe, yaşam süresi uzamıştır. Ama bir gerçek daha var ki, yerleşik yaşama, sivilleşmeye yön tutan halklar savaşçı özelliklerini yitirdikleri için, dıştan gelecek saldırılar karşısında yaşadıkları ülkeyi surlarla çevirmek zorunda kalmışlardır. Tevrat'ta bu gerçeklerin kabulünü görmekteyiz. İsraillilerin Rab-Tanrı taraf tuttuğu için, hileye başvurarak, dışardan saldıranlar surları aşabilmişlerdir.

Kayadan Çıkan Su

"İsrail topluluğu birinci ay Zin Çölü'ne vardı, halk Kadeş'te konakladı. Miryam orada öldü ve gömüldü.... Ancak topluluk için içecek su yoktu. Halk Musa'yla Harun'a karşı toplandı.... Musa'ya, "Keşke kardeşlerimiz RAB'bin önünde öldüğünde biz de ölseydik!" diye çıkıştılar.... Musa kendisine verilen buyruk uyarınca değneği RAB'bin önünden aldı..... Musa'yla Harun topluluğu kayanın önüne topladılar. Musa, "Ey siz, başkaldıranlar, beni dinleyin!" dedi, "Bu kayadan size su çıkaralım mı?"... Sonra kolunu kaldırıp değneğiyle kayaya iki kez vurdu. Kayadan bol su fışkırdı, topluluk da hayvanları da içti."* (Say.20: 1-11)

Burada bizim dikkatimizi çeken Musa'nın kerametinden çok, halkın susuzluk ve açlık karşısındaki isyankar durumudur. Çöl koşullarında bulunan bir kuyu elbette bir mucizedir. Bu mucizenin Tevrat'ın mantığı gereği Musa'ya mal edilmesi kadar doğal bir şey olamaz.

Harun'un Ölümü

"Harun ölüp atalarına kavuşacak. İsrail halkına vereceğim ülkeye girmeyecek. Çünkü ikiniz Meriva sularında verdiğim buyruğa karşı geldiniz... Harun'la oğlu Elazar'ı Hor Dağı'na çıkar.. Musa Harun'un kâhinlik giysilerini üzerinden çıkarıp oğlu Elazar'a giydirdi. Harun orada, dağın tepesinde öldü. Sonra Musa'yla Elazar dağdan indiler... Harun'un öldüğünü öğrenince bütün İsrail halkı onun için otuz gün yas tuttu." (Say.20: 24-29)

Burada birbirine zıt iki yaklaşım söz konusudur. İlki Harun ölüp atalarına kavuşmasına rağmen, "verilen buyruğa" karşı gelmekle suçlanmakta, bunun için de "vaad" edilen ülkeye "giremeyeceği" vurgulanmaktadır. Suçludur, bir anlamda "günah" iş-

lemiştir. Öte yandan Kahinliği oğlu Elazar'a aktarılmakta, 30 gün yas tutulmaktadır. Burada "ikiniz" diye kast edilen ikinci şahış Harun'un karısı Miryamdır. Tevrat'ta böyle birbirine zıt şeyler fazla olduğu için belirtip geçiyoruz.

Tunç Yılan

"Tanrı'dan ve Musa'dan yakınarak, "Çölde ölelim diye mi bizi Mısır'dan çıkardınız?" dediler, "Burada ne ekmek var, ne de su. Ayrıca bu iğrenç yiyecekten de tiksiniyoruz!" Bunun üzerine RAB halkın arasına zehirli yılanlar gönderdi. Yılanlar ısırınca İsrailliler'den birçok kişi öldü... Halk Musa'ya gelip, "RAB'den ve senden yakınmakla günah işledik. Yalvar da, RAB aramızdan yılanları kaldırsın" dedi. Bunun üzerine Musa halk için yalvardı." (Say.21: 5-7)

Yine aynı yöntem yakınma karşısında Rab'in gazabı ve işlenen "günah"ın kabulü ve Rab'in öfkesinin dinmesi. Bu ve benzeri yerlerden çıkan sonuç "durumuna şükret ve Rab'ı kızdırma, daha kötüsü"nün olabileceğinin kabul görmesi içindir. Bu durum günümüzde yabancısı olmadığımız bir durumdur. Açlık, yoksulluk, baskı ve sömürü altındaki insanların öfkesi hemen hemen aynı yöntemlerle frenlenmektedir. Bir taraftan zorbalığın sopası, diğer taraftan dinin "haline şükür et" zehiri. Yani kaynağı belli.

İsrailliler Peor'da Günaha Giriyor

"İsrailliler Şittim'de yaşarken, erkekleri Moavlı kadınlarla zina etmeye başladı... Bu kadınlar kendi ilahlarına kurban sunarken İsrailliler'i de çağırdılar. İsrail halkı yiyeceklerden yedi ve onların ilahlarına taptı... Böylece Baal-Peor'a bağlandılar. RAB bu yüzden onlara öfkelendi... Musa'ya, "Bu halkın bütün önderlerini gündüz benim önümde öldür" dedi, "Öyle ki, İsrail halkına öfkem yatışsın."..."Kâhin Harun oğlu Elazar oğlu Pinehas İsrail halkına öfkemin dinmesine neden oldu. Çünkü o, aralarında benim adıma büyük kıskançlık duydu... Bu yüzden onları kıskançlıktan büsbütün yok etmedim... RAB Musa'ya, "Midyanlılar'ı düşman say ve yok et" dedi." (Say.25: 1-17)

Burada isimleri geçen Moavlılar'ın atasının önceden aktardığımız gibi ("Böylece Lut'un iki kızı da öz babalarından hamile kaldılar... Büyük kız bir erkek çocuk doğurdu, ona Moav* adını verdi. Moav bugünkü Moavlılar'ın atasıdır... Dip Not: "Moav": "Babadan" anlamına gelir." (YAR. 19:3330-38) öz kızlarıyla yatan Peygamber Lut olduğunu hatırlatalım. Yalnız burada "İsrailliler Şittim'de yaşarken, erkekleri Moavlı kadınlarla zina etmeye başladı" denilen yerde bilerek mi bilmeden mi anlatıldı, kestirmek mümkün değil. Moavlıların anasının soy geliştirmek için babalarıyla yaptığı "zina", burada fahişelik olarak onun soyundan türemiş tüm kadınlara mal edilmiş gibi durmaktadır.

Gelişmeler doğru izlendiğinde, açlık ve susuzluk içinde kıvranan İsrail halkının kendilerine sunulan yiyeceklere meyil etmesi, bunu sunanların inandıklarına "tapınması" hiç te anormal bir durum değildir. Çünkü Musa ve Rab'inin "vaad" ettiği ülke görünürde yoktur. Durumun sorumlusu İsrail halkı olmadığı gibi, onlara yiyecek vb. imkanlar sunan "Moavlı"lar hiç değildir. Rab'in "kıskanarak" bu halkın önderlerini cezalandırması Tevrat'taki temel anlayışla uyumluluk içindedir. Başkasının "günahı" ile bir olayla ilgisi olmayanı cezalandırma. Her olayda "zina" meselesinin karşımıza çıkması da normal değildir. Lut, Davut, Süleyman vb peygamberlerin yaptıkları asla zina olarak değerlendirilmez, bilakis onların yüzlerce kadına sahip olmaları gurur verici bir durum olarak yansıtılır. Aynı şey adam öldürme bağlamında da söz konusudur. Saul "binlercesini öldürdüğü" buna karşın Davut'un "onbinlercesini öldürdüğü" kıskançlık nedeni olarak yine Tevrat'ta yer almaktadır.

İkinci Sayım

"Ölümcül hastalık son bulunca RAB, Musa'yla Kâhin Harun oğlu Elazar'a, "İsrail topluluğunun ailelerine göre sayımını yapın" dedi, "Savaşabilecek durumdaki yirmi ve daha yukarı yaştaki bütün erkekleri sayın. Mısır'dan çıkan İsrailliler şunlardı:

"Ancak, bu sayılanların arasında Musa'yla Kâhin Harun'un Sina Çölü'nde saymış olduğu İsrailliler'den kimse yoktu." (Say.26: 1-64)

"Sayılan İsrailliler'in toplamı 601 730 erkekti." (Say.26: 51)

Buradaki rakamlarla ilk sayımdaki toplam rakam (603.550) arasındaki toplam fark 1.820 kişidir. Bunun kendi içinde mantığı yoktur. Hem "ölümcül hastalık" olacak, hem "çölde sayılan İsraillilerden kimse" olmayacak, hem de sayılanlar "Mısırdan çıkan İsrailliler" olacaktır. Her başkaldırı sırasında Rab'in gazabına uğrayıp ölenleri hiç hesaba katmaz isek, bir insan ömrüne yakın bir zamanı (40 yıl) içine alan meşakatli bir yolculuktan sadece 1820 kişinin fire vermiş olması akıl alıcı bir durum değildir. Yukarda aktardığımız İsraillilerden "Ruben oyma-

ğından sayılanlar 46 500 kişiydi. (Say.1: 21)". Daha bunun gibi bir sürü oymak sayılmaktadır. (Merak eden bakabilir Say. 1-45) . Ya bir dikkatsizlik söz konusudur, ama yine "oymak" (kabile) olarak verilen sayılar toplandığında 601 bin sayısı rakamsal olarak doğru görünmektdir (!) Yolda katılanlar olmuş ise, bu sayılar dışında olması gerekir, çünkü bahsi geçen "Mısırdan çıkan İsrailliler"dir. Ya saymayı bilmiyorlardı ya da Tevrat'ı kaleme alanların palavrası söz konusudur!

Selofhat'ın Kızları/Mirastan yararlanma

"Babamız çölde öldü. RAB'be başkaldıran Korah'ın yandaşları arasında değildi. İşlemiş olduğu günahtan ötürü öldü. Oğulları olmadı… Selofhat'ın kızları doğru söylüyor. Onlara amcalarıyla birlikte miras olarak mülk verecek, babalarının mirasını onlara aktaracaksın… İsrailliler'e de ki, 'Bir adam erkek çocuğu olmadan ölürse, mirasını kızına vereceksiniz." (Say.27: 3-8)

"Selofhat'ın kızları Mahla, Tirsa, Hogla, Milka, Noa, RAB'bin Musa'ya verdiği buyruk uyarınca davranarak amcalarının oğullarıyla evlendiler." Say.36: 10-11

Bu örnek hem miras hukuku konusunda kız çocuklarının erkek çocukları karşısında değersiz bir konumda olduğunu bir kez daha görmeye yarıyor, hem de hak arama sonucunu görmemize yardımcı oluyor. İlk bakışta dönemine göre ne kadar adaletli bir davranış derken, 36: Bapta karşımıza çıkanla görüyoruz ki, sonuçta miras yine amcalarının hanesine yazılmıştır. Rab'in buyruğu yerine getirilerek miras yine erkekte kalıyor. Elbette Rab'in kendisi de erkek ve erkekten yana olduğu için böyledir. Sözün kısası oğul varsa kızlar varis olmaz, miras hakkı yoktur.

Yeşu Musa'nın Yerine Geçecek (Yas.31:1-8)

"Bundan sonra RAB Musa'ya, "Haavarim dağlık bölgesine çık, İsrailliler'e vereceğim ülkeye bak" dedi, Ülkeyi gördükten sonra, ağabeyin Harun gibi sen de ölüp atalarına kavuşacaksın… Musa, "Bütün insan ruhlarının Tanrısı RAB bu topluluğa bir önder atasın" diye karşılık verdi." (Say.27: 12-16)

Evet Musa'nın halefi Rab'in önerisiyle Yeşu olarak belirlenir. Anlaşılan Harun gibi Musa da "vaad" edilen ülkeye ulaşmadan bu dünyadan göç edecektir.

Midyanlılar'dan Öç Alınıyor

"RAB Musa'ya, "Midyanlılar'dan İsrailliler'in öcünü al; sonra ölüp atalarına kavuşacaksın" dedi… Bunun üzerine Musa halka, "Midyanlılar'a karşı savaşmak ve onlardan RAB'bin öcünü almak üzere aranızdan adamlar silahlandırın" dedi… RAB'bin Musa'ya verdiği buyruk uyarınca, Midyanlılar'a savaş açıp bütün erkekleri öldürdüler…. Midyanlı kadınlarla çocuklarını tutsak alıp bütün hayvanlarını, sürülerini, mallarını yağmaladılar… Midyanlılar'ın yaşadığı bütün kentleri, obaları ateşe verdiler…. İnsanları, hayvanları, yağmalanmış bütün malları yanlarına aldılar…. Musa savaştan dönen ordu komutanlarına -binbaşılara, yüzbaşılara- öfkelendi…. Onlara, "Bütün kadınları sağ mı bıraktınız?" diye çıkıştı… Bu kadınlar Balam'ın verdiği öğüde uyarak Peor olayında İsrailliler'in RAB'be ihanet etmesine neden oldular. Bu yüzden RAB'bin topluluğu arasında ölümcül hastalık başgösterdi…. Şimdi bütün erkek çocukları ve erkekle yatmış kadınları öldürün…. Yalnız erkekle yatmamış genç kızları kendiniz için sağ bırakın." (Say.31: 1-18)

Tarih, din ve inanç adına bu tür barbarlıklarla doludur. İşin garibi Rab'in bizzat giderayak Musa'ya intikam ve öç almayı emretmesidir. Kutsallık adına yapılan bu barbarlıklar günümüze kadar ulaşmıştır. Tevrat bu tür barbarlıklarla doludur. Eğer aynı kitapta "öldürmeyeceksin" diye yazıyorsa, bunun aldatmaca olduğu gerçeğinin gün ışığına çıkarılması, teşhir edilmesi gereklidir. 1600 sayfayı aşan bu eserde yüzlerce kez zinaya karşı olunduğuna rastlarız. Belirli bölümlerini aktarmaya çalıştık. Şimdi erkek çocukların öldürülmesi ve "erkekle yatmamış genç kızların" "kendileri" için sağ bırakılmaları ne anlama gelir? Önce savaş ganimeti ve sonrası "Kutsal" kitap Tevrat'ın deyimi ile "zina" yapılması anlamına gelir. Evet, savaş ganimeti bu çocuk yaştaki genç kızlar köle-cariye olarak bakirelikleriyle ve Rab'in onayı ile zaferi kazananlara birer bakirelikler olarak sunulmuştur. Tarih buna benzer binlerce savaş sonuçlarıyla doludur. Yukarıdaki örnek, ahlak ve erdemin koruyucusu olduğu kabulünü gören kutsal kitaptan aktarılan tarihi bir olaydır. Bu olay inanç ve din adına karşımızda durmaktadır. Biz bu olaya 3500 yıl önce olmuş bir barbarlık deyip geçebiliriz. Ama rahatsız edici en kötü yan, bugün dahi bu tür barbarlıkların kutsallık adına savunulmasıdır. Şimdi çok sayıda örneğinin bulunduğu savaş sonrası yağmalanan malın kutsal kitapta nasıl pay edildiğinin detayına geçebiliriz.

Yağmalanan Malın Paylaştırılması

"RAB Musa'ya şöyle dedi: Sen, Kâhin Elazar ve toplulu-

ğun aile başları ele geçirilen insanlarla hayvanları sayacaksınız…. Ele geçirilenleri savaşa katılan askerlerle topluluğun geri kalanı arasında paylaştıracaksınız…. Savaşa katılan askerlere düşen paydan -insan, sığır, eşek, davardan- vergi olarak RAB'be beş yüzde bir pay ayıracaksın… Musa'yla Kâhin Elazar RAB'bin Musa'ya buyurduğu gibi yaptılar…. Savaşa katılan askerlerin ele geçirdiklerinden kalanlar şunlardı: 675 000 davar, 72 000 sığır, 61 000 eşek, erkekle yatmamış 32 000 kız. Savaşa katılan askerlere düşen yarı pay da şuydu: 337 500 davar, bunlardan RAB'be vergi olarak 675 davar verildi; 36 000 sığır, bunlardan RAB'be vergi olarak 72 sığır verildi; 30 500 eşek, bunlardan RAB'be vergi olarak 61 eşek verildi; 16 000 kişi, bunlardan RAB'be vergi olarak 32 kişi verildi…. Musa, RAB'bin kendisine buyurduğu gibi, RAB'be ayrılan vergiyi Kâhin Elazar'a verdi…. İşte, ele geçirdiğimiz altın eşyaları -pazıbentleri, bilezikleri, yüzükleri, küpeleri, kolyeleri- getirdik. Günahlarımızı bağışlatmak için bunları RAB'be sunuyoruz."… Musa'yla Kâhin Elazar altını, her tür işlenmiş altın eşyayı onlardan aldılar." (Say.31: 25-51)

İlk bakışta ne biçim detay denilebilir. Evet işte şeytan ayrıntıda saklıdır derler ya, biz de saklı olanı bulup okuyucu ile paylaşalım dedik. Bu tür olaylara, kabileler-ülkeler arası egemenlik savaşlarında rastlamak normaldir. Bir kutsal kitapta, Rab'in (Tanrının) emri ve onayı ile bu tür yağmalamaların yer alması ve propagandasının yapılması bizim için bir sır değil, fakat dini bütün bir insan için normal olmamalıdır, diye düşünülebilir. Ne kadar insan kutsal kitapları objektif bir yaklaşımla okumuş, nedenniçin sorularını sormuştur?

Yukarıdaki ganimetlere dikkatli baktığımızda ve dönemi ile karşılaştırdığımızda, büyük bir ganimettir paylaştırılan. Bu rakamlarda abartma yoksa bu kadar ganimeti elde edebilmek için büyük bir savaşın olmuş olması gereklidir. Yöneticiler ganimetin yarısını almakta, ayrıca geri kalan ve Askerlere düşen yarı paydan Rab'in için vergi almaktadırlar. Rakamlardaki karışıklığı bir yana bırakırsak, dini yöneticiler -kahinler- zümresinin beslenme kaynağının yalnızca sunularda yatmadığını da görmekteyiz. Eğer 32.000 erkekle yatmamış kız ganimet olarak sayılıyorsa, bir o kadar erkek çocuğunun barbarca katledildiğini hesaplayabilmek zor olmasa gerektir. Fakat öyle sanıyoruz ki, kölelik koşullarında bu çocukların sağlıklı olanları köle olarak her türlü işe koşulmak için sağ bırakılmıştır.

30 500 eşekten Rab'e 61 eşek payı düşmüş vs. Rab'in payına düşen diğer ganimetlerin yanı sıra altın vb. değerli takı ve süs eşyaları da Rab'in buyurduğu gibi, kendisini temsil eden Peygamber Musa Kahin Elazar'a verilir. Bu devran günümüze kadar hep böyle sürmüş hala da sürmektedir. Eğer bir gün herhangi bir din temsilcisi "savaşa karşı olduğunu" söylerse, ona yukarda aktardıklarımızı açıklayın ve nasıl bir tavır takınacağını izleyin. Asla unutmayın semavi-tek tanrılı- dinlerin temeli Tevrat'tır. Bu ganimet olayı göstermektedir ki, Yahudiler ve Yahudilik belirli gelişme evresine ulaşmış ve güçlenmiştir. "Mısır'a giden atalarınız yetmiş kişiydi. Şimdiyse Tanrınız RAB sizi göklerdeki yıldızlar kadar çoğalttı." (Yas.10: 22). Bu alıntıdaki abartmadan bağımsız olarak, çoğaldıkları bir gerçektir. Nerden gittikleri hiçbir yerde yazmamaktadır, sonradan göreceğiz ki, aynı zamanda vaad edilen yurt ta "geri" dönülmesi gereken bir yer olarak değil, bilakis, yeni yurt anlamında kullanılmaktadır.

Tanrıya vergi olarak sunulan "bakire 32 kıza" ne olmuştur acaba ?

Şeria Irmağı'nın Doğusuna Yerleşen Oymaklar

"Silahlanmış olarak RAB'bin önünde Kenan ülkesine gideceğiz. Ama alacağımız mülk Şeria Irmağı'nın doğu yakasında olacak." (Say.32: 32)

Neden silahlanmış olarak "vaad" edilen "bal ve süt akan" ülkeye gidileceğinin gerekçesi gayet basittir. Cevabı da Tevrat'ta mevcuttur. Kenanlılara saldırıp, onları ya esir alıp ganimeti pay etmek, tabii bu arada erkekleri güç yetiyorsa kılıçtan geçirmek. Onları yurtlarından kovup oraya yerleşmek. Şeria ırmağının doğu yakası o dönemde en verimli topraklara sahiptir. İşte göz konulan Kenan ülkesi bugünkü Filistin'in bereketli ve yeşillik olan bölümüdür. Diğer bölüm zaten çöldür. Tarihçilere göre Kenan ülkesinde yaşayanlar kentler kurmuş, ileri düzeyde tarım ve hayvancılık yapan halklardır. Bu halk insanlığın ilk "sesli alfabesini" kullananlardır. (İnsanın Hikayesi, James C. Davis). İşte Rab'in "vaad" ettiği Tevrat'ta yazılı olan ülke böyle bir yerdir.

Kenan Ülkesinin Sınırları

"RAB Musa'ya şöyle dedi: İsrailliler'e de ki, 'Mülk olarak size düşecek Kenan ülkesine girince, sınırlarınız şöyle olacak: Güney sınırınız Zin Çölü'nden Edom sınırı boyunca uzanacak. Doğuda, güney sınırınız Lut Gölü'nün ucundan başlayacak, Batı sınırınız Akdeniz ve kıyısı olacak. Batıda sınırınız bu olacak…. Ku-

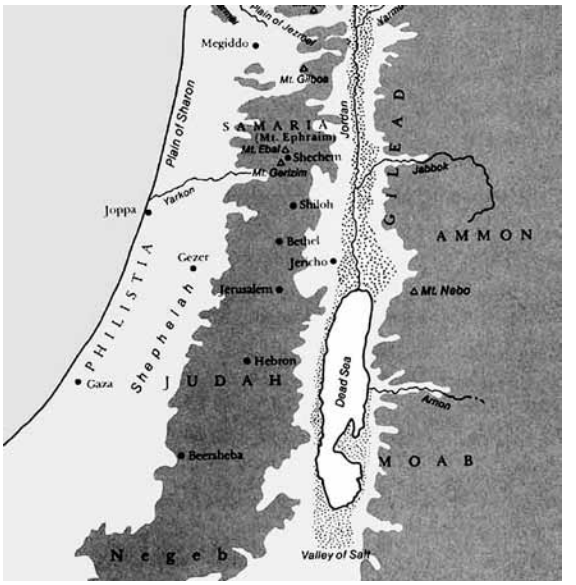

zey sınırınız Akdeniz'den Hor Dağı'na dek uzanacak Doğu sınırınız Hasar-Enan'dan Şefam'a dek uzanacak… Oradan Şeria Irmağı boyunca uzanacak ve Lut Gölü'nde son bulacak. "'Her yandan ülkenizin sınırları bu olacaktır.'" (Say.34: 1-12)

Tevrat, görünürde henüz ele geçirilmemiş bir ülkeye sınırlar çizmektedir. Yukarda bahsi geçen ülkenin neresi olduğunu açıkladık. İsrailliler bir nevi hazıra konma sevdasındalar. Yukarıdaki bilgiler Tevrat'ın bu bölümünün bu ülkeyi ele geçirdikten sonra yazıldığının da bir kanıtıdır. Bugün de İsrailliler ile Filistinliler arasında hala bu sınırların kavgası sürmektedir. Evet, Musa'nın 4 kitabında üzerinde durulmasında değer görülen noktalara dikkat çektik. Şimdi 5. ve Yahudiliğin temel eserlerinden sonuncuya geçebiliriz.

Musa'nın 5. Kitabı, "Yasanın Tekrarı"

(Tesniye: İkinci Yasa Anlamına gelmektedir)
Hemen belirtelim, 5. Kitap bütünüyle tekrardır. Zaten ismi de "Yasanın Tekrarı" önceki söylenenlerin yer yer aynı sözlerle, yer yer de başka ifade ve kelimeler ile tekrarıdır. Bu tekrarlar sosyal yaşamın kuralına ilişkin tekrarlardır. Bizim incelediğimiz Türkçe Tevrat'ın bazı bölümlerinde Kitap, Bap ve Sure numarası verilmektedir.

İlginç olan bir nokta; ilk dört kitap Rab'ine ait olduğu halde bu kitap doğrudan Musa'ya ait olarak değerlendirilir. İlk dört kitapta buyruklar doğrudan Rab'in ağzından aktarılır. 5. Kitapta buyuran Musa'dır. Bu kitabı kaleme alanların işi mi yoksa gerçek mi bilemiyoruz. Musa'nın kendisine inananların sayısının belirli bir güce ulaştığından dolayı artık, Rab'in ile kendi arasındaki sınırların aşıldığı anlamına geleceğine okuyucu karar vermelidir.

Biz yine de bu 5. Kitapta öne çıkan ve bizim için ilginç olan bir dizi nokta üzerinde durmayı gerekli gördük. Bazı üzerinde durmuş olduğumuz noktalar bağlamında ilginç olanları konuların geçtiği bölümlerde aktardık. Buna göre;

İsrailliler'in Horev Dağı'ndan Ayrılışı

"Mısır'dan çıktıktan sonra kırkıncı yılın on birinci ayının birinci günü, Musa RAB'bin, kendisi aracılığıyla İsrailliler'e neler buyurduğunu anlattı... Bu toprakları size verdim. Gidin, atalarınıza, İbrahim'e, İshak'a, Yakup'a ve soylarına ant içerek söz verdiğim toprakları mülk edinin."* (Yas.1: 3-8)

"Tanrınız RAB el attığınız her işte sizi kutsadı. Bu geniş çölde dolanıp durduğunuz sürece sizi korudu. Tanrınız RAB geçirdiğiniz bu kırk yıl boyunca sizlerleydi ve hiçbir eksiğiniz olmadı". (Yas.2: 7)

"Tanrınız RAB'bin sizi kırk yıl boyunca çölde dolaştırdığı uzun yolculuğu anımsayın! Buyruklarına uyup uymayacağınızı, amacınızın ne olduğunu öğrenmek için sizi sıkıntılara sokarak sınadı.... Sizi aç bırakarak sıkıntıya soktu. Sonra sizin de atalarınızın da bilmediği man ile sizi doyurdu. İnsanın yalnız ekmekle yaşamadığını, RAB'bin ağzından çıkan her sözle yaşadığını size öğretmek için yaptı bunu.... Kırk yıl ne giysileriniz eskidi, ne de ayaklarınız şişti."* (Yas.8: 2-4)

"Çocuklarınız, hepiniz ölünceye dek kırk yıl çölde çobanlık edecek ve sizin sadakatsizliğiniz yüzünden sıkıntı çekecekler." (Say.14: 33)

Buradan öğreniyoruz ki, Mısır'dan çıkıştan, "vaad" edilen ülke sınırlarına gelene kadar geçen zaman 40 yıl olmuştur. Bu 40 yılın büyük bir bölümünün çöllerde geçtiği, halkın yer yer isyanlarından, buna karşı Rab'in "öfke"sinden anlamaktayız. Çölde dolaşmanın, çekilen sıkıntının gerekçesi "sadakatsizlik"tir. Tabii dinde mantık aramak, abesle iştigal olduğu için, "hepsi ölünce" sadık kalacak kimsensin zaten kalmayacağı, hiç akla gelmemiştir. Öfkenin gözü kararttığı besbelli.

Tekrar içinde İbrahim, İshak ve Yakup (Dede, Baba, Torun) üçlemine atıf yapılırken "mülk" meselesi yine öne çıkmaktadır.

Fakat 40 yıllık süre içinde "hiçbir eksiğin olmadığı"nı söylemek anlatılanlarla çelişme içindedir. O zaman o yakınmalar, isyanlar, başka "ilahlara" meyil göstermeler neden? "Sıkıntıya sokarak"

sınama. Niçin sınama, her sıkıntının yeni yakınmaların nedeni olması, insanın doğasında mevcuttur. Çölde dolanmak zaten başlı başına "belalı" sıkıntılı, berbat bir iş. Bir taraftan "bal ve süt akan" ülkeden bahsedeceksin, diğer taraftan ise, çölde 40 yıl aç, susuz dolanacaksın. 40 yıl aynı elbiseyle dolaşılamayacağı gibi, ayakların şişmemesi insanın doğasına aykırıdır. Palavranın bu kadarı da az rastlanır cinsten. Bu "kutsanma"nın ötesinde lanetlenme gibi bir durumdur.

Musa önderler atıyor

"Böylece oymaklarınızın bilge ve deneyimli kişiler olan ileri gelenlerini size önder atadım. Onlara biner, yüzer, ellişer, onar kişilik toplulukların sorumluluğunu verdim. Oymaklarınız için de yöneticiler görevlendirdim... Yargılarken kimseyi kayırmayın; küçüğe de, büyüğe de aynı gözle bakın. Hiç kimseden korkmayın. Yargı Tanrı'ya özgüdür. Çözemeyeceğiniz bir sorun olursa bana getirin, ben gerekeni yaparım." (Yas.1: 15-17)

Buradan anlaşılmaktadır ki, İsrailliler çoğalmıştır ve onları idare edebilmek için Musa kendisine bağlı sadık kişileri alt yöneticiler olarak atamaktadır. Buradaki yargılama kendi toplumu içindeki yargılama olarak anlaşılmalıdır. Çünkü "Yargı Tanrıya özgüdür" denilmesine rağmen, tanrının -Rab'in- başka halklar, ülkeler ve uluslara karşı ne kadar gaddar ve barbar olduğunu yukarda birkaç örnekte açıkladık. Sonuçta olabilecek "bir sorun" Musa'ya götürülmelidir. Anlaşılması gereken bütünlük içinde ele alınırsa Yargı Musa'ya "özgüdür".

Rab İsrail'i Cezalandırıyor

"RAB yakınmalarınızı duyunca öfkelendi ve şöyle ant içti:

Sizin yüzünüzden RAB bana da öfkelenerek, 'Sen de o ülkeye girmeyeceksin dedi… Ama yardımcın Nun oğlu Yeşu oraya girecek. Onu yüreklendir. İsrailliler'in ülkeyi mülk edinmesini o sağlayacak.` (Yas.1: 37-38)

`Ey egemen RAB, büyüklüğünü ve güçlü elini bana göstermeye başladın. Gökte ve yerde senin yaptığın yüce işleri yapabilecek başka bir tanrı yok! İzin ver de Şeria Irmağı'ndan geçip karşı yakadaki o verimli ülkeyi, o güzel dağlık bölgeyi ve Lübnan'ı göreyim… Ama RAB sizin yüzünüzden bana öfkelendi, yalvarışıma kulak asmadı. Bana, 'Yeter artık!' dedi, 'Bir daha bu konudan söz etme bana.'" (Yas.3: 24-26)

Cezalandırılan Musa'nın kendisidir. Elbette Musa da yakınanlar içindeydi. Musa'daki sadakatsizliğinin temeli Hira dağından inerken elindeki Tanrının talepleri kırarak (Çık. 32:19) fırlatması, *"Bu yüzden iki levhayı fırlatıp attım, gözünüzün önünde parçaladım."* (Yas.9: 17) **"yasa çiğnemek"** olarak unutulmamış olsa gerek. Fakat ne Musa, ne de Harun Rab'ı öfkelendirmesine rağmen herhangi bir cezaya maruz kalmışlardır. Bize öyle geliyor ki, Musa'nın ömrü **"vaad edilen"** ülkeye varmaya yetmediği için O'nun "o ülkeye giremeyeceği" Tevrat'a yansımıştır. Çünkü aynı gerekçe ağabeyi Harun içinde söz konusudur. 5. Kitapta yeni bir şeyin olmaması da bunun bir gerekçesi olarak gösterilebilir. Tevrat'ın 5. Kitaptan sonrasının Musa'ya ait olmadığı bilindiğinde bu gerekçe daha da elle tutulur hale gelmektedir. Buradan Musa'ya göre işlerin beklediği gibi yürümediği sonucu da çıkarılabilir. Her şeye rağmen İsraillilerin "ülkeyi mülk edinme" görevi yeni nesillere aktarılarak sürmektedir.

Rab'in "gökte" ve "yerde"ki büyüklüğü, yüceliği ve tekliği konusundaki tasvirler ilerde İslam'da daha fazla tekrarla vurgulanmalara vesile olacaktır. Kendisi için bir ömür hizmet sunan elçisinin yalvarışı karşısındaki "kulak asma"ma "yeter artık" deyip kesip atma anlaşılır durum değildir. Elbette Musa kendi kurgusunun sonucunu böyle planladıysa diyecek bir şey yok. O dönemine uygun iyi bir kurgu.

Bu arada öğreniyoruz ki, İsrailliler bir yenilgi de tatmışlardır,

"Sizi uyardım, ama dinlemediniz. RAB'bin buyruğuna karşı geldiniz. Kendinize güvenerek dağlık bölgeye çıktınız.. Dağlık bölgede yaşayan Amorlular size karşı çıktılar. Arılar gibi sizi kovaladılar. Seir'den Horma Kenti'ne dek sizi bozguna uğrattılar." (Yas.1: 43-44)

Anlaşılıyor ki bu yenilgide Rab'in İsraillilerin yanında yer almamış, onlara destek vermemiştir. Fakat Musa kendisiyle birlikte Rab'ini temize çıkarmaktadır. Suç yine "buyruğa karşı gelen"lerindir. Anlaşılan yaşlanan Musa'nın otoritede ve Rab'ini harekete geçirmede sorunlar yaşamaktadır.

İsrailliler Heşbon Kralı Sihon'u Bozguna Uğratıyor

"Sihon bizimle savaşmak için Yahesa'da bütün halkıyla karşımıza çıktı… Tanrımız RAB onu elimize teslim etti. Onu, oğullarını ve bütün halkını yok ettik… Bütün kentlerini ele geçirdik, hepsini yok ettik. Kadın, erkek, çocuk, kimseyi sağ bırakmadık." (Yas.2: 32-34)

İyi mi ettiniz diyelim ? Suçları neydi ? Bilinmez, büyük ihtimalle Musa'nın tanrısına inanmayanlardandı.

İsrailliler Başan Kralı Og'u Bozguna Uğratıyor

"Bundan sonra dönüp Başan'a doğru ilerledik. Başan Kralı Og'la ordusu bizimle savaşmak için Edrei'de karşımıza çıktı.. RAB bana, 'Ondan korkma!' dedi, 'Çünkü onu da ordusuyla ülkesini de senin eline teslim ettim. Amorlular'ın Heşbon'da yaşayan Kralı Sihon'a yaptığının aynısını ona da yapacaksın.' Böylece Tanrımız RAB, Başan Kralı Og'u ve halkını da elimize teslim etti. Hiçbirini sağ bırakmadan hepsini yok ettik… Heşbon Kralı Sihon'a yaptığımız gibi hepsini yok ettik. Her kenti, kadın, erkek ve çocuklarla birlikte, tümüyle yok ettik… Hayvanlara ve kentlerdeki mallara ise el koyduk." (Yas.3: 1-7)

Hem Heşbon'da hem de Başan'da Rab'in "buyruğu" ile yapılanların benzerini yukarda aktarmıştık. Barbarlığın başka örneklerinin bol olduğunu göstermek için aktarıyoruz. Soruna egemenlik savaşı deyip geçemeyiz. Bugüne kadar uzayan kutsal savaşların düşmanlık tohumları o günlerde ekilmiştir.

İsrailliler'den Söz Dinlemeleri İsteniyor

"Size verdiğim buyruklara hiçbir şey eklemeyin, hiçbir şey çıkarmayın. Ama size bildirdiğim Tanrınız RAB'bin buyruklarına uyun… İşte, Tanrım RAB'bin buyruğu uyarınca size kurallar, ilkeler verdim. Öyle ki, mülk edinmek için gideceğiniz ülkede bunlara uyasınız… Onlara sımsıkı bağlanın. Çünkü ne denli bilge ve anlayışlı olduğunuzu uluslara bunlar gösterecek. Bu kuralları duyunca, uluslar, 'Bu büyük ulus gerçekten bilge ve anlayışlı bir halk! Diyecek… Bugün size verdiğim bu yasa gibi adil kuralları, ilkeleri olan başka bir büyük ulus var mı? Ancak gördüklerinizi unutmamaya, yaşamınız boyunca aklınızdan çıkarmamaya dikkat edin ve uyanık olun. Bunları çocuklarınıza, torunlarınıza anlatın." (Yas.4: 2-9

Nedense bütün buyruk ve kurallar-ilkeler hep mülk edinme ile birleştiriliyor. Başka halk ve uluslaın durumlarından haberdar olmayanlar açısından elbette ileri sürülen ilke ve kurallar "bilgelik" olarak değer kazanabilir. Yukarda aktardığımız "casusluk" eylemlerinden gördüler ki, kendilerinden ileri daha "bilge" toplumlar da varmış. Evet, İsraillilerin "bu ilke ve kuralları" günümüze kadar ulaştığına göre başka faktörlerin yanı sıra, "bunlar" çocuklar ve torunlarına iyi aktarılmış. Bir anlamda Tevrat'ta ileri sürülen görev yerine getirilmiştir. Bugünkü İsrail devletinin temelinin bu olduğundan kuşku yoktur.

Puta Tapanlara Karşı Uyarı

"Öyle ki, kendiniz için erkek ya da kadın, yerde yaşayan hayvan ya da gökte uçan kuş, küçük kara hayvanı ya da aşağıda suda yaşayan balık suretinde, heykel biçiminde put yaparak yoldan sapmayasınız.... Gözlerinizi göklere kaldırıp güneşi, ayı, yıldızları -gök cisimlerini- görünce sakın aldanmayın; eğilip onlara tapmayın. Tanrınız RAB bunları göğün altındaki halklara pay olarak vermiştir.... Tanrınız RAB'bin sizinle yaptığı antlaşmayı unutmamaya, kendinize Tanrınız RAB'bin yasakladığı herhangi bir şeyin suretinde put yapmamaya dikkat edin.... Çünkü Tanrınız RAB yakıp yok eden bir ateştir; kıskanç bir Tanrı'dır... Ama Tanrınız RAB'bi arayacaksınız. Bütün yüreğinizle, bütün canınızla ararsanız, O'nu bulacaksınız... Sıkıntıya düştüğünüzde ve bütün bu olaylar başınıza geldiğinde, sonunda Tanrınız RAB'be dönecek, O'nun sözüne kulak vereceksiniz... Çünkü Tanrınız RAB acıyan bir Tanrı'dır. Sizi bırakmaz, yok etmez ve atalarınıza ant içerek yaptığı antlaşmayı unutmaz... "Bunun için, bugün RAB'bin yukarıda göklerde, aşağıda yeryüzünde Tanrı olduğunu, O'ndan başkası olmadığını bilin ve bunu aklınızdan çıkarmayın." (Yas.4: 16-39)

"Benden başka tanrın olmayacak." (Yas.5: 7)

*"Dinle, ey İsrail! Tanrımız RAB tek RAB'dir*fe*. D Not 6:4 "Tanrımız RAB tek RAB'dir" ya da "RAB Tanrımız'dır, yalnız ve yalnız RAB" veya "RAB Tanrımız'dır, RAB tektir". (Yas.6: 4) ... Ama beni seven, buyruklarıma uyan binlerce kuşağa*fd* sevgi gösteririm. (Yas.5: 10)*

Gökler de, göklerin gökleri de, yeryüzü ve içindeki her şey Tanrınız RAB'bindir." (Yas.10: 14-20)

Öncelikle doğaya tapanlar hedeftir. Eski Mısır'daki Güneş-Ay vb. tanrıların etkisi bilindiği için bizzat hedef gösterilmektedir. İlginç olanı insanların taptığı söylenilen "gök cisimleri"nin "göğün altındaki halklara pay olarak" verilmiş olması düşüncesidir. Burada "halklar" derken herhangi bir ayrım yapılmamaktadır. Hani, İsrailliler Rab'in karşısında ayrıcalıklıydı. Rab'in uyarısını ciddiye almayıp ta putlara tapanları "kıskanç"lığından dolayı yakıp yok eder. Eğer Rab yukarda ve aşağıda "tek" ise ve ondan başkası yoksa, kimi kimden kıskanıyor. Olmayan birşey üzerine bunca korku neden ? Hem yok edecek, hem de "acıyan bir Tanrı" olacak. Yok eden acımaz, acıyan zaten hoşgörülüdür ve af eder,

İsrailoğulları hurafe ve putlara tapınma konusunda Mısırlıların etkisinde kalmışlardı. Musa onlara tek Tanrıyı sunmasına rağmen, yer yer bu cehalete bağlılık devam etmiştir. Pagan törensel ayinlerinde Dana'ya tapınma uzun süre varlığını sürdürmüş, her fırsatta kendini yeniden gündemde tutmuş, duvar resimleriyle günümüze kadar taşınmıştır.

Sağda: Eski-Mısır'dan bir duvar resmi.
Solda: Harun'un Musa'ya rağmen On Emir'in inme sırasında "Buzağıya Tapınma Töreni" tablosu. (Nicolas Poussin)

yok etmez...

"Bir şeyin suretinden (kopyasından) put" yapılmasına karşı çıkılırken, bugüne kadar gördük ki Sinagog ve kiliselerin duvarları resimler (suretler) ile doludur. İnsanlar ikonların karşısında Musa ve Rab'ine dua ederler.. Sıkıntı sonucu Rab'a dönüş, genellikle korku ve çaresizliğin ürünüdür. Rab İsraillilere seslenmekte "benden başka tanrın olmayacak", burada "tanrı"nın tekilleştirildiği gayet açıktır. İlginç olan henüz, tekil Rab, başka ulusların da, yani tüm insanların ortak tanrısı seviyesine yükseltilmemiştir. Rab sevgisi de şartlıdır. "Beni sev ve buyruklarıma uy" ki seni seveyim. Nedense Yahudilerin Rab'ı iyiliklerine karşılık beklemektedir. Normalde erdem sahibi olmanın temel kıstaslarından biri yapılan iyiliklerden karşılık beklememektir. Mülke odaklanmış Musa ve Tanrısı nedense hep karşılık bekler. Aynı durum diğer tek tanrılı dinlere sirayet etmiştir. Burada Görüyoruz ki, Rab'in mülkiyeti de sınırsızdır.

Söz Dinlemezliğe Karşı Uyarı

"Tanrınız RAB atalarınıza, İbrahim'e, İshak'a, Yakup'a içtiği ant uyarınca, sizi vereceği ülkeye -inşa etmediğiniz büyük ve güzel kentleri, biriktirmediğiniz iyi (kıymetli-BN) eşyalarla dolu evleri, siz emek vermeden kazılmış sarnıçları, dikmediğiniz bağları, zeytinlikleri olan ülkeye- götürecek. Orada yiyip doyacaksınız.... O zaman dikkat edin! Sizi Mısır'dan, köle olduğunuz ülkeden çıkaran RAB'bi unutmayın... Tanrınız RAB'den korkacaksınız; O'na kulluk edecek ve O'nun adıyla ant içeceksiniz... Başka ilahların, çevrenizdeki ulusların taptığı hiçbir ilahın ardınca gitmeyeceksiniz.... Çünkü aranızda olan Tanrınız RAB kıskanç bir Tanrı'dır. Öfkelenirse sizi yeryüzünden yok eder." (Yas.6: 10-15)

"Tanrınız RAB'den korkun, O'na kulluk edin. O'na bağlı kalın ve O'nun adıyla ant için." (Yas.10:20)

Emek sarf etmeden hazıra konma buna denir. Başkaları emek verecek sen gidip asalakça bunu kendi mülkün edineceksin. Bu hırsızlık değil de nedir? Hem de böyle bir hırsızlık sana tapınman gereken Rab'in tarafından buyrulacak. Hangi dönemde olursa olsun, böyle bir buyruğun taraftar toplamaması düşünülemez. Tabii üzerine konmak istediğin değerlerin yaratıcıları ne olacağı hiç te önemli değil. Rab'in atalarınla antlaşma yaptı ya, esas sahiplerini "ortadan kaldırma" O'nun sorunu. Bunun böyle olmadığı, yürütülen barbarca savaşlar sonucu, bahsi geçen değerlerin hazırcıların eline geçtiği tarih kayıtlarında mevcuttur. Ayrıca neden böyle kıyak diğer kavimlere değil de, kendine devamlı başkaldıran, söz dinlemeyen İsrailoğullarına çekilir? Sorunun bizce cevabı; bahsi geçen Tanrı Tevrat'ı yazanların kafalarında uydurdukları Tanrıdır. Rab'in burada yine ikiyüzlü gösterilir. "Vaadin" arkasında sopa hemen gösterilmektedir. "Benden kork" ve bana "kulluk" (kölelik) et, başka "ilahlara" gitme, "öfkelenirsem" yok ederim. Yani "vaad" ve

tehdit içiçedir. Bu kitapta ilk defa "tanrıya kulluk" etme ile karşılaşıyoruz. Taraftar artınca, tehdit ve talebin sınırları da genişliyor.

Tanrı'nın Öz Halkı

"Tanrınız RAB mülk edinmek üzere gideceğiniz ülkeye sizi götürdüğünde, önünüzden birçok ulusu -Hititler'i, Girgaşlılar'ı, Amorlular'ı, Kenanlılar'ı, Perizliler'i, Hivliler'i, Yevuslular'ı, sizden daha büyük ve daha güçlü yedi ulusu- kovacak... Tanrınız RAB bu ulusları elinize teslim ettiğinde, onları bozguna uğrattığınızda, tümünü yok etmelisiniz. Bu uluslarla antlaşma yapmayacaksınız, onlara acımayacaksınız... Kız alıp vermeyeceksiniz. Kızlarınızı oğullarına vermeyeceksiniz; oğullarınıza da onlardan kız almayacaksınız..... Çünkü onlar oğullarınızı beni izlemekten saptıracak, başka ilahlara tapmalarına neden olacaklardır. O zaman RAB size öfkelenecek ve sizi çabucak yok edecek.... Onlara şöyle yapacaksınız: Sunaklarını yıkacak, dikili taşlarını parçalayacak, Aşera* putlarını devirecek, öbür putlarını yakacaksınız... Siz Tanrınız RAB için kutsal bir halksınız. Tanrınız RAB, öz halkı olmanız için, yeryüzündeki bütün halkların arasından sizi seçti." (*Yas.7: 1-6)

Neden bir halkın mutluluğu başka halkların mutsuzluğu üzerine kurulur? Böyle bir soruyu sorduğunuzda mutlaka "günaha" girmiş olursunuz. Yedi ulusu ülkelerinden kovma yerine "gök ve yer yüzünün" tanrısı Rab, İsraillilere yer yüzünde başka bir "ülke" neden vaad etmez? İsraillilere 40 yıl çektirdiği yetmezmiş gibi, yedi ulusu yurdundan kovup, yok etmekle, İsraillileri ödüllendirmek mi istemiş? Hem yok edeceksin, hem de onlarla antlaşma yapmayacaksın, kız alıp vermeyeceksin, diye buyuracaksın. Yok olanla böyle durumları yaşamak zaten olanak dışıdır. Tanrı enflasyonunun olduğu bir dünya alanında, Musa'nın Rab'inin böyle bir tedbire başvurması anlaşılır. Burada önceden üzerinde durmuş olduğumuz İsraillilerin Rab için "seçilmiş", "kutsal halk" olduğu tekrarlanmaktadır. Neden "kutsal" ve neden "seçilmiş" halk olduklarının cevabı yoktur.

Buyruklara Uyanlara Verilecek Ödül

"Bu ilkeleri dinler, onlara özenle uyarsanız, Tanrınız RAB atalarınıza ant içerek verdiği söz uyarınca sizinle yaptığı antlaşmaya bağlı kalacak. Sizi sevecek, kutsayacak, çoğaltacak. Atalarınıza ant içerek size söz verdiği ülkede rahminizin meyvesini, toprağınızın ürününü -tahılını, yeni şarabını, zeytinyağını- sığırlarınızın buzağılarını, sürülerinizin kuzularını bereketli kılacak." (Yas.7: 12-13)

"Tanrınız RAB sizi verimli bir ülkeye götürüyor. Öyle bir ülke ki, ırmakları, pınarları, derelerden tepelerden çıkan su kaynakları vardır;... buğdayı, arpası, üzümü, inciri, narı, zeytinyağı, balı vardır." (Yas.8: 7-8)

"Atalara" Ant içerek verilen sözlerin zaman dilimi açısından ele alındığında korkunç geniş bir zamanı kapsamaktadır. Tüm Tevrat verilerinden hareket edersek, İbrahim Peygamberin 175 yıl yaşadığı (yukarda anlatmıştık), İsraillilerin 400 yıl Mısır'da esir kaldıkları, 40 yıl çölde dolaştıkları dikkate alınıp toplandığında "vaad" edilen ülkeye varma süresi en az 605 yıl eder. Çok geniş bir zaman. İnsan sormadan edemiyor, o dönemim nesilleri çok mu sabırlıydı? Yoksa biz mi "şeytanca" düşünüyoruz? Yukarıda aktardığımız o dönem açısından kullanılan bu güzel sözlere bugün de inanacak insanlar az değildir. İlginç olan Musa'nın aktardığı "rahminizin meyvesinin" bereketli olması (bol çocuk) vb. sözler yaşanılan dünya içindir. Yani tarif edilen cennet bu dünyadadır. Diğer dinlerde göreceğiz, bu vb. "vaadler" olmayan "ölümden" sonraki bir dünya içindir.

(Bir dahaki sayımızda "Gidilecek ülke" bölümüyle devam edeceğiz.)

Köln

Hilde Domin (Çev.: Danyal Nacarlı)

Bu batık şehir
yalnız
benim için
batmış.

Ben yüzerim
bu sokaklarda.
Başkaları yürür.

Eski binaların
yeni büyük kapıları var
camdan.

Ölüler ve ben
yüzeriz biz
yeni kapılardan
eski evlerimize.

"Dinini… ve kitabını… iyi tanı!"
dosyamıza isimsiz gelen bir eleştiri ve açıklaması

Güney sayı 45 sayfa 42'de "Zinada taşlama, Tevrat'ta, Kuran'da ve Sümerlerde değişik şekillerde vardır." denmekte. Kuran'da taşlama yani recm yoktur. İslam hukukunun bazı mezheplerinde vardır. (Bakınız: Turan Dursun, Din Bu, Sayı 3, sf. 39)

Ayrıca böyle bir yazı dizisini başlattığınız için sağolun.

Açıklama:

Bahsi gecen eleştiri ile ilgili olarak, önce dikkatli okuyucumuza teşekkür ederiz.

Eleştirinin belirli oranda haklılık payı var çünkü doğrudan Tevrat ve İncil'de taşlama yer almasına rağmen, Diyanetin çevirdiği Kuran'da anda yaptığımız araştırmaya göre; Kuran'da bir ceza olarak "taşlama" (recm) kavramı yer almaz.

Bu sorunu yeri geldiğinde daha detaylı inceleyeceğiz. Bu çalışmanın Tevrat ve İncil bölümü bitmiştir. Kuran bölümü henüz detaylı incelenmemesine rağmen, yüzeysel araştırmaya göre Halife Ömer (634-644) döneminde **Kuran**'a ek yapılmış ve aynen aşağıdaki cümle eklenmiştir.

"Ash-shaikh wa 'sh-shaikha idha zayanā fa 'rjumūhumā albatata nakālan min allāh wa 'llah 'azīz wa hakīm" (Kaynak: Mâlik, Muvatta', Hudûd 10; İbn Mâce, Hudûd, 9; Ahmed b. Hanbel, V, 132, 183).

Almancası: *"Wenn ein bejahrter Mann und eine bejahrte Frau Unzucht treiben, so steinigt sie auf jeden Fall als Strafe Gottes. Und Gott ist gütig und weise."* (Kaynak: Friedrich Schwally: Über den Ursprung des Qorans. (Kuranın Kaynağı) In: Theodor Nöldeke (Hrsg.): Geschichte des Qorans. (Kuranın Tarihi 1. Kısım) Teil I, Dieterich, Leipzig 1909, S. 248)

Türkçesi: *"İhtiyar erkekle ihtiyar kadın zina ederlerse, onları mutlaka tanrıının cezası olarak recmedin. Tanrı iyi ve bilgedir."*

Taşlama olayının **Tevrat**'ta geçtiği yerler: (Lev. 24:14-16) (Lev. 20:27) (Yas. 13:10) (Yas. 21:21). Ve en ilginç olanı şöyle: *"Yas.22: 21: Kızı baba evinin kapısına çıkaracaklar. Kent halkı taşlayarak kızı öldürecek. Babasının evindeyken fuhuş yapmakla İsrail'de iğrençlik yapmıştır. Aranızdaki kötülüğü ortadan kaldıracaksınız"*.

İncil'de ise: Yuhanna İncilinde yer alan bölümüm doğru anlaşılabilmesi için olduğu gibi aktarıyoruz:

"Yu.8: 3-4 Din bilginleri ve Ferisiler, zina ederken yakalanmış bir kadın getirdiler. Kadını orta yere çıkararak İsa'ya, "Öğretmen, bu kadın tam zina ederken yakalandı" dediler.

Yu.8: 5 "Musa, Yasa'da bize böyle kadınların taşlanmasını buyurdu, sen ne dersin?"

Yu.8: 6 Bunları İsa'yı denemek amacıyla söylüyorlardı; O'nu suçlayabilmek için bir neden arıyorlardı. İsa eğilmiş, parmağıyla toprağa yazı yazıyordu.

Yu.8: 7 Durmadan aynı soruyu sormaları üzerine doğruldu ve "İçinizde kim günahsızsa, ilk taşı o atsın!" dedi.

Yu.8: 8 Sonra yine eğildi, toprağa yazmaya başladı.

Yu.8: 9 Bunu işittikleri zaman, başta yaşlılar olmak üzere, birer birer dışarı çıkıp İsa'yı yalnız bıraktılar. Kadın ise orta yerde duruyordu.

Yu.8: 10 İsa doğrulup ona, "Kadın, nerede onlar? Hiçbiri seni yargılamadı mı?" diye sordu.

Yu.8: 11 Kadın, "Hiçbiri, Efendim" dedi. İsa, "Ben de seni yargılamıyorum" dedi. "Git, artık bundan sonra günah işleme!"

Sanıyoruz tatmin edici bir açıklama yapabildik. Dikkatli okuyucularımızın eleştiri ve önerilerine her zaman ihtiyacımız var.

GÜNEY

Yazla Gelen

H. Tuğrul Atasoy

Günler uzayıp havalar ısındığında
Hafifler omuzlarındaki yük
Çıplak ayaklarını uzatmak
Zihnini rahatlatır
Üşüme korkun olmadan
Dertlerini dışarıya
Açık havaya salmak iyidir
Duvarlar arasında kalmaktansa
Mesafeler uzar seyrelir karaltılar

Reklamlar
İnsana ve Doğaya Karşı...

GÜNEY

Kapitalizm, mantığının ve temel işleyiş 'yasalarının' bir sonucu olarak, her seferinde daha çok üretmeden varolamıyor veya her ileri aşamada daha çok üretmeye mahkûm. Lâkin, her seferinde daha çok üretebilmesi, üretilenin tüketilmesiyle mümkün. İkincisi, kapitalist üretimde asıl amaç insan ihtiyaçlarını karşılamak değil, kâr etmek üzere değişim değeri üretmektir. İnsan ihtiyaçlarının tatmin edilmesi gereğiyse, kâr etmenin bir türevidir. Oysa medenî bir insan toplumunda, insan ihtiyaçlarını tatmin etmek üzere kullanım değeri üretilmesi gerekirdi. Şimdilerde insanlığın yüzyüze geldiği sayısız kötülükler ve saçmalıklar, araçlarla amaçların yerdegiştirmesi ters-yüz olması, velhasıl öküzün arabanın arkasına koşulmasının sonucu... Bu kepazelik kendinden menkûl bir bilim ve sürekli kutsanan bir yeni, yenilik/yenilikçilik retoriğiyle tartışılır ve anlaşılır olmaktan çıkıyor. Sistem üretim ve tüketim çılgınlığı üzerine oturuyor ama bu dünyada üretimin de tüketimin de bir karşılığı var, olması gerekiyor. Zira dünyanın kaynakları sınırsız değil. Türkçenin henüz öztürkçeleştirilmediği dönemde, tüketim ve tüketici yerine, istihlâk ve müstehlik kelimeleri kullanılırdı. Bilindiği gibi, istihlâk helâk'tan türemedir. Helâk: mahvolma, ölme, harcanma... gibi anlamlara geliyor. Fransızca'da Latince cum-summa dan türeme kelimelerden biri olan consumer de bitirmek, yok etmek, öldürmek, yakıp kül etmek... gibi anlamlarla yüklü... O halde insanların yaptıklarının, ne anlama geldiğinin bilincinde olmaları önemli. Eğer daha çok tüketmek daha çok tahrip etmek, daha çok yok etmek, daha çok kirletmek, daha çok atık [çöp] demekse, şu tüketim çılgınlığının saçmalığı açık değil mi? Bu sefil durum bir önkabule dayanıyor: daha çok tüketmek daha büyük mutlulukla özdeş sayılıyor. Tükettiğin kadar mutlusun, tükettikçe mutlusun, ne kadar çok tüketirsen o kadar çok mutlusun... Elbette çelişki ve saçmalık bununla sınırlı değil, öyle bir burjuva uygarlığı ki, birilerinin [azınlık] daha çok tüketebilmesi, başkalarının [çoğunluk] gerekli olanı tüketemez duruma gelmesiyle, yaşam için gerekli asgarî araçlardan yoksun bırakılmasıyla mümkün... Şimdilerde 1 milyar insan açlıkla cebelleşiyor, yılda silahlanmaya 1400 milyar dolar, reklamlara da 450 milyar dolar harcanıyor... Sadece bu rakamlar burjuva uygarlığının ne menem bir şey olduğunu, insanlığı ne duruma getirdiğini göstermeye yeterli değil mi? Maddi tüketimle insan mutluluğu arasında doğru yönde bir ilişki olduğunu varsaymaktan daha büyük aymazlık olabilir mi? Sistem, çoğunluğu akıl almaz bir sefalete mahkûm ederken, çok tüketen azınlığı da insanlıktan çıkarıyor ama ne hikmetse ona da 'mutlu azınlık' diyorlar... Demek ki, herkes için aynı anlama gelen bir mutluluk tanımı yok... İşte onca övünülen, onca yüceltilen kapitalist uygarlığın marifeti... Ortalıkta medeniyet tanımına uygun bir şey var mı?

Adına yarışır, medenî bir insan toplumunun bazı değerlere dayanması gerekir, işte paylaşım, dostluk, kardeşlik, karşılıklı saygı ve sevgi, zayıfları kayırma, hoşgörü, eşitlik ve özgürlük bilinci, estetik duyarlılık, estetik-entelektüel etkinlik, v.b... Sadece ahlâk dışı değil, ahlâka da karşı olan kapitalizmin kitabında bunların hiçbirine yer yoktur. Orada söz konusu olan rekabet, para, güçlünün yasasıdır ve insanın ürettiği eşya [şeyler] onu üreten insandan daha 'değerlidir'... Kapitalist sistemin devamı için daha çok üretme zorunluluğu var ama üretmekle iş bitiyor. Üretilenin mutlaka satılması [realizasyon]

gerekiyor. Fakat sistemin kaçınılmaz olarak bir kutupta zenginlik biriktirmesi, karşı kutupta yoksulluk ve sefalet biriktirmesine bağlı olduğu için, üretilenin satılması yani realizasyon ekseri sorun oluyor. Kapitalizm toplumsal eşitsizlik yaratmadan ve onu derinleştirmeden yol alamıyor. İşte reklamın ve reklamcının pis misyonu bu aşamada ortaya çıkıyor ve söz konusu pürüzü aşmak üzere devreye giriyor. Reklam potansiyel müşterilerin [satın alabilir durumda olanlar] daha fazla satın almasını sağlamak üzere kelimeleri deforme ediyor, dili ve sembolleri manipüle ediyor, kelimelerin ve kavramların içini boşaltıyor. İnsanlarda satın alma istek ve arzusunu harekete geçirmek için göze pek görünmeyen bir strateji uyguluyor. Bütün bu reklam stratejisinin amacı insanları satın almaya ikna etmek ve o amaç için aldatmaktır. Reklam, kimi zaman gülünç, kimi zaman 'sempatik', kimi zaman da şaşırtıcı görüntü, imaj ve dille tehlikeli bir iş yapıyor, sürekli yenilenen bıktırıcı imajlar, sözler, görüntüler, sesler, vb. insanları alıklaştırıp- yaşamın anlamını yok ediyor. İnsanların düşünme yeteneğini köreltiyor, iyiyle-kötü, doğruyla-yanlış, güzelle-çirkin ayrımı yapmasını zorlaştırıyor. Bunları yazarken reklamcı taifesinin: "siz insanları akılsız, öyle kolay kandırılır yaratıklar olarak mı görüyorsunuz, bu onlara hakarettir..." dediklerini duyar gibiyim ama dananın kuyruğu öyle değil. Zira yaptıkları söylediklerini yalanlıyor. Asıl amaçları insanları satın almaya ikna etmek üzere etkilemek değil mi? Oysa insanlar pekâlâ manipüle edilebiliyor ve etkilenebiliyor ve şartlandırılabiliyor... Elbette bıktırıcı tekrar da işlevsiz değil. Bu yüzden George Orwell haklı olarak: "64 bininci tekrarda herşey gerçek haline gelir" demişti... Gerçekten bir şey ne kadar çok tekrarlanırsa bilinçaltına yerleşme olasılığı da doğru orantılı olarak büyüyor... Bu konuda şartlı refleks denilenle ilgili bildiğinizi hatırlamanız yeterli... Fakat reklâmcı sadece mal satmanın hizmetinde değil, politika pazarında da etkili, zira politika da giderek metalaşmış bir faaliyete dönüştü. Seçilmenin yolu artık reklamdan ve reklamcıdan geçiyor. Bu politikanın iflası demektir. Şunun için ki, mâlûm "politika toplumsal yaşamı adalet içinde düzenlemek" anlamındadır... Oysa reklam ve reklamcının istediği yurttaş değil tüketicidir... Reklamcının başarısı insana insanlığını unutturmaktan geçiyor. Ünlü çokuluslu reklam şirketi DDB'nin patronu Bill Benbach: "Onları bön ve aptal hale getir [Keep them simple and stupid]" derken, reklamla amaçlananın ne olduğunu pek de nâzik olmayan bir üslûpla ifade ediyordu... Reklamcı her türlü imkân ve aracı kullanarak potansiyel müşteriyi satın almaya ikna ediyor. Bu amaçla insanları 'çocuklaştırması' gerekiyor... Başka türlü söylersek reklamcının imâl etmek istediği insan 'çocuk olarak kalmış, çocuklaşmış büyüklerdir'... 'büyümüş te küçülmüş' değil de, küçülmüş de büyümüş... Şu malı veya hizmeti satın alırsan mutlu olursun, almadığın zaman mutsuzsun. O halde reklamın önce insanda mutsuzluk duygusu, eksiklik duygusu yaratması gerekiyor ki, mutluluğa terfi etmek üzere önerilen ürünü satın alsın. Velhasıl mutsuzluk durumundan kurtulmanın yolu satın almaktan geçiyor... Elbette sadece satın almak değil, herkesin aynı şeyi satın alması, daha çok, daha çok ve daha çok satın alması... durmadan satın alması... Öyle bir insan ki, nedensiz ve amaçsız, dur durak bilmeden satın alıyor, satın almak için satın alıyor ve satın aldığı için 'mutlu' olduğunu sanıyor. Reklam sahip ol diyor, insan ol demesi mümkün değil. Metroda bir reklam gözüme batmıştı... batmaması mümkün mü... İştahla çikolatalı pastayı yiyen genç kızın resminin altında: "Mutlu et kendini" yazılmıştı. Reklamda sanki iki farklı kişilik resmediliyordu veya genç kızın kişiliği ikiye bölünmüştü: Biri mutsuz olan ve pastayı yiyince mutlu olacak olan, diğeri de yeme fiilini gerçekleştirmek üzere pastayı satın alacak olan... Reklamların tahribatının nerelere vardığının sadece bir örneği... Asgari sağduyu ve düşünme yeteneğine sahip biri daha çok sahip olmak eşittir daha büyük mutluluk denklemine itibar eder mi? Ne kadar sembol ve değer varsa insanları tüketim düşkünü, tüketim bağımlısı [alkol, uyuşturucu... bağımlısı gibi] yapmak üzere seferber ediliyor...

Bir şey üretmek demek doğadan bir şeyler almak, eksiltmek demek ve kullanılan doğal kaynaklar sınırsız değil. Kapitalist üretim ve onu meşrulaştıran kendinden menkûl "iktisat bilimi", doğal kaynakların sınırsız olduğunu ilân etti. Böyle bir saçmalığa insanlar inandırıldı. Reklamlar her gün binlerce defa 'daha çok tüket' diyor lâkin üretilenin çoğu çöpe atılıyor. Çöpe atmak için üretimin kural haline geldiği bir dünyada milyonlarca insan açlıktan ölüyor ve hâlâ kapitalist üretim tarzının yegane rasyonel üretim tarzı olduğuna insanlar inandırılmak isteniyor. Üretim ve tüketim çılgınlığı ve atıklar doğa tahribatını derinleştirirken, insanı, toplumu ve doğayı kirletiyor. Aslında çöp dağlarına bakarak in-

sanlığın içine sürüklendiği sefil manzaraya dair fikir edinmek mümkün... Reklamlar üretilenin eskimesine izin vermiyor. Yeni olan muteberdir düşüncesi sürekli yenilenip, tam bir saplantı haline getiriliyor ve tabii durmadan şeylerin yenileri üretiliyor ve yeniye sahip olmak mutlu olmak demek... Reklamlar ürün fiyatlarını yükseltiyor ve 'kaliteyi ucuza' aldığını sanan şanslı tüketiciye yükleniyor. Ödediğiniz fiyata reklam maliyeti de dahil...

Reklamlar basın özgürlüğünün de düşmanı. Şimdilerde yazılı basın, radyo ve televizyon reklamlarla ayakta kalabiliyor ve reklamı verenler de büyük çokuluslu şirketler. Şirketler reklamı kestiğinde televizyonun da fişi kesiliyor, gazeteler kapanıyor, radyolar susuyor. Böyle bir durumda gazetecilerin reklamı eleştirmesi mümkün mü? Reklamı yapılan malın kalitesine dair itirazda bulunabilir misiniz? Zaten reklam tek yönlüdür ve reklama maruz kalanın söz hakkı yoktur. Reklamlara dair eleştirel bir yazının, haberin yayınlanması mümkün mü? O zaman ancak reklamı sorun etmeyenler büyük medyada yer bulabilirler ve yalan ve tahrifat korosuna dahil olabilirler. Mesele okuduğunuz bu yazının veya benzerlerinin büyük gazetelerde yayınlanması, televizyonlarda yankı bulması mümkün mü? Böyle bir ortamda da başta yazılı basın olmak üzere medya denilenin bir tür reklam kataloguna dönüşmesi kaçınılmaz... Oysa basının [veya medyanın densin] adına lâyık olabilmesi, paranın ve devletin iktidarından bağımsız olmasıyla mümkündür.

Reklamlar israfın hizmetinde ve insanlara markalarla tuzak kuruluyor. Marka, malın kalitesini sorun etmeyi engelliyor ve değerinin çok üstünde satmanın da garantisi. Üstelik marka mal almak marifet sayılıyor. Ucuzluk kampanyaları ve promosyonlar israfı daha da büyütüyor. İnsanlar ucuza satın alma yanılsaması tuzağına düşürülüyor. İki alana üçüncüsü bedava türü kampanyalar insanlara ihtiyaçları olmayan şeyleri satmak demek. Bir insanın ihtiyacı olmayan şeyleri ucuz olduğu için satın alması ne anlama geliyor? Ucuza satın alma da ekseri bir yanılsama olmak kaydıyla. Kaldı ki, gerçekten ucuzsa bile ucuza satın almak uzun vadede itibar edilebilir bir şey de olmamalıdır. Mallar emek harcanarak üretiliyor ve ucuza üretilmesinin koşullarından biri ve başlıcası da üreticinin, işçinin, esnafın, çiftçinin aşırı sömürülmesidir ki, bunun uzun vadede bumerang etkisi yaratması kaçınılmazdır. Reklamlar satın alma gücü olmayan insanları da 'marka' mallar satın almaya özendirip borçlandırarak düşük gelirli ailelerde gereksiz sıkıntılar, dramlar, huzursuzluklar yaratıyor, gençleri suça özendiriyor...

Tüketiciyi manipüle eden, gereksiz ihtiyaçlar yaratan, doğa tahribatını derinleştiren, erkek egemenliğini ve önyargıları pekiştiren, ürün fiyatlarını yükselten, insanları bunaltan, çevreyi kirletip-çirkinleştiren, sürekli yalan söyleyen... reklamlara karşı çıkmak gerekli ve mümkün. Bu saldırıya başta örgütlenerek, örgütlerle karşı çıkmak mümkün ama bireysel planda da yapılabilecek şeyler var ve bu ikisi birbirini tamamlamak durumunda. Reklam karşıtı örgütler oluşturmak ve muhalif örgütlerin bu konuda duyarlı ve sorumlu davranmalarını sağlamak için çaba harcanabilir. Kaldı ki, kapitalizme karşı mücadele ettiğini söyleyen örgütlerin reklamın tahribatı karşısında tepkisiz kalmaları, onu ciddiye almamaları anlaşılır bir şey değildir... Her birimiz gönüllü yetingenlik tercihi yapabiliriz. Sade yaşamanın, azla yetinmenin insanlık demek olduğu düşüncesini yaygınlaştırmak üzere pekâlâ işe kendimizden başlayabiliriz... Kapitalizmin ve reklamların dayattığını değil de ihtiyacımız olana sahip olmakla yetinebiliriz. İsraf ordusundan firar edebiliriz. Bir şeyi satın almadan önce ve mutlaka bu bana gerçekten gerekli mi? sorusunu sorabiliriz. Reklamların kölesi olmamanın mümkün ve gerekli olduğunu kendi yaşamımızda gösterebiliriz. İnsan mutluluğuyla sahip olunan eşya arasında doğru yönde bir ilişki olduğuna dair genel-geçer yaygın ama saçma kabulün dışına çıkabiliriz. Asıl zenginliğin meta dünyasının dışında olabileceği düşüncesini yaygınlaştırabiliriz. Bunun için de işe sürüden ayrılarak başlayabiliriz... Bu vesileyle reklamı sanat sayanlarla, reklamlarda rol alan sanatçılara da bir çift sözüm var: Bir kere reklam kirletiyor ve kirletme eylemiyle sanatın bir ve aynı şey sayılması abestir. Bizzat reklamın varlık nedeni sanatın ve sanatçının inkârıdır; ikincisi, gerçek sanatçının reklamlarda rol alması, bir şekilde reklama bulaşması kabul edilebilir değildir. İnsanları aldatıp-alıklaştıran, kirli ve kirleten reklamlarda rol almayı, bu sefil oyunda kendini maskara etmeyi içine sindiren biri kendi varlık nedenine ve kendi etiğine ihanet etmiştir. Sanat güzelin ve daha güzelin, hayatı güzelleştirmenin, ona anlam katıp-zenginleştirmenin hizmetinde, reklam da yalanın, insanı ve toplumu kirletmenin, doğayı tahrip etmenin hizmetinde olduğuna göre...

Sinema Notları

Anuş Pazarcıyan

Bu dönemde gördüğüm filmler içinde beni en etkileyen iki filmden biri Veit Harlan üzerine bir belgesel ile Filistin'de Şabra/ Şatila kampında gerçekleştirilen katliam üzerine yapılmış bir animasyon filmi oldu.

Tipik bir rüzgar gülü/ sanatçı ve sanatçının toplumsal sorumluluğu

| Veit Harlan (Im Schatten Jud Süss')
(Jud Süss'ün gölgesinde Veit Harlan, Almanya 2009)

Yönetmen: Felix Moeller
Konuşanlar: Thomas Harlan, Maria Koerber, Jan Harlan, Christiane Kubrick, August Zirner vd.

Veit Harlan 1930'lı yılların ortalarına dek sinema oyuncusu olarak yer aldığı bir dizi drama filminde sevilen bir oyuncu idi. 1933'de kendini rüzgara göre ayarladı. Nazi'lerin iktidarı ele geçirmesinden sonra NSDAP'nin merkez yayın organı konumundaki Völkischer Beobachter'de yayınlanan bir röportajda Nazilerin politikasını öven, hedefleri ile hemfikir olduğunu belirten bir tavır takındı.1935'de "Pompadour" ile başladığı yönetmenlik hayatında Nazi imparatorluğunun sonuna (1945'e) kadar çektiği 20 drama filmi, Almanya'da ve Almanya dışında 100 milyondan fazla seyirci çekti. Bu o dönem için bir rekordu. 1937'de çektiği "Der Herrscher" (İktidar Sahibi) isimli ve Nazilerin "Führer" (Rehber/Yol Gösteren) ideolojisine uygun propaganda filmi, Harlan için Nazi propaganda aygıtına giriş bileti oldu. Filmi çok beğenen Propaganda Bakanı Joseph Goebbels Harlan'ı rejimin resmi propaganda aygıtının içine aldı. Leni Riefenstahl yanında, V. Harlan Nazi propaganda filmlerinin önemli iki yönetmeninden biri haline geldi. V. Harlan'ın 1937-45 arasında çektiği filmlerin tümü Nazi Propaganda Bakanlığı tarafından finanse edilen, senaryoları bakanlığın onayını alan filmler oldu. 1940'da V. Harlan, Lion Feuchtwanger'in 1925'de yayınlanan ve 1920'li yıllarda egemen olan antisemit önyargıları sorgulayan Jud Süss adlı romanından yola çıkarak, romanın hümanist ve antisemitizime karşı genel yakılışımını tersine çevirip, açık antisemit bir propaganda filmi yaptı. Yahudiler hakkındaki tüm antisemit önyargıları sinema diline ustaca aktaran film Avrupa'daki Yahudileri yok etme pratiğinin, Yahudilere karşı soykırımın ideolojik hazırlığında kul-

lanılan en önemli, en popüler araçlardan biri oldu. V. Harlan adı bütün dünyada Jud Süss ile ünlendi ve bundan böyle bu iki isim birlikte anılır hale geldi.

V. Harlan'ın Jud Süss'ten sonra çektiği filmler de, yürüyen savaşta Nazi imparatorluğunun kitleleri savaşa katma ihtiyaçlarına uygun olarak drama formatında çekilmiş fimler oldu. Savaşın bitimine yakın, 1945'in Şubatında çekimi biten "Kolberg", o zamana kadar çekilmiş olan "bütün zamanların en büyük bütçeli filmi" idi. Renkli çekilen filmde 10 binlerce asker figüran olarak yer almış, film çekimi için yer yer cephelerden askerler sete taşınmıştı. Sonuna kadar direnme, teslim olmama, sonunda düşmanı geri püskürtme efsanesi olan Kolberg, tamamlandıktan sonra Almanya'da ancak Nazi Partisi'nin yöneticilerine bunkerlerde gösterilme fırsatı buldu.

Savaş ertesinde, Nazi imparatorluğunun en önemli sanatçı destekçilerinden, Nazi propagandasının en önemli üretecilerinden biri olan V. Harlan, kendini yine rüzgara göre ayarladı. Kendi isteği ile baş vurduğu "Nazilikten arınma" programında ("Entnazifizierung") temiz kağıdı aldı."Demokrat" oldu. Nazilerin döneminde yalnızca "sanat"ını yapan, Jud Süss gibi açık propaganda filmlerinde ise Nazi yöneticilerince filmi yapmaya zorlanan, aslında apolitik bir sanatçıydı yalnızca! Şimdi de tek isteği vardı: Sanatını icra etmek! V. Harlan insan belleğinin unutma özürlüsü olduğundan yola çıkıyordu. Ayrıca Almanya'da kalıp da Nazi Partisi ile şu veya bu biçimde işbirliği içine girmemiş sanatçı sayısı olağanüstü azdı. Almanya'nın yeniden kuruluşunda dayanılacak seçkinler içinde Nazi imparatorluğu döneminde seçkinler içinde yer almayan kimse yok gibi idi. Buna rağmen V. Harlan'ın rejim içindeki rolünü unutmayanlar da vardı. 1949'da "Nazi Rejimi tarafından takibata uğrayanlar örgütü-VVN"in şikayeti üzerine V. Harlan'a karşı "Yahudi soykırımına yardımcı olmak" suçlaması ile dava açıldı. Dava geçmiş ile yüzleşmek isteyen antifaşistlerle, geçmiş üzerine sünger çekip, yola kaldıkları yerden devam etmek isteyen Nazi eskileri arasında bir hesaplaşma alanı oldu. Mart 1949'da Hamburg'ta görülen davada "kişisel suçu ispatlanamadığı", "film ile soykırım arasında nedensellik bağı kurulamadığı" gerekçesiyle V. Harlan beraat etti. Bir kez daha "aklanan!" V. Harlan, mahkeme kapısından taraftarlarının omuzlarında çıktı. Savcılık sonuca itiraz etti. Davanın görüldüğü Hamburg İngiliz işgal bölgesi idi. İngiltere'nin denetimindeki üst yargı organı beraat kararını bozdu. Kararı bozma gerekçesinde Jud Süss filminin "Yahudi soykırımının hazırlanmasında kullanılan özsel öneme sahip bir araç" olduğu tespit ediliyordu. Yeniden görülen davada V. Harlan, Nazilerin kendi sanatını kötüye kullandığı, kendisinin Jud Süss'ü çekmeye zorlandığı, filmi çekmemesi halinde hayatının tehlikeye gireceği şeklinde bir savunma yaptı. Mahkeme bu savunma temelinde 29 Nisan 1950'de V. Harlan hakkında bir kez daha beraat kararı aldı.

Felix Moeller 2009'da çektiği belgeselde V. Harlan'ın iki ayrı evlilikten olan oğulları ve kızları, onların çocukları (V. Harlan'ın torunları), birinci dereceden kimi yakın akrabaları ile konuşmalar ve filmlerinden parçalar, aile filmlerinden parçalar, albümlerinden resimler vb. temelinde işte bu rüzgar gülü/sinemacının, ruhunu -güya sanatını yapabilmek gerekçesiyle- şeytana satmaya hazır olan bu oportünistin mükemmel bir portresini çiziyor. Filmde bir yandan V. Harlan'ı tanırken, bir yandan da onun çocuklarının, torunlarının, yakın akrabalarının her birinin ona nasıl yaklaştığını, kendi geçmişleriyle nasıl yaşadıklarını, yüzleşmeye hazır olup olmadıklarını görüyorsunuz. Bunu görürken çoğunluğun nasıl bir haklı çıkarma tavrı içinde olup, yüzleşmeye hazır olanları (örneğin büyük oğul Thomas'ı) adeta "sevgili babanın hatırasını kirtleten hain" olarak değerlendirdiklerini görüp irkiliyorsunuz. V. Harlan faşist barbarlığın "sanatçı" destekçilerinin nasıl düşünüp, davrandıklarını görmek, sanatçının toplumsal sorumluluğu üzerine tartışmak için mükemmel bir film. İki saatlik bir belgeseli seyretmek zordur. Bu filmde o zorluğu hiç yaşamıyorsunuz. Moeller çok iyi bir iş yapmış. Fırsatını bulduğunuzda -herhalde ancak festivallerde gelir- görmenizi öneririm. ✦

Çizgi Filmle Savaş Karşıtlığı

| Waltz with Bashir
(Beşirle Dans, Fransa/İsrail 2008)

Yönetmen: Ari Folman

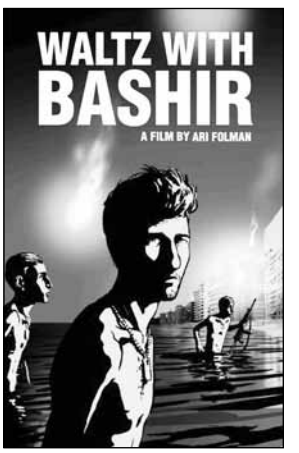

Ari Folman, Katliamın 20 yıl ertesinde Sabra ve Şatila katliamında rolünü sorgulayan, bilinçaltına attıklarını bilince çıkarmaya çalışan bir İsrail'li filmci. Animasyon filmi olarak anlatıyor öyküsünü. Animasyon resimleri, "gerçek" sinema filminden daha derine işliyor. Animasyon yoluyla soyutlama / yabancılaştırma ile anlatılan öykü adeta özelden çıkıp genelleşiyor. İlginç bir yöntem bu. Animasyon resimlerinden de birinci derecede sorumlu olan Ari Folman'ın bu yöntemi başka filmlerde de kullanması ilginç olacaktır.

Ari Folman, der 1982'de İsrail ve Lübnan'ı bir süre işgal ettiğinde, bu işgal savaşında yer alan genç İsrailli askerlerden biri. Olayın üzerinden yirmi yıl geçtikten sonra geceleri gördüğü bir karabasanın peşini izliyor. Karabasanda bir sürü azgın köpek havlayarak kovalıyorlar Folman'ı. Folman'ın bir meyhanede aynı dönemde Lübnan'da birlikte olduğu bir arkadaşı ile sohbeti ile başlıyor film. Film boyunca bu iki arkadaşın sohbetleri temelinde ve giderek başka biçimlere bürünen karabasanlar temelinde 1982'ye ait anılar kat kat soyunarak açığa çıkıyorlar. Unutulmak istenen, üzeri gündelik hayatla örtülen, perdelenen gerçekler birer birer hatırlanmaya başlanıyor. Bu temelde Lübnanlı falanjist milislerin, Falanjist Partinin başı Beşir Cemayel'in bir suikastte öldürülmesinin ertesinde, intikam alma adına Sabra ve Şatila'da Filistin mülteci kampında, silahsız Filistinli emekçilere karşı gerçekleştirdikleri katliamda, İsrail'li işgacilerin nasıl bir rol oynadığını görüyoruz. Onlar destekledikleri falanjistlerin ikibine yakın insanı katletmesini güvenlikli mevzilerden seyrediyorlar! Filmin sonuna doğru animasyon yerini birden gerçek belgesel resimlere bırakıyor. Beşir'le Vals, son dönemde gördüğüm, savaşın insanları nasıl insanlıktan çıkardığını, genç insanların nasıl birer duygusuz ölüm makinelerine döndüğünü gösteren, onun ruhlarda açtığı derin yaraların kapanmış görünse bile kapanmadığını gösteren, geçerken İsrail'in Lübnan'a karşı yürüttüğü savaşın nasıl haksız bir savaş olduğunu gösteren (bu filmin önemli ölçüde İsrail Film Fonu tarafından finanse edildiği bilindiğinde ilginç) sorgulayan etkileyici bir savaş karşıtı film.

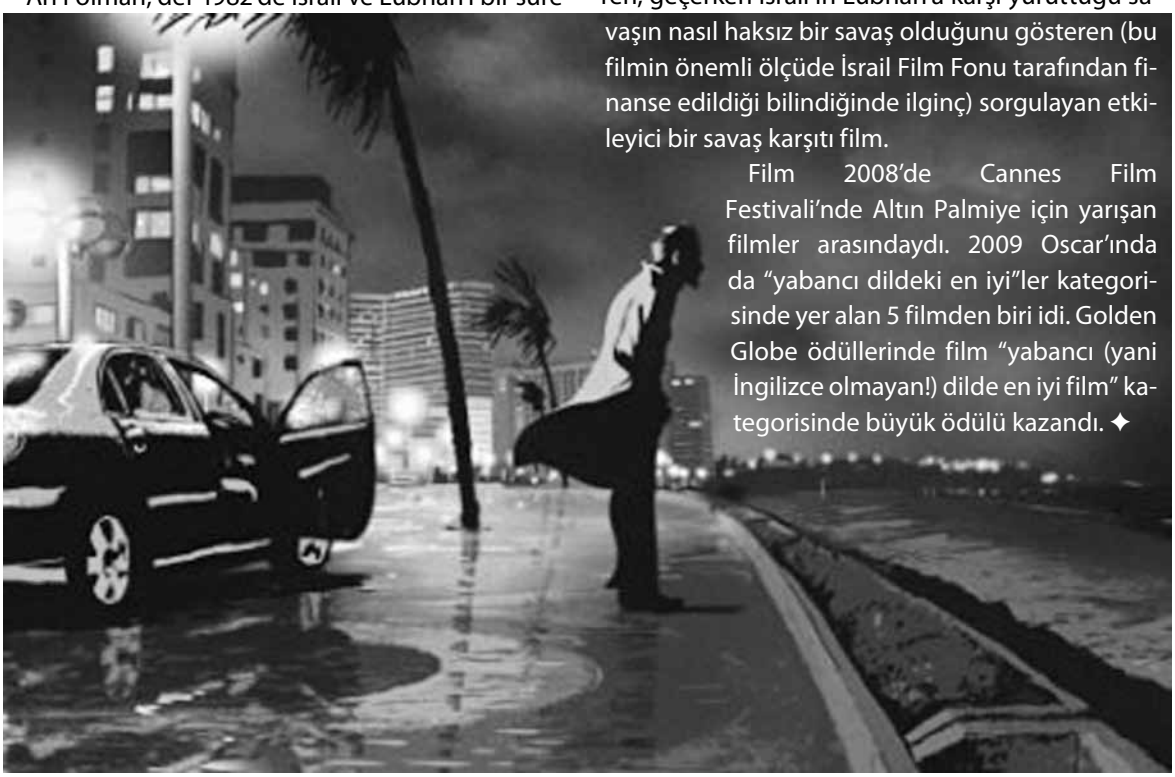

Film 2008'de Cannes Film Festivali'nde Altın Palmiye için yarışan filmler arasındaydı. 2009 Oscar'ında da "yabancı dildeki en iyi"ler kategorisinde yer alan 5 filmden biri idi. Golden Globe ödüllerinde film "yabancı (yani İngilizce olmayan!) dilde en iyi film" kategorisinde büyük ödülü kazandı. ✦

Yeni Jim Jarmush
No Limits–No Kontrol

| The Limits of Control
(ABD 2009)

Yönetmen ve Senaryo: Jim Jarmusch
Oyuncular: Isaach de Bankolé, Bill Murray, Tilda Swinton, vd.

Jim Jarmusch her yeni filmini merakla beklediğim, gerçek anlamda "bağımsız sinema" ürünleri veren Amerikalı yönetmenlerden biri. Gerçek anlamda bağımsız sinemadan anladığım, pazar/seyirci kaygısı olmaksızın, yapımcının isteklerinin dikkate alınma zorunluluğu olmaksızın var olan/ yapılan/ yaşayan sinema. Tabii bu piyasa ekonomisinde çok az sinemacının yapabileceği bir lüks. Jim Jarmusch bu lüksü olağanüstü yeteneği, en başından takındığı tavizsiz tavrı ve sinemacı dostlarının desteğiyle kazanmış bir yönetmen. Filmleri seyirciyi, gördüğü -çoğunlukla olağanüstü bir durağanlık içinde, hareketin adeta donduğu, alışılmış modern/ hızlı temponun dışında bir tempoda gördüğü- resimleri, olayları kendi beyninde yaşamaya, yorumlamaya, yeniden kurgulamaya, kendi filmini yapmaya davet eden filmler. Her Jarmusch filmi, onu gören her seyircinin kendi yorumunu katabileceği "kendi filmi" haline getirebileceği, yoruma açık filmlerdir. Tabii seyirciyi "çalışma"ya davet eden bu filmler, ortalama film seyircisi için seyri zor, yer yer "bu ne yahu" diyeceği, sıkılabileceği filmler. Fakat onlar için de, eğer kendilerini filmin akışına ve hızına bırakabilirlerse, olağanüstü resimlerin gizemine kapılırlarsa, sevecekleri, unutmayacakları resimleri beraberinde götürecekleri filmlerdir. Benim kendi kendime "iyi film" için koyduğum bir kıstas var: Bir filmden onu gördükten çok zaman sonra hatırladığım resimler/ sahneler/ müzik vb. Eğer bir filmden onu gördükten sonra, gördüğüm sırada zevk alsam bile, birkaç yıl sonra hiçbir iz kalmıyorsa, o benim için iyi film değildir. Şimdiye kadar gördüğüm Jim Jarmusch filmleri bende en çok iz bırakan filmler içinde. Bu yenisinde de öyle olacağına eminim.

Jim Jarmusch "Limits of control" (Kontrolun Sınırı) isimli yeni filminde, görünürde bir profesyonel katil/ o katile bir iş veren illegal bir örgüt/ her şeyi kontrol ettiğini sanan bürokratik bir aygıt içinde yer alan bir hedef kişinin öldürülmesi öyküsünü anlatıyor. Orta yaşlarda bir siyahi adamın herhangi bir modern havaalanı tuvaletinde aynada kendine çeki düzen verdiği resimlerle başlıyor film. Sonra tipik modern havaalanı mimarisi içinde hareket halinde izliyoruz bu adamı (İsaach de Bankole). Kalkış salonunda iki kişi ile buluşuyor hemen hemen hiç konuşmayan adam. Adamlardan biri İspanyolca konuşuyor. Diğeri çevriyiyor yalnızca. Adama bir anahtar, bir adres veriliyor. Bir kahvede beklemesi ve "kemancıya dikkat etmesi" söyleniyor. Adamı daha sonra verilen adreste görüyoruz. Kahvede görüyoruz. Fakat bütün bunlar görme alışkanlıklarına ters yavaş bir tempoda oluyor. İlk buluşma gerçekleşiyor. Yeni bir adres, yeni bir bekleme, yeni birilerine dikkat etme direktifi geliyor. Bu arada bir kibrit kutusu değiş tokuşu içinde, şifreli -bizim ne olduğunu bilmediğimiz- haberler de geliyor. Ve böyle yeni mesajlarla sürüyor film. Tanışılan her mesajcı belli bir sanat dalının temsilcisi ve seyirciye -eğer tanımıyorsa- yabancı gelecek

-şu veya bu filmden, filozoftan, sanatçıdan alıntılar olan- sözler ediyor. Sonunda çok iyi korunan bir kale içinde, çok iyi korunan bir odada, çok iyi korunan bir adamı, çok basit bir silahla, bir gitar teliyle boğarak öldürüyor siyahi adam. Filmin son sahnelerinde onu yine bir havaalanında, üzerindeki iş elbiselerini (gri takım elbise, yakası açık değişik renkte gömlekler) günlük elbiseleri ile (normal tişört, trençkot, kot) değiştirirken ve hiçbir şey olmamış gibi yürürken görüyoruz. Bütün film boyunca bir hedefe kilitlenen adam onu hedefinden saptıracak hiçbir edim de yok. İçki ve seks tabu. Kendini tam kontrol altında tutan biri. Sonuçta bu olağanüstü kendi kendini kontrol, dıştan olağanüstü kontrolü yeniyor. Sınırsız bir kontrol, sonuçta kontrolun sınırını yıkıp geçiyor.

Jim Jarmusch'un yeni filmini bunca basit bir polisiye film olarak okuyabilirsiniz. Filmi bugün özellikle ABD'de en uçtaki örnekleri yaşanan güvenlik paranoyasını sorgulayan, hiçbir güvenlik örgütünün iyi örgütlenmiş ve sonuçta yalnızca bir kişinin planı sonuna dek bildiği bir suikastı engelleyemeceğini anlatan bir toplumsal eleştiri olarak da okuyabilirsiniz. Filmi, film tarihinde yerini almış onlarca filmin, tek bir filmde nasıl alıntılanacağını gösteren bir film ansiklopedisi, bilgi yarışması filmi olarak okuyabilirsiniz. Ya da çatışan değişik fesefi okullarının tartıştırıldığı bir felsefe dersi olarak okuyabilirsiniz. Ya da değişik sanat dallarının, değişik akımlarının sergilendiği, alıntılandığı bir sanat dalları/ tarihi filmi olarak okuyabilirsiniz. Ya da kendinizi hiç yormaz, sırtınızı güzelce koltuğa yaslayıp olağanüstü bir yavaşlıkta sunulan olağanüstü güzellikteki resimleri seyreder, sinemadan çıktığınızda çevrenizde şimdiye kadar görmediğiniz güzellikleri Jim Jarmusch'un gözünden görmeyi öğrenirsiniz. ✦

Köşeyi dönerken düşenler…

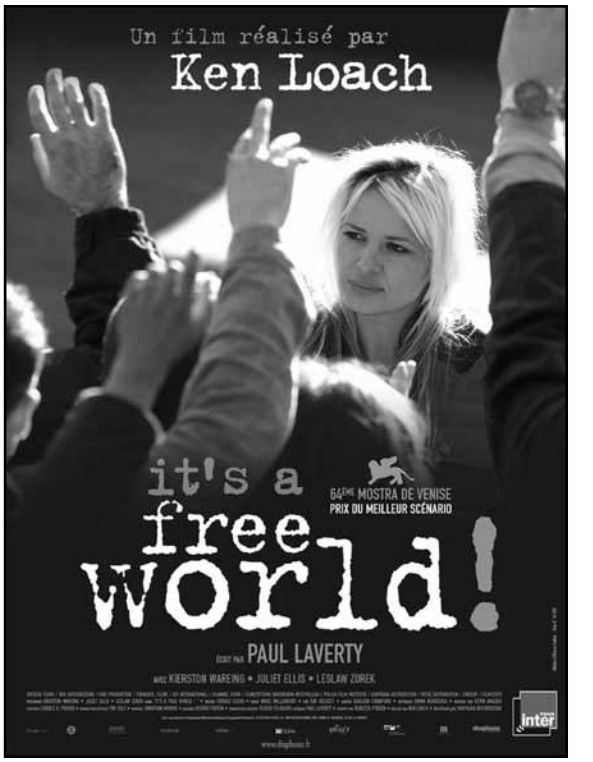

| İt's a free world
(Almanya/İspanya/İtalya/İngiltere 2007)

Yönetmen: Ken Loach
Oyuncular: Kierston Wareing, Juliet Ellis, Leslaw Zurek, Joe Siffleet, Colin Caughlin, Maggie Russell, Raymond Mearns, Davoud Rastagou, Mahin Aminnia, Shadah Kavousian, Sheera Kavousian, vd.

Ken Loach kendine sadık kalan az sayıdaki yönetmenden biri. O yeni filminde de yine kamerasını çalışan insanların yaşantısına çeviriyor.

Bu kez anlatılan 10 yaşlarındaki erkek çocuğunu yalnız başına yetiştirmeye çalışan bir İngiliz genç kadın, Angie'nin (Kierston Wareing) öyküsü.

Angie part-time işçi kiralayan bir firmada işçi simsarı olarak çalışan bir emekçidir. İşçilerin gözünde patronun temsilcisi, sömürü sisteminde patronların safında olan bir emekçidir. Hayatı fakat aslında iş bulmalarına "yardımcı" olduğu emekçilerden farklı

değildir.

Günün birinde patron onu da kapının önüne koyar. İşsiz kalan Angie için en iyi yaptığı işi yapmaya devam etmek, bu kez bunu kendi adına, kendi firmasıyla yapmak çıkış yolu olarak görünür. Aynı evde birlikte yaşadığı Rose (Juliet Ellis) ile birlikte bir "İş ve işçi bulma ajansı" kurar.

Kapitalizmin yasaları vardır. Ve bunlar acımasızdır. Sömürücü iseniz, o zaman yaşamanız için büyümeniz, bunun için daha fazla sömürmeniz, mümkün olan her yasal boşluğu kullanmanız, gerekirse size güvenen insanları kandırmanız, ihbar etmeniz, satmanız gerekir. Ve büyümenin, büyüme hırsının bir sınırı da yoktur.

Özel "işçi alıp satma" sömürü sisteminin alt kademelerinde en pis işlerden biridir.

Angie ve Rose'un öyküsünde Ken Loach bunu gösteriyor.

O bunu yaparken, Angie ve Rose gibi insanların birey olarak kötü insanlar olmadıklarını, sorunun bireysel özellikler sorunu vb. olmadığını, sistem sorunu olduğunu, insanların 'nasıl'ını verili ilişkilerin, sınıf konumlarının, yaptıkları işin belirlediğini gösteriyor.

Ken Loach'un diğer bir dizi filminin tersine, "It's a free world"da herhangi bir çıkış, bir umut da yok. Filmin sonunda Angie'yi Ukrayna'da yaptığı en iyi işi yaparken görüyoruz: İnsan satışına aracılık etme!

Filmin kameranın İngiltere'deki kaçak işçilerin yaşam şartlarına çevrildiği yarı belgesel bölümlerinde, kimi insanların Londra'nın göbeğinde hangi şartlarda yaşadığını görmek insanı insanlığından utandırıyor.

Aslında bütün sendikaların eğitim filmi olarak gösterebilecekleri bir film "It's a free world". Evet, bu özgür dünyada emekçiler ölmemek için iş güçlerini satma özgürlüğüne sahip, iş bulurlarsa! Ve bu özgür dünyada köle ticareti modern biçimleriyle sürüyor. ✦

Yalansız yaşamak…

| Novemberkind

(Kasım Çocuğu, Almanya 2008)

Yönetmen: Christian Schwochow
Senaryo: Christian Schwochow
Oyuncular: Anna Maria Mühe, Ulrich Matthes, Christiana Drechsler, Steffi Kühnert, Christine Schorn, Hermann Beyer u.v.a.

Christian Schwochow'un "ilk"i Kasım Çocuğu.

Almanya'nın ikiye bölünmüş olduğu, soğuk savaş döneminden "arta kalmış" bir sorunun öyküsü anlatılıyor filmde.

Doğu Almanya'dan, duvar yıkılmadan 9 yıl önce henüz bir kaç aylık küçük kızı İnge'yi okul müdürü olan babası ile annesine bırakarak batıya kaçan bir genç kadının ve şimdi kendisi bir genç kadın olan İnge'nin öyküsü anlatılan.

İnge'nin (Anna Maria Mühe) annesi hakkında sorduğu sorulara, dedesi ve anneannesinden aldığı cevap, onun Doğu Denizi'nde geçirdiği bir kazada ölmüş olduğudur. Bu "gerçek"le büyümüş olan İnge hayatından memnun, bir kent kütüphanesinde çalışan bir genç kadındır. Doğu özellikle gençler açısından boşalmış olmasına rağmen, onun batıya göçmeye hiç mi hiç niyeti yoktur. Kurulu, hoşnut olduğu bir düzeni vardır. Ta ki, batıdan orta yaşlarda, esrarengiz adam gelip, onun özel hayatına girene kadar.

Söz konusu genç adam batı Almanya'da Konstanz kentinde edebiyat profesörü olan Robert'tir. Robert genç kadının biyografisi ile yakından ilgilenmektedir ve kimi bilgilere sahiptir. Aralarında giderek bir dostluk oluşur. İnge'nin biyografisi üzerine konuşmalar içinde İnge'nin kendi biyografisi hakkında merakı uyanır, şimdiye kadarki gerçekleri sorgulamaya başlar. Bu sorgulama içinde şim-

diye kadarki hayatının – aslında iki system arasında sıkışmış kişisel biyografilerin bir çoğunda olduğu gibi- yalanlar üzerine kurulu olduğunu öğrenir. Robert'le birlikte anne ve babasının- bu anlamda kendi geçmişinin izini sürmeye başlar. Doğunun "Allahın terkettiği bir ucu" olan Machnow'dan, batının Konstanz kentine motorsikletle yapılan yolculuk, aynı zamanda İnge'nin geçmişine, soğuk savaşın kişisel biyografileri nasıl etkilediğine bir yolculuktur. Eski bilinen yalan gerçeklerin yerine gerçeğin kendisinin -bu acı da verse- konduğu bir yolculuk.

Bu yolculukta güvenilen kale Robert'tir. Yeni bir soluktur Robert İnge'nin gözünde. Gerçeğe yolculuğun yolunu açan insandır.

Sonunda fakat onun da gerçeğin peşinde değil, iyi bir öykünün, iyi bir romanın, bir kitabın peşinde olduğunu öğrenir İnge. İnge bir araçtır yalnızca. Öyle his eder kendini. Robert'in bütün açıklama çabaları boştur.

İnge için kendi gerçeğini kendi arayıp yaratması dışında yol yoktur. Etraf dün olduğu gibi bugün de yalanla kuşatılmıştır.

İnge'nin yepyeni bir yolculuğuna başlangıçla kapanır film.

Konusu ve anlatımı ile iyi bir film Kasım Çocuğu. Bir ilk olarak çok umut verici bir çalışma. ✦

Zor iş dünyayı değiştirmek, ama mümkün..

| Milk
(ABD 2008)

Yönetmen: Gus Van Sant
Görüntü Yönetmeni: Harris Savides
Oyuncular: Sean Penn, Emile Hirsch, Josh Brolin, Diego Luna, James Franco, Alison Pill vd.

Milk, bir biyografi filmi (biopic). ABD'de homoseksüelliğin henüz bir hastalık, sapıklık/ sapkınlık olarak görüldüğü bir dönemde homoseksüelliğini açıkça yaşayan ve cinsel tercihin eşitliği için mücadeleyi siyasi bir mücadele olarak yürüten Harvey Milk'in hayatının 8 yıllık dönemini anlatan bir film.

Film New York'ta yaşayan Harvey Milk'in (Sean Penn) 40 yaşına girdiği gün sevgilisi Scott Smith ile tanışması ile başlıyor. Bir çift haline gelen Scott ile Harvey Fransisko'ya taşınıyor ve burada, bir işçi sınıfı semtinde "Castro Kamera" adında küçük bir

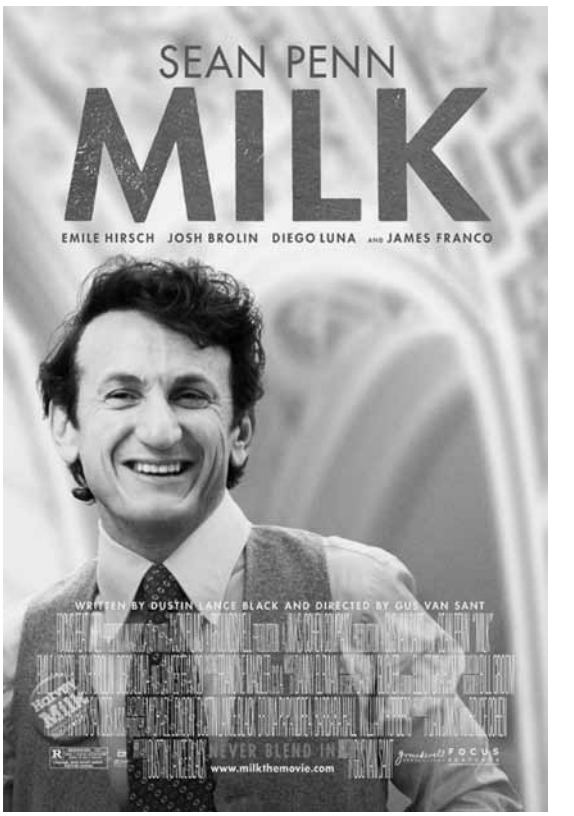

dükkân açıyorlar. Dönem toplumun dönüşüm rüzgarları içinde yaşadığı bir dönemdir. Milk ve arkadaşı bu dönüşüm rüzgarları içinde hetero çevrenin baskısına rağmen, homoseksüelliklerini gizlemez, açık yaşarlar. Dükkanları ve dükkanın bulunduğu semt giderek ülkenin dört yanından akın eden gay'ler için nefes alabilecekleri bir yer haline gelir. Bir gay'in öldürülmesi ve gay'lere karşı şiddetin toplum içinde hala onay bulabilmesi, çevresinde çok sevilen, güvenilir bir kişilik olan Milk'i siyasete atılmaya iter.

İnce bir espri anlayışı ve güler yüzüyle, sözleri kadar iddialı icraatlarda bulunan Milk adını kısa sürede tüm şehre ve giderek daha geniş çevrelere duyurur. Politika fakat özel hayata fazla zaman bırakmaz. Kıskançlıklar başlar. Milk'in şehir meclisine girmek konusundaki kararlılığı, Scott ile aralarını açar. Meclis'e dördüncü adaylığını koyduğu sırada, Milk artık yeni sevgilisi Jack Lira ile beraberdir.

4. kez katıldığı seçim kampanyası başarılı olur. Milk, yeni kurulan 5. Bölge meclisine seçilir. Milk, şehre hizmet ederken bir yandan da insanların kökeni nedeniyle işlerinden atılmasına karşı lobi yapar, gay öğretmenlerin ve destekçilerinin okullardan kovulması için önerilen bir referanduma karşı da destek oluşturmaya çalışır. Aynı dönemde, kendi gibi yeni seçilmiş olan bir başka politikacı Dan White ile çatışmaları artarak devam eder. İkilinin kaderleri, trajik bir şekilde birleşir. Sonunda Dan White Milk'i vurarak öldürür.

Gus Van Sant, Milk'i 1960/1970'li yıllarda, süper 8 kamerayla çekilip, sonradan büyütülmüş bir film görüntüsünde, hareketli el kamerasıyla, bir çok halde sübjektif kamerayla çekmiş. Bu filme bir belgesel havası katıyor. Başta Sean Penn'in olağanüstü oyunu, (Sean Penn bu yıl Milk ile en iyi erkek oyuncu Oscarını aldı. Milk bunun yanında en iyi özgün senaryo (Dustin Lance Black Oscar'ını da aldı.) tüm takımın ona ayak uyduran oyunlarıyla da filmin inandırıclığı daha da artıyor.

Milk tek tek birey insanların da, hakları için mücadeleyi göze aldıklarında, dünyanın değişimine katkıda bulunabilecekleri mesajıyla da görülmeye değer bir film. ✦

| Sınıf
(Fransa 2009)

Yönetmen: Laurent Cantet
Oyuncular: François Bégaudeau ve tüm sınıf

Edebiyat öğretmeni François Bégaudeau'nun yarı otobiyografik romanından uyarlanan filmin yönetmeni Laurent Cantet. Bu yılki Cannes Film Festivali'nde büyük ödül Altın Palmiye'yi kazanan Sınıf, ergenlik çağındaki gençleri temel alarak farklı kültürler ve tavırlar arasındaki çatışmayı anlatıyor.

Konusu

François (kendini oynuyor) ve öğretmen arkadaşları, Paris'in çok sorunlu bir lisesinde yeni bir döneme hazırlanmaktadır. Kendilerini öğrencilerinin iyi bir eğitim almaları için hiçbir engelde yılmayacakları fikrine hazırlarlar. Bir bölümü aslında hiç umutlu değildir. Fakat bir bölümü hala öğretmenlik ideallerini yaşayabilecekleri iyimserliği içindedir.

François'nın sınıf öğretmenliğini yaptığı sınıf (sınıfın gerçek öğrencileri kendi kendilerini oynuyor), farklı kültürler ve tavırların sık sık birbiriyle çatıştığı ayrı bir dünyadır adeta. Ergenlik çağındaki gençlerin disiplin tanımaz davranışları, düşük maaşlı öğretmenlerin şevkini kırsa da, François sınıfta karşılıklı saygı ve sınıfta/ okulda olabilmenin bir şans olarak kavranması üzerine kurulu bir atmosferi sağlamaya kararlıdır. Kibirli veya sert değildir, ama aşırı açık sözlülüğüyle öğrencileri çoğu kez şaşırtır.

Öğrencilerinin yöntemlerini sorgulamaya başlamasıyla zor bir sınavla karşı karşıya kalır.

Açık ırkçı pozisyonlara düşmeden, "göçmen" kökenli, çoğunluk toplumunca "yabancı" olarak görülen, dışlanan; buna karşı tepki ile "yabancı"lıklarını yaşayan, disiplini ve çalışmayı zul gören, şiddet kullanmayı normal gören gençlerin saygısı nasıl kazanılacaktır?

Ya da egemen maço pozisyonlar nasıl kırılacaktır?

Karşılıklı önyargılar nasıl yıkılacaktır?

Sınıf bütün bu vb. soruları, bir ders dönemi bo-

yunca izleme sürecinde irdeleyen bir film.

Hayatın içinden çıkarılmış, belgesele yakın, başarılı bir sinema filmi.

Cannes'da verilen büyük ödül, aslında filmden çok iyi niyetli çabaya verilen, özellikle genç insanları motive etmeye yönelik bir mesaj olsa gerek. Çünkü film olarak Sınıf -konusu dışta tutulduğunda- ortalama bir film. ✦

Bir İngiliz Holly/ Bollywood'u …

| Slumdog Millionaire

(ABD/İngiltere 2008)

Yönetmen: Danny Boyle
Oyuncular: Dev Patel (Jamal Malik), Freida Pinto (Latika), Anil Kapoor (Prem Kumar), Irfan Khan, Saurabh Shukla, Rajendranath Zutshi, Jeneva Talwar, Azharuddin Mohammed Ismail (Salimin çocukluğu), Ayush Mahesh Khedekar (Jamal'ın çocukluğu), Sunil Kumar Agrawal vd.

2009 yılı İngiliz yönetmen Danny Boyle için bir çıkış yılı oldu. Danny Boyle imzası 2009'a dek film alanında hep yüksek kalitenin garantisi olmasına rağmen, uluslararası ödüller bağlamında -özellikle de Amerika'da- onun adı pek duyulmuyordu. Şimdiye dek Danny Boyle'un 'Trainspotting' filminin "en iyi senaryo" dalında Oscar adayları arasında yer alması dışında Danny Boyle filmleri, ABD sinema endüstrisi açısından ödüllendirilecek filmler arasında yer almıyordu. Wikas Siwarup'un batının bir çok ülkesinde de aylarca en çok satanlar listesinde yer alan, aslında bir senaryo tadında yazılmış olan romanını neredeyse birebir sinemaya aktaran Danny Boyle, Milyoner filmiyle nihayet Amerikan sinema sanayine de kendini kabul ettirdi. Milyoner filmi 2009'da

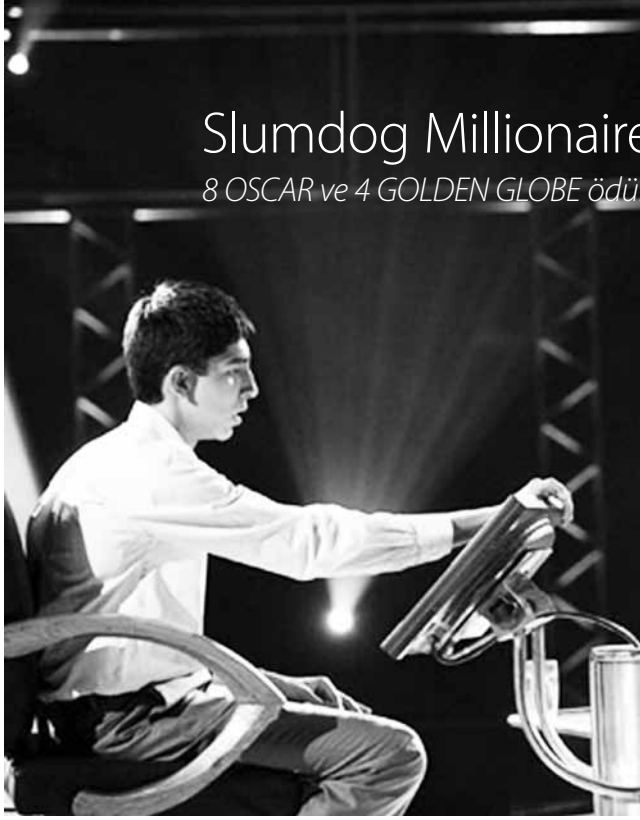

+ En iyi yönetmen (Danny Boyle)
+ En iyi uyarlama senaryo (Simon Beaufoy)
+ En iyi Kamera (Anthony Dod Mantle)
+ En iyi kesim/montaj (Chris Dickens)
+ En iyi film müziği (A.R. Rahman)
+ En iyi şarkı ("Jai Ho", Müzik: A.R.Rahman, Şarkı Sözü: Gulzar)
+ En iyi ses (Tom Sayers)

dallarında aldığı toplam 8 Oscar'la yılın en başarılı filmi oldu. Daha önce de Golden Globe ödüllerinde, Milyoner aday olduğu bütün dallarda aldığı toplam dört Golden Globe ile en çok ödülü alan filmdi. Şimdi İngiliz yönetmenin, bütünüyle Hindistan'da ve Hint oyuncularla çektiği bir filmle Amerika'da kazandığı bu büyük başarının sırrı ne? Bu sorunun cevabı bence bir kelime: Holly-Bollywood. Milyoner, dünyanın en zengin ve stil belirleyici sinemasını (Hollywood) ile en kalabalık, renkli ve duygusal/ dramatik/ özgün dilini koruyan sineması (Bollywood) bir filmde buluşturan bir yapıt.

Milyoner konusu ile tam bir Bollywood filmi. Bir "Karma" filmi. (Karma bizdeki alınyazısı/ kader'in Hindu dinindeki karşılığı.) "Karma"larında birbirine vaat edilmiş iki gencin, korkunç "kader utansın" darbeleri ertesinde mutlu sona ulaşan bir büyük aşk filmi.

18 yaşındaki Jamal Malik (Dev Patel) Hindistan'ın dev metropollerinin varoşlarında öksüz ve yetim büyüyen ve Hindistan'da da TV'nin sevilen yarışma programı olan "Kim Milyoner olmak ister" prog-

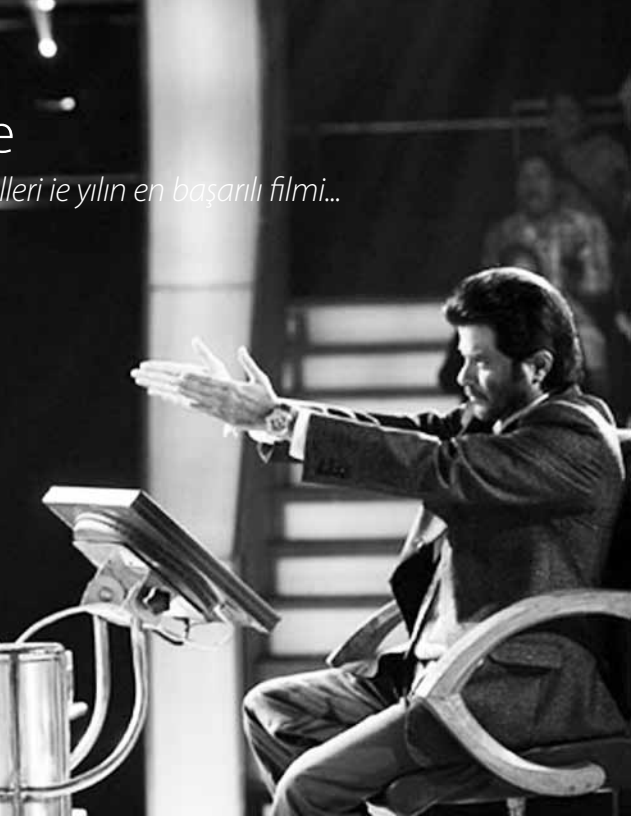

ramında ilk 14 soruyu doğru cevaplandırmıştır. Şimdi 10 milyon Rupi'yi alıp gitmek, ya da son soruyu kabul edip, ya 20 Milyon Rupi kazanmak (takriben 600.000 TL), ya da kazanmış olduğunun tümünü kaybetmek alternatifleri arasında seçim yapmak zorundadır. Moderatör'ün bütün "al git" ısrarına rağmen, fazla düşünmeden seçimini yapar. Son soruyu da alıp, cevaplayacaktır. Onun derdi çünkü -bunu filmin devamında anlarız- para kazanmak değil, yitirdiği, sonra bulduğu, sonra yine yitirdiği, sonra yine bulup, yine yitirdiği çocukluk aşkı Latika'yı yeniden bulmaktır. TV'de bir gün fazla görünmesi, bu programı sevdiğini bildiği Latika'nın onu görmesi ve ona ulaşması şansını arttırır. Son soruyu da alıp/ cevaplandıracağını açıklaması, TV'lerin başındaki milyonlarca yoksulu sevindirir, umutlandırır. Hindistan'ın yoksul; ezilen insanları umut içinde onun son soruyu da doğru cevaplamasını beklemektedir. Nihayet o kendilerinden biridir. TV stüdyosundan çıkarken polisler apar topar kaçırırlar Jamal'ı. İşkence seanslarında hangi nasıl bir numarayla şimdiye kadarki soruları cevapladığını anlatmasını isterler. Öyle ya, hayatında okul eğitimi görmemiş öksüz ve yetim bir yoksul nasıl olur da 14. soruya kadar bütün sorulara doğru cevaplar verebilir. Bu olabilir bir iş değildir. Jamal'ın mutlaka bir numarası vardır. Bunu açıklamalıdır. Jamal'ın anlatacak çok şeyi vardır. Fakat anlatacakları; anlattıkları, polislerin duymak istedikleri değildir. Jamal işkenceli sorguda bütün hayatını, bu arada bu acı dolu, çok renkli hayat içinde soruların cevaplarını nasıl "hayat üniversitesinde" öğrendiğini birer birer anlatır. Burada sürekli yeniden işkence odasına, yarışma salonuna, Jamal'ın hayat duraklarının değişik mekanlarına dönüşler vardır. Sonunda işkenceciler de Jamal'ın öyküsüne inanırlar. Onlar da sonuçta Karma'nın gücüne inanmaktadırlar. Her şey 'Karma'dır. Jamal'ı serbest bırakırlar. Jamal kaldığı yerden yarışmaya devam eder ve tabii 15. soruyu da doğru cevaplandırır. Bu sırada ona ulaşmaya çalışan Latika'ya milyonların önünde aşkını ilan eder. İki sevgili sonunda birbirlerine kavuşurlar. Film bir Bolywood sonuyla, Mumba'nın ana garında şarkılı bir toplu dansla biter.

Bu esasında bütün filmdeki tek doğrudan Bollywood atıfıdır.

Filmin sona kadar olan tüm sahneleri, anlatılan öykü bütünüyle Hint olmasına, oyuncular Hint, mekan Hindistan olmasına ve batı kültürüne doğrudan tek atıf TV'deki yarışma formatında olmasına rağmen, Hollywood tarzı bir anlatımla sunulmaktadır.

Film, kurgusuyla, müziği ile, olağanüstü kamerasıyla ortalamanın üzerinde, görülmeye değer bir film. Batılılara, batılıların gözüyle Hindistan'ı tanıtmak için de iyi bir araç. Bütün olarak ele alındığında 2009'un en iyi ticari, popüler filmlerinden biri. Bütün Dany Boyle filmleri gibi "kalitesi yüksek" bir film. Diğerlerinden değişik olarak bu kez Hollywood'un taleplerine de doğrudan cevap verilmiş. Belki bir yeni janr için çığır açacak bir film olacak "ilk" Holly-Bollywood'a Hollywood'un cevabı 8 Oscar oldu. Bunun Dany Boyle'u nasıl etkileyeceğini önümüzdeki ilk Dany Boyle filminde göreceğiz. Umarım Dany Boyle Hollywood'un bu açık rüşvet teklifini red edecek çaptadır. ✦

Issız Ada(m) -ya da- milyonlar içinde yalnız adacıklar…

| Issız Adam
(Türkiye 2008)

Yönetmen: Çağan Irmak
Senaryo: Çağan Irmak
Oyuncular: Cemal Hünal, Melis Birkan, Yıldız Kültür, Şerif Bozkurt, Gözde Kansu vd.

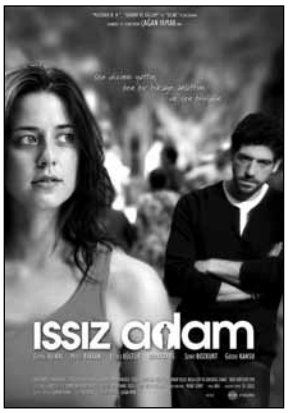

Filmler bir toplumu yansıtan sosyolojik belgeler olarak ele alındığında, Issız Adam, Türkiye'deki son 20-30 yıldaki değişimin, hızlı kentleşmenin yarattığı yeni kent orta sınıf insanının 'yeni' yaşamının, bu yaşamın 'yeni' sorunlarının bir filmi.

Anlatılan 30-35 yaşlarında, kendi lüks "in" restoranının sahibi, çok iyi bir aşçı olan, evli olmayan, bir genç adamın, Alper'in öyküsü. Yemek yapmak kadar, yemek yemeyi de, yemekte kıvamında ve yerinde içki içmeyi bir sanat haline getirmiş biri, bir gurme Alper. Modern, iyi döşenmiş, eksiği olmayan zengin bekar evinde yalnız yaşıyor. Eski plaklar -daha cok 60'lı,70'li yılların- yemek yanındaki tutkusu. Seks, onun için yalnızca ihtiyaç gidermek için değişik partnerlerle yapılan, hiçbir bağlayıcılığı olmayan bir şey. İhtiyaç olunca telefon rehberinde sırası ile aranıp, anda boş bulunanla yapılan, bazı hallerde de açıkça satın alınan bir şey seks. Yani modern toplumun, modern "single" -bağlantısız, takıntısız, yalnız insanı Alper. Issız bir adam! Çevresindeki kimi ıssız olmayan insanlar, kendilerini bağlayan, sorumluluk altına sokan, "çocuk sahibi" insanlar onu bir yandan imrendirirken, bir yandan korkutuyor. Bağımsızlıkla karıştırdığı ıssızlığını kaybetmekten korkuyor Alper. İki ayrı bağımsız insanın, bağımsızlıklarını koruyarak bir arada yaşayabileceklerini düşünemiyor o.

Issızlık seçilmiş bir hayat tarzı.

Issız Adam Alper'in yanında, bir gün hayat yollarının tesadüfle kesiştiği ve başlangıçta gecelik, bağlayıcılığı olmayan ilişkiler listesine katmak için peşine düştüğü 25-30 yaşlarındaki bir genç kadının, Ada'nın öyküsü aynı zamanda. O da Alper gibi kendi işinin sahibi bir genç insandır. Kendi tasarlayıp diktiği çocuk kostümlerini sattığı bir küçük dükkanı vardır. Bir önceki ilişkisinde yaralanmış olduğu için kendine yapılan kurlara gayet mesafelidir. Alper sonunda genç kadının ilgisini ve sevgisini kazanmayı başarır. Issız Adam'ın sığınacağı bir ada olabilir Ada ve o buna hazır olduğunu da açıklar sözleriyle ve tavrıyla. İstemediği şey yeniden yaralanmaktır. Alper de hayatında belki ilk kez cinsellik ile sevginin birlikte yaşandığı bir ilişki tanır. Şaşırır. Ne yapacağını bilemez. Bağımsızlık sandığı ıssızlığını yitirmek korkusu onu ilişkiyi bitirmeye iter.

Pişman olduğunda, yaptığının yanlış olduğunu kavrayıp, sığınmak için Ada'yı yeniden aradığında artık çok geçtir. Ada Türkiye'yi terk etmiş, İngiltere'de yaşamaya başlamıştır.

Yıllar sonra yeniden tesadüfen karşılaştıklarında, birbirlerine -her ikisi de diğerinin düşünülen mutluluğunu bozma korkusuyla- yalandan başka söyleyecek sözleri yoktur.

Anlatılan öykü görüldüğü gibi, yalnızca Türkiye'nin değil, dünyanın herhangi bir kapitalist ülkesinin bir metropolünde, herhangi bir orta sınıf mensubu single erkek veya kadının öyküsü olabilir.

Anlatım tarzı ile de film zaten bence tam bir Fransız filmi. Ağırlıklı olarak diyaloglara dayanan, toplumsal sorunlara bireylerin bireysel öykülerini anlatma üzerinden dolaylı olarak uzanan bir film.

Fazla abartılmaması gereken (bunu Türkiye'deki medyanın bir bölümünde aldığı aşırı övgüler nedeniyle söylüyorum) ortalamanın üzerinde, eli yüzü düzgün, iyi kurgulanmış, iyi oynanmış bir film Issız Adam. ✦

Çin'de bir Alman …

| John Rabe
(Almanya 2008)

Yönetmen ve Senaryo: Florian Gallenberger
Oyuncular: Ulrich Tukur Daniel Brühl Anne Consigny, Dr. Robert Wilson, Steve Buscemi, Zhang Jingchu, Dagmar Manzel, Teruyuki Kagawa, Gottfried John, Mathias Herrmann, Akira Emoto, Tetta Sugimuto, vd.

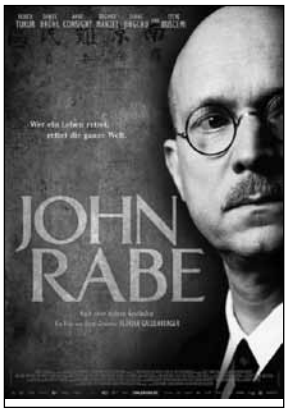

1937'de Nanking Çin Cumhuriyeti'nin henüz Japon işgali altında olmayan bölümünün başkenti idi. Japon ordusu, Çin'deki işbirlikçilerinin de yardımı ile işgal alanını genişletiyordu. Nanking de Japon ordusunun hedefleri arasında idi. 1937 başlarında etrafı çevrilmiş durumda idi. Japonların kenti işgali gündemde idi. John Rabe 1920'li yılların başlarından itibaren Çin'de Nanking'te yaşayan bir Alman mühendis ve işletme yöneticisi idi. Siemens tekelinin Çin'deki temsilcisi, Nanking'te Siemens firmasının müdürü idi. Film, John Rabe'nin (Ulrich Tukur) hayatının 1937 yılının başındaki fırtınalı dönemdeki bölümünü -onun günlük notlarına dayanarak- anlatıyor. John Rabe bu dönemde Berlin tarafından merkeze çağırılıyor. Yerine daha güvenilir bir "Parti askeri" atanıyor. Boşaltılmış olan işletmenin salonlarında John Rabe ve eşinin Nanking'ten ayrılması şerefine yapılan ayrılık partisi sırasında Japonlar Nanking'i bombalamaya başlıyorlar. Şehir de bombalanıyor. On binlerce insan panik içinde işletmeye sığınıyor. John Rabe, işletme alanına kocaman Nazi bayrakları dikerek, insanları Nazi bayrakları altında korumaya alarak, işletmenin bombalanmasını engelliyor. Ardından Almanya'ya gitmeyi erteliyor. Nanking'ten çıkan son gemiye eşini bindirip gönderiyor. Kendi Nanking'te kalıyor. (Gemi Japon donanması tarafından bombalanarak batıyor. John Rabe eşinin öldüğünden yola çıkıyor. Sonradan eşinin kurtarılan az sayıda insan arasında olduğu çıkıyor ortaya.) John Rabe Nanking'te yaşayan yabancılar tarafından seçilen ve kendisiyle birlikte Diplomat Rosen (Daniel Brühl), Kız Lisesi Müdürü Dupres (Anne Consigny) ve doktor Wilson'un (Steve Buscemi) da içinde yer aldığı bir yabancılar konseyi adına Japon işgalicileri ile pazarlıklar yürüterek, sorumluluğunu bu konseyin üzerlendiği sınırları belirlenmiş bir alanın "serbest bölge" olarak kabul edilmesini sağlıyor. Japonların ileri sürdüğü şart bu bölgeye Çin askerlerinin alınmamasıdır. Alan yalnızca sivil halkın sığınmasına açık olacaktır. John Rabe 200.000 sivil Çin'li için sığınma alanı haline gelen bu "serbest bölge"nin yöneticiliğini, uluslararası Kızl Haç buranın yönetimini üzerlenene kadar yapıyor. Japon emperyalizminin işgali sırasındaki en kanlı çatışmaların ve katliamların yaşandığı Nanking'te 200.000 Çinli sığınmacının hayatını kurtaran biri olarak John Rabe gerek ÇHC döneminde, gerekse bugün de Çin'de bir Halk kahramanı olarak kutlanıyor.

Yalın bir sinema diliyle anlatılan bu etkileyici–yaşanmış öykü, Nazi sistemi içinde de yer alanlar içinde (John Rabe hemen her yüksek yönetici gibi Parti üyesi) de -az sayıda da olsa- insanlığını tümüyle yitirmemiş insanların da olduğunu gösteriyor. Bu "iyi nazi" örneklerinin sistemin aklanması için kullanılması tehlikesi var tabii. Fakat diğer yandan bu örnekler diğer yanıyla, Nazi Sistemi içinde sistemin dediğini birebir uygulamamanın ölüm anlamına geldiği, mümkün olmadığı (yukarda verdiğim V. Harlan örneğini hatırlayın .. savunmasında "Yapmak zorındaydım. Yapmasam hayatım tehlikedeydi" biçiminde savunmuştu kendini. Alman mahkemesi de bu temelde onu beraat ettirmişti.) savunmasının yalan olduğunu gösteriyor.

John Rabe'nin Almanya'ya döndüğünde kaybettiği hayatı değil, Siemens'deki mevkisi oldu. Bunun karşılığında milyonlarca Çin emekçisinin sevgisini ve saygısını kazanmıştı. ✦

Hollywood'un içinden…

| Inside Hollywood
(ABD 2009)

Yönetmen: Bary Levinson
Oyuncular: Robert de Niro, Stanley Tucci, Bruce Willis, John Torturro, vd.

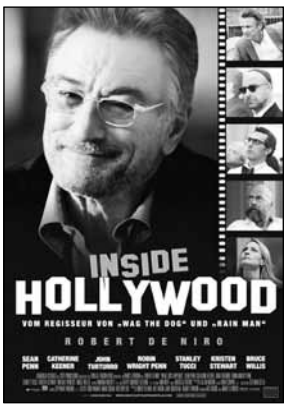

Hollywood'a 'içerden' bakan bir komedi. Ünlü, ünü giderek eskiyen bir Hollywood yapımcısının acınacak halinin doyasıya gülünecek filmi (Robert de Niro her zamanki ustalığını konuşturuyor), yapımcılığını yaptığı son filminin ilk -stüdyo- gösterimi tam bir felaket. Filmin esas finansörleri filmin sonunun değiştirilmesi için bastırıyorlar. (Filmin sonunda bir köpeğin, vurulmuş olan sahibinin yanına koşarak geldiği ve onun da vurularak öldürüldüğü bir sahne var. Bu sahne mutlaka çıkarılmalıdır. Çünkü böyle bir sahne -köpeğin vurulması- bütün hayvan hakkı savunucusu örgütleri ayağa kaldırır, film boykot edilir vs.) Tam da bu son sahneyi sanatının, yaratıcılığın uç noktası olarak gören kokain bağımlısı yönetmen isyancıları oynuyor. Yapımcı onu ikna etmek için elinden gelen her şeyi yapıyor. Onu övüyor. Tehdit ediyor. Kokainini temin ediyor, vs.vs. Bu arada özel hayatı da karmakarışık. İki evilikten üç çocuğu, bakılacak iki ev var. İkinci evlilik bitmiş, ama kafasında henüz değil. Hala eski eşini kazanmaya çalışıyor. Umudu var. Diğer yandan yeni film için Bruce Willis'e 20 milyon ödenmiş. O çember sakalla çıkıp geliyor. Ve sakalını kesmeyi ilke olarak red ediyor. Onun sakalını kesmesi için, menecerı tarafından ikna edilmesi lazım. Yapımcı menecere bu yönde baskı yapıyor. Bu arada umut beslediği eşinin yeni filmin senaristi ile birlikte olduğunu öğreniyor. İlk eşinden şimdi yetişkin bir genç kadın olan kızının Hollywood'un uyuşturucu komasında ölen bir artistinin sevgililerinden biri olduğunu öğreniyor. vs.vs. Yani tam bir çılgın dünya Hollywood.

Filmi çok iyi bir oyuncu takımı yanında mükemmel bir montaj ve belgezel havası veren el kamerası çekimler keyifle seyredilir kılıyor. Biraz Altman filmlerine benziyor. ✦

Keyifli bir 68/müzik filmi…

| Radio Rock Revolution
(The Boat That Rocked, İngiltere 2009)

Yönetmen ve Senaryo: Richard Curtis
Oyuncular: Tom Sturridge, Philip Seymour Hoffman, Bill Nighy, Rhys Ifans, Nick Frost, Talulah Riley, Kenneth Branagh, Jack Davenport, Ralph Brown, Chris O'Dowd, Tom Wisdom, Tom Brooke, January Jones Gemma Arterton, Emma Thompson, Will Adamsdale, vd.

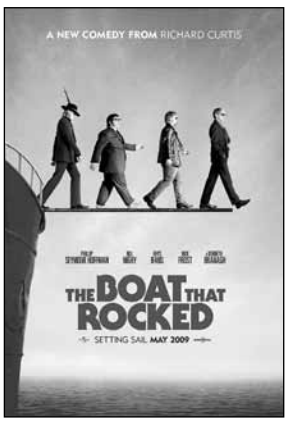

Carl (Tom Sturridge) annesi tarafından (Emma Thompson) Kuzey denizinde dolaşan bir gemiye gönderilir. Geminin kaptanı gencin vaftiz amcası Quentin'dir (Bill Nighy). Anne'nin Carl'ı gemiye göndermekteki amacı onun çalışma hayatını tanıması vb. dir. Fakat gemideki çalışma pek de amaca uygun değildir. Söz konusu gemi İngiltere'ye ve Avrupa ülkelerine dönük yayın yapan dönemin en ünlü ve en büyük korsan yayın istasyonudur. 60'lı yılların başlarında İngiltere'de ve bir dizi Avrupa ülkesinde radyo ve TV yayıncılığında tam bir devlet tekeli vardır. Ve gelişmekte olan isyancı rock bu tekel için "kültür kirleticisi bir ilkellik"tir. Yayın ilkelerine uygun olmadığı gerekçesiyle yayınlanmaz. İşte bu ortamda korsan yayıncılık gelişir. Bir dizi korsan yayıncı güçsüz vericiler üzerinden sevdikleri müziği başkaları ile paylaşırlar. Devlet yüksek cezalarla bu illegal yayınları engeller. Korsan yayıncılık devlete karşı bir gerilla eylemidir adeta. Yasal olarak enternasyonal kara sularından yapılan yayınlara müdahale ise mümkün değildir. İşte Carl'ın gittiği gemi dönemin en ünlü korsan yayıncısı gemidir. Film bu geminin öyküsünü anlatıyor. Bütün içinde ele alındığında film as-

lında bir film olmaktan çok, dönemin en ünlü rock/beat şarkılarının antolojisini, orijinal versiyonları ile sunan ve gemidekilerin bu şarkılarla kişisel anılarını, bağlarını resimleyen bir müzik şöleni.

Özellikle 60'lı yılları yaşayanlar için büyük bir nostalji değeri olan, fakat her yaştan kuşaktan insanların kulaklarının pasını alacak bir müzik şöleni Radio Rock Revolution. ✦

Woody Allen 2008: Barcelona'da bir New York'lu

| Vicky Cristina Barcelona
(ABD 2008)

Yönetmen ve Senaryo: Woody Allen
Oyuncular: Rebecca Hall (Vicky), Scarlett Johansson (Cristina), Javier Bardem (Juan Antonio) Penélope Cruz (Maria Elena), Patricia Clarkson (Judy Nas), Chris Messina (Doug) vd.

Arka arkaya iki Londra filminden sonra, 2008 Woody Allen filminin mekanı bu kez Barcelona. Mekan yine Londra gibi Avrupa'da, fakat Londra filmlerinin aksine, "Vicky-Cristina Barceolona" tipik bir Manhattan'lı Woody Allen filmi. Vicky Cristina ile Woody Allen en iyi yaptığına, akıllı, espri dolu diyaloglarla kişisel ilişkileri sorgulayan komedisine, yani kendine dönüyor. İyi de yapıyor.

Vicky Cristina Barcelona'da iki Amerikalı genç kadın arkadaşın Barcelona'da geçirdikleri bir yazın öyküsü anlatılıyor.

Vicky (Rebecca Hall) ve Cristina (Scarlett Johansson) zıt karakterlere sahip iki arkadaştır. Vicky geleceğe yönelik kesin planlara sahip genç bir kadındır. Kendisi gibi geleceğe yönelik kesin planlara sahip ve kısa süre sonra evleneceği Doug (Chris Messina) ile nişanlı ve kendince mutludur. Akademik kariyeri için evlilik öncesinde Barcelona'da bir yaz pratik yapmak için kentteki aile dostları Clarkson'ların daveti üzerine gider Barcelona'ya. Onun Barcelona seyahati yapacağını öğrenince, ona takılan yakın arkadaşı Cristina, Vicky'nin tersine geleceğe yönelik hiç bir kesin planı olmayan, günü yaşayan ve arayan uçarı bir tiptir. Ne aradığını da bilmemektedir aslında. Şimdilik "aşkı" aradığını söylemektedir.

Filmin başından itibaren, Barcelona'ya ayak basar basmaz, iki arkadaş Amerikalı ortalama turistin İspanya klişesinin tüm resimlerini yaşarlar: Güneş, deniz, müzik, güzel insanlar, tapas, şarap vs. Bir İspanyol meyhanesinde yandaki masayla kesişmeler ertesi Juan Antonio (Javier Bardem) yanlarına gelerek kendini tanıtır ve gayet normal bir şeymiş gibi, bir saat içinde uçak ile Oviedo'ya gideceğini söyleyerek, kadınları kendisi ile gelmeye davet eder. Vicky'nin bu damdan düşer gibi gelen davete tepkisi: Peki, ne yapacağız orada sorusu olur. Cevap da damdan düşer gibi ve gayet doğrudan ve açık gelir: Şarap içer, laflar ve istersek sevişiriz! Sonra iki arkadaşı tartışırken görürüz. Vicky bu daveti terbiyesizlik, yüzsüzlük, burnubüyüklük vb. olarak değerlendirip red etme yönünde tavır takınırken, Cristina "kaybedecek ne var ki" zaten tatildeyiz gerekçeleriyle gitmekten yanadır. Sonra uçakta görürüz onları. Cristina coşkulu, meraklı; Vicky sıkıntılı, somurtkandır.

Sonra gerçekten de laflarlar, şarap içerler ve Cris-

tina ile Juan Antonio sevişmeye giderler. Fakat romantizm Cristina'nın kusmalarıyla yarıda kalır. Cristina mide bozukluğuyla devre dışı kalır.

Kime niyet kime kısmet! Ertesi günler Juan Antonio Vicky'e mihmandarlık yapar. Bohem bir ressamdır kendisi. Kendisi gibi ressam olan bir güzel kadınla (Maria Elena/Penelope Cruz .. Bu rolü ile 2009'un en iyi yardımcı kadın oyuncu Oscarını aldı.) sürekli kavgalı bir evlilik sonrasında, kadının kendisini öldürmek kastıyla bıçaklaması ertesinde ayrılmışlardır. Bütün anlatımlarında hala ona aşık olduğunu, imkansız, delice, yürümez, kesin kapanmış, bitmiş bir aşktan söz ettiğini dinleriz. Vicky ile yakınlaşırlar. Ve bir akşam olan olur, ikisinin de ağladığı bir gitar konseri ertesinde sevişirler. Ertesi günü Barcelona'ya geri dönülür. Görünürde herkes kendi hayatına döner.

Penélope Cruz, Vicky Cristina Barcelona

Bir süre sonra Juan Antonio Cristina'yı arar. Cristina Juan Antonio'nun evine taşınır. Beraber yaşamaya başlarlar. Vicky'nin kesin doğruları yaşadığı macerayla sarsılmıştır. Bir yandan vicdan azabı çekmektedir. Diğer yandan da fakat Juan Antonio'yla yaşadığı şimdiye kadar yaşadığından ayrı bir şeydir. Doug da bir sürpriz yaparak Barcelona'ya gelir. Onun gelmesi ile Vicky'nin karşılaştırma şansı yükselir. Ne istemektedir? Doug'la ortalama, sıkıcı ve fakat rahat bir hayat mı? Yoksa bu gelecek projesini sorgulama mı? Cristina tam aradığı aşkı bulduğunu düşündüğü bir sırada kurulan denge, bir intihar denemesi ertesinde hastanede olan Maria Elena'dan gelen haberle sarsılır. Juan Antonio, Maria Elena'nın hastane ertesi gidebileceği sığınaktır. Ve gelir. Bir süre sonra Cristina/ Maria Elena/ Juan Antonio arasında üçlü bir aşk ilişkisi başlar. Cristina istediğinin bu olup olmadığını bilmemektedir. Diğerleri için ise Cristina'nın varlığı imkansız aşkı, imkanlıya dönüştüren bir katalizatördür. Hayatlarından memnundurlar. Cristina bir süre sonra istediğinin bu olmadığını bildirerek Maria ve Juan'dan ayrılır.

Bu arada Vicky aile dostları Clarkson'ların görünürdeki çok mutlu evliliğinin de bir yalan olduğunu, Patricia'nın uzun süredir bir aile dostu ile metres hayatı yaşadığını vb. öğrenir. Kendisinin sonunun da böyle olabileceği korkusu içinde Juan Antonio ile son bir kez buluşmak ister. Bu buluşma Maria Elena tarafından silahla basılır. Vicky elinden vurulur.

Film başladığı gibi hava alanında son bulurken, Vicky'nin Doug ile evlenip "mutlu" evlilik sürdüğünü, Cristina'nın hala arayış içinde olduğunu öğreniriz.

Aşk ilişkilerinin zorluğu, "mutluluk" yalanları üzerine tipik bir Woody Allen filmi. Keyifle seyredilebilir. Bir dahaki Woody'e kadar. ✦

Yeni James Bond ikinci misyonunda! Bir nebze avutma…

| Quantum of Solace
(ABD 2008)

Yönetmen: Marc Forster
Oyuncular: Daniel Craig, Olga Kurylenko, Mathieu Amalric, Judi Dench, Giancarlo Giannini, Gemma Arterton, Jeffrey Wright vd.

James Bond'un yeniden keşfi sürüyor. Bu "yeni" James Bond'un ikinci macerası birincinin bittiği yerden başlıyor. Ve bu yeni James Bond, birinci öyküde aşık olduğu -kendisine ihanet ettiğini düşündüğü ve gözlerinin önünde ölen- Vesper'in inti-

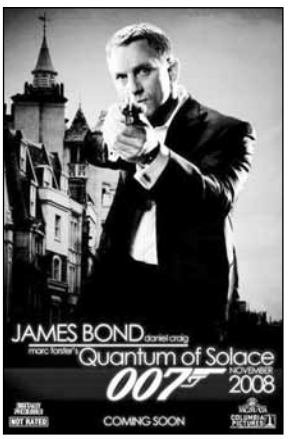

kamının peşinde. Bu kez yanındaki "Bond kızı", klasik Bond kızı değil. Kendi hesapları olan, kendi intikam peşinde koşan Camille (Olga Kurylenko).

Bu iki intikamcının yolları kesişiyor "Quantum of Solace"de.

Vesper'in ölümünden sorumlu olan örgütün şefi bu kez dışa karşı "Çevre dostu" olarak tanınan, Çevre dostu bir enternasyonal vakfın da başında yer alan "Dominic Green" (Yeşil Dominik!) (Mathieu Amalric) tir. Ve bu kez spekülasyon aracı su'dur. Suya egemenlik savaşıdır; suyun fiyatı savaşıdır yürüyen savaş. Bu yönüyle yeni James Bond'un kendisi gibi, karşısında savaştığı tipler de gerçeğe biraz daha yakın tiplerdir.

Yeni James Bond bu ikinci macerasında da yine öncelikle elinde fazla teknik araç gereç olmaksızın, daha çok içgüdüsüyle ve kas gücüyle mücadele eden bir yalnız savaşçıdır. Teknik daha önceki James Bond figürlerinin tersine onun değil, onun karşısındaki güçlerin ona karşı kullandığı bir silahtır.

Bu ikinci de birincinin kasa başarısını sürdürürse -ki sürdürüyor- görünen odur ki, bu James Bond tipinin dizi devamı gelecektir.

Dövüş ve takip sahnelerinde başarılı -özellikle filmin girişindeki Mr. White'ın James Bond tarafından tutuklandığı, sorgu sırasında kaçtığı, ardından gelen takip sahneleri "nasıl yapmışlar" dedirtern cinsten gayet başarılı -hızlı macera filmi sevenler için iyi yoksa olmasa da olur bir film "Quantum of Solace".

Daha az daha iyidir… Yalanlar Üstüne

| Body of Lies
(ABD 2008)

Yönetmen: Ridley Scott
Oyuncular: Leonardo DiCaprio, Russell Crowe, Mark Strong, Golshifteh Farahani, Oscar Isaac, Ali Suliman, Alon Abutbul, Vince Colosimo vd.

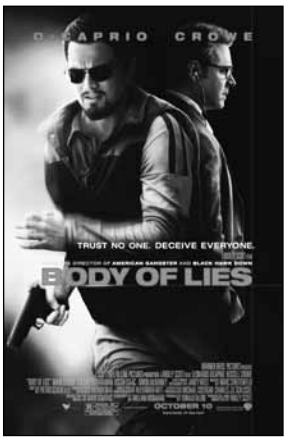

Ridley Scott "Body of Lies"ta savaş alanındaki bir ajan ile, bu ajanın "anavatan"daki büro yöneticisi arasındaki ilişki üzerinden, CİA'nın işleyişini sorguluyor. Ajan filmlerinin bilinen tüm mutfak malzemesi var filmde. Fakat bu malzemenin tümü aslında sahadaki ajanla/ onun bürokrat yöneticisi arasındaki ilişkinin anlatımının bir aracı.

Roger Ferris (Leonardo Di Caprio) ABD istihbaratının insan yaşamının, elde edilecek istihbarattan daha değerli olmadığı savaş alanlarında kullandığı, becerikli, yetenekli, insiyatif sahibi ajanlarından biridir. Bir çok alanda içine girdiği eylemlerde yöneticisi, bir çok halde evet koruyucusu, güvenli hattın diğer ucundaki deneyimli CIA ajanı Ed Hoffman' dır (Russel Crowe). Biri doğrudan savaş içinde, diğeri günlük işinde büroda, ya da çocuğunun maçında vb. de düşman(!)a karşı savaşmaktadırlar. Ferris bir yanı ile ipleri Ed'e bağlı bir savaşçı kukla konumundadır. Fakat Ed'in kendisini de bağlayan daha büyük bir örgüt, aygıt vardır. Ve o her şeye kadir görünen örgüt, aslında çok basit savaş hileleri ile uyutulabilecek, kandırılabilecek bir örgüttür. Sonuçta olan tetiği çekenlere ve kendileri doğrudan namlunun ucunda, sahada savaşanlara olur! Eğer kendi kendilerini başka yollarla koruyup, kurtarabilecek durumda değillerse. Neyse ki Ferris (ne de olsa Hollywood'dayız!) bu kategoridedir. Biraz işkence sonrası kurtulur. Ölümden kısa süre önce

kurtulup, Beyrut'ta sevgilisinin yanında bir yeni hayata başlar.

Ridley Scott çok şeyi bir arada anlatma çabası içinde biraz kaybolmuş bir film sunuyor bize. Daha azı daha iyi olurdu. ✦

| O'Horten
(Norveç 2007)

Yönetmen: Bent Hamer
Oyuncular: Bard Owe, Espen Skjonberg, Ghita Norby, Henry Moan, Bjorn Floberg vd.

O'Horten, ilginç bir 'küçük film'.

Odd Horten 67 yaşında bir lokomotif sürücüsü. Onunla birlikte emeklilik öncesi son seferini yapıyoruz.

Bu sefer'in dönüşünde hayatında ilk kez geç geliyor işine. Nedeni bir gece önce arkadaşlarının kendisi için düzenlediği bir partiye giderken, zil çalışmadığı için bir başka eve girmesi. Burada bir çocuğa öyküler anlatmak zorunda kalması. Ve uyuya kalması.

Hayatı lokomotif sürücülüğü ile geçmiş yalnız bir insan emekli olduğunda ne olur? Önce hayat biter. Acayip bir boşluk doğar. Çünkü bu somutta hayatın içeriği lokomotif sürücülüğü olagelmiştir. Sonra süreç içinde yeni bir hayat kurulmaya çalışılır. Yine lokomotiflerde seyahat edilir. Fakat bu kez artık daha önce tren planına bağlı olarak ziyaret edilen dost insanlar, şimdi plansız programsız ziyaret edilebilir. Yeni bir hayat mümkün müdür?

Bent Hamer, bu soruya cevabı seyirciye bırakıyor.

Kuzey Avrupa insanlarının yalnızlığı üzerine küçük, ilginç, kendine özgü esprisi olan bir film O'Horten. ✦

Küçük burjuvazinin mutlu hayat cehennemi...

| "Revolutionary Road"
(ABD 2008)

Yönetmen: Sam Mendes
Oyuncular: Leonardo DiCaprio (Frank Wheeler), Kate Winslet (April Wheeler), Kathy Bates (Mrs. Helen Givings), Kathryn Hahn (Milly Campbell), Michael Shannon (John Givings), Zoe Kazan (Maureen Grube), Ryan Simpkins (Jennifer Wheeler), Ty Simpkins (Michael Wheeler), David Harbour (Shep Campbell), Adam Mucci (Jason Maple) vd.

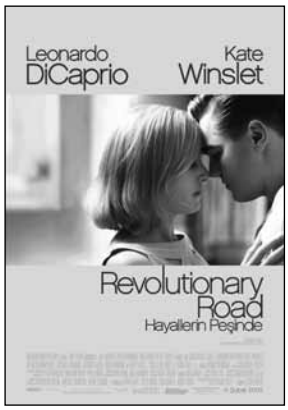

Sinemanın en aşık çiftlerinden biri, "Titanic"in yıldızları Kate Winslet ve Leonardo diCaprio, Sam Mendes'in (5 yıldan beri Kate Winslet ile evli) Richard Yates'in romanından uyarladığı "Revolutionary Road" filminde yine bir çifti oynuyorlar. Wheeler çifti, "Devrimci Yol" adlı sokakta iki katlı tipik bir orta sınıf evinde ikamet eden, bir kız bir erkek iki çocuğa sahip, komşularının gıpta ile bakıp, 'ah ne kadar mutlular' dedikleri dıştan bakıldığında mutlu olmak için her şeye sahip genç bir çifttir.

Erkek bir büroda çalışmaktadır. Kadın ise ev kadınıdır.

Erkeğin yaptığı iş, onun gibi gri elbileseler içinde onbinlerce büro çalışanının yaptığı, aslında erkeğin nefret ettiği (daha doğrusu karısının erkeğin nefret ettiğini düşündüğü) sıradan büro işidir. Hiçbir özelliği yoktur. Sam Mendes bir sahnede trene binen,

trenden inip bürolara yürüyen binlerce grili içinde grili Frank Wheeler'in (Leonardo diCaprio) kaybolduğu sahnelerde mükemmel bir biçimde gösteriyor bunu.

Kadın salt ev kadını olmaktan ve asılında hayatın başlamadan bitmiş olmasından rahatsızdır. Amatör tiyatro oyunlarında aldığı roller ile bu kısır döngüden kaçmaya çalışmaktadır. Ama filmin giriş sahnelerinde görüldüğü gibi kaçış yoktur.

Hoşnutsuzluk karşılıklı aşağılamaların, bağırılıp çağrıldığı kavgalarda dile gelmektedir.

En başından itibaren fakat roller de belirlenmiştir. Frank, aslında eşi April ev kadını rolünü içerlenip, hoşnut yaşasa, hayatını onca kötü de görmemektedir. Fakat eşinin hoşnutsuzluğu ve huysuzluğu, onu da rahatsız etmektedir. O da bu hayattan hoşnut değildir.

Günün birinde April oldukça radikal bir öneri ile gelir: Başlangıçta var olan başkalarından değişik hayat projesi bir kenara konulmuş, aşk eskimiştir. Yaşanan hayat "başka" değil, daha önce küçük burjuva bulunup alay edilen hayatlarla aynı hayattır. Bundan çıkmak gerekir. Bunun da yolu vardır: Ev, araba vb. satılmalı, eldeki birikmişlerle ABD terk edilmeli, Paris'te yeni bir hayata başlanmalıdır. Hem Frank askerken bulunduğu Paris'ten coşku ile söz etmiyor muydu daha önce? Orada yaşamak istediğini söylememiş miydi? Beraberce hayaller kurup, sözler vermemişler miydi? Peki, ama ne ile geçineceklerdi? Bunun da yolu vardı: ABD'nin yurtdışı temsilcilikleri kadın sekreter arıyordu. Ve sekreterler bayağı iyi para kazanıyordu. April çalışır, evi geçindirirdi. Bu arada Frank nefret ettiği işe gitme yükümlülüğünden kurtulur, ne yapmak istiyorsa ona karar vermeyi düşünecek zamanı bulur, bu yönde adımlar atabilirdi vs. Sonuçta April'in ısrarı ile Frank'ın kafası bu göç işine yatar. Ya da yatar görünür. Aralarındaki buzlar erir. Sanki yeni bir balayı yaşarlar. Bu arada April ciddi olarak taşınma hazırlıklarını yapar. Komşular haberdar edilir. Biletler alınır. vs. Frank ise işten ayrılacağını arkadaşları ile paylaşır. Planlarını paylaştıkları herkes önce şaşkınlıkla karşılar bu planı, sonra kabullenir. Bu kabullenme ertesinde fakat kendi aralarında hep yapılanın ne kadar yanlış olduğu konusunda kendi aralarında, Wheeler'lerin arkasından konuşurlar. Bir kişi dışında: Komşunun psikolojik tedavi gören 'deli' oğulları. O nihayet birilerinin bu körleştirici, kahredici darlıktan kurtulma çabasını sevinçle karşılar. Kutlar.

Frank'a iş yerinde yükselme imkanı çıkar bu arada. Frank sallanmaya başlar.

Günün birinde April ağlayarak gebe olduğunu açıklar. 10. haftadadır. Ve çocuğu aldırmak istemektedir. Frank önce onaylar gibi görünür. Fakat sonra vaz geçer, gebeliği Fransa'ya göçten vaz geçmek için bahane olarak kullanır.

Paris'i kurtuluş olarak gören April, Frank'ın bu tavrı ile yıkılır. Bu tavır onun devamlı olan kimi tavırlar sonucu, kendi kendine çizdiği Frank resminin bir yanılsama olduğunu, aslında Frank'ın diğerlerinden ayrı bir hayat istemediğini görür.

Griler içinde gri bir hayat değildir istediği. Doğmamış çocuğu ile kaçar bu hayattan.

Kate Winslet ve Leonardo diCaprio inandırıcı, mükemmel bir oyun çıkarıyorlar. Sam Mendes 1950'li yıllar Amerika'sının boğucu küçük burjuva havasını elle tutulur hale getiren bir reji sunuyor. Revolutionary Road ortalama üstü seyre değer bir yapıt. ✦

Walküre Operasyonu..
Amerika'dan Alman direniş tarihi…

| Operation Valkyrie
(ABD 2008)

Yönetmen: Bryan Singer
Oyuncular: Tom Cruise, Bill Nighy, Kenneth Branagh, Tom Wilkinson vd.
Görüntü Yönetmeni: Newton Thomas Sigel

Nazi İmparatorluğu'nun çöküşü döneminde Alman burjuvazisinin bir bölümü Hitler ve partisinin Almanya'yı bütünüyle çöküşe götüreceği korkusuyla Hitler'i devirmek için askeri darbe denemelerinde bulundular. Bunların en önemlisi 20 Temmuz 1944'de Hitler'in karargahı Wolfschanze'de Hitler'i öldürmek için düzernlenen bombalı suikast ve ertesindeki Walküre kod adlı darbe girişimi idi. Alman ordusunda Magreb cephesinde yaralanarak bir gözünü kaybettikten sonra merkeze çekilen binbaşı Kont Staufenberg bu darbe planının kilit isimlerinden biri idi. Ana karargah Wolfschanze'de yapılan Kurmay heyeti toplantılarına katılan Staufenberg'e düşen görev suikastı gerçekleştirmek, Hitler'i öldürmekti. Hitler'in ölümünün ertesinde bir askeri darbeye karşı Nazi rejimini korumak için hazırlanmış olan karşı darbe planı olan "Walküre operasyonu" devreye sokulacak, bütün ülkede iktidara el konacaktı. Fakat bu plan uygulanmaya konulamadı. Çünkü Hitler bir dizi tesadüf sonucu (patlaması planlanan iki bombadan birinin fünyesi bozuk çıktığı için, tek bomba ile suikast yapıldı; halbuki iki bomba yan yana konmuş olsa idi, fünyesi bozuk olan bomba da birinci bombanın patlama şiddetinden patlardı; suikastın yapıldığı gün hava çok sıcak olduğu için toplantının yapıldığı bunkerin tüm pencereleri açıktı; böylece patlamanın bütün şiddeti mekan içinde yaşanmadı; bomba Hitler'in oldukça uzağında ve masif tahta olan masa ayağının dibine konmuştu. Masanın ayağı Hitler için bir koruyucu kalkan işlevini görüyordu vs.) suikastten yaralanarak ve fakat ölmeden kurtuldu.

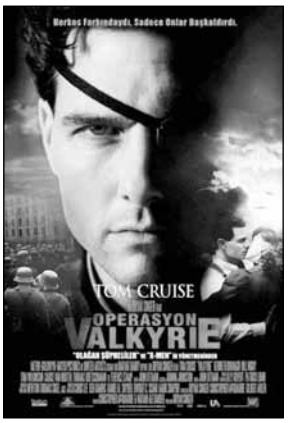

Buna rağmen Hitler'in öldüğünden yola çıkılarak başlanan Walküre Operasyonu birkaç saat içinde çöktü. Darbenin ardında duran örgüt çökertildi. Yöneticileri hemen mahkeme önüne çıkarılıp ölüme mahkum edilerek aynı gün kurşuna dizildiler.

Almanya'da burjuvazi Nazi rejimine karşı direniş söz konusu olduğunda hep ve yalnızca 20 Temmuz 1944 suikastçılarını hatırlar. Tarih kitaphlarında da direniş denince akla önce bunlar gelir. Emekçilerin, en başta komünistlerin direnişi, yani gerçek antifaşist direniş, direniş müzelerinde/ kitaplarında ancak dipnot olarak yer alır. Bu kelimenin gerçek anlamında tarih çarpıtıcılığıdır. Şimdi Hollywood Alman burjuvazisinin bu "anti Nazi kahramanlık" öyküsüne Operation Valkyrie filmiyle sahip çıkarak, tarih çarpıtıcılığına katkıda bulunuyor. Bu katkı iki noktkada oluyor: 1. Staufenberg en başından itibaren Nazi rejimine karşı biri olarak gösteriliyor. Gerçekte ise birçok burjuva gibi Staufenberg'te başlangıçta ve savaşın kaybedileceği görülene kadar ateşli bir Nazi idi. Muhalefeti askeri yenilginin kaçınılmaz olduğu görüldüğünden itibaren ve Almanya'yı çöküşten kurtarmak kaygısı ile başladı. 2. Staufenberg'e onun burjuva muhalefet içinde de oynamadığı yönetici, yönlendirici bir rol atfediliyor. Gerçekte ise Staufenberg muhalefet hareketine son katılanlardan biri idi. Rolü, Hitler'in en yakınına girebildiği için, suikastı gerçekleştirmek idi. Onun Walküre Operasyonu'nun ruhu ve yöneticisi olarak gösterilmesi, Hollywood usülü kahraman yaratma ihtiyacının bir sonucudur. Filmin finansörleri arasında olan Tom Cruise kusursuz kahraman Staufenberg rolüyle kendi kendine yeni bir anıt dikmek istemiştir.

Film, tarihi çarpıttığı vb. unutulursa, iyi yapılmış, ortalama üzeri bir Hollywood savaş/macera filmi. Olsa da olur, olmasa da. ✦

Zafer ve Gurur...

| Pride and Glory
(ABD 2008)

Yönetmen: Gavin O'Connor
Oyuncular: Chris Astoyan, Christopher Michael Holley, Colin Farrell, Edward Norton, Frank Grillo, Jennifer Ehle, Jon Voight, Lake Bell, Noah Emmerich, Rick Gonzalez, Ryan Simpkins, Ty Simpkins

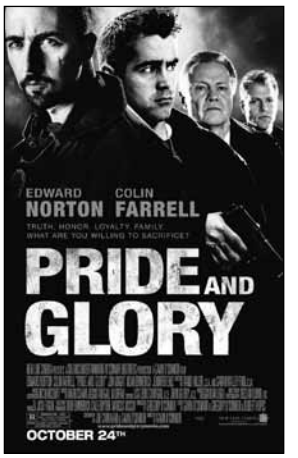

Bir polis ailesinin öyküsü anlatılıyor Zafer ve Gurur'da.

Baba Francis Tierney (Jon Voight) Manhattan kentinin polis şefidir büyük oğlan (Colin Farrell) bir karakolda polis şefi; kızkardeş bu karakolda çalışan bir polisin eşi, küçük erkek kardeş Ray Tierney (Edward Norton) iki yıl önceki bir olay nedeniyle çok başarılı dedektif kariyerini bırakıp, masa başı görevinde çalışan bir polistir.

Film dört polisin öldürülmesi ile başlıyor. Bir ihbar üzerine evi basmaya giden polisler evdekilerle çatışmaya giriyor. Çatışmada evde bulunanlardan geriye canlı tanık kalmıyor, bunun yanında dört de polis ölüyor.

Polis teşkilatı polis katillerinin bulunması için bir özel araştırma grubu kuruyor. Baba küçük oğlunu bu grup içinde yer almaya ikna ediyor. Küçük oğlan isteksiz olduğu halde, öldürülen polislerden biri çok yakın arkadaşı olduğu için kabul ediyor bu görevi. Araştırmaya başlıyor.

Filmin daha başlarında öldürülmüş dört karakol polisinin çalıştığı karakoldaki polislerin büyük kısmının kendilerinin cürüm işlediğini, beyaz zehir tüccarları ile birlikte çalıştıklarını öğreniyoruz. Satılık polislerin en başında da kız kardeşin kocası geliyor! Ve bu enişte ağabeyin şefliğini yaptığı karakolda çalışıyor!

Ray da istemeyerek üzerlendiği araştırmada derinlere indikçe birilerinin uyuşturucu tacirlerini polislerin gelmekte olduğuna dair uyarmış olması gerektiğini fark eder. Bunu içerden biri yapmış olmalıdır. Daha da kötüsü, ipuçları en olamayacak yöne işaret etmeye başlar: Kardeşine ve kayınbiraderine.

Film bu noktadan itibaren aile dayanışması/ sadakati ile, polislik görevinin yüklediği sorumluluk arasındaki çatışmaya döner.

Zafer ve Gurur iyi bir Hollywood polisiye/ macera filmi. ✦

| Frost/ Nixon
(ABD 2008)

Yönetmen: Ron Howard
Oyuncular: Michael Sheen (David Frost), Frank Langella (Richard Nixon), Kevin Bacon, Sam Rockwell, Oliver Platt, Matthew Macfadyen, Albert Miranda, Christopher Haskell Christopher vd.

Frost/ Nixon'da yaşanan bir öykü üzerinden çok yönlü, yoruma açık, çelişmeli bir Nixon portresi çiziliyor.

Dönemin en ünlü İngiliz TV röportajcısı David Frost ABD başkanı Nixon Watergate Skandalı sonucu istifa etmek zorunda kaldıktan, yerine geçen başkan Nixon'un yargılanmasının yolunu kapattıktan sonra, Nixon ile bir TV röportajı yapma projesini geliştirir. Amacı mahkemeye çıkma yolu tıkanmış olan Nixon'u canlı yayın röportaj yoluyla sor-

gulamak ve halkın vicdanında mahkumiyetini sağlamaktır.

Nixon ise böyle bir röportajı halkın vicdanında kendini aklamak için bir yol, bir araç olarak düşünmektedir. Ayrıca yan etmen olarak tabii röportaj karşılığı teklif edilen astronomik ücret de işin cabasıdır.

Film önce bu röportaj işinin nasıl geliştiği, finansman vb. de hangi zorlukların çekildiği, iki tarafın kendi kurmayları ile hangi hesapları yaptığı vb.'ni, ardından iki tarafın da röportaja nasıl hazırlandığını gösteriyor. Adeta ringe çıkacak iki boksörü izliyoruz burada. Tek farkla kullanılacak silahlar yumruklar değil, argümanlar ve sözcükler olacağı için, antrenman bunlarla yapılıyor.

Filmin büyük bölümü ise filmde birebir aktarılan iki bölümlük röportajın kendisinden oluşuyor.

Bu röportaj sırasında her iki yan da, kendi amaçlarına ulaşmak, rakibin gardını düşürmek için her türlü araca, hileye baş vuruyor. İki usta oyuncunun kapışması -ardında orjinal röportajın orijinal sözleri- filmin bu bölümlerini -sonucu bilindiği halde- heyecanla ve merakla izlettiriyor.

Çizilen Nixon portresi, bir eski araba satıcısı portresi. Kurnaz. Karşısındakini avucunun içine almayı bilen bir kurnazlık onunkisi. Karşısındaki insana söylediği her şeyi inanarak söylediğine, yaptığı her işi ülkenin çıkarını düşünerek yaptığına inandıracak bir ikna kabiliyetine sahip. Öyle olduğu için de yalan söylediğinin, kanunsuz işler yaptığının da belgeli olduğu bilindiğinde, söylediklerinde ve yaptıklarında doğru olanların gerçekten doğru olup olmadığını da bilmek zor. Örneğin bir sahne var. Bir gece yarısı pişmanlık içinde David Frost'a telefon edip özür diliyor. Onun kariyerini sıfırlamak için yaptığı girişmlerden dolayı özür diliyor. Yıllar sonra buluştuklarında David Frost bunu hatırlattığında böyle bir konuşmayı hatırlamadığını söylüyor. Hangisi doğru? Bir eski araba satıcısı ne kadar doğru söyler? Hep doğru söylese kaç araba satabilir?

Frost/ Nixon görülmeye değer bir film. ✦

Ne olduğuna karar veremeyen, bütün türlerin çorba kitsch filmi...

| Avustralya
(Avustralya/ABD 2008)

Yönetmen: Baz Luhrmann
Senaryo: Baz Luhrmann/ Stuart Beattie
Oyuncular: Nicole Kidman, Hugh Jackman; David Wenham, Jack Thompson, Bryan Brown

Giriş: Sömürge imparatorluğu merkezinde bir Lady. Lady Sarah (Nicole Kidman) Avustralyada'ki mülkünün doğru yönetimi için Londra'dan yola çıkar. Başlangıç sömürgedekilere tepeden bakan Lady'nin, ordaki hayatı ve insanları tanımaya başladığı bir sömürge/ macera türü.

Sonra Lady'nin kocasının öldürülmesi sonucu, bizzat Lady'nin yanında az sayıda yardımcı ile kovboyluğa soyunduğu bir Western filmi.

Bu arada kaba saba maço erkeğin (Drover: Hugh Jackman) kendini beğenmiş Lady'i yola getirdiği aşk filmi.

Sonra Savaş filmi.

Bu arada en önemli unsur olarak çocuk doğuramayan genç kadının çocuk sahibi olma, annelik ve ailesini arayan öksüz/ yetim çocuğun anne/ baba ve kendisini bulduğu drama filmi.

Irkçılığa karşı, azınlıklara karşı anlayış isteyen etnisite filmi.

En başta da tabii Avustralya tanıtımı turistik film.

Bunların hepsini yığmış Buz Luhrmann bir filmin içine. Bir türlü ne anlatacağına karar verememiş. Sonuç: Yer yer istemeden komik olan bir film. Bitse de gitsek dediğiniz, bittiğinde nihayet dediğiniz bir film. Oyunculara ve harcanan 130 Milyon dolara yazık! ✦

Terminatör: Kurtuluş

| Terminator Salvation
(ABD-İngiltere-Almanya 2009)

Yönetmen: McG
Oyuncular: Christian Bale, Anton Yelchin, Sam Worthington, Moon Bloodgood, vd.

Terminatör dizisinin yeni filmi. 2018 yılı.. Çok uzak gelecek değil yani. Konuştuğumuz şunun şurasında 9 yıl sonrası. 'Terminatör Kurtuluş' adlı 'bilim kurgu'nun 9 yıl sonrası dünya öngörüsünde dünya mahvolmuş, modern uygarlık yerle bir olmuş. Terk edilmiş şehirlerde ve çöllerde saklanan insanları kovalayan bir terminatör ordusu dünyada kol geziyor. Hayatta nasılsa kalan az sayıda insanlardan oluşan küçük grupların organize ettiği direniş hareketi ise fırsat buldukça saklandıkları yeraltı sığınaklarından çıkıp düşmana karşı mücadele veriyor.

Bütün bu yıkımın sorumlusu yaratıcılarına baş kaldırıp terminatörleri kontrol altına alan ve dünyayı nükleer bir bombardımanın ortasında bırakan Skynet isimli bir yapay zekâ, bir süper bilgsayardır.

İnsanlığın kurtuluş yolunda tek bir şansı vardır: Kaderi, insanlığın kaderiyle bağlantılı olan ve ilk terminatörde "hasta la vista baby" Arnold Schwarzenegger'in koruma altına aldığı gebe kadının çocuğu John Connor (Christian Bale) ve bu garip dünyada uyanmadan önce son hatırladığı idam sırasını beklemek olan Marcus Wright. Connor ve Marcus, Direniş'i tamamen bitirmek için yeni stratejiler geliştiren Skynet'in bitmek bilmeyen saldırılarına karşı koyabilmek ve Skynet'e sızıp düşmanla yüz yüze gelmek için birlik olmak zorundadırlar. Bir sürü terminatör ve korkunç robotun canına okunan macera sonunda tabii birleşirler ve tabii insanlığın umudunu dizinin sonraki bölümlerine taşırlar.

Ben de dilimde Terminatör dizisi için söylediğim "bitsin artık bu çile" şarkısı ile çıkarım sinemadan. Ah şu merak olmasa.

Dizinin bu son bölümünde yeni olan ne var? Christian Bale'in bütün film boyunca hiç gülmeyen, hatta gülümsemeyen yüzü! Şimdi bu tip insanlığı kurtarsa ne olur? Dizinin eski filmlerinde hiç olmadı birazcık kendi kendisiyle de gırgır geçen espri vardı. Bunda o da bitmiş, ciddiyetin fazlalığından komik oluyor film.

Kötü mü kötü. Tabii teknik gösterisi muazzam yine. O kadar paraya ama babam da yapar! Ayrıca gördük bunları artık. Yeni bir şey yok. Tekrarın da anlamı yok.

Yani yapımcı kardeşler .. bitsin artık bu çile…

Ben her halükarda bundan böyle … çekemem bile bile. ✦

| Recep İvedik (II)
(Türkiye 2009)

Yönetmen: Togan Gökbakar
Oyuncular: Şahan Gökbakar, Serkan Altuniğne, Togan Gökbakar, vd.

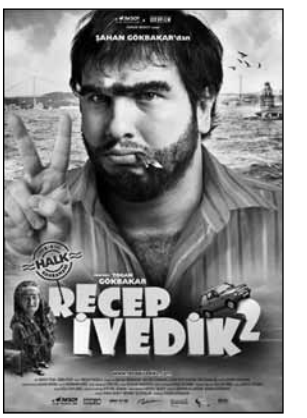

Gittim. Gitmez olaydım. Ama merak işte. 'Ama neden bu kadar insan gidiyor'u anlama merakı. Anladım mı: Anlamadım. Anlaşılır gibi değil çünkü. Birazcık akıl ürünü tek espri yok. Eğer bu filme giden 5 milyon insandan küçük bir bölümü de olsa bu filmden zevk alıyorsa, o zaman halimiz pür melal! ✦

MERAY ÜLGEN

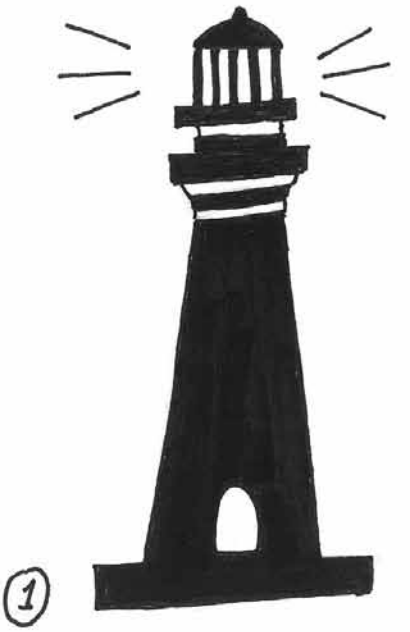

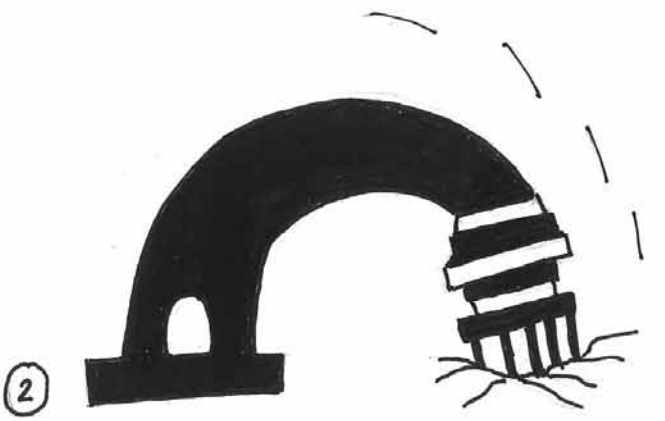

Meray
06/2009

Güney Sanat Topluluğu

Karanlıktan Aydınlığa Sanatla

Yeni yerimizde sizleri bekliyoruz

- Kafeterya
- Bağlama Kursu
- Gitar Kursu
- Tiyatro Kursu
- Halk Dansları
- Şiir Atölyesi
- Okuma Salonu

Karasoku Mah. Abidin Paşa Cad. (Garanti Bankası Yanı)
28016 Sk. Boğa Apt. Kat: 2

☎ 352 95 20

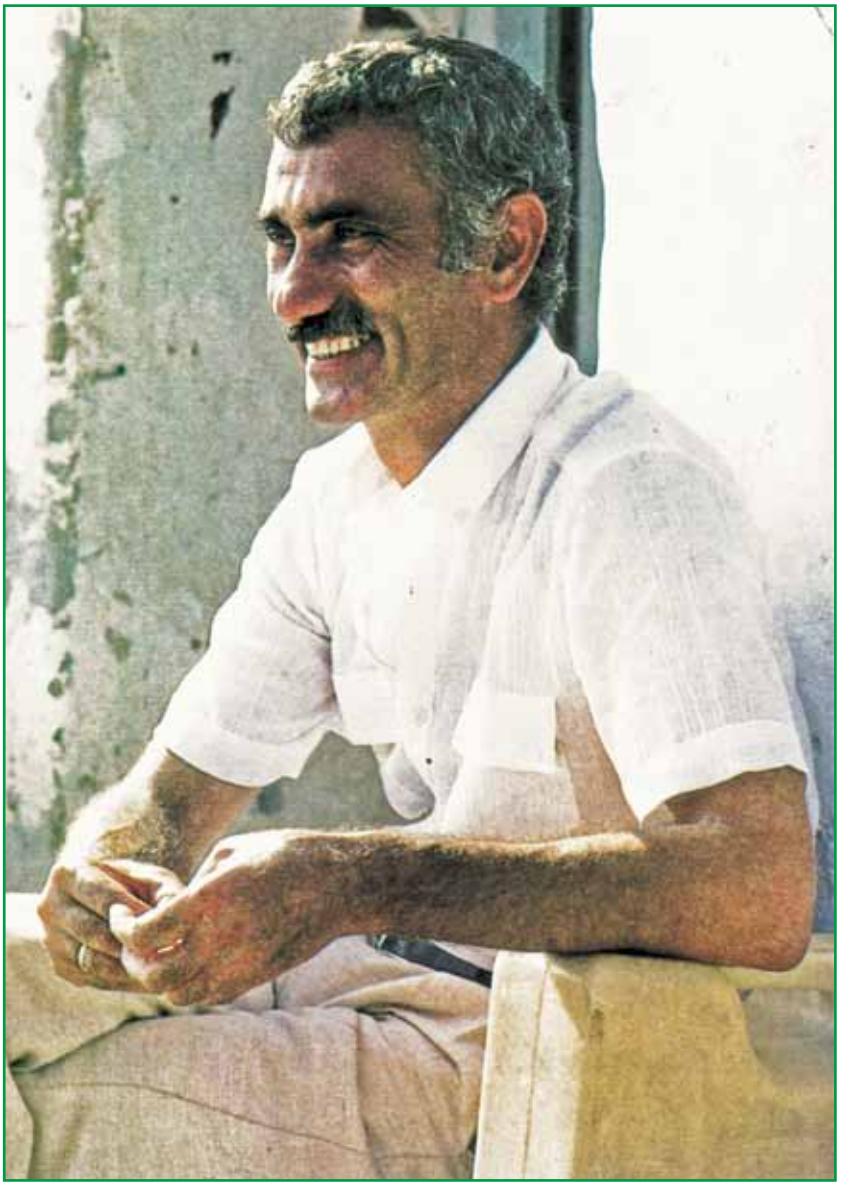

Ölümünün 25. yıldönümünde

Yılmaz Güney

bizimle!

GÜNEY
ÜÇ AYLIK KÜLTÜR • SANAT • EDEBİYAT DERGİSİ